UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE
DEPARTAMENTUL RELAȚII INTERNAȚIONALE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 327(470+4)(043.3)

Cebotari Svetlana

Interesele geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice (1991-2016)

Specialitatea 562. 01– Teoria și metodologia relațiilor internaționale și a diplomației

Teză de doctor habilitat în ştiinţe politice

Consultant ştiinţific:
Saca Victor,
dr. hab. în ştiinţe politice, prof. univ.
Autor:
Cebotari Svetlana, dr. în ştiinţe politice, conf. univ.

Chişinău
2017

© CEBOTARI, Svetlana, 2017

CUPRINS:

ADNOTARE (în română, rusă, engleză) 5

LISTA ABREVIERILOR 8

INTRODUCERE **9**

1. ISTORIOGRAFIA CERCETĂRII INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE ȘI A NOII ARHITECTURI GEOPOLITICE **21**

1.1 Repere istoriografice ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse în literatura occidentală de specialitate 21
1.2. Cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice în literatura științifică postsovietică 39
1.3. Concluzii la capitolul 1 58

2. INTERESUL GEOSTRATEGIC ÎN CONTEXTUL FORMĂRII NOII ARHITECTURI GEOPOLITICE: ASPECTE TEORETICO – METODOLGICE **61**

2.1. Identificări conceptual-teoretice ale relației ,,interes geostrategic'' -,,arhitectură geopolitică'' 62
2.2. Metodologia cercetării interesului geostrategic al Federației Ruse și a arhitecturii geopolitice în spațiul est-european 86
2. 3. Concluzii la capitolul 2 100

3. EVOLUȚIA INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE ȘI A FORMĂRII ARHITECTURII GEOPOLITICE ÎN SPAȚIUL EST-EUROPEAN **102**

3.1. Spațiuiul est-european în contextul constituirii ,,noii arhitecturi geopolitice'' 102
3. 2. Interesul geostrategic al Federației Ruse în procesul realizării politicii externe 120
3. 3. Concluzii la capitolul 3 139

4. REDIMENSIONAREA INTERESULUI GEOSTRATEGIC AL FEDERAȚIEI RUSE ÎN SPAȚIUL EST-EUROPEAN **140**

4.1.Dimensiunile corelative dintre interesele geostrategice ale Federației Ruse și transformările geopolitice actuale în spațiul est-european și sud-caucazian 141
4.2. Strategiile Federației Ruse de realizare a intereselor geostrategice în spațiul est-european și sud-caucazian 159
4.3. Concluzii la capitolul 4 173

5. IMPACTUL INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE ASUPRA REPUBLICII MOLDOVA **175**

5. 1. Specificul intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în Republica Moldova în contextul noilor transformări geopolitice 175
5. 2. Strategiile Federației Ruse de menținere a influenței în Republica Moldova 193
5.3. Concluzii la capitolul 5 205

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 206

BIBLIOGRAFIE 212

ANEXE 233
Anexa 1. *Corelația „noua ordine mondială- arhitectură geopolitică''* 133
Anexa 2. *Evoluția arhitecturii geopolitice (perioada 1990-prezent)* 234
Anexa 3. *Arhitectura geopolitică* 235
Anexa 4. *Corelația „interes geostrategic - arhitectură geopolitică''* 236
Anexa 5. *Evoluția interesului național/ geostrategic și a politicii externe a Federației Ruse (1990-2016)* 237
Anexa 5. *Spațiul est-european în contextul constituirii „noii arhitecturi geopolitice''* 242
Anexa 6. *Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian* 243
Anexa 7. *Amplasarea Scutului Antirachetă in Europa de Est* 244

DECLARAȚIA PRIVIND RESPONSABILITATEA ASUMATĂ 245

CURRICULUM VITAE 246

ADNOTARE

la teza de doctor habilitat în ştiinţe politice ,,***Interesele geostrategice ale Federaţiei Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice (1991-2016)''***, autor **Svetlana Cebotari,** Specialitatea 562. 01– Teoria şi metodologia relaţiilor internaţionale şi a diplomaţiei, Chisinau, 2017.

Structura tezei: introducere, cinci compartimente, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 519 titluri, 211 pagini de text de bază, anexe. Rezultatele obţinute sunt publicate în 76 de lucrări ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: Arhitectură geopolitică, interes geostrategic, relaţii internaţionale, ordine mondială, sistem internaţional, centru de putere, suveranitate, interes naţional, spaţiu geopolitic, Republica Moldova.

Domeniu de studiu: Teoria şi metodologia relaţiilor internaţionale şi a diplomaţiei

Scopul lucrării rezidă în cercetarea intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice. Scopul cercetării presupune realizarea următoarelor **obiective:** analiza istoriografiei cercetării intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în literatura occidentală de specialitate şi din spaţiul postsovietic, inclusiv cea din Republica Moldova; analiza aspectelor teoretico-metodologice ale fenomenului intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice; reliefarea relaţiei ,,interes geostrategic-arhitectură geopolitică''; determinarea ,,noii arhitecturi geopolitice a spaţiului est-european''; reliefarea interesului geostrategic al Federaţiei Ruse în procesul realizării politicii externe în spaţiul est-european; identificarea dimensiunilor corelative ale intereselor Federaţiei Ruse în spaţiul est-european în contextul transformărilor geopolitice; determinarea dimensiunilor strategiilor de realizare a intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în spaţiul est-european, inclusiv în Republica Moldova.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică: caracterul inovator al rezultatelor obţinute rezidă în elaborarea definiţiilor de sinteză ale conceptelor „arhitectură geopolitică" şi „interes geostrategic", iar în aspect aplicativ ele contribuie la soluţionarea unei probleme de importanţă majoră: definirea noii arhitecturi geopolitice a spaţiului est-european în perioada postrăzboi rece, abordată la nivelul însuşirilor structurale propriu-zise ale spaţiului, cât şi al actorilor geopolitici (în cazul dat, Federaţia Rusă, SUA, UE).

Rezultatele principial noi care au fost obţinute în urma investigaţiilor intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în contextul noii arhitecturi geopolitice în perioada anilor 1991-2016, ne-au permis să exprimăm suficiente concluzii şi argumente pentru a constata crearea în Republica Moldova a unei **direcţii ştiinţifice noi în cercetarea relaţiilor internaţionale.** Caracterul inovator al rezultatelor constă în elaborarea definiţiilor de sinteză ale conceptelor „interes geostrategic" şi „arhitectură geopolitică", care în aspect aplicativ, contribuie la soluţionarea unei probleme de importanţă majoră: identificarea intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice. De asemenea, o realizarea în premieră în literatura ştiinţifică de specialitate a fost identificarea corelaţiei ,,interes geostrategic-arhitectură geopolitică'', cât şi analiza evoluţieii noii arhitecturi geopolitice a spaţiului est-european în perioada 1991-2016.

Noua direcţie ştiinţifică în domeniu rezidă în aprofundarea investigaţiilor, studiilor în domeniul teoriei relaţiilor internaţionale cu referire la cercetarea intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în contextul noii arhitecturi geopolitice în perioada anilor 1991-2016. Având ca suport analiza instituţiilor şi proceselor, structurii şi contextului care în totalitatea lor au determinat remodelarea configuraţiei arhitecturii geopolitice a spaţiului est-european şi a structurii sistemului internaţional, caracterul inovator al rezultatelor constă în elaborarea definiţiilor de sinteză ale conceptelor „interes geostrategic" şi „arhitectură geopolitică", care în aspect aplicativ, contribuie la soluţionarea unei probleme de importanţă majoră: identificarea intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în spaţiul est-european, prin utilizarea strategiilor *hard* şi *soft powr*. De asemenea, o realizarea în premieră în literatura ştiinţifică de specialitate a fost identificarea corelaţiei ,,interes geostrategic-arhitectură geopolitică'', cât şi analiza evoluţieii noii arhitecturi geopolitice a spaţiului est-european.

Semnificaţia teoretică: derivă din contribuţia autorului în a elaborara şi prezenta un cadru teoretico-metodologic complex şi bine fundamentat de caracter interdisciplinar. Cadrul conceptual elaborat reflectă interesele geostrategice şi strategiile Federaţiei Ruse de menţinere în sfera de influenţă spaţiul est-european, inclusiv Republica Moldova. Sunt propuse definiţii de sinteză ale conceptelor „arhitectură geopolitică " şi „interes geostrategic ", este argumentată interacţiunea ,,interes geostrategic-noua arhitectură geopolitică'' pentru a determina interesele Federaţiei Ruseîn contextul formării noii arhitecturi geopolitice.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă din definirea intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice a spaţiului est-european, care sunt realizate atât prin intermediul strategiilor *hard* cât şi *soft pawer* în scopul menţinerii influenţei în statele din vecinătatea apropiată.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice: lucrarea este elaborată în cadrul Departamentului Relaţii Internaţionale, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a Universităţii de Stat din Moldova şi a fost examinată şi susţinută în şedinţa Departamentului Relaţii Internaţionale din cadrul Universităţii de Stat a Moldovei şi în şedinţele Seminarelor Ştiinţifice de Profil de la Institutul Ştiinţe Juridice şi Politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Rezultatele care au fost obţinute pot fi folosite de către structurile de stat responsabile pentru identificarea soluţiilor conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova şi pentru realizarea integrării europene a Republicii Moldova.

АННОТАЦИЯ

к диссертации на соискание научной степени доктор хабилитат политических наук «***Геостратегические интересы Российской Федерации в контексте формирования новой геополитической архитектуры (1991-2016)»,*** автор **Светлана Чеботарь,** Специальность 562. 01– Теория и методология международных отношений и дипломатии, Кишинэу, 2017.

Структура диссертации: введение, пять глав, выводы и рекомендации, список литературы из 519 источников, 211 страниц основного текста, приложения. Результаты исследования опубликованы в 76 научных работах.

Ключевые слова: геополитическая архитектура, геостратегический интерес, международные отношения, международный порядок, международная система, центр власти, суверенитет, национальный интерес, геополитическое пространство, Республика Млодова.

Область исследования: Теория и методология международных отношений и дипломатии

Цель исследования заключается в изучении геостратегических интересов Российской Федерации в контексте формирования новой геополитической архитектуры. Теоретико-методологические аспекты исследования также являются объектом научных изысканий. Цель исследования предполагает реализацию следующих **задач:** историографический анализ геостратегических интересов Российской Федерации как в западной научной литературе, так и в научной литературе постсоветского пространства и том числе в Республике Молдова; анализ теоретико-методологических аспектов феномена геостратигических интересов Российской Федерации в контексте формирования новой геополитической архитектуры; рассмотрение взаимосвязи „геостратегический интерес - геополитическая архитектура", определение „новой геополитической архитектуры восточно-европейского пространства"; исследование геостратегического интереса Российской Федерации в процессе реализации внешней политики в восточно-европейском пространстве; идентификация взаимосвязи интересов Российской Федерации в восточно-европейском пространстве в контексте геополитических трансформаций, выявление стратегий реализации геостратегических интересов Российской Федерации в восточно-европейском пространстве, включая Республику Молдова.

Научная новизна и оригинальность: инновационный характер достигнутых результатов заключается в разработке понятий «геополитическая архитектура», и «геостратегический интерес», прикладное применение которых играет огромную роль в решении важной задачи определения новой геополитической архитектуры восточно-европейского пространства после окончания «холодной войны» с учётом структурных особенностей самого пространства, основных геополитических акторов (Российская Федерация, США, ЕС).

Принципиально новые результаты, полученные в процессе анализа геостратегических интересов Российской Федерации в контексте формирования новой геополитической архитектуры за период 1991-2016 годов, позволили представить достаточные выводы и аргументы в пользу создания в Республике Молдова нового **научного направления исследования международных отношений**. Научная новизна полученных результатов заключается в разработке обобщающих определений понятий «геостратегический интерес» и «геополитическая архитектура», которые в прикладном значении способствуют решению важной проблемы: идентификации геостратегических интересов Российской Федерации в восточно-европейском пространстве. Также в первые в научной литературе была определенна взаимосвязь «геостатегический интерес-геополитическая архитектура», а также проведен анализ эволюции новой геополитической архитектуры в восточно-европейском пространстве в период 1991-2016 годов.

Теоретическая значимость исследования заключается в научном вкладе автора в разработку фундаментальной, комплексной, междисциплинарной теоретико-методологической основы исследования геостратегических интересов и стратегий влияния Российской Федерации в восточно-европейском пространстве, включая Республику Молдова. Сформулированы обобщающие определения таких понятий, как «геополитическая архитектура» и «геостратегический интерес». Также аргументируется взаимосвязь между «геостратегическим интересом и новой геополитической архитектурой» при определении интересов Российской Федерации в восточно-европейском пространстве.

Практическое значение исследования заключается в определении геостратегических интересов Российской Федерации в восточно-европейском пространстве, реализуемых посредством «мягкой» и «жёсткой» силы с целью сохранения своего влияния в странах ближнего зарубежья.

Имплементация результатов исследования. Диссертация разработана в рамках Департамента международных отношений, Факультета международных отношений, политических и административных наук Государственного Университета Молдовы и была обсуждена на заседании вышеуказанного Департамента, а также в рамках специализированных семинаров в Институте Юридических и Политических наук Академии Наук Молдовы и Государственного Университета Молдовы. Достигнутые результаты могут быть использованы государственными структурами, ответственными за поиск путей разрешения конфликта в восточных районах Республики Молдова и осуществления процесса европейской интеграции.

ANNOTATION

of the thesis ***The Russian Federation 's Geostrategic Interests in the context of the formation of the New Geopolitical Architecture (1991-2016)***, author **Svetlana Cebotari,**
Specialization 562. 01– Theory and methodology of international relations and diplomacy, Chisinau, 2017.

PhD Dissertation Structure: introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography that consists of 519 works, 211 pages of the main text, annexes. The obtained results are published in 76 scientific works.
Keywords: geopolitical architecture, geostrategic interest, international relations, international relations, international system, center of power, sovereignty, national interest, geopolitical space, Republic of Moldova.
Field of study: Theory and methodology of international relations and diplomacy
The purpose of the thesis consists in investigation of the geostrategic interests of the Russian Federation in the new geopolitical architecture, the research being conducted both in the East-European states and in the Republic of Moldova. The purpose of the study involves the following objectives: historiographical analysis of the geostrategic interests of the Russian Federation in Western literature, and in the scientific literature of post-soviet space, including the Republic of Moldova; analysis of the theoretical and methodological aspects of the phenomenon geostrategic interests of the Russian Federation in the context of the formation of a new geopolitical architecture; consideration of the correlation ,,geostrategic interests - geopolitical architecture"; definition of a ,,new geopolitical architecture of the East-European space"; analyzes of geostrategic interests of Russian Federation in the East-European space in the context of implementation of its foreign policy; identification of the relationship of interests of the Russian Federation in the East-European space in the context of geopolitical transformations; the identification of strategies for the implementation of geo-strategic interests of the Russian Federation in the East-European space, including the Republic of Moldova.
Scientific novelty and originality of thesis: the innovative character of the achieved results by synthesis lies in developing the definition of concepts: ,,geopolitical architecture'', ,,geostrategic interest'', and in the practical aspect they contribute to solving one of the major problem: the defining of new geopolitical architecture of East-European space in the Post-Cold War era, taking into consideration the actual structure attributes of the space as well as the geopolitical actors (in this case Russian Federation, USA, EU) with multidimensional and complex relations that are carried out vertically and horizontally.
The fundamentally new results obtained in the process of analyzing the geostrategic interests of the Russian Federation in the context of the formation of a new geopolitical architecture for the period 1991-2016, allowed to present sufficient conclusions and arguments in favor of creating a **new scientific direction of the study of international relations** in the Republic of Moldova. Ehe scientific novelty of the results consists in development of generalized definition of terms "geo-strategic interests" and "geopolitical architecture" that in the applied value contribute to the solution of important problems: identification of geostrategic interests of the Russian Federation in the East-European Space. Also for the first time in the scientific literature was determined the relationship between "geostrategic interest-geopolitical architecture", and conducted the analysis of the evolution of a new geopolitical architecture in the East-European Space during the 1991-2016.
The theoretical value of the dissertation lies in the author elaboration and presentation of a complex methodological and theoretical framework and well-founded by interdisciplinary and multidisciplinary methodological issues in analytic epistemology plan to geostrategic interests and strategies of Russian Federation in Eastern European states, inclusively the Republic of Moldova. There are proposed the concept's definitions: ,,geopolitical architecture''and ,,geostrategic interest'', also the interaction between ,,geostrategic interest- new geopolitical architecture'' is argued in order to determine the Russian Federation's interests in the East-European space.
Applied value of the work: the geostrategic interests of Russian Federation in the East European space that are achieved by hard and soft power in order to maintain influence in the neighboring states.
The implementation of scientific results: the work is elaborated at the Department of International Relations, the Faculty of International Relations, Political Sciences and Public Administration from Moldova State University, and was examined and debated at the Department of International Relations and at the Scientific Seminars at the Institute of Judicial and Political Sciences of Academy of Sciences and at Moldova State University. The results that have been obtained can be used by state agencies which are responsible for finding solutions to the conflict in the eastern districts of the Republic of Moldova and to achieve the European Integration of the Republic of Moldova.

LISTA ABREVIERILOR

ADM		-Arme de Distrugere în Masă
ALS	-	Acordul de Liber Schimb
APC	-	Acordul de Parteneriat şi Cooperare
ASEAN	-	Asociaţia de Liber Schimb din Asia de Sud - Est
BIRD	-	Banca Internaţională pentru Reconstrucţii şi Dezvoltare
BRIGS	-	Brazilia, Rusia, India, China Africa de Sud
BSEC	-	Cooperarea Economică în Bazinul Mării Negre
BTC	-	Oleoductul ,,Baku-Tbilisi- Ceyhan''
CARICOM		Comunitatea Caraibilor
CE	-	Consiliul Europei
CCG	-	Consiliul de Cooperare din Golf
CCNA	-	Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic
CGB	-	Comitetul Securităţii de Stat
CIVIS	-	Centrul de Analize şi Investigaţii Sociologice
CMN	-	Organizaţia de Cooperare Economică a Mării Negre
CSAC	-	Comunitatea Economică a Statelor Africane
CSI	-	Comunitatea Statelor Independente
CUC	-	Comisia Unificată de Control
FACE	-	Forţele Armate Convenţionale
FMJ	-	Fondul Internaţional Monetar
GRECO	-	Grupul de State din cadrul Consiliului Europei
GUAM	-	Acronim, de la Georgia, Ucraina, Azerbaidjan şi Moldova
MCCA	-	Piaţa Comună a Americii Centrale
MERCOSUR	-	Piaţa Comună a Conului de Sud
NATO	-	Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord
NOM	-	Noua Ordine Mondială
OCŞ	-	Organizaţia de Cooperare de la Şanhai
OMC	-	Organizaţia Mondială a Comerţului
ONU	-	Organizaţia Naţiunilor Unite
OPEP	-	Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol
OSCE	-	Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa
PCRM	-	Partidul Comuniştilor din Republica Moldova
PESC	-	Politica Europeană de Securitate şi Apărare Comună
PEV	-	Politica Europeană de Vecinătate
PHARE	-	Programul Comisiei Europene pentru statele din Europa Centrală şi de Sud-Est
PIB	-	Produs Intern Brut
PDAM	-	Partidul Democrat Agrar din Moldova
PNC	-	Partidul Naţional Creştin
PNUD	-	Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare
PpP	-	Programul Parteneriat pentru Pace
PR	-	Partidul Reformei
PSDM	-	Partidul Social Democrat din Moldova
SELA	-	Sistemul Economic Latino-American
SUA	-	Statele Unite ale Americii
TAB	-	Transportator Auto Blindat
TRACECA	-	Coridorul de Transport. Europa - Caucaz,- Asia
TSCE	-	Tratatul de Securitate Colectivă
TV	-	Televiziune
UE	-	Uniunea Europeană
UCM	-	Uniunea Centristă din Moldova
UIT	-	Uniunea Internaţională a Telecomunicaţiilor
UMA	-	Uniunea Magrebului Arab
URSS	-	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea şi importanța problemei cercetate. Urmărind cu atenţie transformările în curs de desfăşurare pe arena internațională, observăm că s-a modificat într-un ritm rapid conţinutul geopoliticii centrate pe capacitatea statelor de a compartimenta spaţiul geografic. Schimbările profunde în spaţiul central şi est-european, cu începere din 1989, au condiţionat apariţia unei noi arhitecturi a mapamondului. Procesele integraţioniste, care se desfăşoară practic pe toate continentele, au ajuns într-un stadiu al evoluţiei în care dezvoltarea şi siguranţa statelor nu mai pot fi tratate unilateral. Din acest considerent se impune obiectiv necesitatea coordonării eforturilor tuturor statelor pentru atingerea intereselor supreme ale comunităţii internaţionale: asigurarea păcii şi securităţii internaţionale, prevenirea şi combaterea terorismului, apărarea drepturilor şi libertăţilor omului, eradicarea sărăciei, lichidarea traficului de droguri şi fiinţe umane.

La începutul sec. al XXI-lea, când ordinea mondială se conturează în jurul unor poli de putere, este evident faptul că Federația Rusă nu poate rămânea în afara comunităţilor formate de alte state. În acest sens, impactul proceselor integraţioniste occidentale şi celor integraţioniste/dezintegraţioniste din spaţiul CSI-ist asupra intereselor geostrategice și a politicii externe ale Federației Ruse nu este întâmplător. În calitate de succesoare a Uniuni Sovietice, lipsită de unele căi de acces la spațiul maritim-Marea Baltică și Marea Neagră (până în 2014), prin pierderea principalelor puncte strategice-porturile, Caucazul cu ieșirea la Marea Caspică bogată în resurse naturale, Federația Rusă este influențată tot mai mult de procesele care se desfăşoară în Occident și de extinderea (până în 2009) și fortificarea prezenței NATO spre Est, prin aderarea la această structură a statelor foste membre ale Tratatului de la Varșovia. Deși cel de-al șaselea val de extindere NATO în Est are loc în 2009 prin aderarea Ungariei și a Albaniei la Alianță, procesul are un impact direct asupra manifestării intereselor geopolitice ale Federației Ruse și asupra procesului de constituire a noiii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european. Nu mai puțină importanță în manifestarea intereselor Rusiei în arealul est – european o are și tendința proeuropeană a noilor state foste republici unionale - Republica Moldova, Ucraina, precum și tendința euroatlantistă a Georgiei. Fiind un actor geopolitic care pe parcursul ultimilor 25 de ani şi-a pierdut din fosta influență pe arena internațională, Federația Rusă, aflându - se la joncţiunea a mai multor centre de putere – Uniunea Europeană, SUA, NATO și China, încearcă să-şi restabilească din fosta influență pe mapamond.

Federația Rusă - important actor geopolitic, dispune de cea mai mare dimensiune geografică pe arena internațională, dispune de un larg spectru de interese și vectori ai politicii externe. Stat

transcontinental, amplasat geografic pe continentul Eurasia, Federația Rusă este considerată putere europeană și asiatică. Specificul amplasării geografice a Federației Ruse în spațiul european, asiatic, nordic și sudic, face ca Rusia să dispună de un larg spectru de interese.

Interesele Federației Ruse în direcția vestică se axează pe participarea Rusiei la crearea unui sistem stabil de securitate; fortificarea Uniunii Rusia-Belarus; fortificarea cooperării cu statele - lider ca SUA, Germania, Franța, Italia, Marea Britanie; stabilirea relațiilor cu statele central-europene, foști aliați ai URSS și neadmiterea transformării acestor state în zone bufer care ar izola Federația Rusă de statele occidentale; normalizarea relațiilor cu Țările Baltice prin susținerea cetățenilor ruși; înbunătățirea condițiilor socio-economice în zona Kaliningrad; dezvoltarea parteneriatului cu statele membre ale NATO.

În direcția estică, interesele Federației Ruse se axează asupra participării și implicării active a statului în procesele integraționiste din spațiul asiatic; dezvoltarea relațiilor în zona Asia-Pacific, cât și în cadrul Organizației de Cooperare de la Șanhai, în special în domeniul cooperării economice; fortificarea relațiilor Federației Ruse cu statele din spațiul Asia Centrală, foste republici unionale; dezvoltarea relațiilor cu statele Orientului Îndepărtat-Japonia (soluționarea problemei vizând păstrarea în componența Rusiei a insulelor Curile), cât și cu statele Asiei Centrale - China și India.

Interesele Federației Ruse în direcția sudică se axează asupra păstrării și menținerii stabilității în Caucaz, dezvoltării relațiilor, în primul rând, cu Armenia; prelucrarea și transportarea resurselor naturale din spațiul caspic; menținerea relațiilor cu statele prietene musulmane și neadmiterea escaladării unor conflicte; implicarea în soluționarea problemelor din Orientul Apropiat (operațiunile din Siria); îmbunătățirea relațiilor cu Izrael, cu puterile mondiale; normalizarea situației în Irak și soluționarea problemei vizând politica nucleară a Iranului.

Manifestarea intereselor Federației Ruse în direcția nordică sunt exprimate prin: explorarea căilor maritime nordice care reprezintă cea mai scurtă legătură dintre spațiul european și cel asiatic; păstrarea prezenței în zona arhipelagului Șpitsbergen, important din punct de vedere economic, politic, dar și geostrategic; păstrarea potențialului militar, inclusiv și a complexsului de rachete nucleare cu dislocare maritimă; prelucrarea și explorarea resurselor naturale din zona arctică sub controlul statului și neadmiterea preluării controlului de către statele lider în zonă; determinarea exactă a hotarelor Federației Ruse în zona nordică și neutralizarea pretențiilor teritoriale din partea statelor vecine; acordarea unei atenții sporite problemelor sociale a populației din zona arctică [328].

Interesul prioritar al Federației Ruse pe arena internațională este cel de a susține formarea sistemului multipolar, Rusia poziționându-se ca un centru de putere, care dispune de capacitatea de a construi relații constructive cu alte centre de putere. Pe lângă SUA are loc formarea altor

centre de putere – Europa, Federația Rusă, China, India. Federația Rusă va contribui la dezvoltarea relațiilor G20, BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Republica Sud Africană), G7+1, OCȘ (Organizația de Cooperare de la Șanhai), RIC (Rusia, India, China). De asemenea, în lumea musulmană are loc lupta pentru întâetate între Turcia, Iran, Arabia Saudită [373].

Pornind de la raționamentele că Federația Rusă dispune de un larg spectru de interese și vectori ai politicii externe pe arena internațională, atenția noastră va fi axată asupra intereselor Rusiei în spațiul est-european, care conform clasificatorului privind amplasarea statelor după macroregiuni elaborat de către Organizația Națiunilor Unite, include următoarele state: Belarus, Bulgaria, Republica Cehă, Republica Moldova, Polonia, Federația Rusă (partea vestică), România, Slovacia, Ucraina, Ungaria [9]. Deși din punct de vedere geografic spațiul caucazian nu face parte din arealul est-european, din perspectiva intereselor pe care le au în această zonă SUA, NATO, UE pe de o parte, și Federația Rusă pe de altă parte, în opinia noastră, merită, în plan comparativ, să fie supuse analizei și interesele Rusie în arealul sud-caucazian.

Astfel, actualitatea cercetării de faţă este condiţionată de o serie de factori, *în primul rând*, de procesele din arealul european și din cel postsovietic, care, după natura şi caracterul lor, sunt complexe şi dinamice, contradictorii şi nefinalizate, şi care în mod direct acţionează asupra intereselor geostrategice şi politicii externe a Federației Ruse, dar și asupra statelor din vecinătatea apropiată, inclusiv asupra Republicii Moldova. În noua conjunctură geopolitica actuală, când Uniunea Europeană (până în 2013, prin aderarea Croației) și Alianța Nord - Atlantică (până în 2009) s-au extins tot mai mult spre Est, iar Comunitatea Statelor Independente se transformă într-o organizaţie nonfuncţională şi ineficientă, studierea intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european este o necesitate și un deziderat al timpului.

În al doilea rând, astăzi sunt necesare noi viziuni ştiinţifice asupra interesului geostrategic și noii arhitecturi geopolitice, inclusiv a celei a spațiului est-european, întrucât multitudinea de abordări şi cercetări efectuate până în prezent de către savanţiii din Occident, din Federația Rusă, dar și cei din Republica Moldova încă nu ne oferă un ansamblu integral al politicii externe și ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse. Acest fapt își găseşte rezonanţă în necesitatea lărgirii arealului problematic de investigare a intereselor geostrategice ale Federației Ruse și, inclusiv, a procesului de constituire a noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european.

În al treilea rând, orientarea spre o cercetare de sinteză, mai puţin întâlnită în literatura de specialitate din spaţiul atât occidental, dar și cel ex-sovietic, vacuum resimţit şi în Republica Moldova, favorizează studiul intereselor geostrategice la interinfluenţa şi interferenţa proceselor de extindere a Uniunii Europene și a NATO spre Est şi a intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european în contextul formării noii arhitecturi geopolitice. Privită sub acest

unghi de vedere, problema respectivă a canalizat orientările noastre ştiinţifice spre formula „interes geostrategic–arhitectură geopolitică” sub aspect teoretic şi practic, ceea ce ne permite o mai bună comprehensiune a influenţei factorilor externi, dar și interni asupra reafirmării Federației Ruse ca actor geopolitic cu tendințe și aspirații de revenire ca centru de putere pe arena internațională.

Analiza situației în domeniul intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european în contextul formării noii arhitecturi geopolitice. Interesele geostrategice ale Federației Ruse, cât și locul pe care îl ocupă pe arena internațională, rezultat al destrămării URSS, la fel ca mulți alți actori geopolitici mondiali sau regionali, a fost şi este subiectul a numeroase discuții. Astfel, printre autorii de referință preocupați de geopolitica Rusiei pe arena internațională merită atenție lucrările lui H. J. Mackinder [156, 157]. În contextul analizelor din perspectiva geopoliticii se înscrie și cercetarea lui C. Race vizând strategiile de impunere a influenței fostei URSS în spațiul est-european [207]. Repere importante privind relațiile ruso-americane în perioada postcolaps URSS sunt oferite de către S. Khoen [381, 382], D. Simes [448]. Teoreticienii occidentali ca Zb. Brzezinski [29, 30, 31], H. Kissinger [141, 142], H. Morgenthau [178, 179], A. E. Kellermann [140] acordă o atenție deosebită intereselor geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse. În contextul studiilor geopolitice vizând interesele geostrategice și ale vectorilor politicii externe a Federației Ruse pe arena internațională, inclusiv în spațiul est-european, se înscriu cercetările elaborate de către: A. Hutsenreuter [128, 129], I. Malova [160], J. M. Hernández [125], G. Mafodda [158], M. De Bonis [66], F. Petroni [195], O. Oliker, K. Crane, L. H. Schwartz și C. Yusupov [190], J. Weisensee [285]. Strategiile de realizare a intereselor și de menținere în sfera de influență a statelor foste republici unionale prin intermediul susținerii zonelor separatiste Abhazia și Osetia de Sud în Georgia, zona estică a Republicii Moldova, iar începând cu 2014 și în estul Ucrainei, de către Federația Rusă sunt reliefate de către G. Friedman [94, 95, 96], S. Stefan [253], C. Tosi [268], E. Greco, R. Alcaro și V. Fabbri [112]. Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul caucazian, studiate prin prisma confruntărilor cu interesele Occidentului reprezentat de SUA, NATO și UE, sunt aria cercetărilor lui D. Gullo și J. Tuñón [115], A. Monaghan [175], I. Ibos-Hervé [130].

Trebuie să observăm că problema intereselor geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse ca actor geopolitic pe arena internațională este domeniul de interes și pentru cercetătorii din România. În acest context, merită atenție cercetările elaborate de către I. Chifu [56, 57, 58], dedicate intereselor geostrategice ale Federației Ruse în bazinul Mării Negre, cât și celor de menținere în sfera sa de influență a Republicii Moldova și a Ucrainei. Nu mai puțin interes

pentru comunitatea științifică prezintă analiza strategiilor Rusiei în spațiul est-european a lui T. Frunzetti [98, 99], M. Rădulescu [210], S. Matieș [165]. Relevante sunt cercetările dedicate geopoliticii Federației Ruse elaborate de G. M. Carpinschi [35]. În acest context se înscriu și cercetările vizând relațiile moldo-ruse analizate prin prisma conflictului transnistrean ale lui E. Strauțiu [250, 251].

Studiul intereselor geostrategice ale Federației Ruse pe arena internațională, în special în spațiul est-european, prezintă interes nu doar pentru comunitatea științifică occidentală, dar și pentru comunitatea științifică din Federația Rusă. Astfel, printre principalii cercetători ruși preocupați de interesele geostrategice și de politica externă a Federației Ruse pot fi menționați A. I. Utkin [477, 478] și V. F. Li [394]. Analiza intereselor și a poziției Federației Ruse pe arena internațională în perioada postcolaps al URSS-ului sunt oferite de către D. Trenin [471]. Interesul Federației Ruse de a nu admite crearea unui sistem al relațiilor internaționale axat pe monocentrizm, în care rolul dominant ar reveni SUA ca unică putere mondială, este supus cercetării de către K. E. Sorokin [462], S. I. Ilarionov [352]. Interesele și poltica externă a Federației Ruse în relațiile cu SUA și statele europene, cât și principalii vectori ai interesului și ai politicii externe ai Federației Ruse în spațiul post-sovietic constituie aria cercetărilor lui A. I. Vladimirov [316]. De asemenea, cercetări vizând interesele Rusiei în spațiul postsovietic, axate pe ideea euroasiatismului sunt oferite de către M. Deleaghin [339], K. S. Gadjiev [325, 326, 327], V. Korovin [377]. Idei privind etapizarea dezvoltării vectorilor intereselor geostrategice și a politicii externe sunt înaintate de către A. Țîgankov [493], P. A. Țîgankov [494, 495], A. Bogaturov [304]. Reliefarea intereselor Rusiei în cooperarea cu statele CSI, statele din Europa de Sud-Est este prezentă în lucrările lui: I. N. Kravcenko [383], I. Ivanov [350], F. D. Bogaturova [305], O. A. Arin [293], A. A Dânkin [343], V. G. Baranovski [296], M. M. Lebedeva [391, 392, 393], O. N. Barabanov [295]. Tematica relațiilor Federației Ruse cu SUA, NATO, UE, statele CSI prezintă interes și pentru S. A. Lanțov și V. A. Akciasov [390], P. Ivanov și B. Haloșa [351], A. Moșes [411]. Dimensiunea intereselor Federației Ruse în spațiul est-european este oferită de către N.V. Kulikovo, I. I. Orlika și N. V. Feit [387], D. Fin [483], N. Arbatov [292], G. Dilighenski [340], P. Setov [453], O. E. Konteva [377], A. Gromîko [336], R. Grinberg [334]. În contextul cercetărilor vizând confruntarea intereselor dintre Federația Rusă și Occident, în special în spațiul caucazian, se înscriu și cercetările elaborate de către V. Tretiakov [472, 473], I. Kobrinskaia [356, 357], A. Reabov [446]. Analiza conflictelor din spațiul postsovietic, în special a celor din Caucaz, spațiu în care are loc confruntarea intereselor geopolitice, geoeconomice și geostrategice ale Federației Ruse și ale SUA, sunt oferite de către N. Fedulova [482], D. Malîșeva [399], A. Valiev [310], N. Zagladin [347]. Interesele Rusiei în Ucraina, analizate prin prisma strategiilor de menținere a influenței, sunt aria cercetărilor lui O.

Harani și P. Burkovski [486], M. V. Braterskii [307], I. V. Andronova [290]. Interesul energetic, în special cel de deținere a monopolului asupra carburanților din spațiul caspic și caucazian de către Federația Rusă, cât și confruntarea cu interesele occidentale, sunt supuse cercetării de către A. Aleksishvili [6], T. Gochitashvili [105], K. Gogolashvili [98], R. Giragosian și Z. Shiriyev [102, 103], K. Kakachia [137, 138] ș. a.

Încercări de a face studii asupra unor aspecte ale intereselor și polticii Federației Ruse se realizează şi în Republica Moldova. O primă cercetare în istoria ştiinţei din Republica Moldova privind politica externă a Federației Ruse sub aspet multivectorial, în care este reliefat rolul Rusiei în sistemul relațiilor internaționale la intersecția secolelor XX- XXI, este oferită de către S. Nazaria în lucrarea „Federația Rusă în contextul proceselor politice internaționale contemporane'' [183].

Studii privind evoluţia relaţiilor Republicii Moldova în raport cu Rusia, axate pe problema transnistreană, sunt realizate de către Gh. Cojocaru [59], M. Gribincea [114], M. Grecu și A. Țăranu [113], O. Serebrian [234, 235, 236, 237, 238, 239]. Problema conflictului transnistrean este obiectul cercetărilor unui grup de experți autohtoni și internaționali din cadrul instituției nonguvernamentale IDIS „Viitorul''. În acest context se înscriu și cercetările privind conflictul transnistrean efectuate în cadrul Institutului de Politici Publice. Aspecte ale relațiilor moldo-ruse sunt analizate de către D. Bencheci [20, 21]. Analiza evoluției intereselor și politicii externe a Rusiei [39, 40, 44] din perspectiva intereselor geopolitice și geostrategice a acestui actor în spațiul est-european [41; 42], inclusiv în Republica Moldova [43, 46, 47], este aria cercetărilor pentru S. Cebotari. Pe lângă interesele geopolitice și geostrategice, sunt examinate strategiile „hard'' și „soft power'' ale Rusiei de a menține în sfera sa de influență statele din spațiul est-european [45, 46].

Evoluţia relaţiilor externe ale Republicii Moldova, inclusiv cu Federația Rusă, este supusă analizei de către I. Leancă [152], C. Solomon și A. Gumeniuc [246], V. Țâcu [275], A. Burian [32, 33], A. Lavric [150, 151], A. Baltag [17], Gh. Căldare [37], Iu. Fruntașu [97] ș.a. Relațiile Republicii Moldova cu statele Parteneriatului Estic, inclusiv cu Federația Rusă, sunt aria cercetărilor lui V. Sacovici [225, 226].

Totuși, problematica intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul constituirii noii arhitecturi geopolitice nu este suficient analizată, fapt ce lasă loc pentru cercetările ulterioare. Deși în literatura de specialitate din Republica Moldova se acordă o atenție sporită relațiilor moldo-ruse, în special acestea fiind studiate prin prisma dimensiunii politico-militare, comercial-economice și sociale, în literatura autohtonă nu sunt efectuate studii integrale, care ar cuprinde întreg arealul de probleme existente în relațiile moldo-ruse.

Problemele principale înaintate spre cercetare cu titlul de ipoteze de lucru sunt următoarele:

- Ca rezultat al colapsului fostei URSS şi proceselor integraționiste din arealul european, spațiul est-european este supus procesului de constituire a noii arhitecturi geopolitice.
- Pornind de la prezența intereselor marilor puteri într-un anumit spațiu geopolitic pe care îl partajează în sfere de influență, are loc constituirea ,,noii arhitecturi geopolitice''.
- Formarea noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european este condiționată de confruntarea intereselor geopolitice și geostrategice dintre centrele de putere reprezentate de către SUA, NATO, UE, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte.
- În scopul realizării intereselor geostrategice și al menținerii influenței în spațiul est-european, inclusiv în Republica Moldova, Federația Rusă recurge la utilizarea unui set de strategii - *hard* și *soft power*.

Scopul şi obiectivele investigaţiei. În conformitate cu actualitatea şi gradul de investigare a temei, ne propunem *drept scop* analiza substanţei, evoluţiei şi finalităţii intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice. Studiind lucrările științifice internaționale, dar și cele autohtone am constatat un areal restrâns de cercetare a problematicii date, inclusiv și cea de cercetare a fenomenelor ,,interes geostrategic'', ,,arhitectură geopolitică'' și ,,noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'', fapt care ne-a oferit suficiente premise pentru a extinde aria cercetărilor. Plecând de la aceste raționamente, în scopul extinderii ariei de cercetare, ne-am propus drept obiectiv analiza manifestării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european cât și impactul acestora asupra procesului de formare a ,, noii arhitecturi geopolitice'' în perioada anilor 1991-2016.

În vederea realizării scopului propus, au fost formulate următoarele *obiective*:

- de a supune analizei istoriografia cercetării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în literatura occidentală de specialitate;
- de a investiga cercetările vizând interesele geostrategice ale Federației Ruse și noua arhitectură geopolitică în literatura de specialitate din spațiul postsovetic;
- de a defini şi analiza aspectele teoretico-metodologice ale fenomenului intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice;
- de a scoate în relevanţă relația ,,interes geostrategic-arhitectură geopolitică'';
- de a determina ,,noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'';
- de a reliefa interesul geostrategic al Federației Ruse în procesul realizării politicii externe în spațiul est-european și sud-caucazian;
- de a identifica dimensiunile corelative ale intereselor Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian în contextul transformărilor geopolitice;

- de a determina dimensiunea strategiilor de realizare a intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european;
- de a evidenţia impactul intereselor geostrategice ale Federației Ruse în Republica Moldova în contextul noilor transformări geopolitice;
- de a determina dimensiunea strategiilor *hard* și *soft power* ale Federației Ruse de menținere a influenței în Republica Moldova.

Metodologia cercetării științifice. Raţiunile examinării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice au cunoscut forma unui câmp de studiu format prin recombinarea a mai multor metode şi tehnici de cercetare şi empirice, care, însumând uzaje diferite, poartă un caracter interdisciplinar. Astfel, plecând de la cele mai larg acceptate metode de cercetare, recunoscute în comunitățile academice, utilizarea acestora a permis autorului cercetarea problematicii vizând interesele geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice.

Drept bază teoretico-metodologică pentru realizarea prezentei lucrări ne-au servit cercetările teoretice ale specialiştilor în domeniu din SUA, Marea Britanie, Franţa, Spania, Italia, Argentina, România, Rusia şi Republica Moldova. În cadrul investigaţiei au fost aplicate şi îmbinate un set complex de metode teoretice şi empirice, care poartă un caracter interdisciplinar şi care au permis cercetarea interesului geostrategic al Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice. Astfel, autorul a recurs la utilizarea metodelor ca: *realist-empirica*, *dialectidcă*, *inductivă*, *deductivă*, *analitică*, *fenomenologică*, *istorică*, *comparativă, statistică, a convorbirii*. Nu mai puțină importanță în procesul de elaborare a cercetării a avut utilizarea setului de *metode particulare: documentarea webografică, metoda înregistrării datelor.* Pentru a reliefa specificul intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și, respectiv, specificul constituirii fenomenului ,,noii arhitecturi geopolitice'' la general, cât și cel al noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european, autorul a apelat la utilizarea *metodelor specifice* cum ar fi *medoda behavioristă* și *metoda cartografică.*

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică. Caracterul inovator al investigaţiei „Interesele geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice (1991-2016)" rezidă în faptul că pentru prima dată în literatura de specialitate s-a întreprins o încercare de a construi un tablou integral al principalelor aspecte ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice în spațiul vecinătății apropiate (așa - numita ,,blijnee zarubejie''). De asemenea, neexperimentată este tratarea multilaterală a relației ,,interes geostrategic - arhitectură geopolitică''. Pornind de aici, caracterul original al investigaţiei constă în:

- realizarea unei sinteze de ansamblu a principalelor aspecte ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice;
- elaborarea în premieră, într-o lucrare de acest gen, a analizei sistemice a relației ,,interes geostrategic - arhitectură geopolitică'' în contextul evoluţiilor specifice din arealul est-european;
- efectuarea unui studiu interdisciplinar, unic în felul său, la confluenţa politicii externe și a interesului geostrategic care, înglobând noi metamorfoze geopolitice, condiționează crearea noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european;
- determinarea dimensiunii intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, inclusiv, în Republica Moldova.

Utilizarea acestui studiu este binevenită la cercetarea noilor aspecte şi direcţii ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse în condiţiile transformărilor geopolitice și formării unei noi arhitecturi în spațiul est-european.

Noua direcție științifică rezidă în aprofundarea investigaţiilor, studiilor în domeniul teoriei relațiilor internaționale cu referire la cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice în perioada anilor 1991-2016.

Având ca suport analiza instituțiilor și proceselor, structurii și contextului care în totalitatea lor au determinat remodelarea configurației arhitecturii geopolitice a spațiului est-european și a structurii sistemului internațional, caracterul inovator al rezultatelor constă în elaborarea definițiilor de sinteză ale conceptelor „interes geostrategic" și „arhitectură geopolitică", care în aspect aplicativ, contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră: identificarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și cel caucazian, prin utilizarea strategiilor *hard* și *soft powr*. De asemenea, o realizare în premieră în literatura științifică de specialitate a fost identificarea corelației ,,interes geostrategic-arhitectură geopolitică'', cât și analiza evoluției noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european.

Rezultatele principial noi care au fost obținute în urma investigațiilor intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice în perioada anilor 1991-2016, ne-au permis să exprimăm suficiente concluzii și argumente pentru a constata crearea în Republica Moldova a unei **direcții științifice noi în cercetarea relațiilor internaționale.**

Având ca suport analiza instituțiilor și proceselor, structurii și contextului care în totalitatea lor au determinat remodelarea configurației arhitecturii geopolitice a spațiului est-european și a structurii sistemului internațional, caracterul inovator al rezultatelor constă în elaborarea definițiilor de sinteză ale conceptelor „interes geostrategic" și „arhitectură geopolitică", care în aspect aplicativ, contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră: identificarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european prin utilizarea strategiilor

hard și *soft power*. De asemenea, o realizare în premieră în literatura științifică de specialitate a fost identificarea corelației ,,interes geostrategic-arhitectură geopolitică'', cât și analiza evoluției noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european în perioada 1991-2016.

Semnificaţia teoretică a investigaţiei rezidă în elaborarea și prezentarea cadrului teoretico-metodologic, fundamentat și argumentat științific, cu caracter interdisciplinar sub aspect metodologic și pluridisciplinar în plan analitico-epistemologic de studiere a relațiilor internaționale. Cadrul conceptual elaborat în lucrare reflectă tendințele demersului științific ce vizează interesele geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice. În particular, importanța teoretică a cercetării se exprimă prin elaborarea definițiilor de sinteză ale conceptelor ,,interes geostrategic'', ,, arhitectură geopolitică'', fiind argumentată științific relația dintre aceste concepte. De asemenea, este înaintată o primă conceptualizare a ,,arhitecturii geopolitice a spațiului est-european''.

Tezele expuse în articolele științifice la subiectul cercetat sunt utilizate de cercetătorii din spațiul american (*Russia and the Future Expansion of NATO*. Strategy research project. Corporate Author: Army war Coll Carlisle Barracks Pa. US Army War College. 24 Mar, 2011. http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA553117), (*Small States and International Security. Europe and beyond.* Edited by Clive Arache, Alyson J. K. Bailes and Anders Wiviel, 2014, New-York. https://books.google.ro/books?hl=en&lr&id=K8ATAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA149&ots=uB7QYCbhvD&sig=KC0-GWcORm_wQDWnnArSpBFLbI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false).

În acest context se înscriu și tezele expuse de către autor în cadrul interviurilor oferite Equilibrum Global în scopul famialiarizării publicului argentinian cu unele aspecte ale relațiilor moldo-ruse în contextul integrării Republicii Moldova la UE (*Moldavia, a la sobre al efecto político de Ucrania*, diciembre 27, 2013, Buenos Aires, Argentina. În: http://equilibriumglobal.com/moldavia-a-la-sobre-al-efecto-politico-de-ucrania/; *La neutralidad de Moldavia*, enero 3, 2014 Buenos Aires, Argentina. În: http://equilibriumglobal.com/la-neutralidad-de-moldavia/; *Acuerdo de Asociación UE-Moldavia desde la perspectiva de Chisinău,* junio 29, 2014, Buenos Aires, Argentina. În: http://equilibriumglobal.com/acuerdo-asociacion-ue-moldavia-perspectiva-chisanau/).

De asemenea, unele teze privind relațiile moldo-ruse analizate prin prisma integrării Republicii Moldova la spațiul european au fost familiarizate publicului european, ca de exemplu cel italian prin acordarea interviului revistei de geopolitică ,,Limes''- *La Moldavia ha fatto la sua scelta: Europa*. Cronache Internazionali, Limes Club, Bologna & iMerica. La Russia di Soci 2014. Giochi Olimpici, Caucaso e geopolitica, gennaio, 2014 / progettosochi2014.it.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în faptul că:

- Studiul dat, după caracter şi substanţă, prezintă în sine un suport atât teoretic, cât şi practic pentru studenţii, masteranzii şi doctoranzii care frecventează cursurile „Politica externă a Federației Ruse”, „Politica externă a Republicii Moldova”, „Geopolitică”, „Teoria conflictelor internaționale”, ,,Studii de securitate și apărare’’, ,,Securitate internațională’’.
- Concepţiile prezentate pot completa arsenalul teoretic şi factologic al cercetărilor în domeniu.
- Lucrarea reprezintă o sursă bibliografică şi metodologico-didactică în procesul pregătirii profesionale a doctoranzilor, masteranzilor şi studenţilor de la Facultaţile de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative; Istorie şi Psihologie, Militărie ș.a.
- Materialul cercetării ar putea fi un punct de pornire pentru elaborarea conţinutului tematic al unor cursuri speciale din instituţiile de învăţământ superior.
- Servește drept bază pentru instituțiile spezializate: MAE ale statelor ex-unionale, inclusiv cel al Republicii Moldova.

Rezultate științifice principale înaintate spre susținere sunt:

1. ,,Interesul geostrategic’’ presupune realizarea de către actorii geopolitici a intereselor fie de ordin politic, economic, militar sau social, direcționate într-un spațiu / areal prin intermediul anumitor strategii, contribuind, astfel, la crearea unei noi arhitecturi geopolitice a relațiilor internaționale.
2. Considerentele că ,, noua arhitectură geopolitică’’ este rezultatul partajării sferei de influență a statelor/centre de putere care dispun de interese într-un anumit spațiu.
3. ,,Noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european’’ este în process de constituire și reprezintă rezultatul partajării sferei de influență dintre SUA, NATO, UE pe de o parte și a Federația Ruse, pe de altă parte.
4. Între fenomenul ,,interes geostrategic și procesul de constituire a noii arhitecturi geopolitice’’ există o corelație directă.
5. În scopul realizării intereselor sale de menținere în sfera sa de influență a statelor din spațiul est-european și sud-caucazian, Federația Rusă recurge la utilizarea strategiilor *hard power* și *soft power*.

Implementarea rezultatelor științifice. Unele propuneri înaintate sunt reflectate în definirea conceptelor de ,,noua arhitectură geopolitică’’, ,,interes geostrategic’’, în reliefarea corelației ,,interes geostrategic – arhitectură geopolitică’’.

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza este elaborată în cadrul Departamentului Relații Internaționale al Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova și a fost examinată și susținută în ședința Seminarului Științific de Profil din cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei și al

Departamentului Relații Internaționale al Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova.

Tezele şi concepţiile principale formulate în lucrare reprezintă rezultatul cercetărilor efectuate de autor, care au fost prezentate în cadrul a 20 de conferinţe ştiinţifice universitare, naţionale şi internaţionale: Conferința științifică cu participare internațională ,,Interferințe universitare- integrare prin cercetare și inovare'' din 25-26 septembrie, 2012, Chișinău; Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare; Conferința Științifică Internațională ,,Logos, Universalitate, Mentalitate, Educație, Noutate'', Iași, Romania, 26 ianuarie, 2012; Conferinţă Naţională ,,Parteneriatul Estic și Republica Moldova: obiective-practici-provocari'', Universitatea de Stat din Moldova, 27 septembrie, 2013; International Scientific Conference dedicated to David Aghmashenebeli (David the Builder), 22 february, 2014, Gori, Georgia; Conferința internațională ,, Științe politice, relații internaționaleși studii de securitate, (România, Sibiu), 27-29 mai, 2011; Conferința internațională ,, Științe politice, relații internaționaleși studii de securitate, (România, Sibiu), 23-25 mai, 2014; Conferința internațională ,, Științe politice, relații internaționaleși studii de securitate, (Romania, Sibiu), 23-25 mai, 2015; Conferința națională (în cadrul proiectului «The geopolitical dilemmas. Poland and Germany in the light of processes and challengers of Europenization in Eastern Europe and the Caucasus»), ,,Republica Moldova: determinante și perspective ale integrării europene'' din 5 martie 2015; Conferința Științifică Internațională ,,Regional Working Meeting South East Europe, Southern Caucasus, Moldova and Ukraine, Tbilisi, Georgia, 18 februarie 2014; Conferinţa ştiinţifică internaţională dedicată celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Chişinău, 13 noiemb, 2015; Materialele Conferinței Științifice Internaționale ,,Societate, Știință și Creativitate'' octombrie, 2016, ș.a.

Volumul și structura lucrării: Teza include rezumate, lista abrevierilor, introducere, cinci compartimente a câte trei subcompartimente, concluzii și recomandări, fiind finalizată cu bibliografie și anexe. Lucrarea are un volum de 211 pagini text de bază.

Cuvinte-cheie: Arhitectură geopolitică, interes geostrategic, relații internaționale, ordine mondială, sistem internațional, centru de putere, suveranitate, globalizare, interes național, spațiu, Republica Moldova.

1. ISTORIOGRAFIA CERCETĂRII INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE ȘI A NOII ARHITECTURI GEOPOLITICE

Existența a mai multor tendințe și procese pe mapamond, dezbaterile privind natura noii arhitecturi a sistemului securității internaționale contemporane, cât și poziția pe care o ocupă pe ,,marea tablă de șah'', Federația Rusă formează o sferă aparte în discursurile marelor cancelarii occidentale și a liderilor politici. Cu toate că nu există o opinie comună printre savanți, interesele geopolitice și geostrategice, cât și rolul și locul pe care-l ocupă Federația Rusă în ultimii ani, tot mai des sunt prezente în discursul politicienilor, polemologilor, ale analiștilor și savanților. Tot mai des apare întrebarea privind interesele geostrategice ale Federației Ruse pe mapamond în contextul dinamismului relațiilor internaționale și al noii arhitecturi geopolitice .

Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european se află în centrul atenției și dezbaterilor existente atât în mediul academic, cât și în cadrul disputelor liderilor politici ai puterilor SUA, NATO și UE. Toate aceste dispute sunt condiționate de interesul pentru evenimentele în proces de desfășurare în spațiul est-european, în special în statele caucaziene, evenimentele din estul Ucrainei și, respectiv, situația social-politică din Republica Moldova. Încercarea de explicare pe care o propunem nu este lipsită de dificultăți, având în vedere lipsa cercetărilor speciale și chiar a criteriilor necesare investigării. Cu toate acestea, o examinare a intereselor geostrategice ale Federației Ruse relevă un adevărat set de reflecții care atestă atitudini critice ce au constituit premise ale cercetării istoriografiei. Astfel, multitudinea de reflecții conținute în cercetările occidentale sau cele din Rusia și Republica Moldova marturisește despre preocuparea mediului academic, dar și celui al practicienilor, pentru locul Federației Ruse pe arena internațională.

1.1. Repere istoriografice ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse în literatura occidentală de specialitate

Interesele geostrategice ale Federației Ruse, cât și locul pe care îl ocupă pe arena internațională, rezultat al destramării URSS, la fel ca mulți alți actori geopolitici mondiali sau regionali, au fost și sunt subiectul a numeroase discuții și cercetări. Pentru o mai bună comprehensiune a intereselor geopolitice realizate prin intermediul politicii externe, dar și a comportamentului și a acțiunilor Federației Ruse pe arena politică, vom relua în sinteză o serie

de studii şi reflecţii asupra rolului și locului Rusiei în sistemul relațiilor internaționale la începutul sec. al XXI-lea. Ca multe alte domenii de cercetare, problematica intereselor geostrategice, a locului și rolului Rusiei ca actor geopolitic pe arena internațională, își găsește mediul prielnic în contextul cercetărilor occidentale. Aceste cercetări, deși au însumat uzaje diferite, scot în relievanță interesele Federației Ruse pe mapamond, inclusiv în spațiul est-european.

Astfel, autorii de referință, preocupați de interesele geostrategice, dar și de locul și rolul Rusiei pe arena internațională, ca de exemplu H. J. Mackinder, se disting în primul rând ca apartenență la cercetările teoretice. În lucrarea *„The Geographical Pivot of History''* (*Pivotul geografic al istoriei)* [156], Mackinder considera geostrategia drept fundament al geopoliticii, dar precizează că sfera acestui concept nu se identifică cu totalitatea elementelor care intră în componenţa geopoliticii, oferă bazele teoriei continentaliste, în care Asia Centrală reprezintă *aria pivot a istoriei*, dominarea acesteia determinând controlul lumii.

Mackinder îşi aduce contribuţia la dezvoltarea geopoliticii prin introducerea a două elemente noi în componenţa obiectivului urmărit de geopolitică: alcătuirea unei „noi configuraţii geostrategice şi geopolitice a planetei", realizată în conformitate cu „criteriul distanţei geografice" şi în termeni de bipolaritate, precum şi crearea unor noţiuni specifice geopoliticii, în *„World Island, Heartland, Pivot Area*'' [157]. De asemenea, Mackinder efectuează o primă încercare de a supune analizei rolul și perspectivele Rusiei pe arena internațională. Conform opiniei sale, amplasarea geografică a statului reprezintă poziția cea de mijloc sau cea din centrul lumii. Centrul lumii este un concept subiectiv, și dacă e să înțelegem prin conceptul „ lume'' întreaga planetă, atunci în centrul lumii se află continentul euroasiatic, iar în centrul acestuia - Hertlandul. Hertlandul reprezintă zona de influență a lumii, care semnifică noul centru al lumii și care însumează caracteristicile puterii continentale. Astfel, în concepția lui H. J. Mackinder**,** Hertlandul se identifică cu Rusia și cuprinde cea mai largă suprafață, incluzând un concept mai larg - „insula mondială'', care formează două continente - Eurasia și Africa. Pornind de la teza „Cine conduce cu Europa de Est, domină Hertlandul, cine domină Hertlandul, domină asupra Insulei Mondiale, domină lumea'', astfel, conform opiniei lui Mackinder, rolul de Hertland revine Rusiei în plan strategic. Referindu-se la Rusia, Mackinder consideră că Hertlandul rus, prin barierele sale naturale, prin întinderi, adâncimi, prin dificultatea de acces, are o netă superioritate [156, p. 59].

Expansiunea spre periferia Eurasiei ar permite utilizarea resurselor continentale în scopul creării unei flote puternice, chiar și a unui imperiu mondial. De aceea, scopul principal al geopoliticii anglo-saxone rezidă în neadmiterea formării unei alianțe strategice în jurul „axei geografice a istoriei'', adică a Rusiei, luând la maximum din cantitatea spațiilor de coastă, și de

impus asupra acestora propria influență. O altă preocupare expusă de către Mackinder în lucrarea *„Începutul democratic și realitatea''* se referă la întrebarea privind evoluția puterilor în cazul unei eventuale unificări politice a continentului. Astfel, în teoriile sale, Mackinder se pronunță pentru împiedicarea sub orice formă și prin orice mijloace a fortificării Hertlandului. În viziunea sa, cheia problemei în dominarea asupra lumii rezidă în corelația forțelor asupra periferiilor Hertladului. Această idee se află la baza geopoliticii SUA și a Alianței Nord Atlantice, odată cu formarea Noilor State Indeprndente, când periferii ale Hertlandului au devenit ex-republicile unionale din spațiul postsovietic și fostele state socialiste [156, pp. 44-45].

Pentru analiza intereselor geostrategice ale Rusiei în sistemul relațiilor internaționale, deosebit de importante sunt contribuțiile lui Zb. Brzezinski [30, 31], care ne oferă, un model global al lumii. Împărțind lumea în *regiuni geostrategice* (două regiuni geostrategice, fiecare dominată de către o superputere) şi *regiuni geopolitice*, Brzezinski insistă asupra distincției existente între cele două tipuri. Zb. Brzezinski explică că primele regiuni au o extindere globală şi un rol strategic, iar celelalte - o extindere regională şi un rol tactic. Regiunile geostrategice sunt expresia interconexiunilor mai multor părţi ale globului în ceea ce priveşte localizarea și mișcarea actorilor geopolitici. La începutul anului 2001, prim-ministrul Suediei G. Persson, în ciuda tendințelor și influențelor existente pe arena internațională, respinge ideea unei eventuale aderări a Federației Ruse la UE, argumentându-și poziția prin faptul că Rusia nu este un stat european, dar continental, care ocupă o dimensiune mare a Europei și a Asiei. În opinia liderilor occidentali, UE este capabilă să susțină proiecte economice la un nivel extins cu Federația Rusă, deoarece ambele părți sunt interesate într-o cooperare axată pe pragmatism, dar nu și să accepte Rusia în calitate de membru al UE. Acest lucru ar semnifica schimbarea fundamentală a caracterului UE [29, p. 172].

Repere importante sunt expuse de către H. Kissinger în lucrarea *„Diplomația''* [142], în care sunt supuse analizei politica americană față de Rusia în perioada următoare Războiului Rece, politica care a mizat pe un fel de inginerie socială, adaptată liderilor individuali. Relațiile ruso-americane, în opinia lui Kissinger, au nevoie de un dialog serios privind unele aspecte de politică externă. Rusiei nu i se face nici o favoare de a fi tratată ca imună față de considerentele normale ale politicii externe, deoarece aceasta ar avea rezultatul practic de a o forța să plătească mai târziu un preț mai greu, dacă este ademenită în cursuri de acțiuni din care nu există întoarcere. Liderilor americani nu trebuie să le fie frică de discuții deschise despre punctele în care interesele americane și rusești converg și în care diferă.

Analizând procesul de integrare a Rusiei în sistemul internațional, H. Kissinger este de părerea că suntem prezenți la crearea unei noi ordini internaționale. Noua ordine internațională are două componente care trebuie păstrate în echilibru: influența atitudinii rusești și afectarea

calculelor ruseşti. Pentru a alina procesul tranziţiei, este nevoie de asistenţă economică generoasă şi de consiliere tehnică, iar Rusia trebuie să fie făcută să se simtă binevenită în instituţii care întăresc cooperarea economică, culturală, şi politică - precum Conferinţa Europeană pentru Securitate. Reforma rusească va fi însă împedicată, nu ajutată, dacă se va neglija reapariţia pretenţiilor imperiale ruseşti istorice. Independenţa noilor republici, recunoscute definitiv de Naţiunile Unite, nu trebuie înjosită prin consimţirea pătrunderii militare ruseşti pe solul lor. În acest context, H. Kissinger consideră că politica americană faţă de Rusia trebuie să fie gândită ţinându-se cont de interesele lor permanente, nu de fluctuaţiile politicii interne ruseşti. Dacă politica externă americană îşi face din politica internă rusească o prioritate de vârf, ea va deveni victima unor forţe aflate, în esenţă, în afara controlului său îşi va pierde toate criteriile de judecată. De aceea, consideră Kissinger, politica externă a SUA faţă de Rusia trebuie să fie una echilibrată, potrivit oricărei oscilaţii. Noua conducere rusească este creditată cu înţelegere faţă de procesul anevoios prin care se încearcă învingerea a două generaţii de proastă conducere comunistă. Ea nu este creditată pentru a i se transmite sfera de influenţă pe care ţarii şi comisarii au râvnit-o de jur - împrejur vastelor frontiere ale Rusiei timp de 300 de ani. Dacă Rusia tinde să devină un partener serios la constituirea unei noi ordini mondiale, ea trebuie să fie pregătită atât pentru disciplina stabilităţii, cât şi pentru beneficiile acesteia [142, pp. 711-712].

În cercetările sale, H. Kissinger consideră că viitorul statelor Europei de Est şi a statelor succesoare Uniunii Sovietice nu este unul unic, nu reprezintă una şi aceeaş problemă. Acest lucru este adevărat, în special în cazul statelor foste membre ale Tratatului de la Varşovia - Polonia, Republica Cehă, Ungaria şi Slovacia. Principala motivaţie invocată de către Kissinger este centrată asupra tezei conform căreia statele ex-socialiste, fără legături cu instituţiile Europei Occidentale şi cele atlantice, ar deveni un teritoriu al nimănui între Germania şi Rusia. Iar ca aceste legături să aibă sens, statele foste membre ale Tratatului de la Varşovia vor trebui să aparţină atât Uniunii Europene, cât şi Alianţei Nord - Atlantice. Pentru a deveni economic şi politic viabile, ele au nevoie de Uniunea Europeană, iar pentru asigurarea securităţii naţionale, statele trebuie să adere la Alianţa Nord - Atlantică. Calitatea de membru într-o instituţie presupune şi calitatea de membru în cealaltă instituţie [142, p.716]. Preşedintele Clinton invită toate statele succesoare ale Uniunii Sovietice şi toate fostele ţări sateliţi ai Moscovei în Europa de Sud – Est să participe la ceea ce reprezintă un sistem de securitate colectivă [142, p. 717]. În ultimele cercetări efectuate asupra intereselor Federaţiei Ruse, H. Kissinger consideră că politica preşedintelui rus V. Putin, în special cea din ultimii ani, este una ,,lucidă'' (,,zdravogo smîsla'') [355], axată pe pragmatism şi pe dezideratul de a readuce Federaţiei Ruse statutul de altădată, cel de putere mondială.

În acest context se înscriu și cercetările lui D. Simes, care supune analizei atât interesele geostrategice, cât și politica externă din ultimii ani a Federației Ruse sub conducerea președintelui V. Putin. UE consideră că Federația Rusă trebuie să se supună politicii sale și standardelor europene. Rusia însă, conform opiniei oferite de către Saims, are propriile interese și tradiții, propriul vector de dezvoltare, iar Occidentul nu trebuie să impună Rusiei anumite standarte, iar de aici rezultă și politica președintelui Putin [447].

Interesele și intențiile de afirmare ale Federației Ruse ca putere pe arena internațională după colapsul fostei URSS sunt aria cercetărilor lui S. Kohen [483]. În cercetările sale S. Kohen scoate în relievanță cauza colapsului fostei URSS, inclusiv rolul politicii SUA, al politicienilor, economiștilor, ziariștilor, politologilor și istoricilor în dispariția URSS ca actor geopolitic, cât și manifestarea SUA ca unică supraputere mondială. Războiul Rece, în opinia cercetătorului, va fi succedat de ,,politica rece''care se va instaura pe arena internațională între actorii geopolitici. De asemenea, S. Kohen înaintează propria opinie cu referire la politica SUA în raport cu Federația Rusă, oferind ipoteza precum că SUA sunt cu adevărat interesate în transformarea Rusiei după propriul model.

Nu mai puțin interes prezintă și cercetarea relațiilor dintre SUA și URSS de către H. Morgenthau în ,,*Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace''* [178, p. 370]. Pentru H. Morgenthau, relațiile dintre acești doi actori geopolitici au fost, pentru perioade îndelungate de timp, absorbite de misiunea extinderii granițelor către teritoriile aflate pe continentele lor, dar care nu erau supuse unui control politic. De asemenea, Morgenthau analizează relațiile dintre Statele Unite și fosta Uniune Sovietică din perspectiva balanței de putere existente în perioada postbelică. Ținându-se cont de particularitățile sistemului relațiilor internaționale, Morgenthau consideră că SUA trebuie să urmărească un compromis mai degrabă cu China decât cu Uniunea Sovietică, iar acest compromis ar facilita realizarea intereselor SUA pe arena internațională [179, p. 387].

Pentru o mai bună comprehensiune a intereselor Federației Ruse pe arena internațională, este necesară analiza cercetărilor efectuate de către J. S. Goldstein și J. C. Pevehouse. Astfel, în studiul ,,*Rlații internaționale''*, J. S. Goldstein și J. C. Pevehouse [107] consideră că țările din Europa de Sud - Est și-au administrat economiile mai eficient decât au făcut-o fostele republici sovieice. Rusia s-a descurcat mai bine decât alte state din spațiul postsovietic. Ea a moștenit o mare parte din infrastructura economică și din resursele naturale ale Uniunii Sovietice și a fost suficient de mare pentru a câștiga atenția Occidentului. Luptele pentru puterea internă au creat instabilitate politică în Rusia, descurajând investițiile străine. Războiul din Cecenia a cauzat înrăutățirea lucrurilor. Crima organizată a devenit problema majoră în anii '90. Haosul tranziției a furnizat, de asemenea, teren fertil pentru corupție printre oficialii guvernamentali. Problemele

economice și financiare ale regiunii s-au împletit cu probleme de securitate - prezența conflictelor etnice și naționale de-a lungul graniței de sud a fostei Uniuni Sovietice care au schimbat relațiile comerciale și monetare. În următorii ani, Rusia va încerca să obțină stabilitate economică și politică pentru a se integra în economia capitalistă mondială. Până atunci, pentru J.S. Goldstein și J.C. Pevehouse, Rusia și vecinii săi rămân, în mare parte, izolați de posibilele beneficii care ar putea rezulta din monede convertibile stabile, comerț dezvoltat și investiții străine crescute [107, p. 470-472].

Lista cercetătorilor preocupați de interesele geostrategice ale Rusiei pe arena internațională este completată de către D. Chaudet, F. Parmentier și B. Pelopidas cu lucrarea *„Imperiul în oglindă. Strategii de mare putere în Statele Unite și în Rusia''* [52]. Astfel, conform opiniei cercetătorilor, Rusia este o lume aparte, care nu ține nici de Asia, nici de Europa. Începând cu sec. al XIX-lea, intelectualii ruși au căutat în imaginea Occidentului (în primul rând, cea a Europei) propria lor identitate. În acest context, dezbaterea majoră se centrează atât pe interesele manifestate de către Europa în Rusia, cât și de interesele Rusiei în spațiul Europei. Euroasiatismul, în opinia cercetătorilor, conduce Rusia la a-și înțelege, într-o nouă manieră, alteritatea atât față de Europa, cât și față de Asia. În calitate de punte între Europa și Asia, Rusia se situează într-o poziție geografică unică de putere în contextul noii ordini pluricentriste [52, pp. 74-79].

Președintele V. Putin a obținut sufragiile electoratului susținând tema ,,întoarcerii la ordine'', care se axează pe restartarea valorilor tradiționale, în jurul noțiunilor de stabilitate, patriotism, de stat puternic și de solidaritate socială. Euroasiatismul lui Putin corespunde unei anumite evoluții în raport cu perioada elțiană care o precedă. Acesta dispune de rețele solide, dar nu este singurul pol în dezbaterile asupra intereselor și politicii externe a țării, deoarece, la fel ca și neoconservatorismul american, euroasiatismul trebuie să negocieze cu realismul. În ansamblu, conform opiniei cercetătorilor, euroasiatismul este una dintre componentele ,,celei de a treia căi'', în baza careia V. Putin încearcă să elaboreze o nouă sinteză între elementele occidentale și cele euroasiatice [52, p. 109-111].

De asemenea, facând o retrospectivă a evoluției intereselor Rusiei, autorii consideră că, pornind de la modestul teritoriu al cnezatului Moscovei, Rusia a procedat la o expansiune teritorială continuă și fără precedent în epoca modernă. În cele trei secole de dominare continuă, Moscova a exercitat o dominație centralizată asupra periferiei, s-a străduit cu ajutorul regimurilor autoritare să mențină ,,ordinea '' în acest spațiu [52, p.167].

O prezentare mai concisă a strategiilor Federației Ruse în primii ani care au urmat imediat după destrămarea URSS este oferită de către A. E. Kellermann în studiul *„Uniunea Europeană. Un proces de integrare continuă''* [140]. După destrămarea fostei Uniuni Sovietice, Rusia a

experimentat un capitalism agresiv, de natură criminală și oligarhică. În ciuda scopurilor înaintate, Rusia nu a reușit să creeze o societate civilă și încă nu s-a consolidat ca un stat democratic, juridic și social stabil. Natura actuală a participării Rusiei la diviziunea muncii și în relațiile comercial-economice internaționale nu se potrivește cu caracterul actual al noilor cerințe. Țara, în opinia lui A. E. Kellermann, în principal, este un exportator de materii prime. Statutul său de mare debitor internațional, care timp de mulți ani nu a fost capabil să dețină sub control scurgerea capitalului național în afară, subminează serios poziția Rusiei pe arena internațională. Mai mult decât atât, Rusia nu se poate folosi de avatajele participării la integrarea regională. În acest context, autorul înaintează unele sugestii prin care recomandă Rusiei să-și pună în ordine afacerile sale interne.

Motivele, consideră Kellermann, pentru majoritatea problemelor Federației Ruse, legate de economia globală, se regăsesc în interiorul propriilor sale granițe și ar trebui rezolvate prin mijloacele politicii interne. Această politică ar trebui să fie clar direcționată spre reorganizarea structurală a economiei Rusiei, pentru a crește competitivitatea produselor sale și pentru a reduce cota materiilor prime în totalul de exporturi. Procesul de ,,stabilire a ordinii'' în toate domeniile vieții rusești ar trebui să se desfășoare în cadrul instituției unui stat democratic, juridic, cu o economie orientată spre populație, adică spre sistemul sociopolitic existent în majoritatea statelor europene și care a fost adoptat drept exemplu, la nivel declarativ, de către liderii Rusiei. Toate aceste sarcini complicate, dar totuși vitale, pot fi realizate de către Rusia doar în contextul unei cooperări internaționale constructive și eficiente. Această cooperare ar trebui să se desfășoare, în primul rând, pe continentul european, deoarece Rusia are legături istorice, spirituale și culturale profunde cu statele în cauză, fără a menționa faptul că membrii Uniunii Europene sunt principalii parteneri comerciali și economici ai Rusiei. În ceea ce privește legătura directă a Rusiei cu procesul integrării europene, care este inseparabil legat de cooperarea pan-europeană, apare necesitatea în distincția, dar nu acută, între două direcții: Uniunea Europeană și CSI. Deși guvernul rus declară că ambele direcții sunt prioritare în politica sa externă, Federația Rusă ar trebui să aibă o conduită calculată și consistentă față de membrii atât ai Uniunii Europene, cât și cei ai CSI-ului [140].

Analizând interesele și relațiile externe ale Federației Ruse, Kellermann consideră că există multe motive pentru care Rusia nu se află în poziția de a se alătura Uniiunii Europene, cel puțin în viitorul apropiat. Rusia este o țară prea mare și problematică. Aderarea la Uniunea Europeană ar limita libertatea și acțiunile Rusiei pe mapamond, în special în spațiul CSI. De fapt, nu există garanții că extinderea nu va implica integrarea ulterioară și nu va slăbi puterea combinată a Uniunii pentru o perioadă de timp. Ar fi mai rezonabil pentru Rusia să fie mai activă și mai consecventă în politica sa în vederea realizării unui parteneriat strategic cu Uniunea Europeană,

să dezvolte și să consolideze legături cu Uniunea Europeană în alte domenii, în care are competență reală, și să facă pași concreți, practici, pe calea unei apropieri internaționale, dar prudente a dreptului rusesc la dreptul UE. Alăturarea la spațiile europene comune economic și social, probabil împreună cu alte state CSI, dar nu neapărat cu toate dintre ele, ar trebui să fie un scop strategic, dar totuși distanțat pentru Rusia [140, pp. 367-370].

În contextul analizelor intereselor și relațiilor Federației Ruse cu SUA și UE, merită atenție cercetările efectuate de F. Petroni [195]. Petroni analizează relațiile politice dintre Federația Rusă și SUA din perspectiva amplasării scutului antirachetă pe teritoriul Europei, cât și a strategiilor utilizate de către Rusia în condițiile extinderii NATO în Est. Interesele geostrategice și politica Federației Ruse în perioada tandemului Putin-Medvedev sunt supuse cercetării de către O. Oliker, K. Crane, L. H. Schwartz și C. Yusupov [190]. Spre deosebire de strategiile și politica dusă de președintele B. Elțin și miniștrii de externe din perioada anilor 1990-1996, noua strategie și politică dusă de Federația Rusă s-a modificat. După evenimentele din 11 septembrie 2001, Rusia a susținut SUA în lupta contra terorismului și a menținerii securității pe arena internațională, dar, în același timp, intresele Federației Ruse și cele ale SUA se confruntă în alte domenii. Nu mai puțin interes prezintă și cercetarea atitudinii negative față de Rusia a statelor postsovietice, în special cea a Georgiei și a Ucrainei, ca rezultat al revoluțiilor colorate. Pe lângă analiza atitudinii statelor postsovetice, autorii supun criticii sistemul autocratic al președintelui V. Putin, politica axată pe pragmatism în relațiile comerciale cu SUA, statele UE, politica Gazprom-ului în Ucraina și Republica Moldova, relațiile politico-economice cu Armenia și Azerbaidjan. Merită atenție analiza politicii Federației Ruse față de orientarea proeuropeană a Republicii Moldova, Ucrainei și Georgiei. Autorii consideră că orientarea versus UE a statelor ex-sovietice, face ca Fedrația Rusă să-și impună influiența în spațiul postsovietic.

O panoramă triadică a relațiilor politice și de securitate dintre Rusia – SUA - UE este oferită de către E. Greco, R. Alcaro și V. Fabbri [112]. Astfel, analiza dată reconstruiește contextul politic în care, actualmente, operează cei trei actori, ținându-se cont de interesele geopolitice și geostrategice reciproce, de tendințele politicii externe a Federației Ruse în perioada președintelui Putin, cât și cadrul instituțional prin intermediul căruia are loc cooperarea ruso-occidentală.

De asemenea, autorii supun atenției nu doar aspectele de cooperare dintre Federația Rusă și SUA și NATO, dar și contradicțiile existente - de la amplasarea scutului antirachetă al SUA în Europa de Sud-Est și definitivarea viitorului statut al Kosovo, până la rezoluția complicată a conflictelor înghețate în Caucazul Meridional. În acest context, poate fi menționată și analiza aspectului energetic - de la aparenta folosire politică a exporturilor de energie de către Moscova, până la preocuparea felului de respectare a drepturilor omului și a procesului de democratizare. Astfel, în perioada politicii duse de către V. Putin, autorii observă contraste în relațiile Rusiei cu

Occidentul. Politica autoritară și metodele de conducere a statului de către președintele V. Putin sunt supuse criticii. Odată cu venirea lui Putin, interesele și politica externă al Federației Ruse se axează pe o politică defensivă, axată pe pragmatism în relațiile cu alți actori geopolitici, spre deosebire de politica filooccidentală a lui B. Elțin. În opinia autorilor, atitudinea negativă a Rusiei față de Occident este cauzată de:

- expansiunea NATO și a UE în spațiul estic, inclusiv aderarea celor trei republici baltice foste republici ale URSS, actualmente membre ale NATO;
- noile acorduri de securitate semnate între SUA și unele state din Europa de Est (sistemul anti-rachetă în Polonia și Republica Cehă, bazele militare din România și Polonia);
- susținerea din partea europenilor și americanilor a așa - numitor revoluții colorate, care au adus la putere mișcările politice cu tentative antiruse (Georgia și Ucraina);
- rolul Organizației pentru Cooperare și Securitate în Europa (OSCE) în gestionarea crizelor din spațiul postsovietic, în special Georgia, Rpublica Moldova;
- instalarea bazelor americane în Asia Centrală în contextul intervenției militare în Avghanistan.

Atât SUA, cât și UE, conform opiniei autorilor, se pronunță pentru o cooperare constructivă cu Rusia. Spre deosebire de UE, care se pronunță pentru cooperarea în domeniul economic cu Federația Rusă, interesul SUA se axează asupra aspectului securității, încercând să găsească inițiative comune cu Moscova privind neproliferarea armelor de distrugere în masă și lupta contra terorismului.

Specificul intereselor și al relațiilor Rusiei cu NATO în scopul asigurării și menținerii securității pe arena internațională este scos în relievanță de către A. Monaghan [175]. Monaghan analizează relațiile sub două aspecte, cel de coincidere a intereselor, cum ar fi lupta contra terorismului, apărarea atirachetă, proliferarea armelor nucleare, reforma forțelor militare, apărarea civililor, situații de urgentă, și un larg spectru de probleme, cât și sub aspectul confruntărilor intereselor, în special cel ce vizează procesul de extindere a NATO spre est, considerat de Rusia drept o amenințare la adresa propriei securități, confruntările care vizează conflictele din spațiul Orientului Apropiat și, inclusiv, confruntările cauzate de anexarea Crimeei de către Federația Rusă și de ultimele evenimente din estul Ucrainei. Nu mai puțin interes prezintă analiza efectuată de către Monaghan a relațiilor trilaterale Federația Rusă - NATO, NATO - UE și Federația Rusă - UE.

O critică a intereselor Federației Ruse față de relațiile cu UE este efectuată și de către C. Ibos-Hervé [130]. Astfel, în opinia autorului, relațiile cu Uniunea Europeană pot fi analizate prin prisma a două aspecte. Analiza din perspectiva primului aspect presupune prezența cooperării dintre Federația Rusă și UE în cazul coinciderii de interese. Aceste interese, de obicei, sunt reprezentate de politica energetică atât a Rusiei, cât și cea a Comunității Europene. Analiza

relațiilor ruso-europene din perspectiva celei de a doua viziuni presupune existența confruntărilor și divergențelor de opinii, cauzate în mod special de evenimente cum ar fi anexarea Crimeii și evenimentele din estul Ucrainei, începând cu anul 2014.

Analizând interesele geostrategice și politica externă a Federației Ruse, A. Hutsenreuter [128] distinge patru etape de dezvoltare a interesului și a politicii externe a Federației Ruse. Astfel, conform periodizării intereselor și a politicii externe a Federației Ruse oferite de către Hutsenreuter, prima etapă coincide cu perioada anilor 1992-1994, perioadă în care Rusia are o politică de adaptare la noile realități internaționale. Anii 1994-1996 constituie cea de a doua perioadă de formare a intereselor și a politicii externe. Caracteristic pentru această perioadă, subliniază cercetătorul, este faptul că Rusia duce o politică de impunere a puterii în spațiul său de influență, în special în spațiul postsovietic. Cea de a treia etapă, conform periodizării lui Hutsenreuter, este perioada anilor 1996-1999. Această etapă coincide cu numirea lui Primakov în funcția de ministru de externe și este perioada în care se simte o înviorare a intereselor și a politicii externe ruse pe arena internațională. O nouă etapă în politica Federației Ruse, axată pe pragmatism și interesul național al statului, revine anilor 2000-2012. Prin stilul de conducere autoritar-centralizator, V. Putin încearcă să readucă Federația Rusă ca putere pe arena internațională. După operațiunile militare din Afghanistan, din 1997, Rusia din nou acționează prin intermediul acțiunilor și forței militare, în special în spațiul postsovietic: Republica Moldova -1992, Georgia - 2008, Ucraina - 2014. A. Hutsenreuter consideră că revenirea Federației Ruse pe arena internațională în calitate de putere are loc odată cu venirea la conducerea Rusiei a liderului V. Putin, începând cu anii 2000.

Spre deosebire de Hutsenreuter, I. Malova [160] consideră că Rusia, pe parcursul deceniului 1989-1999, a trecut prin mai multe perioade de formare, atât la nivel politic, cât și ideologic. Astfel, Malova consideră drept etape de formare a intereselor și politicii externe a Federației Ruse: 1) epoca lui Gorbaciov și a succesorilor acestuia; 2) epoca Elțin - perioada de tranziție a politicii externe; 3) perioada căutărilor Rusiei - Putin și noua doctrină; 4) perioada noilor căutări de echilibru.

Evoluția intereselor și a politicii externe ale Federației Ruse, în special celei din perioada de aflare la conducerea statului a tandemului Putin - Medvedev, este supusă cercetării de către J. M. Hernández [125]. De asemenea, pentru a analiza relațiile externe, autorul supune examinării unele aspecte ale intereselor și ale politicii externe a Federației Ruse. Astfel, Hernández analizează relațiile ruso-europene prin prisma principalelor avantaje pe care le au, cât și a interesului reciproc, atât ale UE față de Federația Rusă, cât și al Federației Ruse față de UE. Un loc aparte îl ocupă analiza interesului Federației Ruse pentru relațiile cu statele europene în probleme de securitate. Analizând relațiile cu UE, autorul subliniază faptul că, în cadrul UE,

există state care au o atitudine și disponibilitate de cooperare cu Federația Rusă diferită. Astfel, analizând relațiile Federației Ruse cu Polonia, acestea, practic, pot fi caracterizate ca fiind nule. De asemenea, în spațiul european statele, ca de exemplu Republica Cehă, Statele Baltice, nu manifestă încredere în cooperarea cu Federația Rusă. Pe lângă statele cu un nivel scăzut de încredere, în special fostele republici unionale și statele membre ale Tratatului de la Varșovia, în UE există și state disponibile de a întreține relații de cooperare cu Rusia, ca de exemplu Franța, Germania, Italia, Spania. Autorul, pe lângă interesele comune existente în relațiile Rusiei cu statele europene, în special cele din sfera energetică, analizează și contradicțiile dintre acestea.

Interesele geostrategice și politica externă a Federației Ruse promovate de către președintele V. Putin sunt supuse analizei de către G. Mafodda [158]. Anul 2000, odată cu venirea lui V. Putin la conducerea statului, semnifică, în opinia autorului, revenirea Federației Ruse pe arena internațională. De asemenea, cercetătorul supune analizei aspectul economic, în special cel energetic, interesul privind comerțul cu gaz natural și petrol și expunerea acestor mărfuri pe piețele europene. Aceeași opinie este susținută și de către G. Mettan [404] și D. Smit [455].

În același context, pot fi menționate și cercetările efectuate de către M. De Bonis [66]. Pragmatismul intereselor și al politicii externe duse de către președintele V. Putin în perioada celui de al treilea mandat din anul 2012 și până în prezent constituie aria cercetărilor lui De Bonis. Autorul scoate în relievanță principalele obiective ale intereselor și politicii externe ruse - intenția geopolitică a Rusiei de a crea un spațiu economic comun între Europa și Asia și proiectul de a readuce pe arena internațională Federația Rusă, prin crearea Uniunii Economice Euroasiatice. Pentru De Bonis, crearea sau restabilirea fostului spațiu sovietic, practic, este imposibilă. Statele foste republici unionale sunt deja de o altă orientare atât politică, cât și economică, îndreptată spre alte spații (de exemplu, Georgia, care din august 2008, odată cu pierderea Osetiei de Sud și a Abhaziei, are o orientare antimoscovită, vectorul politicii externe fiind direcționat spre o cooperare, dar și o eventuală aderare proatlantistă).

Federația Rusă, în cazul în care va continua să promoveze actualele strategii de realizare a intereselor și politicii externe, consideră R. Papes [424], are șansa să dispară de pe arena internațională. Tendința de a se afirma ca putere mondială este o iluzie. Din punct de vedere economic, politic, militar, demographic, Federația Rusă nu prezintă caracteristicile unei puteri mondiale. Pierderea teritoriilor, ca rezultat al colapsului fostei URSS, Ucraina, Caucazul de Sud, Asia Centrală face ca acestea să fie considerate în continuare de către Federația Rusă ca parte componentă sau drept zonă de interes. În relațiile cu Federația Rusă, marile puteri, inclusiv SUA, trebuie să țină cont de aceste partiularități. Astfel, în opinia președintelui B. Obama, statele noi independente foste republici unionale sunt în drept să-și decidă de sine stătător soarta, sunt în drept să decidă spațiul la care să adere. Procesul de extindere a NATO în Est reprezintă o

amenințare directă la adresa securității sale naționale. NATO a fost creat ca un oponent Tratatului de la Varșovia, dar așa cum URSS s-a dezintegrat, NATO ar trebui să nu mai promoveze politica sa de extindere. În cazul în care Ucraina va adera la NATO, Rusia va apela la strategii de menținere și neadmitere a aderării Ucrainei la Alianță. În relațiile cu Federația Rusă, SUA trebuie să ducă o politică dublă. Așa cum SUA a reacționat la aderarea Cubei la Tratat, la fel și Federația Rusă nu admite aderarea Ucrainei la NATO. De asemenea, conform opiniei lui Papes, SUA nu trebuie să admită o apropiere a Federației Ruse de statele foste republici unionale sau foștii sateliți.

Strategiile Federației Ruse utilizate în scopul menținerii în sfera sa de influență a Ucrainei sunt aria cercetărilor lui S. Adrianopoli [2]. Conflictul ruso-ucrainean, inclusiv aspectele ce vizează anexarea peninsulei Crimeea de către Federația Rusă, și confruntarea intereselor dintre marile puteri SUA și Federația Rusă [144] prezintă interes și pentru cercetătorii din cadrul Institutului de Cercetări Strategice a Școlii Militare de pe lângă Ministerul Apărării al Franței [186].

Contrară ideilor lui R. Papes este opinia expusă în cercetările lui I. Șamir. Interesele geostrategice și politica externă, relațiile Rusiei cu Occidentul rezultate din anexarea Crimeei de către Federația Rusă prezintă interes și pentru I. Șamir. În opinia lui Șamir, în condițiile evenimentelor din estul Ucrainei, cât și în urma anexării peninsulei Crimeea, președintele V. Putin s-a manifestat ca un adept al ,,reacției asimetrice''. În timp ce Occidentul analizează acțiunile întreprinse de către Federația Rusă, Rusia acționează strategic, semnând tratate cu partenerii estici, ca de exemplu cu China, iar prin strategiile sale Rusia se manifestă ca un centru de putere pe arena internațională. Deși UE consideră că Ucraina, în calitate de subiect al dreptului internațional, are dreptul de a adera la structurile euroatlantice, președintele V. Putin însă nu va admite un nou val de extindere a Alianței în Est. Prin discursul rostit în cadrul desfășurării lucrărilor Summitului de la Munchen din 2012, V. Putin a demonstrat comunității internaționale locul Federației Rusie pe mapamond. Astfel, conform discursului președintelui Putin, Rusia a devenit un jucător important pe arena internațională, care nu admite instaurarea unei ordini mondiale unipolare, ghidate de un singur actor geopolitic - SUA [496]. În contextul cercetărilor privind confruntarea intereselor dintre Occident și Federația Rusă se înscriu și cercetările elaborate de către J. A. De Yturriaga Barberán [69] și F-J. Ruiz - González [110], care, la fel ca și I. Șamir, consideră că Rusia este nu doar într-un proces de devenire, dar deja se manifestă ca un centru de putere pe arena internațională.

Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul postsovietic, în special în spațiul caucazian, sunt aria cercetărilor lui J. Weisensee [285]. Astfel, autorul supune analizei interesele și geostrategiile Federației Ruse de menținere în sfera sa de influență a Caucazului, în special a

Georgiei. Prin recunoașterea independenței teritoriilor Abhazia și Osetia de Sud, cât și prin impunerea influenței sale în zonă ca rezultat al războiului din 7 august 2008, Federația Rusă încearcă să mențină în sfera sa de influență Georgia. În acest context, merită atenție și cercetările efectuate de A. P. Işmaev. Interesele SUA în zona caucaziană sunt interese pe care Federația Rusă le consideră drept o amenințare la adresa securității naționale. Pentru Işmaev prezintă interes căile și strategiile de realizare a obiectivelor Federației Ruse în Caucaz [136]. Nu mai puțin interes prezintă și cercetările elaborate de către T. De Waal [72], prin care este reliefat rolul geostrategic al zonei caucaziene și, respectiv, interesele Federației Ruse și cele ale Occidentului în acest areal.

În contextul analizei intereselor geostrategice ale Rusiei în spațiul postsovietic, în special în statele caucaziene, în Ucraina și Republica Moldova se înscriu și cercetările lui G. Friedman [96], care consideră că în scopul menținerii în sfera sa de influență fostele republici unionale, Federația Rusă recurge la susținerea zonelor separatiste. Spre deosebire de relațiile dintre Federația Rusă și Occident după colapsul URSS, considerate a fi favorabile, actualele relații, rezultate din anexarea peninsulei Crimeea au devenit tensionate, condideră A. Rar. Spațiul est-european și cel caucazian au devenit arena confruntărilor intereselor dintre Occident și Federația Rusă. Această confruntare, conform opiniei lui Rar, duce la apariția unei noi concurențe geopolitice, care contribuie la remodelarea sferei de influență a marilor puteri în spațiul est-european [439].

Interesele Federației Ruse în raport cu statele postsovietice, în special cu cele din arealul caucazian, sunt analizate și de către C. Tosi [269]. În studiile sale, Tosi supune cercetării independența Abhaziei, stat ,, parțial independent'', recunoscut de către Federația Rusă după 2008, Nicaragua, Venezuela, Nauru, Tuvalu, Vanuatu, dar nu și de către comunitatea internațională. Strategiile de menținere în sfera de influență a Federației Ruse prin crearea zonelor conflictogene în spațiul postsovietic, în special cel transnistrean, din zona estică a Republicii Moldova, Carabahul de Munte, Osetia de Sud, sunt supuse analizei de către M. de la Cámara [68].

Nu mai puțin relevante sunt cercetările lui D. Gullo și J. Tuñón privind analiza dimensiunii energetice a interesului rusesc [115]. Începând cu anii '80, problema interesului pentru resursele energetice a ocupat o poziție importantă și decisivă în spațiul european. Multe state europene au acceptat importarea gazului din Federația Rusă pentru a diminua dependența de carburanți din Orientul Mijlociu. Criza gazului rusesc din 2008-2009, atenția sporită acordată Ucrainei, din cauza dezacordurilor diplomatice dintre Ucraina și Federația Rusă, au demonstrat Europei dependența energetică față de Federația Rusă. De asemenea, autorul supune analizei interesele Federației Ruse în bazinul Mării Caspice, inclusiv analizează și prezența intereselor Uniunii

Europene și SUA în zonă. Astfel, Caucazul devine o zonă importantă din două motive: în primul rând, este zona în care Federația Rusă tot timpul a întâlnit dificultăți de a-și recupera poziția și influența sa geopolitică. De asemenea, Caucazul este spațiul în care, în ultimii ani, are loc confruntarea intereselor geoeconomice și geostrategice ale SUA, UE și ale Federației Ruse. În al doilea rând, Caucazul este principala cale prin care oleoductele și gazoductele din regiunea caspică și a Asiei Centrale pot traversa spre piețele europene, fără a fi supuse monopolului rusesc [146]. Astfel, problema interesului energetic, în general, devine una destul de importantă pentru statele europene. Gazprom – ul, fiind unicul furnizor de carburanți în așa state cum ar fi : Bosnia și Herțegovina, Estonia, Finlanda, Macedonia, Letonia, Lituania, Moldova și Slovacia își impune monopolul. Dependența energetică a statelor europene față de Federația Rusă: 97% dependentă de gazul rusesc este Bulgaria, 89% - Ungaria, 86% - Polonia, aproximativ trei pătrimi - Republica Cehă - este reliefată cu subtilitate de către autori.

O abordare diferită a prezenței intereselor Federației Ruse pe mapamond este oferită de către S. Stefan [253]. Autorul analizează aspectul problemelor de ordin lingvistic, în special utilizarea de către Rusia a motivului de apărare a cetățenilor vorbitori de limbă rusă în spațiul post-sovietic, inclusiv în Ucraina și Republica Moldova.

Trebuie să observăm că problema intereselor geostrategice și a politicii externe a Federației Ruse ca actor geopolitic pe arena internațională este obiect al cercetărilor și disputelor savanților din România. În acest context, merită atenție cercetările lui P. Dobrescu, în care autorul analizează situația internațională de pe mapamond [76]. Sfârșitul Războiului Rece a fost marcat de două evenimente geopolitice majore, care contrastează prin modul de desfășurare - unificarea Germaniei și prăbușirea simultană a sistemului politic și economic, însoțită de temeri și derută, de o delegitimare a fostei URSS. Astfel, statul construit pe parcursul a 300 de ani, a cărui ultimă denumire a fost Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, a dispărut. Descendentul legal al fostei URSS, constată Dobrescu, este Rusia. Destrămarea fostei URSS poate fi considerată un adevărat *cutremur politic,* care a modificat contururile statale din regiune, plasând Rusia într-o poziție particulară, nevoită să-și revadă prioritățile geopolitice. Transformarea internă a Rusiei reprezintă procesul cu cele mai mari semnificații geopolitice. Rusia, care a reprezentat pivotul unui imperiu, mai continuă să fie puternică [76, p. 281].

Rusia, susține P. Dobrescu, poate fi privită ca un adevărat poligon de încercare pentru principalele teorii ale geopoliticii, ca un laborator în care acestea sunt supuse testării. Din perspectivă geopolitică, Rusia reprezintă un teritoriu instructiv. Pentru geopoliticianul român, situația geografică a Rusiei este paradoxală. O țară, care prin forța militară s-a extins mult în secolele precedente, actualmente a pierdut principalele puncte strategice la spațiul acvatic. Rusia a

pierdut practic ieșirea la Marea Neagră și importante căi de acces la Marea Baltică. Totodată, Rusia compensează acest dezavantaj prin poziția privilegiată, ocupând zona cea mai imensă a Eurasiei, situându-se la intersecția nu doar a unor zone politice, dar și a unor mari spații culturale.

Astfel, Federația Rusă este mai mult o țară de dimensiuni continentale. Făcând o analiză în retrospectivă, autorul scoate în relevanță principalele particularități ale apariției și dezvoltării primei Rusii – Rusia Kieveană, Rusia Moscovită. De asemenea, sunt examinate direcțiile de expansiune ale Rusiei sec. XVIII, Rusiei și a vecinătății apropiate, relațiile Rusiei cu Ucraina. Prin prisma geopoliticii petrolului, autorul supune analizei interesele Federației Ruse în spațiul Asiei Centrale. Prezintă interes și analiza relațiilor Federației Ruse cu puterile occidentale - SUA, Uniunea Europeană, dar și intenția de a integra spațiul postsovietic, un areal considerat dobândit istoric, care este o adevărată placă de turnură între Occident și Orient [76, p.320], prevenirea orientărilor strategice ale părților desprinse din URSS, cât și tendințele din partea unor puteri de a institui sfere de influență pe teritoriul fostei Uniuni. În același context, merită atenție cercetarea conflictelor geoeconomice și geostrategice dintre Federația Rusă și Occident de către M-C. Neacșu. Astfel, în cercetările sale, Neacșu consideră că Federația Rusă în gestiunea dinamicii frontierei geopolitice cu Occidentul, a recurs la utilizarea a două tipuri de conflicte, cele geoeconomice și cele geopolitice, iar utilizarea unui set de strategii a permis Rusiei, odată cu reanexarea peninsulei Crimeea în 2014 ieșirea din reculul geopolitic în care se afla după implozia URSS și trecerea de la o strategie pasivodefensivă, la una activo-defensivă [184].

Alte repere importante sunt reflectate de către T. P. Simion [242]. Pe lângă marii actori geopolitici cum sunt China, Brazilia, Uniunea Europeană, cercetătorul analizată și Federația Rusă. Dezideratul de expansiune teritorială (practic spre toate punctele cardinale) a marcat politica internă, dar și cea externă a Federației Ruse. Astfel, autorul supune analizei tendința imperială rusă, începutul căreia poate fi considerat anul 1552, ca rezultat al cuceririi Hanatului Kazan. Teritoriile anexate de către Rusia în 1689, direcțiile orientate spre diferite spații, atât spre Europa, dar și spre Caucaz, Asia Centrală și Extremul Orient până la Pacific, este considerat drept începutul expansiunii Rusiei. De asemenea, Simion examinează poziția Rusiei după căderea comunismului în perioada anilor 1989-1990. Politica externă, interesele geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse, direcționate practic în toate zonele fostului spațiu postsovietic, în opinia autorului, apar drept o nostalgie imperială. Dincolo de particularitățile intereselor Federației Ruse, autorul invocă trăsături definitorii ale relațiilor Putin - Obama. T. P. Simion susține prezența consensului în relațiile Washington-Moscova în cazul coinciderii intereselor și, pe de altă parte, prezența contradicțiilor în situațiile divergenței de opinii, ca de exemplu problema Irakului, Siriei și, nu în ultimul rând, cea din estul Ucrainei. Idei similare sunt susținute

și de către I. Racheru, S. Secrieru, A. Grămadă [208].

Gh. C. Maior și S. Konoplyov supun analizei inresele geostrategice ale Federației Ruse în bazinul Mării Negre [159]. De asemenea, aspectul intereselor geostrategice ale Federației Ruse în bazinul Mării Negre sunt aria cercetărilor lui T. Frunzeti [99], C. Bogozeanu [25], C. L. Dorca [77], A. Stoica [249]. Acest spațiu este supus analizei și de către I. Chifu [56]. Problematica securității bazinului Mării Negre [57] devine cu atât mai importantă, cu cât Federația Rusă, după cum sugerează autorul, dispune de interese în această zonă. De asemenea, autorul scoate în relevanță principalele particularități ale relației Federației Ruse cu NATO. În acest context, sunt analizate lucrările summitului de la Lisabona, care au generat elaborarea a trei documente importante privind relațiile Federației Ruse cu Occidentul, și anume - Noul Concept Strategic al NATO, Declarația Finală a summitului de la Lisabona și Declarația comună a Consiliului NATO - Rusia. Prin prisma analizei acestor trei documente, Chifu supune examinării relațiile Federația Rusă - NATO. De asemenea, autorul analizează interesele Federației Ruse în Caucaz. Nu mai puțin interes prezintă studiul axat pe aspectele securității din bazinul Mării Negre, dedicat ultimilor evenimente din estul Ucrainei, efectuat de către I. Chifu, O. Nantoi, A. Getmanchuk [58]. Analizând criza ruso-ucraineană, autorii supun unei evaluări prospective scenariile vizând soluționarea conflictului din estul Ucrainei. În acest context, merită atenție cele 90 de scenarii posibile, înaintate de către autori, privind soluționarea crizei din estul Ucrainei. Contextul intereselor geostrategice actuale ale Federației Ruse în bazinul Mării Negre, în special în peninsula Crimeea, este supus analizei de către M. Iliescu [133]. Hibriditatea conflictului din Ucraina constituie aria cercetărilor lui V. Buța [34], M. Atanasiu și Gh. Calopăreanu [16], I. Popescu [200], D. N. Bănică [19], A. Popescu [201].

Aspecte interesante ale relațiilor ruso-române sunt analizate de către D. Dungaciu, directorul Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale al Academiei Române şi preşedintele Fundaţiei Universitare a Mării Negre [78]. Conflictul din Transnistria face parte din șirul de acțiuni, fapte, declarații care sugerează că între București și Moscova există divergențe politice.

Prezintă inters și analizele lui D. Dungaciu cu privire la impactul crizei din Siria asupra politicii externe a Federaţiei Ruse, cât şi consecinţele acesteia pentru spaţiul euroatlantic. Rusia nu mai este de mult o putere globală. În ciuda retoricii de „supraputere”, convingătoare pentru publicul intern, relevanţa Rusiei, în opinia autorului, contează mai degrabă la nivel regional, în aşa - numita „vecinătate apropiată”, după cum arată şi recenta adeziune a Armeniei la Uniunea Vamală Rusia – Kazahstan - Belarus. În cel mai bun caz, consideră Dungaciu, în anumite circumstanţe, Rusia poate deveni „putere regională cu incidenţă globală”. Oportunitatea ideală pentru asemenea joc strategic este criza siriană. În acest tablou, Rusia a încercat să îşi găsească locul pe arena internațională. Prezentă pe teren şi relativ influentă în instituţiile de forţă sau

grupările de putere de la Damasc, Rusia își realizează interesele în regiune. În acest context, D. Dungaciu consideră că Federația Rusă, pe de-o parte, este interesată în prezervarea influenţei în regiune şi, într-o formă sau alta, și a obținerii avantajaleor sale pe teren (baza de la Tartus, contracte economice etc.). Pe de altă parte, în cazul pierderii Siriei, Moscova își va lua revanșa prin compensarea cu avantaje în „vecinătatea apropiată" (pieţe energetice din Europa, griparea Parteneriatului Estic, oprirea frontierei euroatlantice pe Prut etc.). Imaginea publică a regimului Putin, menționează autorul, va suferi o lovitură fără precedent. Dacă pe dimensiunea relaţiei SUA - Rusia se adăuga şi înfrângerea pe relaţia UE - Rusia, reflectată prin semnarea la Vilnius de către Ucraina a Acordului de Asociere cu UE şi parafarea documentelor de către Georgia şi Republica Moldova, lucrurile se complică pentru ruşi. Autorul supune analizei felul cum acţionează o putere. În cazul în care Rusia își va pierde influenţa în Orientul Mijlociu, consideră autorul, atenţia acesteia se va focaliza pe spaţiul vecinătăţii sale apropriate. Indiferent de contextul mediului internațional, Federația Rusă singură își va realiza interesele atât în Orientul Mijlociu, cât și în vecinătatea apropiată, iar acest lucru, și într-un caz, și în altul, prin consecinţele sale, poate să contribuie la modificarea situației pe arena internațională.

Relațiile româno-ruse pe multiple planuri sunt supuse analizei și de către M. Rădulescu [210]. Ca și D. Dungaciu, autorul consideră că relaţiile româno-ruse pe toate planurile sunt ,,înghețate'', iar această răcire este cauzată de problema tezaurului românesc deținut ilegal de Moscova și a conflictului transnistrean din Republica Moldova [266]. În opinia autorului, o singură ipoteză este validă în cazul statului rus: niciodată acesta nu va renunța la mentalitatea imperială și la abordarea unor politici care să derive și să exprime obsesiv vechile fixații imperialiste. Pentru Rusia, majoritatea statelor clientelare, foste și actuale, reprezintă „kukli" (păpuși). Ridiculizând istoria altor popoare, disprețuind etnii, rase, religii, discreditând istoria și cultura acestora, achiziționand instituții strategice economice, sabotând inițiativele în plan extern, Rusia acționeaza ca o „matrioșca" care nu se dezice de trecut. Rușii nu se dezmint și în privința chestiunii „tezaurului romanesc" care nu poate fi reactualizat.

Nu putem să nu remarcăm studiile efectuate de către E. Strauțiu și V. Tabără. Analiza intereselor geostrategice ale Rusiei reprezintă una dintre cele mai controversate și discutate probleme. În cercetările elaborate, care sunt rezultatul lucrărilor în cadrul proiectului ,,Dezvoltarea și reglementarea conflictului transnistrean'', autorii reprezintă o analiză a conflictului transnistrean, în special atenția este acordată aspectului social, politic și economic de pe ambele maluri ale Nistrului [250, p. 245].

În mod firesc, reconsiderarea poziției Rusiei a produs dezbateri în literatura de specialitate, în care găsim o gamă largă de poziții. Astfel, M. Postevka și V. Zodian consideră că Federația Rusă se străduie să refacă statutul de putere regională și mondială. Și-a activat politica în vecinătatea

apropiată, spațiu definit ca ,,sferă proprie de influență''. Opunându-se ,,unilateralismului american'', Federația Rusă și-a modificat strategiile de securitate, asumându-și dreptul de a interveni în vecinătatea apropiată. În asigurarea acestui scop, din 2005, Rusia și-a activat diplomația energetică, care vizează furnizarea de energie ieftină ,,statelor aliate'' și de energie scumpă ,,adversarilor'', cât și controlul asupra rutelor energetice spre UE [98].

S. Mătieș [165] consideră că multiplele probleme care există în relaţiile ruso-americane sunt condiționate de lipsa progreselor în discuţiile legate de scutul antirachetă, de soluționarea conflictului din Siria şi de respectarea drepturilor omului în Rusia. Există însă şi subiecte în care Federația Rusă este de ajutor Occidentului - Iranul şi Coreea de Nord şi permisiunea de acces a forțelor SUA și NATO pe teritoriul său în Afghanistan.

De asemenea, prezintă interes cercetările elaborate de către G. M. Carpinschi [35]. În studiul efectuat, autorul analizează efectele produse de destrămarea Uniunii Sovietice. Supunând atenției politica internațională, autorul analizează noua politică economică, în special cea energetică, a Federației Ruse din perspectiva oscilației dintre ,,seducția imperială'' și euroasiatism. Pe lângă analiza retrospectivă a evoluției politicii externe ruse, Carpinschi scoate în relevanță și politica statelor din spațiul postimperial, care, din punct de vedere politic, nu au dorit subordonarea față de Moscova, iar pe de altă parte, din punct de vedere economic și militar, nu pot face abstracție de resursele naturale și prezența militară a Federației Ruse.

Astfel, supunând analizei istoriografia cercetării intereselor geostrategice ale Federației Ruse, a prezenței și rolului Rusiei pe arena internațională, observăm că teoreticienii occidentali acordă o atenție deosebită Federației Ruse. Rusia, din considerentele ocupării unui spațiu geografic, cât și ale extinderii sale, a ocupat și va ocupa un deosebit loc în lucrările cercetătorilor și geopoliticienilor occidentali. Reieșind din hotarele pe care le deține actualmente Rusia, am putea constata că aceasta poate pretinde și depune eforturi de a ocupa un loc deosebit în politica și economia mondială. Statul poate să-și modifice potențialul pe două căi-înaintând și fortificând sfera de influență la hotarele sale, sau va avea loc o slăbire a statului, care va rezulta prin dezintegrarea și formarea pe teritoriul său a mai multot state mici, greu de ținut sub control. Federația Rusă, ca actor geopolitic, care în ultimul timp se manifestă tot mai activ pe arena internațională, va fi subiectul multiplelor discuții și cercetări atât în Occident, cât și în spațiul ex-sovietic.

1.2. Cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice în literatura științifică postsovietică

Studiul intereselor geostrategice ale Federației Ruse pe arena internațională, în special în spațiul est-european, prezintă interes nu doar pentru comunitatea științifică occidentală, a cărei istoriografie a fost supusă analizei în compartimentul anterior, dar și pentru comunitatea științifică din spațiul postsovetic, în special cea din Federația Rusă și Republica Moldova. O încercare de a efectua etapizarea dezvoltării vectorilor intereselor geostrategice și politicii externe a Federației Ruse este efectuată de A. Țîgankov [493]. Autorul distinge cinci etape de dezvoltatre și formare a interesului și politicii externe a Federației Ruse. Astfel, analizând politica externă din perioada 1990- 2008, Țîgankov determină următoarele etape de formare a interesului și politicii externe ruse: anii 1990-1992, anii 1993-1996 , anii 1996-1999 și, respectiv, perioada anilor 2000-2008.

O altă etapizare a evoluției intereselor geostrategice și a politicii externe a Federației Rusei este oferită de către A. Bogaturov. Spre deosebire de A.Țîgankov, A. Bogaturov, în funcție de perindarea liderilor politici la conducerea Rusiei, distinge trei generații de formare a interesului și a politicii externe ale Federației Ruse. Aceste generații ale interesului și politicii externe ruse, conform opiniei lui Bogaturov, pot fi etapizate în următoarele perioade: anii 1991-1999, anii 2000-2008 și, respectiv, anii 2008-2012 [304].

Manifestarea intereselor geostrategice și a politicii externe a Federației Ruse în primii ani după destrămarea Uniunii Sovietice sunt cercetate de către M. Deleaghin. Astfel, Deleaghin supune analizei atât situația internă din Rusia aniolr ’90, cât și interesele și poltica externă a Federației Ruse în relațiile cu SUA și statele europene. De asemenea, cercetătorul schițează principalii vectori ai interesului și ai politicii Federației Ruse în spațiul postsovietic [339], considerând că relațiile cu republicile ex-unionale constituie principala prioritate.

În același context pot fi menționate și cercetările lui D. Trenin [471]. La baza cercetărilor lui Trenin se află analiza perioadei postimperială, care coincide cu destrămarea fostei Uniuni Sovietice și dezvoltarea Rusei în primii ani postcolaps al URSS-ului. De asemenea, autorul, pe lângă critica adusă situației interne, supune analizei interesele și politica externă a Federației Ruse vizând spațiul postsovietic. Prin cercetările sale, autorul ne oferă un tablou integral al intereselor Federației Ruse: aspectul integraționist al spațiului postsovietic, conflictele înghețate, războiul de cinci zile din Georgia, aspectele demografice, culturale, ideologice, economice, geopolitice ale Rusiei postsovietice. În plus, deși Federația Rusă se pretinde a fi un stat democrat, care se axează pe valorile social-umane, acțiunile întreprinse în scopul realizării

intereselor sale atât geopolitice, cât și geostrategice contravin principiilor democratice. Pe lângă aceste aspecte, autorul mai analizează relațiile Federației Ruse cu statele Europei de Sud -Est, cu statele CSI, inclusiv interesele manifestate în Caucazul de Sud. Un alt aspect cercetat în lucrare este procesul extinderii NATO spre Est, care, în opinia Kremlinului este o amenințare directă la adresa securității Rusiei. Merită atenție și cercetarea intereselor Federației Ruse în staele fostului bloc socialist - România, Bulgaria, Slovacia, statele fostei Iugoslavii (Croația, Serbia, Slovenia). Principalul aspect al relațiilor Rusiei cu aceste state este activitatea sau, mai bine zis, monopolul gigantului economic „Gazprom'' în regiune. Trenin supune analizei interesele Rusiei în spațiul Asiiei Centrale, în special cel din bazinul Mării Caspice.

În condițiile noilor transformări geopolitice, I. N. Kravcenko în studiile efectuate [383] analizează interesele și principalele direcții de politică externă ale Federației Ruse. Procesul căutării și determinării locului și rolului Rusiei pe arena internațională, în relațiile cu alte state, a fost unul destul de complicat. În condițiile transformărilor social-economicede de la începutul anilor '90, Federația Rusă încearcă să-și contureze principalii vectori ai intereselor geostrategice și ai politicii externe pe arena internațională. Autorul, analizând interesele și politica externă a Federației Ruse, se centrează mai mult pe perioada conducerii statului de către V. Putin. Pentru o mai bună conturare a direcțiilor intereselor și a politicii externe, Kravcenko supune analizei Concepțiile politicii externe a Federației Ruse, cât și Concepțiile privind securitatea națională, principalele documente în care sunt reflectate elementele inovatoare ale intereselor geostrategice și ale politiciii externe. Analizând aceste documente, autorul observă că, prioritățile interesului național al Federației Ruse, spre deosebire de perioadele precedente, este axat pe pragmatism. Concepția politicii externe a Federației Ruse, consideră Kravcenko, nu este o dogmă, aceasta poate fi supusă modificărilor și corectărilor, în funcție de transformările din sfera relațiilor internaționale și de perspectivele pe care le are Rusia în sistemul relațiilor internaționale. De asemenea, autorul analizează direcțiile politicii externe ghidate de către ministrul de externe I. Ivanov. Caracteristic acestei perioade, conform opiniei lui Kravcenko, este faptul că interesele geostrategice și politica externă a Rusiei se manifestă în câteva direcții.

O primă direcție a interesului geostrategic al Federației Ruse este cea de fortificare a statului. Pe prim plan, în calitate de surse ale puterii naționale a Federației Ruse accentul este pus atât pe aspectele informaționale, intelectuale, ale comunicațiilor și resurselor științifice, cât și pe nivelul de școlarizare a societății, concentrarea capitalului financiar, diversificarea relațiilor economice cu statele lumii.

În opinia lui I. N. Kravcenko, merită atenție și un alt aspect al intereselor și al politicii externe a Federației Ruse - tendința și eforturile Rusie de a contribui la formarea unui sistem internațional multipolar, care să reflecte toate aspectele lumii contemporane prin diversitatea

intereselor sale. Sistemul multipolar al secolului XXI trebuie să se bazeze pe mecanismele de rezolvare a celor mai stringente probleme axate pe soluționarea colectivă și parteneriat a situațiilor de conflict și pe democratizarea relațiilor internaționale.

Un alt aspect al intereselor geostrategice și ale politicii externe a Federației Ruse, conform opiniei lui I. N. Kravcenko este rolul diplomației ruse dea crea un cordon al bunei vecinătăți, axat pe stabilitate și securitate în jurul Federației Ruse. Interesele naționale ale Rusiei sunt determinate ca fiind totalitatea intereselor personale echilibrate ale cetățeanului, societății și statului în sfera economică, a politicii interne, în sfera socială, internațională, informațională, militară, de frontieră, ecologică etc. ... Interesele naționale ale Rusiei, conform opiniei autorului, au un caracter de lungă durată și determină principalele obiective strategice ale statului și ale politicii externe. Prezintă interes și relația Federației Ruse cu statele postsovietice, care sunt partenerii tradiționali ai Federației Ruse, cât și tendința Rusiei dea le integra într-un spațiu comun euroasiatic [383, pp. 3-13].

Principala prioritate a intereselor și a politicii externe a Federației Ruse în sfera relațiilor economice este implicarea Rusiei în economia internațională. În atingerea acestui scop, Federația Rusă trebuie să creeze condiții favorabile pentru formarea în stat a unei economii de piață, să contribuie la extinderea relațiilor comerciale și să creeze un climat favorabil investițiilor străine, prioritare economiei ruse. Federația Rusă, conform opinieii lui I. N. Kravcenko, este interesată în cooperarea cu statele CSI, statele din Europa de Sud-Est, statele baltice [383]. Reieșind din ultimele evenimente din estul Ucrainei, dar și din relațiile contradictorii dintre SUA, NATO și Federația Rusă, ultimele afirmații ale lui Kravcenko contravin realității, în special dacă facem referință la ultimele evenimente din estul Ucrainei.

Alte repere importante în analiza procesului de formare a intereselor geostrategice și a politicii externe a Federației Ruse, în contextul noilor transformări geopolitice, survenite odată cu sfârșitul Războiului Rece, sunt oferite de către I. Ivanov. Ivanov supune analizei atât interesele geostrategice, cât și politica externă a Rusiei în perioada aflării lui V. Putin la conducerea statului. Apelând la prevederele „Concepției politicii externe a Federației Ruse din 2000'', I. Ivanov supune cercetării interesele Federației Ruse pentru statele CSI. În acest context, prezintă interes și analiza atât a proceselor integraționiste/dezintegraționiste din spațiul CSI, a conflictelor înghețate prezente în spațiul postsovietic - Republica Moldova, Georgia, Azerbaidjian, cât și relațiile cu statele Europei de Sud-Est, politica Rusiei cu SUA axată pe relații pragmatice în sferele de interes comun (combaterea terorismului), dar și confruntările dintre cei doi actori geopolitici [350].

Pentru mulți cercetători a devenit clar că, Federația Rusă, ca succesoare a ex-URSS, a moștenit nu o nouă statalitate, dar ruinele unui stat cu probleme atât la nivel intern, cât și extern. Un rol

aparte, printre lucrările autorilor care-și concentrează cercetările asupra principalelor interese social-economice și politico-militare ale Federației Ruse, îl ocupă cercetările lui N. I. Haritonova și V. Vovk [320]. Formulând punctul de vedere și polemizând asupra lucrării lui Zb. Brzezinski ,,Marea tablă de șah'', la fel ca și oponentul lor, în limitile evoluției conceptului ,,mari puteri'', autorii încearcă să determine interesele Federației Ruse pe arena internațională, atrăgând atenția asupra conceptului de ,,euroasiatism''. Astfel, conform opiniei lui Haritonova și Vovk, ,,euroasiatismul'' va deveni un câmp de luptă în care va fi stabilit interesul și viitorul Rusiei. În acest context, Rusia ar putea juca un rol important în calea creării și instaurării ,,Pax Americana'', în care, conform opiniei lui S. I. Ilarionov [352], în epicentrul tuturor proceselor se află Federația Rusă, iar în funcție de manifestarea intereselor, depinde și crearea ,,comunității euroasiatice'' sub formatul dezvoltării parteneriatului Federația Rusă - UE.

Repere nu mai puțin importante sunt oferite de către O. A. Arin [293]. Autorul analizează sistemul relațiilor internaționale din perspectiva prezenței a mai multor centre de putere pe arena internațională. Ideile lui Arin sunt susținute și de către cercetătorii A. A Dînkin și V. G. Baranovskii [343]. Aceștia supun analizei interesele Federației Ruse în statele CSI, locul și rolul SUA pe arena internațională, relațiile ruso-americane, cât și relațiile Rusiei cu statele CSI. Pentru O. A. Arin, viitorul Uniunii Europene depinde de felul cum și în ce direcție se vor dezvolta relațiile dintre UE și Federația Rusă, dintre Federația Rusă și SUA și, respectiv, relația UE - SUA, precum și felul în care vor interacționa acești poli de putere pe mapamond.

Operând cu conceptul ,,spații mari'', A. I. Vladimirov [316] înaintează un scenariu mai amplu privind dezvoltarea lumii și a relațiilor sec. XXI. În cercetările sale, A. I. Vladimirov scoate în relievanță factorii care duc la slăbirea Federației Ruse, considerând că unica cale de realizare a ,,proiectului euroasiatic''este transformarea Rusiei într-un stat lider în zonă, iar a Eurasiei – într-un ,,nou spațiu civilizațional''. Baza structural-organizatorică a acestui spațiu este o eventuală alianță a Rusiei cu China, India și Iran. În acest nou context, Rusia, apelând la un set de strategii, ar putea deține controlul asupra fostului spațiu al URSS, cât și asupra lumii slave.

Nu mai puțin interes prezintă conceptul lui V. V. Hiin ,,calea spre viitor'' - o versiune geopolitică a ,,occidentalizării Federației Ruse''. Hiin consideră că optim pentru Federația Rusă ar fi vectorul care duce spre o colaborare cu Occidentul. Necesitatea acestei colaborări reiese din tendința de-a aparține ,,Nordului mondial'', iar Rusia ar trebui să se integreze mai mult în acest spațiu cu scopul de a rezista tendințelor mondiale și dea supraveți. Cerința actuală este consolidarea Nordului împotriva înaintării Sudului, care dă un impuls colaborării Europei cu SUA. Astfel, dezvoltarea Rusiei ar fi posibilă în limitele ,,restaurării bipolarității'' - unificarea centrului împotriva periferiei. Conform opiniei lui V. V. Hiin, geostrategia ,,construirea imperiului'' și dreptul exclusiv asupra segmentelor imperiale reprezintă reintegrarea spațiului ex-

URSS sub patronatul Rusiei. În relațiile cu statele din afara CSI-ului, pentru Federația Rusă este necesară tendința spre blocul antiatlantist, ceea ce ar presupune manifestarea pe arena internațională ,,la egal'' cu SUA și Europa Occidentală, iar în direcția Sud-Est să se impună linia galbenă, prin crearea blocului rasial al albilor - fortificarea Europei Unite – SUA - Rusia. De asemenea, conform opiniei autorului, Federația Rusă, pentru aşi realiza interesele sale, trebuie să apeleze la utilizarea metodelor dure sau ,,hard power'' împotriva concurenților de la frontiere, în special celor din ,,vecinătatea apropiată'' [453].

Interesele Federației Ruse în spațiul postsovietic, intenția de a consolida în jurul său statele foste republici unionale și neadmiterea unui nou val de extindere a NATO în Est, inclusiv confruntarea cu ,, neoimperialismul dur al SUA'' și ,,neoimperialismul loial al UE'', reprezintă tema cercetărilor lui V. Tretiakov [473]. În opinia cercetătorului, Ucraina este scena confruntărilor intereselor dintre Federația Rusă, pe de o parte, și Occidentul reprezentat de UE, SUA și NATO, pe de altă parte. De asemenea, prin politica sa, Federația Rusă poate diviza sau, dimpotrivă, consolida integritatea teritorială a Ucrainei [473, p. 141-142]. Evenimentele din Ucraina demonstrează confruntarea intereselor geopolitice ale Federației Ruse, cel de neadmitere a extinderii influenței Occidentului în estul Europei, și, respectiv, interesul Occidentului, în special cel al SUA, de diminuare a influenței Rusiei în spațiul est-european. Această idee este susținută de către I. A. Smuleanskii [457]. Confruntarea intereselor Federației Ruse cu cele ale Occidentului în spațiul bazinului Mării Negre și al Mării Caspice sunt supuse analizei de către B. Parahonski [425].

O caracterizare mai concisă a confruntării intereselor geopolitice ale Federației Ruse cu Occidentul este oferită de către G. Dilighenski. În opinia lui Dilighenski, anul 2001, odată cu venirea lui V. Putin la putere, semnifică o nouă cotitură în politica externă și revenirea Federației Ruse pe arena internațională [340, pp. 29-39], revenire care este contrară intereselor SUA. Analiza intereselor geostrategice ale Federației Ruse cu alți actori geopolitici pe arena internațională, în special în spațiul postsovietic, este prezentă în cercetările elaborate de către O. N. Băkov [309]. De asemenea, Băkov supune analizei manifestarea intereselor și strategiile de realizare a politicii Federației Ruse în contextul confruntării cu Occidentul.

Interesele Rusiei în spațiul postsovietic, în special cel al CSI, cât și strategiile de menținere sub control a acestui spațiu prin crearea zonelor conflictogene sunt supuse cercetării de către N. Zagladin [347]. Astfel, conform opiniei lui Zagladin, prioritare în politica externă a Federației Ruse devin relațiile cu statele CSI. Menținerea conflictelor înghețate denotă un caracter contradictoriu în relațiile Federației Ruse cu statele CSI. Fiecare stat din spațiul CSI își are interesele sale, vectorii politicii fiind orientați spre structurile euroatlantice [347, pp.14-26]. Crearea Uniunii Vamale, în care rolul de lider revine Federației Ruse, consideră D.

Miroșnicenko, este benefică și necesară economiei statului [406]. Idei privind interesele Rusiei în spațiul CSI sunt susținute de V. Korovkin [377].

Dezideratul și posibilitatea statelor de a face alegerea spre spațiul UE, în special ale Ucrainei și Republicii Moldova practic sunt considerate de către Moscova o pierdere a zonei de influență. Expansiunea Federației Ruse, în opinia lui O. Harani și P. Burkovski, reprezintă o amenințare la adresa securității Ucrainei și ar duce la instaurarea unui regim autoritar în acest stat [486, pp. 153-161].

Menținerea influenței Federației Ruse în spațiul postsovietic, în special cel caucazian, este supusă analizei de către N. Fedulova. Fedulova analizează conflictele din spațiul postsovietic, în special cele din Caucaz, spațiu în care are loc confruntarea intereselor geopolitice, geoeconomice și geostrategice ale Federației Ruse și ale Occidentului. De asemenea, pe lângă conflictele din spațiul caucazian, N. Fedulova analizează și conflictul transnistrean, cel din estul Republicii Moldova [482, pp.57-67].

Spațiul caucazian devine obiect al cercetărilor și pentru D. Malășeva. Astfel, Malâșeva scoate în relevanță interesele Federației Ruse în spațiul caucazian - Armenia, Azerbaidjan, Georgia [399, p. 97-133]. În același context, analizând interesele Federației Ruse în Caucaz, A. Valiiev reflectă situația creată în relațiile Rusiei cu statele caucaziene, în special cele cu Azerbaidjan. De asemenea, A. Valiiev supune atenției opinia azerilor față de Federația Rusă, menționând că majoritatea populației consideră Rusia ca fiind un stat nici prieten, dar nici dușman [310, pp.162-171]. Spațiul caspic și caucazian, în opinia lui S. V. Novoselov, este spațiul confruntării intereselor dintre Federația Rusă și Occident [416, p.8-18]. Pentru Occident, Georgia și Azerbaidjanul sunt un platou de menținere a influenței asupra Federației Ruse și de destabilizare a Caucazului de Nord- Cecenia.

Opinii similare referitoare la interesele Federației Ruse în Caucaz sunt invocate și de către A. A. Avanesean [287] și T. Sharashenidze [243]. Confruntarea intereselor geopolitice și geostrategice ale marilor puteri reies din prezența resurselor de petrol și gaz natural în regiunea Mării Caspice, în special în Azerbaidjian. Astfel, I. Aliev analizează situația Azerbagianului din perspectiva ciocnirii intereselor geostrategice și geoeconomice ale Federației Ruse, UE și SUA în regiunea Mării Caspice. Datorită bogățiilor sale, în prezent Azerbaidjanul deține un nou rol și o nouă poziție geostrategică în regiune. De asemenea, Caucazul este spațiul în care are loc intersectarea intereselor geopolitice ale Federației Ruse cu Occidentul, Iranul și Turcia [288]. În acest context pot fi incluse și cercetările elaborate de către A. D. Sobianin [442, 459], V. A. Beldei [300], S. E. Borovikov, S. E. Pereseleaghin, K. K. Rahimova [299], M. I. Cernov [490, 491, 492].

Nu mai puțină atenție merită cercetarea intereselor geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse, în special cele care vizează aspectul energetic, care sunt analizate de către autorii K. Kakachia [137, 138] și R. Ibrahimov [131]. Interesele Rusiei în Armenia sunt supuse cercetării de către R. Giragosian [103], L. Barkhudaryan [18], A. Manvelyan [161]. Noul rol geopolitic și geostrategic pe care îl ocupă actualmente Georgia în spațiul caucazian este supus analizei de către A. Aleksishvili [6], T. Gochitashvili [105]. R. Giragosian, Z. Shiriyev, K. Kakachia [102] și K. Gogolashvili [106] care analizează perspectivele de colaborae ale Georgiei cu puterile occidentale, în special cu NATO, SUA și UE.

O critică a realității dure din Federația Rusă este efectuată de către M. M. Lebedeva [391, 392]. Conform opiniei lui Lebedeva, situația din Federația Rusă se complică, deoarece, pe parcursul unui deceniu, transformările politice, economice și sociale sunt însoțite de alte tendințe negative, care duc la apariția conflictelor, la prezența șomajului în țară. Toate aceste procese derulează pe fundalul slăbirii verticalității și a puterii politice ruse și condiționează transformări obiective - trecerea la economia de piață, democratizarea societății, cât și subiective - reformele care se soldează cu insuccese.

În această ordine de ideii, pot fi invocate și analizele efectuate de către O. N. Barabanov, care se axează pe cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse, determinate de transformările și procesele din spațiul postsovietic, survenite odată cu destrămrea fostei Uniuni Sovietice [295]. Procesul de democratizare și de transformări cardinale pe arena internațională este însoțit de conflicte și criză (Iugoslavia, Republica Moldova, revoluția de catifea din Cehoslovacia). Paralel cu procesul de dezintegrare, autorul scoate în relevanță și un alt fenomen - procesele integraționiste din arealul european. În acest context, autorul evedențiază că, pe fundal neutru, Rusia, în anul 2012, devine membru cu drepturi depline al Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), însă, paralel, în activitatea Federației Ruse pe arena internațională se observă și mișcarea în direcția și integrarea în spațiul Uniunii Vammale (UV) și Spațiului Unic Economic (SUE). Cu toate că politicienii și experții din Occident nu au depistat schimbări esențiale în cursul politicii externe a Federației Ruse, ca rezultat ale alegerilor prezidențiale din 2012, totuși, conform pronosticurilor efectuate în 2011, Federația Rusă își fortifică prezența pe area internațională. Pe de altă parte, Barabanov consideră că puțini sunt în Occident din cei ce neagă că fără implicarea Rusiei nu s-ar fi rezolvat anumite probleme strategice și de securitate - nerăspândirea armei nucleare, reglementarea problemelor în Iran și Coreea de Nord, probleme ce vizează securitatea energetică, opunerea la amenințările din partea terorismului și a comerțului cu droguri, a pirateriei, a mișcărilor islamiste. Astfel, conform opiniei lui O. N. Barabanov, deja în anii 2013-2014, Rusia poate să se poziționeze ca putere nu doar regională, dar mondială. Aceste tendințe, susține autorul, coincid cu principalele priorități ale intereselor și politicii

externe a Federației Ruse - crearea condițiilor pentru ,,modernizarea economică'' și ,,fortificarea poziției Rusiei'' ca partener cu drepturi egale pe piețele internaționale. De asemenea, pentru Barabanov prezintă interes și dialogul Federației Ruse purtat cu puterile mari, în format - bi sau multilateral, în scopul soluționării situațiilor de criză și conflict. Dacă e să ne referim la situația actuală, în special cea din estul Republicii Moldova, a Ucrainei și cea din Caucaz atunci, am putea menționa că relațiile Federației Ruse cu aceste state sunt tensionate. Principala cauză a relațiilor internaționale dintre Federația Rusă și statele ,,vecinătății apropiate'' este determinată de neadmiterea de către Rusia a aderării acestor state la structurile euroatlantice.

Conform teoriilor lui V. F. Li [394], examinarea scenariilor evoluțiilor intereselor actorilor geopolitici/ centre de putere poate fi reprezentată sub forma unei piramide geopolitice, iar locul pe care îl va ocupa în figura schematică interesul Federației Ruse va fi poziția statelor ,,periferei apropiate''- condiție obligatorie într-o astfel de piramidă. În vârful acestei figuri, V. F. Li poziționează interesele SUA, care vor conduce grupul statelor ,,transatlantice'' la care va adera Japonia. Astfel, în opinia lui Li, nu este exclusă și formarea unui ,,nou centru bipolar de putere'' - americano-chinez, cel mai probabil vector al dezvoltării sistemului relațiilor internaționale. Actualmente, în pronosticurile scenariilor geostrategice vizând noua arhitectură geopolitică- mișcarea treptată de la sistemul stabil, care nu mai prezintă o amenințare cu războiul, la o nouă arhitectură, iar rolul dominant va fi deținut de interesele SUA și cele ale statelor Occidentale. Sistemul instabil și conflictogen al relațiilor internaționale va fi condiționat treptat de diversifivarea intereselor celor mai importanți actori geopolitici: SUA, NATO, UE, China, Federația Rusă.

Interesele geopolitice și geostrategice, dar și locul și rolul Federației Ruse în noul context internațional, au devenit parte a cercetărilor științifice și a discursurilor politice. Astfel, în 1996, K. E. Sorokin [462] afirma că vectorul dezvoltării mondiale este mișcarea spre policentrism, iar multipolarismul reprezintă un nou model geopolitic al lumii. În aceste condiții, pentru Rusia este optim, consideră, Sorokin, de a adopta o strategie balansată, care ar exclude orientarea spre un anumit centru de putere (Europa, SUA, China), dar de sine stătător să-și realizeze interesele atât la nivel intern, cât și la nivel extern.

Analizând sistemul politico-economic și principalele instrumente de realizare a intereselor geostrategice ale Federației Ruse, M. V. Braterski ajunge la concluzia că Rusia nu poate fi considerată drept o putere globală, o forță dominantă în lume. Federația Rusă dispune de un potențial politic, economic și militar de a juca rolul unei puteri regionale. O atenție aparte acordă autorul unor probleme care vizează procesele integraționiste din spațiul postsovietic - Uniunea Vamală. Folosind companiile energetice naționale, în special gigantul ,,Gazprom'', Federația

Rusă încearcă să-şi realizeze interesele atât în spaţiul ,,vecinătăţii apropiate'', cât şi în unele state din Europa de Sud-Est [307].

Nu mai puţin interes prezintă cercetările lui O. E. Konteva [366]. Pe lângă retrospectiva istorică a relaţiilor Rusiei cu statele lumii, autorul analizează interesele şi politica externă a Federaţiei Ruse în primii ani de manifestare a acesteia ca subiect de drept internaţional pe mapamond. O. E. Konteva supune unei analize critice interesele şi politica externă a Federaţiei Ruse cu Occidentul din perioada când la conducerea Kremlinului se afla primul preşedinte - B. Elţin. În cercetările sale, Konteva încearcă să scoată în evidenţă primele intenţii ale Rusiei de creare a unei societăţi democratice. Autorul scoate în relevanţă intenţia Federaţiei Ruse de a demonstra SUA, UE şi NATO că este un stat care îşi doreşte reforme democratice şi bunăstarea societăţii. Pe lângă analiza particularităţilor relaţiilor Federaţiei Ruse cu statele occidentale SUA şi statele UE din perioada anilor '90, autorul analizează interesele Rusiei privind procesul de constituire a spaţiului CSI.

În aceeaşi ordine de idei, merită atenţie cercetările lui A. Gromîko. O prioritate a interesului strategic şi a politicii externe a Federaţiei Ruse, conform opiniei lui A. Gromîko, este cooperarea cu Occidentul. Rusia este un pod de legătură între Occident şi Orient. În cercetările sale, Gromîko consideră că, în condiţiile noii ordini pluricentriste, pentru Federaţia Rusă ar fi benefică orientarea economică, dar şi politică spre spaţiul estic. O astfel de reorientare a politicii externe ruse, în contextul lumii multipolare, ar duce la crearea noii balanţe de putere în spaţiul estic [336, pp. 84-89].

R. Grinberg vine să completeze lista cercetătorilor interesaţi detendinţele geostrategice şi politica externă a Federaţiei Ruse pe arena internaţională. Astfel, conform opiniei lui Grinberg, în dinamizmul relaţiilor internaţionale, Federaţia Rusă, care se află în proces de transformare, încercă să-şi realizeze interesele politicii externe axate pe pragmatism, iar extinderea NATO spre Est este considerată de către autor drept o ameninţare la adresa securităţii Rusiei. De asemenea, autorul supune analizei confruntările existente între Occident şi Federaţia Rusă, în special cele care vizează spaţiul caucazian, iar războiul ruso-georgian, în opinia lui Grinberg reprezintă direct confruntarea intereselor Rusiei cu Occidentul - SUA şi UE - în acest spaţiu [334, pp. 72-89].

Federaţia Rusă, spre deosebire de SUA, care au interese pe întreg mapamondul, are şi ea zonele sale de interes. Astfel, V. Tretiakov [472] consideră că zona intereselor Federaţiei Ruse o constituie spaţiile care prezintă interes din punct de vedere geostrategic. Acestea sunt statele din vecinătatea apropiată, cât şi statele foste membre ale tratatului de la Varşovia, pe teritoriul cărora locuiesc ruşi. Pentru ca Federaţia Rusă Rusia să-şi menţină influenţa în aceste state, trebuie să apeleze nu la mijloacele militare, dar la altele, mai loiale [472, pp. 90-101]. Ideile lui Tretiakov sunt susţinute de către B. G. Baranovskii [296] şi la I. Kobrinskaia [356, pp. 79-96]. Autorii

supun atenției dezvoltarea relațiilor Rusiei cu statele Europei Centrale și de Est, statele CSI, statele baltice din perspectiva prezenței populației ruse în aceste state. Modul în care actualmente Federația Rusă este evaluată și acceptată de statele din Europa Centrală și de Est, statele baltice, state care se află la un nivel diferit de dezvoltare și de transformări sociale din spațiul CSI, atrage atenția a mai multor cercetători.

În ultimii ani s-a format părerea vizând diversificarea ,,noii ordini mondiale'' și formarea celor șase centre de putere și atracție politică. Astfel, A. I Utkin [477] consideră că Rusia, în cel mai apropiat timp, se va dezvolta după modelul ,,imperiului moscovit'', care presupune păstrarea suveranității statului și asigurarea securității. În scopul evitării izolaționismului, Federația Rusă va încerca de a menține relații bune cu SUA, păstrând în același timp și dezvoltând cooperarea cu China și Europa Occidentală. Într-o perspectivă mai îndepărtată, conform opiniei lui A. I. Utkin , se poate de presupus că Rusia se va implica în dezvoltarea unei zone asiatice (Asia Centrală și de Est), creând astfel un nou centru de putere. În această zonă, lider va deveni China, Rusiei revenindu-i rolul de ,,observator'' [477].

În acest context, merită atenție și cercetările lui P. Setov. Astfel, P. Setov supune analizei interesele și politica externă a Federației Ruse din perspectiva manifestării puterii în relațiile internaționale. Moștenind un spațiu în care pierde din principalele poziții geostrategice, teritoriu și populație, Federația Rusă încearcă să ocupe locul și rolul deținut anterior în sistemul relațiilor internaționale, în special în relațiile diplomatice, politice și economice cu mari puteri ca SUA, Uniunea Europeană, China, Japonia [453]. Aceeași ideie o întâlnim și la V. G. Baranovski, care supune atenției dezvoltarea relațiilor Rusiei cu Statele Europei Centrale și de Est, cu statele CSI și statele baltice [296].

Interesul Federației Ruse pentru o colaborare cu SUA după destrămarea Uniunii Sovietice este supus cercetării și de către F. D. Bogaturova. Autorul analizează relațiile din perspectiva liderismului american pe arena internațională și a Rusiei slabite, prietenoasă cu SUA. Începând cu anii 2000, odată cu venirea președintelui V. Putin la conducerea țării, Rusia nu mai este considerată a fi un actor geopolitic slab, iar relațiile ruso-americane se dezvoltă pe o nouă dimensiune. Revenirea Rusiei pe arena internațională, consideră Bogaturova, semnifică o nouă etapă a dezvoltării sistemului relațiilor internaționale a sec. XXI. De asemenea, autorul evidențiază și confruntările existente în relațiile ruso-americane cauzate de evenimentele din Irak [305, p.154], iar în ultimul timp - și de cele din Siria și Ucraina.

Tematica relațiilor Federației Ruse cu SUA, NATO, UE, statele CSI prezintă interes și pentru S. A. Lanțov și V. A. Akcikasov. Destrămarea URSS-ului a cauzat o nouă situație pe arena internațională. În opinia cercetătorilor, Federația Rusă, ca descendentă a fostei Uniuni, depune eforturi pentru a se manifesta pe arena internațională ca un nou actor geopolitic. Ținând cont de

procesele și evenimentele internaționale, autorii supun analizei interesele și politica externă a Federației Ruse [390] în raport cu statele CSI, inclusiv cu statele est-europene.

Interesul geostrategic privind asigurarea securității naționale a Federației Ruse, cât și amenințările la adresa securității, rolul armei nucleare în strategia națională a securității Rusiei, precum și rolul cooperării internaționale în domeniul asigurării securității sunt cercetate de către N. N. Efimov [346]. O amenințare la adresa securității Federației Ruse, conform opiniei cercetătorilor P. Ivanov și B. Haloșa, o prezintă extinderea NATO spre est [351, p. 3-13].

Cooperarea cu Occidentul, în special cu statele UE, pentru Federația Rusă este o perspectivă de dezvoltare, susține A. Moșes [411, p. 134-140]. Aceeași opinie este susținută de către N. V. Kulikovo, I. I. Orlika și N. F. Feit [387] care supun analizei interesele cooperării Federației Ruse cu statele din Europa Centrală și de Est. Autorii reflectă principalele particularități ale relațiilor Rusiei cu statele europene începând cu anii ’90, perioadă care coincide cu dispariția URSS-ului de pe arena internațională. În prezent, aceste relații, conform opiniei cercetătorilor, trebuie să fie axate pe pragmatism, care ar aduce beneficii economiei Federației Ruse. Aspectul pragmatismului dominant în relațiile Federației Ruse cu Occidentul este susținut și de către D. Fin [483] și A. Luchin [396]. Cercetătorii consideră că măsurile de realizare a intereselor geostrategice și a cursului politicii externe a Federației Ruse în perioada anilor 2012, perioadă care coincide cu venirea la conducere a lui V. Putin, trebuie să se axeze pe pragmatism. Acest pragmatism, în opinia cercetătorilor, ar duce la realizarea intereselor și fortificarea poziției Rusiei pe arena internațională [396, pp.62-73].

Analiza itereselor geostrategice ale Federației Ruse din perspectiva amplasării geopolitice, cât și a rolului Rusiei pe arena internațională, este efectuată de către K. S. Gadjiev. De asemenea, autorul supune analizei prioritățile intereselor și ale politicii interne și externe a Federației Ruse în relație cu Occidentul, în spacial cu SUA și UE. În acest context, merită atenție analiza relațiilor Federației Ruse cu NATO din perspectiva extinderii Alianței spre Est [325]. O atenție aparte Gadjiev o acordă spațiului postsovietic, inclusiv celui caucazian în perioada postcolapsului URSS. Pe lângă interesele geopolitice și cele geostrategice ale Federației Ruse, sunt supuse analizei și interesele manifestate de către Occident în zonă, în special interesele economice ale UE și SUA privind resursele de gaz, inclusiv interesele geopolitice - neadmiterea extinderii influenței Federației Ruse în zonă [326]. Gadjiev analizează situația prin prisma confruntării intereselor dintre marii actori geopolitici - Federația Rusă și Ocident [327].

În contextul cercetărilor vizând confruntarea intereselor dintre Federația Rusă și Occident, în special în spațiul caucazian, se înscriu și cercetările elaborate de către A. Krîlov [384, p. 25 – 28; 385, p. 157-179]. Interesele geostrategice ale Federației Ruse, cât și strategiile de menținere în sfera sa de influență a Caucazului reprezintă aria cercetărilor elaborate de către M. I. Cernov

[489]. Pe lângă interesele Federației Ruse în Caucaz, Cernov scoate în relevanță cauzele pierderii teritoriilor de către Georgia. Principala cauză, conform opiniei cercetătorului, este politica proocidentală a Georgiei, cât și interesul Occidentului, în special cel al SUA și NATO de a diminua influența Federației Ruse în Caucaz. Confruntarea intereselor dintre Occident și Federația Rusă, reprezentate prin extinderea blocului NATO, este supusă cercetării de către S. Grineev [335]. Un nou val de extindere a Alianței Nord-Atlantice, conform opiniei lui Grineev, reprezintă o amenințare directă la securitatea Federației Ruse. În acest context, autorul supune cercetării interesele și relațiile Alianței cu statele post-sovietice, cât și reacția Federației Ruse la procesul de extindere a Alianței. Accentul pe analiza confruntării intreselor dintre cei doi actori geopolitici, SUA și Federația Rusă, în Caucaz este pus de către A. Ruseţki și O. Dorohina [444, p.164].

La un interval de peste 27 de ani de la destrămarea fostei Uniuni, în cazul în care a crescut și s-a format o nouă generație, aceste aspecte ar trebui să treacă pe plan secundar. Însă reflexul și atitudinea negativă de la începutul anilor ’90 față de Rusia, practic, rămâne prezent și la un interval de mai bine de două decenii în rândurile cetățenilor acestor state. Politica externă a statelor Europei Centrale și de Est, a Statelor Baltice și CSI se orientează spre valorificarea și fortificarea suveranității, cedând o serie din atribute instituțiilor europene și euroatlantice. Statele CSI însă, în scopul asigurării și dezvoltării intereselor naționale, mențin relații de cooperare cu Federația Rusă. I. Kobrinskaia [357] este de părerea că Federația Rusă, prin intermediul ,,politicii blânde’’, sau așa-numita ,,soft power’’, încearcă să limiteze extinderea Uniunii Europene în Est, iar Uniunea Europeană, la rândul său, promovează o politică integrațională, în scopul diminuării influenței Federației Ruse în acest spațiu. Utilizarea forței, ar însemna confruntarea directă a intereselor și nu o cooperare a Occidentului cu Federația Rusă, axată pe parteneriat și pragmatism. Federația Rusă este interesată în cooperarea cu Occidentul, care este principalul partener în sfera modernizării statului, dar și principalul importator de carburanți. Totuși, atitudinea de neîncredere a Occidentului față de Rusia este prezentă [357, pp. 5-38], iar evenimentele din spațiul est-european fac ca UE să aibă o atitudine mai mult decât conservatoare față de Federația Rusă. În acelaș context, I. Kobrinskaia consideră că Republica Moldova, Ucraina și Belarus sunt cele mai importante state în care Federația Rusă are interese. Chiar și la o distanță de peste 27 de ani de la destrămarea fostei Uniuni, intențiile de a iniția procesele de integrare în spațiul postsovietic ale Federației Ruse au un progres nesemnificativ. Actualmente, relațiile Federației Ruse cu Republica Moldova și Belarus se axează pe pragmatism.

Analizând interesele prezente în dialogul ruso-european, în special cercetând principalul document - Acordul de Parteneriat și Cooperare (APCUE), M. D. Kirizliev evidențiază atât aspectele pozitive, cât și cele negative ale relațiilor Federației Ruse cu Uniunea Europeană. M.

D. Kirizliev în cercetările efectuate atrage atenția asupra atitudinii statelor europene. Autorul subliniază prezența unei atitudini negative a fostelor state membre ale Tratatului de la Varșovia de a da acordul și de a semna APCUE cu Federația Rusă. De asemenea, autorul analizează strategiile de cooperare ale Federației Ruse cu statele est-europene în sfera comercial-economică, în special cea energetică [55].

Controversele în dialogul Federația Rusă – UE, în special cele ce vizează aspectul economic și energetic, cât și dependența reciprocă existentă între acești doi actori, sunt analizate de către N. Arbatova [292]. Totuși, pe lângă relațiile de cooperare economică, în relațiile Rusia - UE, observă Arbatova, este prezent și un grad de neîncredere, cauzat de trecutul nu prea îndepărtat, cât și de dezvoltarea actuală a relațiilor interstatale. Astfel, ținând cont de ultimele evenimente de pe arena internațională, în special cele ce vizează implicarea Federației Ruse în estul Ucrainei, UE, în scopul diminuării dependenței energetice, încearcă se diversifice căile și sursele energetice oferite de Rusia. Aceste acțiuni din partea Comunității Europene deranjează Federația Rusă și condiționează contradicții în relațiile ruso-europene.

Relațiile statelor Europei Centrale și de Est față de Rusia, consideră A. Reabov, sunt determinate de existența mai multor factori. Unul din principalii factori, conform opiniei lui Reabov, este dezvoltarea identității în contextul proceselor dinamice din mediiul internațional și, inclusiv, cel european. Astefel, statele din Europa Centrală, aflate la o distanță mai îndepărtată de vecinătatea cu Federația Rusă, spre deosebire de statele din Europa de Sud-Est, au o atitudine neutră față de Rusia, ceea ce le permite menținerea unor relații bilaterale satisfăcătoare în domeniul comercial-economic. Identitatea balcanică este determinată și de alți factori. În primul rând, dorința statelor de a se identifica și autoafirma ca parte componentă a spațiului european, și, în al doilea rând, conștientizarea faptului că Rusia, care pe parcursul anilor, fiind un important actor geopolitic în regiune, a părăsit acest spațiu din perspectiva politico-militară [446, pp.66-78]. În acest context, statele balcanice, mai mult tind spre spațiul european, spre deosebire de trecut, când dețineau funcția de zonă de tranzit dintre Europa și Asia, Europa și Rusia. Astfel, în prezent, în relațiile și atitudinea statelor balcanice față de Federația Rusă se observă două tendințe. Statele care tradițional au avut relații bune cu Federația Rusă și au avut și o simpatie față de Rusia (Bulgaria, Serbia, Muntenegru) tind să se distanțeze, chiar și sub aspect economico-comercial, dezvotând și menținând relații cu Rusia doar în sferele care corespund intereselor statelor est-europene. Drept cel mai bun exemplu ne servește Bulgaria [446, pp.37-43]. Aspectul intereselor Federației Ruse în statele est-europene, în special Bulgaria, România, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, este supus cercetării de către N.V. Kulikovo, I. I. Orlika și N. V. Feit [387].

Ideiile privind interesele statelor europene vizavi de Federația Rusă este susținută și de B. Frumkin [484]. Frumkin scoate în relevanță o altă categorie de state care au relații complicate cu Federația Rusă. Astfel, reieșind din trecutul istoric, România, Croația, Slovenia vor tinde să mențină relații cu Federația Rusă la un nivel minim. O poziție specială o deține Polonia, care este considerată statul lider în spațiul Europei de Est. De asemenea, autorul examinează relațiile Federației Ruse cu statele foste republici unionale. Astfel, analizând relațiile Rusiei cu Belarus, autorul este de părerea că acestea vor depinde de poziționarea relațiilor Bruxelles - Moscova, iar o eventuală apropiere a Minskului de Bruxelles este minimală deoarece Rusia nu o va admite.

Opoziția prooccidentală a guvernării Lukașenko este slabă, neavând șanse de a veni la putere și de-a schimba regimul autoritar de la Minsk. Bruxeless, la rândul său, este disponibil să întrețină relații comercial-economice, în pofida regimului autoritar al lui Lukașenko. În acest caz, consideră Frumkin, relațiile Minscului cu Bruxelles vor depinde și de alt factor - în ce măsură Moscova va reuși să dețină sub control economia și activele Bielarusiei și intenția de a transforma vechea nomenclatură într-o nouă clasă de proprietari. În acest caz, autorul consideră că este evidentă o strânsă cooperare cu Federația Rusă. Relațiile dintre Moldova și Rusia, în mare parte, vor depinde de balanța de forțe dintre jucătorii/ actorii politici internaționali, în special UE - Federația Rusă. Spre deosebire de alte state postsovietice, inclusiv și din Europa de Est, marea majoritate a populației conștientizează faptul că Republica Moldova nu va reuși să se dezvolte din punct de vedere socioeconomic de una singură, fară ajutor și susținere din exterior. Simpatia cetățenilor va fi de partea acelui actor care își va asuma răspunderea pentru dezvoltarea socioeconomică a statului, dar care va respecta tradițiile și cultura țării. Totodată, Moldova va demonstra Rusiei că ea are și alte posibilități, că dispune de o alegere civilizată, iar integrarea în UE este doar o chestie de timp. Același lucru se referă și la Ucraina, conform opiniei lui Frumkin. Ucraina va demonstra Federației Ruse că este disponibilă și are posibilitatea de a face alegerea vectorului european în politica externă [484, pp.44-65]. Interesele Federației Ruse în Ucraina (până la declanșarea crizei ruso-ucrainene), în special cele în peninsula Crimeea, reprezentate prin semnarea acordurilor ruso-ucrainene privind arendarea teritoriului ucrainean de către Federația Rusă (peninsula Crimeea și orașul Sevastopol) în scopul amplasării flotei maritime sunt reflectate în cercetările lui S. Sibireakov. Pe lângă interesele Rusiei în Ucraina, Sibireakov soate în relevanță cauzele divizării societății civile, considerând că situația creată este condiționată de vectorii interesului proeuropean al politicii externe a Ucrainei [454].

Încercări de a face studii asupra unor aspecte ale intereselor geostrategice și a polticii externe a Federației Ruse se realizează și în literatura de speialitate din Republica Moldova. O primă cercetare a politicii externe a Federației Ruse realizată în Republica Moldova, în 2004, la specialitatea 23.00.04 - Teoria și istoria relațiilor internaționale și dezvoltării globale în cadrul

Institutului de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Moldovei este teza de doctor habilitat *„Federația Rusă în contextul proceselor politice internaționale contemporane”* elaborată de către S. Nazaria. Astfel, S. Nazaria supune în premieră cercetarea politicii externe a Federației Ruse sub aspet multivectorial, reliefând rolul Rusiei în sistemul relațiilor internaționale la intersecția secolelor XX- XXI [183, p. 8].

De asemenea, S. Nazaria, prin prisma analizei dimensiunii științifico-analitice, scoate în relevanță prioritățile politicii externe ale Rusiei după colapsul fostei URSS. Nu mai puțin interes prezintă cercetarea factorului de influență geopolitică a Federației Ruse în spațiul CSI, inclusiv în Republica Moldova. S. Nazaria oferă o analiză axată pe evidențierea principalelor interese ale Federației Ruse în Belarus, Ucraina, Republica Moldova. Un prim interes al Federației Ruse manifestat în aceste state este cel ce se referă la aspectul calității de state tranzitorii. Pe lângă rolul de stat tranzitoriu, Republica Moldova, conform opiniei lui S. Nazaria a servit atât în perioada sovetică, cât și în prezent drept o platformă pentru Federația Rusă de a menține în sfera sa de influiență statele balcanice. Nu mai puțină importanță pentru Rusia o are Caucazul, în special zona bazinului caspic, din perspectiva prezenței resurselor de carburanți. Pe lângă analiza relațiilor cu statele foste republici unionale, sunt analizate și relațiile Federației Ruse cu statele europene, în special relațiile bilaterale ale Rusiei cu principalii actori europeni - Germania și Franța. De asemenea, S. Nazaria reliefează rolul UE pentru Federația Rusă, considerând UE drept unul din principalii parteneri economici. Nu mai puțin interes prezintă și analiza vectorului politicii externe a Federației Ruse versus spațiul asiatico-pacific. Analizând raporturile Rusiei cu statele din Extremul Orient, accentul este pus asupra relațiilor bilaterale cu Japonia și China. O altă direcție a politicii externe a Federației Ruse supuse cercetării este cea dedicată relațiilor ruso-americane și relațiilor Rusiei cu NATO în perioada postbipolară. Impactul procesului de extindere a NATO asupra politicii externe a Federației Ruse de asemenea constituie un aspect important al cercetărilor efectuate de către S. Nazaria [183, p.10-11]. Idei similare sun expuse de către S. Nazaria și V. Beniuc în monografia *„Rossia v sisteme mejdunarodnîh otnoşenii na rubeje XX-XXI vekov*’’ [414]. Pe lângă aspectul politicii externe a Federației Ruse în sistemul relațiilor internaționale, S. Nazaria supune atenției și factorii care condiționează procesele integraționiste/ dezintegraționiste din arealul CSI. Nu mai puțină atenție merită și analiza relațiilor Republicii Moldova cu statele CSI [183].

În literatura de specialitate din Republica Moldova, o atenţie deosebită se acordă lucrării *„Politica externă a Republicii Moldova’’* elaborată de care Gh. Cojocaru, lucrare în care se examinează procesul de formare şi realizare a politicii externe a tării. În cadrul acestor cercetări, autorul realizează o primă intenţie de a elucida problema ieşirii Republicii Moldova pe arena internaţională după proclamarea suveranităţii şi independenţei. În condiţiile trecerii de la un

sistem totalitar, bazat pe centralism, unipartidism şi dictatură la un sistem politic bazat pe valori democratice, cercetătorul evidențiază direcţiile de politică externă urmate de Republica Moldova în primii ani de existenţă ca stat independent, cum ar fi de exemplu relaţiile bilaterale ale Republicii Moldova cu SUA, România și, desigur, Federația Rusă [59].

Un studiu al evoluţiei relaţiilor Republicii Moldova în raport cu Rusia, axat pe problema transnistreană, este realizat de M. Gribincea în lucrarea *„Politica rusă a bazelor militare. Moldova şi Georgia''* [114]. În contextul analizei problemei transnistrene se înscrie și lucrarea lui M. Grecu și A. Țăranu *„Trupele ruse în Republica Moldova''* [113]. Problema conflictului transnistrean, care a generat un interes din partea Occidentului, este examinată de către O. Serebrian în articolul *„Conflictul transnistrean: geopolitică si geoistorie''***.** În cercetările sale, O. Serebrian evidențiază adevărata valoare geopolitică a Transnistriei [234], iar în lucrarea *„Rusia la răspântie. Geoistorie, geocultură, geopolitică''* [239], autorul, din retrospectivă istorică, analizează evoluția apariției Rusiei ca actor geopolitic pe arena internațională. De asemenea, ținând cont de particularitățile lumii contemporane, de multiplele instabilități la nivel internațional, regional și național, O. Serebrian supune analizei nu doar problemele cu care se confruntă în etapa contemporană Federația Rusă, dar scoate în relievanță tendința Rusiei de a se manifesta ca putere internațională pe mapamond. Prezenţa trupelor ruseşti în Republica Moldova a fost unul din cele mai mari impedimente în procesul de integrare a statului în UE. Rusia, de facto, este nu doar o parte în conflict, dar, de asemenea, instrumentalizează conflictul pentru scopurile sale strategice mai vaste în regiune. Aspectele geopoliticii contemporane, ca de exemplu cele ce vizează Europa de Sud-Est, sunt reliefate într-un șir de lucrări. Astfel, în lucrarea *„Politosfera*'' sunt reliefate aspecte ale intereselor geopolitice ale Rusiei în bazinul Mării Negre. De asemenea, prin prisma polemologiei este analizată situația politico-militară a Europei de Sud-Est, dar şi geopolitica conflictului transnistrean din Republica Moldova [235]. Implicațiile geopolitice ale noului val de extindere a NATO în spațiul est-european, cât și repercursiunile acestui proces asupra integrității și securității Republicii Moldova, constituie aria preocupărilor lui O. Serebrian expuse în lucrarea *„Politică și geopolitică*''[236]. În *„Geopolitica spațiului pontic''*, O. Serebrian analizează dimensiunea factorului rus în geopolitica pontică postsovietică, scoțând în evidență avantajele și dezavantajele din perspectiva configurației, sau a structurii morfopolitice a Federației Ruse, a Ucrainei, statelor caucaziene. Sciziunile morfopolitice ale Federației Ruse, în opinia autorului, sunt secondate de pierderile economice, teritoriale, demografice ca rezultat al colapsului fostei URSS, iar pentru a-și menține influență în spațiul postsovietic, crează situații conflictogene în zona estică a Republicii Moldova, în Georgia, prin susținerea mișcărilor separatiste din Abhazia și Osetia de Sud. De asemenea, prezintă interes şi preocupările lui O. Serebrian vizând polemologia spațiului caucazian [237].

Repere importante ale geopoliticii contemporane sunt relevate în *„Dicționar de geopolitică''* [238].

Vectorii politicii externe a Republicii Moldova în contextul relației Federația Rusă - NATO sunt aria de interes pentru V. Moraru. În acest context, V. Moraru supune analizei aspectul securității Republicii Moldova în contextul relațiilor cu NATO și Federația Rusă [176]. Unele aspecte ale geopoliticii statului moldovenesc sunt analizate de către A. Burian [32]. De asemenea, din perspectiva geopoliticii, A. Burian supune analizei politica Federației Ruse ca actor al relațiilor internaționale [33].

Pentru literatura științifică autohtonă sunt importante cercetările lui Iu. Fruntașu [97]. Iu. Fruntașu, pe lângă faptul că analizează relațiile moldo-ruse prin prisma conflictului din zona estică a țării, supune analizei și cadrul politico-juridic al relațiilor dintre Federația Rusă și Republica Moldova. În acest context apare necesitatea de a sublinia analiza efectuată de către Iu. Fruntașu a documentelor Federației Ruse, ca de exemplu Doctrina Kozîrev, în care sunt scoase în relevanță principalele amenințări la adresa securității Rusiei.

Soluționarea conflictului transnistrean este domeniul de cercetare pentru E. Ciobu [51] și C. Eșanu [85]. Soluționarea conflictului transnistrean, dar și relațiile moldo-ruse constituie domeniul de preocupare al lui V. Țâcu, care supune analizei situația din zona transnistreană din perspectiva intereselor geostrategice ale Federației Ruse [275]. Cercetarea relațiilor moldo-ruse prin prisma procesului de negocieri în formatul „ 5+2'' privind soluționarea conflictului transnistrean este realizată de către C. Solomon și A. Gumeniuc [246, pp. 174-185]. Evoluţia relaţiilor externe ale Republicii Moldova, inclusiv cu Federația Rusă, este supusă analizei de către I. Leancă [152, pp. 361-389].

Cercetările autohtone sunt completate și de lucrările lui A. Roman, care supune analizei evoluția relațiilor Republicii Moldova cu statele și instituțiile europene și analizează prin prizma programelor partidelor de guvernământ relațiile Republicii Moldova cu statele CSI. Autorii încearcă să evidențieze atât avantajele cooperării Republicii Moldova cu UE, dar și cele cu Federația Rusă [219, pp. 52-75].

Analiza evoluției intereselor și a politicii externe a Federației Ruse [39, pp.64-78] din perspectiva intereselor geopolitice și geostrategice a acestui actor în spațiul est-european [40, pp. 142-158; 40, pp. 53-69], inclusiv în Republica Moldova [45, p.177-180; 46, pp. 126-144] este efectuată de către S. Cebotari. Pe lângă interesele geopolitice și geostrategice, sunt examinate strategiile politicii „hard'' și „soft power'' ale Rusiei de menținere în sfera sa de influență statele din spațiul est-european [43, 137-153.]. Astfel, autorul analizează interesele geopolitice ale Federației Ruse în spațiul Europei de Est (cazul statelor membre ale Tratatului de la Varșovia), interesele geostrategice ale Rusiei în statele membre ale Parteneriatului Estic, baza juridică a

relațiilor Federația Rusă - Uniunea Europeană [42, pp. 53-69]. Prezintă interes și studiul relațiilor Federația Rusă - SUA în contextul noilor metamorfoze geopolitice [44, pp.20-37; 208], studiu realizat atât prin prisma confruntărilor, cât și prin prisma cooperării în cazul coinciderii intereselor ambilor actori. Astfel, S. Cebotari încearcă să facă o analiză a relațiilor Federației Ruse cu puterile occidentale, dar și cu statele din vecinătatea apropiată, din perspectivă geopolitică, geostrategică și geoeconomică a intereselor Federației Ruse în spațiul est-european. Autorul, în cercetările sale, supune analizei și dimensiunea politico-militară a relațiilor moldo-ruse, analizând cauza principală a conflictului din zona transnistreană.

În aest context se înscrie și analiza dimensiunii *hard* și *soft power* a politicii externe a Rusiei postsovietice realizată ce către R. Panța [194]. În contextul analizelor intereselor Federației Ruse, a strategiilor Rusiei de a-și menține influența în Republica Moldova, merită atenție cercetările efectuate de către A. Baltag [17]. Aspectul cheie analizat de către A. Baltag este cel al strategiilor de menținere a influenței Rusiei în Republica Moldova, în special aspectul energetic. Nu mai puțin interes prezintă și cercetările vizând problema securității Republicii Moldova efectuate de către N. Afanas [5]. De asemenea, prezintă interes și aspectul social al relațiilor moldo-ruse realizate de către Gh. Căldare [37] prin prisma analizei problemei protecției migranților moldoveni în statele CSI, în special în Federația Rusă. Merită atenție și cercetările privind relațiile moldo-ruse din perspectivă geopolitică, dar și din perspectivă istorică, efectuate de A. Lavric [150, 151]. Impactul și daunele cauzate de conflictul din zona estica a Republicii Moldova asupra securității europene este evaluat de către D. Bencheci [20, 21].

Pentru literatura științifică autohtonă sunt importante cercetările lui Iu. Fruntașu [97]. Iu. Fruntașu, pe lângă faptul că analizează relațiile moldo-ruse prin prisma conflictului din zona estică a țării, supune analizei și cadrul politico-juridic al relațiilor dintre Federația Rusă și Republica Moldova. În acest context apare necesitatea de a sublinia analiza efectuată de către Iu. Fruntașu a documentelor Federației Ruse, ca de exemplu Doctrina Kozîrev în care sunt scoase în relevanță principalele amenințări la adresa securității Rusiei.

Parteneriatul strategic, cât și încercările de fortificare a dialogului politic moldo-rus sunt supuse cercetării de către N. Stercul [463]. Relațiile ruso-ucrainene în contextul evenimentelor din estul Ucrainei, cât și repercusiunile acestora asupra securității Republicii Moldova sunt analizate de către E. Vardanean [311].

Aspecte ale relațiilor bilaterale Republica Moldova-Federația Rusă sunt elucidate în lucrările elaborate de către experții AP [86, 199], este analizată dimensiunea soft-power a politicii externe a Federației Ruse în Republica Moldova, perspectivele dezvoltării relațiilor Republicii Moldova cu Rusia, România şi Ucraina. Cercetări importante vizând noua arhitectură a securității sunt elaborate de către Centrul Pro Marshall din Republica Moldova [50]. Problema conflictului

transnistrean este obiectul cercetării unui grup de experți autohtoni și internaționali din cadrul instituției nonguvernamentale IDIS „Viitorul” [61], cât și cele elaborate în cadrul Institutului de Politici Publice [13].

În acest context, merită atenție și cercetările efectuate în cadrul centrelor de studii strategice, ca de exemplu Centrul de Studii Strategice, Securitate și Apărare din cadrul Academiei Militare „Alexandru cel Bun'' și Centrul de Studii Strategice al Academiei de Științe a Moldovei. Cercetările efectuate în cadrul centrelor de studii strategice se axează pe aspectele geopolitice și geostrategice ale intereselor Federației Ruse și, respectiv, pe relațiile bilaterale politice, economice moldo-ruse. Evenimentele din Ucraina, cât și impactul acestora asupra securității Republicii Moldova constituie obiectul cercetărilor din cadrul acestor instituții.

Deși sunt efectuate studii privind evoluția politicii externe a Federației Ruse, a locului Rusiei pe arena internațională, în ultimul timp este analizat locul Rusiei prin prisma evenimentelor din Ucraina, cauzate de anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014, relațiilor ruso-osetine, cât și a relațiilor ruso-armene. Nu mai puțină atenție este acordată de către comunitatea internațională implicării Rusiei în evenimentele din Orientul Apropiat, în special evenimentele ce vizează implicarea Federației Rusie în războiul sirian. Războiul sirian, în literatura de specialitate occidentală, este redat mai mult ca fiind o confruntare geopolitică a două mari puteri- pe de o parte SUA și NATO, iar pe de altă parte – Federația Rusă.

Interesele Federației Ruse în spațiul est-european, dar și cele ale Occidentului condiționează crearea unei noi arhitecturi geopolitice a acestui areal. Deși fenomenul arhitecturii geopolitice este prezent odată cu apariția actorilor geopolitici, în literatura de specialitate nu există cercetări care să definească acest fenomen. Actualmente, majoritatea cercetărilor existente sunt dedicate analizei arhitecturii securității internaționale. În acest context, pot fi enumerate cercetările elaborate de I. Iu. Iurghens, A. A. Dînkin, A. A. Baranovski [503], I. V. Radikov [438], S. V. Utkin [478].

Deși în ultimul timp tot mai mult se vorbeste de transformările cauzate de colapsul fostei URSS sau de extinderea UE și NATO în Est, în literatura de spacialitate din Republica Moldova, fenomenului arhitecturii geopolitice i se acordă o atenție insuficientă. O primă încercare de a supune analizei „ arhitectura geopolitică'' ca fenomen al relațiilor internaționale este realizată de către V. Ungureanu [279]. Provocările la adresa securității internaționale, precum procesele de globalizare, focarele de tensiune în diferite zone ale mapamondului, decalajele de dezvoltare diferite ale actorilor geopolitici, creșterea numărului statelor fragile, gradul înalt de instabilitate a mediului geopolitic, cât și redefinirea relațiilor dintre marile puteri - sunt factori care condiționează, în opinia autorului, crearea unei noi arhitecturi geopolitice a sistemului internațional de securitate.

Aflată la intersecția centrelor de putere UE, NATO și Federația Rusă, Republia Moldova se confruntă cu o serie de amenințări la adresa propriei securități. În funcție de asigurarea securității naționale se află și asigurarea securității regionale. Aspecte ale arhitecturii securității în vecinătatea estică a UE, provocările și realitățile existente în această zonă constituie aria cercetărilor Centrului Pro Marshall din Republica Moldova [233].

Deși în literatura de specialitate din spațiul postsovetic, în special în cea din Federația Rusă și Republica Moldova, sunt supuse cercetării interesele geostrategice ale Federației Ruse, există unele arii care lasă loc pentru cercetările ulterioare. În acest context, merită o atenție mai mare să fie acordată nu doar manifestării intereselor geostrategice și a vectorilor politicii externe a Federației Ruse în spațiul est-european, dar necesită atenție să fie examinate prin prisma cercetărilor futurologice efectele și consecințele rezultate din manifestarea intereselor Rusiei în acest areal. De asemenea, în literatura de specialitate din Republica Moldova se acordă o atenție sporită relațiilor moldo-ruse, în special acestea fiind studiate prin prisma dimensiunii politico-militare, comercial-economice și sociale. În literatura autohtonă sunt prezente lacune, nu sunt efectuate studii integrale, care ar cuprinde întreg arealul de probleme existente în relațiile moldo-ruse, fapt ce lasă loc pentru noi studii în domeniu.

1. 3. Concluzii la capitolul 1

Supunând analizei mai multe lucrări științifice elaborate de către cercetătorii atât din spațiul vestic, cât și din cel postsovetic, vizând problematica intereselor geostrategice ale Federației Ruse pe arena internațională, inclusiv în spațiul est-european, pot fi scoase în relevanță două mari imperative geopolitice, și anume: tendința Rusiei de a-și păstra interesele geopolitice și geostrategice în spațiul est-european, dar și revenirea Rusiei ca putere mondială. Literatura de specialitate apreciază faptul că această strategie de geopolitică urmărește ca Rusia să își recupereze poziția de lider pe arena internațională, pierdută ca rezultat al colapsului Uniunii Socvietice în 1991, eveniment ce a fost apreciat de președintele Vladimir Putin ca fiind *cea mai mare catastrofă geopolitică a secolului XX*.

Deși problematica vizând interesele geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse realizate prin intermediul politicii externe devine subiectul a numeroase discuții științifice și diplomatice, fiind prezentă în discursul politicienilor, polemologilor, a analiștilor și savanților, totuși, nu există un studiu complex dedicat intereselor geostrategice ale Federației Ruse pe arena internațională în general, dar și un studiu al intereselor geostrategice ale Rusiei în spațiul est-european în particular.

Ca multe alte domenii de cercetare, problematica intereselor geostrategice, a locului și rolului Rusiei ca actor geopolitic pe arena internațională își găsește mediul prielnic în contextul cercetărilor occidentale. Federația Rusă, ca actor geopolitic, care în ultimul timp se manifestă tot mai activ pe arena internațională, devine subiectul multiplelor discuții și cercetări. În acest context, o atenție deosebită o merită cercetările savanților din România. România, fiind stat vecin direct cu Republica Moldova și Ucraina, se confruntă direct cu probleme care vizează interesele geostrategice ale Federației Ruse în această zonă. Astfel, cercetătorii români, în lucrările științifice, scot în relevanță nu doar tendința Federației Ruse de a reveni ca putere pe arena internațională, dar și strategiile de menținere în sfera sa de influență statele est-europene.

Deși sunt efectuate studii privind evoluția intereselor și a politicii externe a Federației Ruse, a locului Rusiei pe arena internațională, în ultimul timp, acțiunile Rusiei sunt analizate prin prisma evenimentelor din Ucraina, rezultate de ocuparea Crimeei în 2014. Problema constituirii noii arhitecturi geopolitice în general, cât și a noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european în particular, reprezintă un domeniu pentru cercetările ulterioare. De asemenea, deși în literatura de specialitate din Republica Moldova se acordă o atenție sporită relațiilor moldo-ruse, în special acestea fiind studiate prin prisma dimensiunii politico-militare, comercial-economice și sociale, totuși rămâne loc pentru cercetările ulterioare în domeniul geostrategiei, și mai precis, cercetări centrate asupra studiilor intereselor și strategiilor Federației Ruse nu doar în spațiul est-european, în particular, dar și pe arena internațională, în ansamblu.

Pentru ulterioarele cercetări în domeniul relațiilor internaționale, al geopoliticii și geostrategiei din Republica Moldova ar fi binevenite cercetările futurologice, de pronosticare, efectuate de comunitatea academică în scopul găsirii unor soluții care ar viza diminuarea influenței pericolelor la adresa securității spațiului est-european, dar și a securității Republicii Moldova. De asemenea, un deziderat adresat savanților ar fi cel de-a păstra imparțialitatea în efectuarea cercetărilor științifice care vizează interesele geostrategice și politica externă a Federației Ruse atât în spațiul est-european la particular, dar și politica internațională în general. Atât cercetătorii din Vestt, cât și cei din Est, inclusiv comunitatea științifică din Republica Moldova, ar trebui să ofere cercetări axate pe obiectivitate și imparțialitate, evitând sentimentalismul.

Pornind de la aceste raționamente, prezentul studiu urmărește reliefarea principalelor interese geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european. Prezența intereselor marilor puteri SUA, NATO, UE și, respectiv, Federația Rusă în spațiul est-european pe care îl partajează în sfere de influență, condiționează constituirea ,,noii arhitecturi geopolitice'' a acestui areal. De asemenea, lipsa unor studii cu referire la analiza fenomenelor ,,interes geostrategic'', ,,arhitectură geopolitică'', cât și identificarea corelației dintre acestea, devine un obiectiv al realizării prezentei cercetări.

2. INTERESUL GEOSTRATEGIC ÎN CONTEXTUL FORMĂRII NOII ARHITECTURI GEOPOLITICE: ASPECTE TEORETICO - METODOLOGICE

Numeroasele mutaţii politice, economice şi sociale din ultimele decenii ale sec. XX, începutul celui de-al XXI-lea au schimbat esenţial tabloul lumii şi au stat la baza unor transformări evidente ale relaţiilor internaţionale. Urmărind cu atenţie transformările pe plan global, asistăm la o modificare rapidă a conţinutului geopoliticii. Dacă în trecut statele şi popoarele erau izolate, atomizate, astăzi ele se află în condiţiile contactelor reciproce, în relaţii de interdependenţă. În lumea contemporană, în care s-a pus sfârşitul Războiului Rece, odată cu şubrezirea şi căderea sistemelor şi subsistemelor totalitare, cu stimularea tendinţelor de descentralizare şi destrămarea acestora (URSS, Iugoslavia), s-a creat un nou stereotip de gândire politică. Până la acest moment, securitatea internaţonală se baza pe principiul înarmării şi concurenţei între cele două blocuri militaro-politice, astăzi relaţiile internaţionale contemporane se află în situaţia trecerii de la confruntare şi opunere spre o nouă ordine internaţională. Interdependenţa economică şi comercială într-o epocă dominată de expansiunea ştiinţei şi tehnologiei au făcut ca relaţiile internaţionale, politica externă a statelor să fie mai complexe şi mai dinamice.

Politica externă a devenit mai moderată. Competiția între state se desfăşoară deja pe alte „table de şah"; în afara celor tradiţionale, militare şi diplomatice, se desfăşoară pe „table de şah" ale comerţului şi finanţelor internaţionale, ale ajutorului reciproc şi tehnologiei militare, ale „extinderii internaţionale", care a accelerat viteza de mişcare a ideilor, imaginilor, valorilor, informaţiilor şi evenimentelor. Aceste noi „table de şah" nu reclamă recurgerea la forţă. Competiţia dintre state nu se bazează pe tipul tradiţional de interacţiune strategico-diplomatică în care fiecare jucător sau actor politic rămâne o unitate separată, dar pe o interdependenţă care se realizează în baza dialogului politic. Schimbările majore din ierarhia sistemului internaţional rezultă mai mult din eşecurile interne decât dintre contradicţiile interstatale. De asemenea, schimbarea relaţiilor internaţionale este produsă şi de diferite procese integraţioniste care se dezvoltă atât în interiorul, cât şi în exteriorul statelor. Are loc apariţia noilor grupări integraţioniste, diversificarea formelor organizaţionale, evoluţia de la modelele simple spre cele compuse.

2.1. Identificări conceptual-teoretice ale relației „interes geostrategic - arhitectură geopolitică”

Astăzi, la începutul sec. al XXI-lea, când ordinea mondială se conturează în jurul unor poli de putere, este de observat faptul că ambițiile actorilor internaționali s-au modificat. Noua Ordine Mondială (N O M) (în engl. New World Order (N W O)), concept introdus în uzul politic de către președintele american George Bush senior în 1991, face referință la o nouă etapă în dezvoltarea relațiilor internaționale [79, p.4], axată pe schimbarea și afirmarea tiparelor de interacțiune dintre entitățile politice pe arena mondială. Pe parcursul istoriei, indivizii și statele au manifestat o preocupare constantă pentru dezvoltarea unui model care ar oferi stabilitatea și predictibilitatea în raporturile cu ceilalți. Dacă e să examinăm ordinea mondială prin prisma dimensiunii orizontale, adică cea a interacțiunii interstatale, atunci relațiile internaționale pot ceda în fața privilegiilor marilor puteri, care se luptă, impun și modifică tipare de interacțiune și norme de conduită ale sistemului internațional [171, p. 313]. Pe parcursul decadelor, după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, SUA a devenit liderul internațional care își axează politica pe valorile democratice. Ordinea impusă de Occident actualmente suferă modificări. Astfel, aceste modificări sunt condiționate, în primul rând, de:

1. Natura statului, care este supusă unor transformări. Europa a decis că statutul de stat cu drepturi suverane încearcă să ducă o ,,politică loială’’. Până în prezent, Europa nu deține toate atributele statale, creând un vacuum în interiorul Uniunii și destabilizând puterea de-a lungul frontierelor sale. În același timp, în unele state din Orientul Apropiat se observă o descentralizare cauzată de conflictele religioase și etnice, ceea ce duce la nesupunerea controlului pe întreg teritoriul statului. În Asia se oservă fenomene contradictorii celor existente în spațiul european-se creează și este prezent principiul balanței de putere. Indiferent de legitimitatea acțiunilor, aceste fenomene pot cauza contradicții care ar duce la confruntări deschise.

2. Contradicțiile dintre economia mondială și instituțiile politice, care le și realizează, pierd din influență - fenomen caracteristic pentru ordinea mondială. De asemenea, se observă contradicții între tendința de globalizare a economiei și sistemul politic care se axează pe statul național. În esență, globalizarea economiei ignoră frontierele de stat. Politica externă le confirmă, cu toate că încearcă să rezolve unele probleme, să unifice scopurile statelor cu scopurile ordinii mondiale, care deseori sunt contradictorii. Această dinamică, pe parcursul a mai multor decade, a asigurat creșterea economică, în pofida încălcărilor periodice de crizele financiare - criza din America Latină din 1980, criza financiară asiatică din 1997, cea din Rusia din 1998, SUA - 2001 și 2007, Europa - 2010, Rusia - 2014.

3. Cea de-a treia slăbiciune a noii ordini mondiale rezidă în lipsa unui mecanism de corelare, consultare privind posibila cooperare între marile puteri în domeniile în care sunt prezente stringente probleme mondiale. Deseori, caracterul întrunirilor liderilor politici și periodicitatea, frecvența acestora nu contribuie la elaborarea unei strategii pe termen lung. Astfel, procesul respectiv nu permite realizarea unor obiective concrete, doar se axează pe unele întruniri, al căror caracter se transformă în unul formal, axat pe discuțiile tactice [487].

Transformările profunde din ultimele decade de pe arena internațională au contribuit la modificarea NOM. Printre consecințele schimbării NOM se află apariția noilor centre de putere care dispun de interese proprii, capabile să le realizeze atât de sine stătător, ca de exemplu SUA, cât și prin cooperare - BRICS, prin crearea alianțelor - NATO, sau prin uniuni- UE (vezi Anexele nr. 1 și 2). Urmărind cu atenţie transformările în curs de desfăşurare pe plan global, observăm că s-a modificat într-un ritm rapid conţinutul geopoliticii centrate pe capacitatea statelor de a compartimenta spaţiul geografic prin intermediul forţei sau influenței condiționate de interesele manifestate în anumite zone. În prezent, însă, pe arena internațională, sunt prezente nu doar state independente-centre de putere, dar şi diverse uniuni economice, comerciale, militare – blocuri şi structuri care s-au format în baza activităţii bi- sau multilaterale.

Ca rezultat al colapsului URSS și a dispariției sistemului bipolar, suntem prezenți la crearea unui sistem pluricentrist. Pe arena interațională, pe lângă centrele de putere ca SUA, NATO, UE are loc fortificarea centrelor China, India, Brazilia. Noi actori încearcă să creieze în jurul său zone de influență. Unele centre de putere încearcă să intensifice cooperarea în cadrul BRCS, OCȘ, ASEAN. Nu mai puțină importanță în ultimul timp o au centrle regionale cum ar fi Venezuela, Republica Sud Africană, Niger [397]. Analizând tendințele actuale, prezente pe arena internațională, constatăm că mulți actori statali sau non-statali se confruntă în competiția dură și permanentă pentru un loc cât mai avantajos în sistemul de putere al mileniului trei. Pe de o parte apar alianțe, coaliții sau parteneriate noi. In condițiile confruntărilor pentru deținerea resurselor naturale, concomitent cu creșterea demografică accentuată, bătalia pentru resursele strategice a rămas cel mai stabil element provocator de conflicte. Lupta intensificată pentru deținerea monopolului asupra rsurselor naturale aflată în permanentă intensificare contribute la regruparea țărilor, în funcție de interesele acestora, în jurul noilor centre de putere care se conturează din ce în ce mai clar. Asistăm la afirmarea și creșterea presiunii acestora pentru atragerea în sfera lor de influență a unui număr cat mai mare de țări pentru a ocupa o poziție mai avantajoasă în noua ordine mondială.

Actualmente, devine tot mai evident faptul că, tendinţele integraţioniste nu se limitează doar la Europa Occidentală, dar se dezvoltă activ pe alte continente. Astfel, pe continentul american cu succes activează Piaţa Comună a Americii Centrale (MCCA); Comunitatea Caraibelor

(CARICOM); Piaţa Comună a Conului de Sud (MERCOSUR). Un deosebit interes pentru procesele integraţioniste se observă pe continentul african – Uniunea Magreb-ului Arab (UMA); Comunitatea Economică a Statelor Africane (CESAC). Mai mult de un sfert de secol activează Statele Asiei Sud-Vestice (ASEAN). În Orientul Apropiat activ funcţionează Consiliul de Cooperare din Golf (CCG); Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEP). Această configurație determinată de interesele actorilor geopolitici/centre de putere în anumite zone contribuie la crearea noii arhitecturi geopolitice.

Pe parcursul ultimelor trei decenii ale sec. al XX-ea, gradul înalt de complexitate a intereselor şi relaţiilor sociale a dat naştere unor dezbateri teoretice active vis-a-vis de esenţa acestor forme. Deşi se conturează tot mai mult în relațiile internaționale, în mare parte se vorbește despre această realitate: în construcțiile teoretice termenul de „ *interes geostrategic*'' nu a fost formulat în mod explicit. Actualmente se fac primele încercări de a fi exprimat și de a i se da o definiție. Tocmai din acest motiv și pentru că acest fenomen a cunoscut o evoluție în timp, a fost necesară o prezentare a lui dincolo de definiție. În literatura de analiză este prezentă noţiunea de „*interes naţional*", introdusă în circulaţie în 1935, prin includerea în Enciclopedia ştiinţelor politice, editată la Oxford [121, p.71]. Multitudinea de definiţii, mai mult sau mai puţin desfăşurate, mai precise sau mai confuze, a dus la conturarea câtorva poziţii cu privire la definirea dimensiunii de interes naţional în contextul politicii externe.

Prima poziţie, cea a curentului obiectivist sau a „realismului politic", este reprezentată de H. Morgenthau, A.Wolfers, W. Hippman, H.Thompson, R. Tucher şi de savanţii actuali W. Lippman, K.Thompson, H. Kissinger, W. Rostov, D. Bolles ş. a. Conform acestei doctrine, interesul naţional este definit fie ca un complex ideal şi normativ de scopuri, fie ca un fenomen central al relaţiilor internaţionale, perceput prin termenii forţei sau ca un factor fundamental în identificarea unor căi necesare prin labirinturile politicii internaţionale [223, p.120].

Astfel, în viziunea lui H. Morgenthau, interesul naţional este un „sâmbure tare", prezent în orice împrejurare, şi un înveliş format din elemente variabile ce se modifică în funcţie de împrejurările istorice concrete. „Sâmburele tare" al interesului naţional constă în păstrarea identităţii politice şi culturale a unei naţiuni şi se racordează la asigurarea independenţei naţionale, la conservarea integrităţii teritoriale şi la păstrarea ordinii şi echilibrului intern.

Reinterpretarea interesului naţional în fiecare etapă a dezvoltării unui stat este inevitabilă datorită mobilităţii relaţiilor internaţionale şi modificării balanţei de forţe. Doar situarea pe poziţiile realismului politic este cea mai eficace cale spre comprehensiunea interesului unui stat [286, p.103]. Piatra edificatoare care ajută realismul politic să-şi găsească drumul în peisajul politicii internaţionale, afirmă H. Morgenthau, este concepţia interesului definită în termenii forţei. Puterea sau forţa cuprind întreg ansamblul de fenomene care stau la baza controlului

omului asupra omului şi sunt capabile să-l menţină. Puterea, forţa este ceea ce distinge politica ca sferă independentă a acţiunii şi cunoaşterii, deosebită de alte sfere precum: economia, estetica. Factorul forţei, dimensionat de Morgenthau în aspect militar, industrial, demografic, politic, determină interesele statelor pe arena internaţională şi se impune drept arbitru final în lupta dintre puteri. Prin prisma acestui factor, în opinia lui Morgenthau, noţiunea „interes naţional" este însoţită de numeroase precizări: vitale, principale şi secundare, stabile şi schimbătoare, comune şi specifice, identice şi conflictuale. Totodată, autorul consideră necesar de a conforma noţiunea de interes resurselor de care dispune societatea, scopurilor realizabile. De aici, el ierarhizează interesele şi scopurile politicii externe americane în: a) interesul care trebuie realizat cu orice preţ; b) interesul care se realizează în condiţii favorabile; c) interese şi scopuri dorite, dar care pot fi realizate [234, p.69, 74].

Referindu-se la interesul naţional, cercetătorul rus A. Pozdneakov îl clasifică în funcţie de gradul funcţionalităţii în două niveluri: nivelul intereselor principale şi nivelul intereselor specifice. Pentru primul nivel, A. Pozdneakov include interesele pentru politica externă a statului care sunt legate de asigurarea securităţii şi integrităţii sale în comunitatea social-economică, politică, naţional-istorică şi culturală. De asemenea, aici mai sunt incluse şi interesele ce ţin de apărarea independenţei economice şi politice, a locului şi rolului statului în sistemul relaţiilor internaţionale. Aceste interese sunt asigurate prin toate mijloacele: militare, economice, diplomatice şi ideologice. Astfel de interese determină funcţia politicii externe a statului. Cât timp statul rămâne a fi o comunitate social-economică şi politică, atât timp interesele sale rămân neschimbate. În funcţie de schimbările din sistemul internaţional se modifică şi conţinutul concret al activităţii externe, direcţionate spre asigurarea intereselor.

Cel de-al doilea nivel - nivelul intereselor specifice - include interesele individuale, care au o semnificaţie aparte în sfera relaţiilor externe. Aici autorul include interesele politicii externe legate de procese şi evenimente concrete ale sistemului naţional şi, în particular, de relaţiile internaţionale, situaţiile de conflict, de crize. De asemenea, aici sunt incluse interesele de politică externă cauzate de relaţiile externe economice, comerciale ale statelor, de relaţiile în sfera colaborării culturale, ştiinţifice şi de altă natură. Interesele specifice depind de cele principale şi sunt limitate de acestea; în acelaşi timp, ele sunt parţial autonome şi determină conţinutul funcţionalităţii activităţii politice a statului în direcţii anumite şi în acţiuni practice [433, p.45-49]. Hotarul dintre interesele principale şi cele specifice este convenţional şi mobil. În situaţii concrete, interesele specifice pot deveni principale.

O ală poziţie, cea a curentului „subiectivist" (R. Snyuder, E. Furnes, N. Forward), consideră interesul naţional un fenomen al relaţiilor internaţionale, al căror purtător principal este grupul restrâns de lideri politici şi funcţionari care se află la putere, adică acei ce iau decizii politice.

Aceşti savanţi interpretează interesul naţional prin prisma unor criterii, şi anume: 1) al menţinerii „integrităţii naţionale”; 2) al asigurării „securităţii naţionale”; 3) al păstrării „rolului naţional”; 4) al precedenţei ca model al viitorului; 5) al menţinerii „reputaţiei”; 6) al „standardului internaţional”. Aceste criterii au exercitat o influenţă deosebită asupra dimensiunilor politologice, în general, şi asupra conceptului de interes naţional, în particular [224, p.120-121].

Cercetând fenomenul interesului naţional, A.Wolfers are o predispoziţie spre noţiunea de „scopuri naţionale”. El descrie interdependenţa intereselor de stat şi a intereselor individuale prin raportul scopurilor naţionale „directe” sau „indirecte”. Prin scopuri naţionale „directe” el înţelege asigurarea securităţii şi independenţei naţionale. Aceste scopuri pot avea importanţă pentru indivizi doar în cazul identităţii acestora cu statul lor naţional [223, pp.73-74]. Pentru J. Rosenau, interesul naţional nu poate servt ca instrument analitic. După el, este imposibil a înţelege pe deplin natura naţiunii. De aceea, consideră criterii bine definite de determinare a interesului naţional, iar cauzele ar fi următoarele: natura nedefinită a naţiunii şi dificultăţile de a determina ale cui interese include; imposibilitatea de a găsi criterii pentru a determina existenţa intereselor şi a urmări prezenţa acestora în manifestările independente ale politicii; lipsa unei proceduri de acumulare a intereselor ce sunt imediat identificate [220, p. 243-244].

Cu totul altă concepţie despre interesele naţionale are G. Modelski [172]. După Modelski, interesele naţionale prezintă nişte cerinţe referitoare la comportamentul altor state, iar rolul principal în exprimarea intereselor comunitare şi în transformarea acestora în scopuri ale politicii aparţine liderului politic. Modelski consideră noţiunea „interes naţional” nefondată ştiinţific. El subliniază că interesele pe care le exprimă omul politic nu sunt nici interesele naţiunii, nici ale statului, dar ale comunităţii.

Pentru M. Wight, interesele vitale ale unui stat sunt ceea ce el crede că sunt şi nu ceea ce o altă putere spune că trebuie să fie. El corelează în sistemul relaţiilor internaţionale interesul vital cu onoarea. La rândul său, ideea de onoare este strâns legată de ideea de prestigiu, care este unul din elementele importante ale politicii internaţionale. Onoarea este aureola care înconjoară interesele, iar prestigiul este aureola din jurul puterii [286, p.105]. Spre deosebire de Wight, S. Brucan afirmă că interesul naţional cuprinde dorinţele care sunt stimulii fundamentali ai activităţii unei naţiuni în politica internaţională, iar conţinutul său poate fi aflat mai uşor prin studierea relaţiilor sociale şi naţionale care au generat aceste dorinţe [28, p.133].

Schimbările din arealul URSS, de la sfârşitul anilor ’90, au contribuit la modificarea viziunilor asupra interesului naţional al statelor nou- apărute. În asemenea condiţii, noţiunea „interes naţional” se defineşte nu doar prin conţinutul valoric, ci prin factorul pragmatismului, al capacităţii statului de a-şi propune şi de a atinge anumite scopuri. Actualmente, în literatura de specialitate urmărim noi poziţii în abordarea interesului naţional, dintre care principalele sunt

acele cu caracter naţional-conservator şi naţional-liberal. Pentru adepţii primei poziţii (D. Rogozin), „interesul naţional" este identic cu „interesul statal". Aceştia examinează statul în calitate de factor principal de exprimare a intereselor naţionale. Poziţia naţional-liberală se distinge printr-o delimitare terminologică strictă a categoriilor „interes naţional" şi „interes statal". Adepţii acestui curent (E. Sorokin) optează pentru o societate civilă care să devină subiect al intereselor naţionale, căreia trebuie să-i aparţină dreptul privitor la formarea şi formularea acestor interese [345, 402]. Multitudinea de definiţii, mai mult sau mai puţin complete, mai mult sau mai puţin precise sau confuze, ne permite să facem principalele diferenţe dintre acestea:

1. În unele definiţii, interesele naţionale sunt considerate ca fiind obiectivul fundamental şi ultimul determinant care ghidează factorii de decizie politică a unui stat, în exclusivitate în implementarea politicii externe. Altele mai constată şi influenţa reciprocă sau determinantă dintre interesele naţionale şi politica internă.

2. Alte definiţii abordează interesele naţionale ca elemente distincte, iar altele - numai ca părţi componente şi constitutive ale unui concept înalt generalizat al acelor elemente care constituie cele mai vitale nevoi [196, p.33].

Aceste interpretări, luate în ansamblu, deşi sunt diferite, se completează unele pe altele, permit a concepe interesul în sens larg - ca noţiune sociologică şi politologică fundamentală. Actualmente, conceptul de interes, inclusiv de interes naţional, capătă noi semnificaţii, generate de procesele integraționiste şi dezintegraționiste ce au loc pe continentul european.

Dacă e să analizăm dimensiunea externă a interesului național al unui stat (în cazul dat, apare necesitatea de a preciza - un stat putere/ centru de putere) manifestată în afara spațiului de suveranitate, aceasta poate genera interes geopolitic, termen deseori utilizat în literatura de specialitate. Interesul geopolitic este utilizat în scopul analizei poziției actorilor geopolitici în sistemul relațiilor internaționale. Un aspect important în cercetarea intereselor geopolitice este analiza sub aspect economic, politic, militar-strategiic, a resurselor - factori care au un rol important în menținerea sau modificarea balanței de putere, a securității internaționale, regionale și naționale. Deseori, interesele geopolitice reprezintă un set complex de interese cu mai multe nivele, care se formează ca rezultat al anumitor procese directe, dar și al unor factori secundari: condițiile geografice, climaterice, demografice, social-politice, economice, politico-militare, etnice, morale, culturale, naționale, religioase.

Coneptul de interes geopolitic poate fi relaționat cu noțiuni precum cea de expansiune și de putere. Aceste coordonate nu sunt separate în contextul geopoliticii sau cel al cercetărilor contemporane din domeniul științei relațiilor internaționale. Dimpotrivă, interconexsiunile dintre interesul geopolitic și fenomenul expansiunii sau al puterii sunt evidente. Această realitate se

datorează, în principal, faptului că, prin termenul de expansiune, în geopolitică se subînțelege, în primul rând, acaparările teritoriale și instaurarea sferei de influență, de dominare, cât și activitatea în această sferă (politica expansionistă). Expansiunea generează cel mai puternic impact asupra statului ca actor geopolitic. Acest fenomen, realizat de state-puteri/ centre de putere, acționează pe următoarele coordonate: achiziționarea teritoriilor, a materiei prime, a resurselor naturale, umane, militar-strategice și economice. În prezent, expansiunea poate să ia alte dimensiuni - informațională, cultural-civilizațională, religioasă, politică (pot fi incluse și sancțiunile internaționale) și în special economice (financiare, comerciale, tehnologice). Dacă expansiunea din trecut are un caracter treptat, direcționată într-un anumit spațiu, actualmente, acest fenomen este continuu, multi-vectorial, care, ca rezultat al confruntării intereselor mai multor puteri, poate cauza conflicte [298].

Astfel, termenul de interes geopolitic reprezintă interesele care vizează tendința de dominare, influență (fie mondială, fie în unele zone ale lumii), sau interesele care vizează tendința de impunere a puterii din contul neputinței/ slăbirii adversarului/părții opuse. Reieșind din complexul resurselor politice, economice, militar-strategice, care au o importanță considerabilă în schimbarea sau păstrarea balanței de putere, interesele geopolitice sunt utilizate cu scopul de a determina poziția politică a statului - putere, a locului și rolului acestuia în sistemul relațiilor internaționale. Interesul geopolitic reprezintă interesele militar- strategice, politice, economice a unui stat-putere/ centru de putere în raport cu alt stat/ centru de putere. Interesele geopolitice sunt acele interese care vizează scopul dominării fie la nivel mondial, fie la nivel regional al statului-putere/ centrului de putere de a-și confirma propria dominare pe arena internațională din contul statelor sau al puterilor care au pierdut din forță, influență. În cazul statelor care au pierdut din influență, interesul acestora este cel de a-și păstra spațiul de suveranitate și cel economic, iar securitatea națională poate fi asigurată de eforturile comune ale statelor-puteri pe arena internațională, care au capacitatea de a se opune oricărei expansiuni [518].

În literatura de specialitate, deseori, pe lângă termenul de expansiune sau influență, este utilizat și termenul de putere. Actorii geopolitici (state, organizații internaționale, corporații transnaționale etc...), prin intermediul puterii, care presupune utilizarea anumitor strategii, își realizează interesele vizând anumite spații de pe arena internațională. Puterea reprezintă un concept fundamental pentru studiul relaţiilor internaţionale. Termenul de „putere” vine din latinescul “*potestas*”, care presupune abilitatea de a face ceva. P. Verluise consideră că în geopolitică, ca și în relațiile internaționale, noțiunea de putere face referință la state, dar și la alți actori dotați cu putere, cum ar fi instituțiile financiare, companiile transnaționale, organizații non-guvernamentale. Puterea este un concept multiform, evolutiv și complex. Astfel, prin caracterul său multiform, în literatura de specialitate pot fi distinse puteri regionale și mondiale.

Caracteristic puterii este faptul că ea implică o ierarhie a actorilor - hiperputeri, supraputeri, puteri mijlocii, puteri în declin, puteri re - emergente, puteri emergente. Sistemul internațional evoluează în funcție de mișcarea ierarhică a acestor puteri [45]. Puterea, de obicei, se manifestă prin coerciție. Războiul, imperialismul, invazia teritoriilor - reprezintă o formă de dominare prin forță. De asemenea, puterea, fiind un concept complex, cuprinde o multitudine de parametrii. În primul rând, puterea este genarl localizată în spațiu. Sistemul internațional este axat pe dualitatea centru/periferie și permite manifestarea puterii. Fără a avea pretenții exhaustive, puterea depinde de teritoriu, populație, dorință [45].

J. S. Nye se numără printre autorii care au încercat să formuleze un cadru teoretic prin care să putem înţelege rolul puterii în politica internaţională. În sfera relaţiilor internaţionale, conceptul de putere este deseori prezentat ca fiind un element central ce deschide calea spre înţelegerea comportamentului statelor şi a celorlalţi actori din politica mondială. Autorul împărtășește teza potrivit căreia caracterul unui stat de a fi puternic nu constă în resursele pe care le deţine, ci în abilitatea acestuia de a schimba comportamentul celorlalţi. Spre deosebire de perspectivele realiste, Nye sugerează că un actor poate obţine ceea ce dorește de la alţi actori nu doar prin coerciţie sau recompense, ci și prin exercitarea atracţiei fundamentată pe valori împărtășite. Cultura, politicile externe sau idealurile politice pe care un stat le promovează pe scena internaţională reprezintă astfel de surse de atracţie [187].

Dacă un actor reușește să determine ca ceilalţi să-i admire valorile, atunci nu mai trebuie să fie utilizate în mod uzual capabilităţile militare sau alte instrumente precum sancţiunile economice pentru a obţine ceea ce dorește. Nye argumentează că seducţia este mult mai eficientă decât coerciţia, iar promovarea unor valori seducătoare precum democraţia sau drepturile omului reprezintă instrumente eficiente și puţin costisitoare. Exercitarea puterii depinde întotdeauna de context. Astăzi trăim în era informaţiei globale, fapt ce are numeroase implicaţii și pentru modalităţile de exercitare a puterii. Nye afirmă că în acest secol au loc două mari transformări ale puterii: tranziţia puterii între state și difuzia puterii dinspre toate statele spre actorii nonstatali. Conform autorului, acesta este contextul în care trebuie să situăm discuţia conceptuală despre putere în secolul XXI. Iar pentru a converti resurse de putere în strategii de succes vom avea nevoie de abilitatea de „a înţelege mediul în curs de evoluţie și de a profita de tendinţe”. În acest sens, Nye dezvoltă conceptul de *smart power* pe care îl definește drept capacitatea de a combina resursele puterii *soft* și ale celei *hard* în strategii eficiente. Vechile naraţiuni despre hegemonie sau proeminenţă în sistemul internaţional nu își mai au rostul în contextul secolului XXI [188].

În literatură, deseori conceptul „interes geopolitic” este abordat în conexiune cu strategia statului, considerându-se că statele-puteri/centre de putere îşi materializează interesele naţionale prin aplicarea anumitor strategii. Actorii geopolitici (state, organizații internaționale, corporații

transnaționale etc...), prin intermediul anumitor strategii, își realizează interesele vizând anumite spații de pe arena internațională.

Conceptul de strategie în vocabularul uzual a devenit prezent, traversând o multitudine de sfere ale vieții sociale, politice, economice și organizaționale, depășind cu mult granițele unei utilizări rezervate, inclusiv domeniului militar. În limbajul contidian, termenul „strategie'' nu mai este o calitate circumscrisă exclusiv interacțiunii dintre state la nivel global și, cu atât mai mult, interacțiunii militare, ci este folosit pentru a exprima ideea de organizare, plan sau planificare. Aceasta poate fi utilizată în domeniul afacerilor sau în cel politic, la nivel local, național sau internațional. „*Strategia*'' își are etimonul în grecescul *stratos,* care presupune armata și *agein,* componentă care semnifică *a conduce*. Astfel, conform *Webster's New Encyclopedic Dictionary*, strategia desemnează știința și arta de a utiliza forțele politice, economice, psihologice, militare [284, p. 1021]. În *Dicționarul politic, Instituțiile democrației și cultura civică,* S.Tămaș, analizând acest termen, consideră că este termenul provenit din practica militară, dar folosit și în alte domenii, cum ar fi cel politic, economic, managment, pentru a denumi modul de acțiune, astfel, încât să se obțină reușita într-o competiție în care se înfruntă două sau mai multe voințe, fiecare urmărind același scop în condițiile în care nu pot să câștige toate părțile implicate [265, p. 240].

În acest sens, strategia este știința și arta utilizării forțelor politice, economice, psihologice și militare ale unui stat sau grup de state pentru a oferi suportul maxim în asigurarea reușită a politicilor adoptate pe timp de pace sau de război. În literatura de specialitate este utilizat termenul „*strategie militară''*, care presupune știința și arta de a folosi forțele unei națiuni (economice, demografice), inclusiv forțele armate, pentru a realiza scopurile fixate de politică în vederea promovării efective a intereselor vitale împotriva inamicilor actuali sau potențiali. Orice strategie presupune un duel de voințe între adversarii care folosesc forța pentru a rezolva conflictele existente între ei, fiecare urmărind să-l facă pe adversar să accepte condițiile pe care vrea să i le impună.

De asemenea, *strategia* reprezintă mijlocul, al cărui scop este definit de domeniul politicii, operație ce pune în evidență forțele ce dețin puterea. Astfel, *strategia politică* reprezintă planul de acțiune elaborat pentru reușita în competiție cu forțele de opoziție pe calea obținerii maximului posibil de suporturi în campaniile electorale sau în alt gen de campanii politice. În plan strategic, se referă la următoarele aspecte: modul de acțiune, scopurile și obiectivele ce trebuie realizate, timpul de execuție, mijloacele și resursele ce vor utiliza principalele direcții de acțiune pe plan economic, tehnologic, social, legislativ [265, p.240]. Astfel, conform *Noului dicționar universal al limbii române,* „*strategia*'' este: 1) partea cea mai importantă a artei

militare ce se ocupă de pregătirea, planificarea și purtarea războiului; 2) disciplina militară care studiază marile operații de război, pregătirea planurilor marilor bătălii [185, p.1400].

La nivel general, strategia se referă în prezent la procesul de atingire a obiectivelor prin transformarea acțiunilor militare în rezultate politice. Pe de o parte, conform susținătorilor lui K. Clauzewitz, strategia a fost definită în numeroase formulări ca având drept obiectiv concentrarea puterii militare unui scop politic, situându-se dincolo de aceste dimensiuni. Prin strategie, O. Gray subânțelege utilizarea forței în vederea atingerii obiectivelor guvernării. De aici derivă și cea de-a doua consecință în definirea strategiei, și anume: natura sa rațional-liniară. Strategia include procesul de stabilire a obiectivelor, elaborarea conceptelor și calcularea riscurilor și beneficiilor angrenării resurselor disponibile (existente sau create) în acțiuni direcționate către crearea unui mediu mai favorabil. În literatura de specialitate mai este prezentă astăzi definirea tripartită a strategiei ca o combinare între scopuri finale sau obiective, modalități de atingere a acestor obiective și mijloace sau resurse ce pot fi mobilizate pentru atingerea acestor obiective selecționate prin prisma metodelor de anganjare [104, p.124-125]. Strategiile de putere reprezintă planuri pe care actorii le utilizează pentru a dezvolta și a obține capacități de putere spre a-și atinge obiectivele. Strategiile includ și măsura în care un stat este dispus să-și utilizeze capacitățile de putere.

Strategia, conform opiniei expuse de Zb. Brzezinski, este administrarea intereselor geostrategice. De asemenea, pentru Brzezinski, geostrategia nu este echivalentă cu geopolitica. Conceptele de geostrategie și geopolitică pot fi considerate drept un tot unitar și ca parte. Autorul susține că geostrategia este parte a geopoliticii.

În al doilea rând, ar fi bine dacă nu s-ar limita la analiza geostrategia doar de pe pozițiile condițiilor și posibilităților utilizării forței militare într-un anumit spațiu, deoarece în perioada postbelică se observă un proces al diversificării metodelor și a formelor de control asupra spațiului. Astfel, forța militară poate fi considerată drept un factor important, dar nu unica componentă a geostrategiei.

În al treilea rând, geostrategia presupune caracterul îndelungat al planificării și acțiunii, condiționat de calitatea spațiului, care și este baza elaborării concepției geostrategice. De asemenea, geostrategia presupune activitatea statului pe arena internațională în raport cu anumite unități, spații. În funcție de calitatea și particularitățile spațiului, geostrategia poate fi clasificată/divizată în terestră, maritimă, aeriană și cosmică. Impactul geostrategiei poate fi la nivel global, macroregional, asupra statelor. La baza strategiei se află aspecte cum ar fi: alegerea teritoriului ca spațiu de expansiune sau extindere, impunerea sub o anumită formă a controlului asupra spațiului (construirea bazelor militare, anexiuni, impunerea sferei de influență, dominare

economică, dominare culturală), determinarea ameninţărilor din partea adversarilor sau aliaţilor reali şi potenţiali prin crearea alianţelor, uniunilor, coaliţiilor.

În acest context, geostrategia poate fi considerată drept o parte importantă a geopoliticii, care caracterizează activitatea statului pe arena internaţională, îndreptată /direcţionată spre crearea, menţinerea şi extinderea puterii prin intermediul deţinerii unui spaţiu cât mai larg, scop atins prin mijloace atât militare, cât şi nonmilitare. Geostrategia este baza politicii externe a statului care determină direcţia şi priorităţile sale într-un anumit spaţiu [344, p. 5-7].

A. Marincenko afirmă că prin strategie militară se subânţelege modalitatea, scopul pregătirii şi folosirea forţei militare în luptă. Pentru modalităţile, metodele de luptă şi rezultatul utilizării forţelor armate şi maritime în luptă poartă răspundere generalii şi amiralii, pentru pregătirea de război a naţiunilor, industriei (inclusiv militară), infrastructură (căi de comunicaţie şi legătură), scopul războiului este determinat de conducerea politică de vârf. Astfel, strategia militară devine parte componentă a politicii, la fel ca şi geostrategia – element al geopoliticii. În opinia lui A. Marincenco, geostrategia statelor contemporne dezvoltate este structurată în trei niveluri. Cel mai înalt nivel al geostrategiei este *strategia naţională,* care include niveluri mai inferioare ale strategiilor în sfere şi direcţii de dezvoltare a naţiunilor. Ea determină scopurile dezvoltării naţiunii, asigură utilizarea eficientă a resurselor spirituale şi materiale, dirijează naţiunea în direcţia atingerii scopurilor propuse. Cel de-al doilea nivel al geostrategiei este *strategia securităţii naţionale*, deseori definită prin ,,strategie mare'', ,, strategie de apărare", ,,doctrină strategică''. Strategia securităţii naţionale include în sine strategiile acelor sfere şi direcţii, necesare securităţii naţionale în scopul dezvoltării. De obicei, strategia securităţii naţionale este formulată într-un document oficial - Concepţia securităţii naţionale. Cel de-al treilea nivel – *strategia militară*, coordonează problemele militare ale securităţii naţionale- dezvoltarea industriei militare, asigurarea forţelor militare cu tehnică militară, armament, mijloace de comunicare, muniţii... De regulă, strategia militară este formulată în *doctrina militară* a statelor. Implicând atât obiective principale, cât şi obiective secundare, J. L. Thompson prezintă strategia ca pe un mijloc prin care se atinge un scop [267]. G. Steiner, în „*Strategic Planning*", include câteva puncte referitoare la startegie:

- strategia se referă la decizii de bază, direcţionale, scopuri şi misiuni;
- startegia e alcătuită din acţiunile necesare pentru a alcătui acele direcţii;
- startegia răspunde la întrebarea: care sunt scopurile pe care le căutăm şi cum le atingem? [250].

Strategia este folosită în diverse moduri, însă câteva sunt evidenţiate de către H. Mintzberg, care a enumerat cinci utilizări principale ale cuvântului „strategie": 1. *Un plan* – în sensul de acţiune conştientă, intenţionată, mijloc de a ajunge de aici acolo, adică distanţa dintre punctul A şi punctul B, în care A reprezintă punctul de pornire, iar B - punctul de destinaţie; 2. *O tactică* –

ca manevră specifică având drept scop surclasarea oponenţilor sau competitorilor; 3. *Un pattern* – reprezentat printr-o succesiune de acţiuni; 4. *O poziţie* – instrument de localizare, într-un anumit mediu; 5. *O perspectivă* – în sensul de modalitate integrată de percepere a lumii, viziune și directive [196]. Aceste tipare ale deciziilor și acțiunilor definesc strategia emergentă sau, conform lui Mintzberg, „realizată".

Un aspect-cheie al strategiei îl reprezintă alegerea tipurilor de capacități ce urmează a fi dezvoltate pentru maximizarea influenței internaționale. Strategiile includ, de asemenea, alegeri cu privire la modul în care sunt utilizate capacitățile în diverse situații - secvențe de acțiuni construite pentru un efect maxim, crearea de alianțe, utilizarea planurilor de rezervă. În funcție de situație, cele mai multe strategii de putere combină instrumente economice (comerț, ajutoare, împrumuturi, investiții, boicoturi) cu cele militare (pe termen scurt, aceste planuri, în cadrul unei situații se numesc tactici). Strategiile includ și măsura în care un stat este dispus să își utilizeze capacitățile de putere [8, p. 105].

Astfel, în literatura de specialitate există următoarele modalități de realizare a strategiilor. Conform opiniei lui C. Sorokin, în literatura de specialitate există trei tipuri de geostrategii:

1) expansioniste - care presupun pătrunderea în vecinătatea apropiată sau îndepărtată, deseori fiind utilizată forța sau amenințarea cu forța;

2) de cedare - care admit restrângerea fizică a teritoriului statului;

3) de amplasare sau poziționare - orientate spre păstrarea statu-quoului sau a poziției de bază [462, p.72].

Analizând fenomenul puterii, K. J. Holsti enumeră următoarele tactici prin care un stat poate să-și impună influența - utilizarea forței, utilizarea sancțiunilor de tip nonviolent, amenințarea cu sancțiuni (bastonul), promisiunea cu recompensare, oferta recompenselor, persuasiunea care rezidă în a face ca comportamentul altui actor să se conformeze propriilor deziderate fără a recurge la amenințări sau promisiuni [40, p. 142-158].

În opinia realiștilor, strategia este deseori asociată viziunii neoconservatoare, susținătoare a cauzei suveranității naționale exclusive și concentrată pe dezvoltarea capacității militare ca principal dispozitiv de organizare a balanței de putere împotriva adversarilor. Pe de altă parte, conform curentului liberal, strategia reprezintă dezvoltarea instituțională a mecanismelor internaționale de cooperare [113, p. 117-118]. Astfel, termenul „strategie'' este departe de a fi un concept static, aflându-se într-o constantă transformare ca urmare nu doar a evoluției tehnologiilor războiului, dar mai curând a gradului de complexitate a societăților.

Toate aceste variabile au şi o dimensiune internaţională, care se reflectă, în mod necesar, în felul în care actorii geopolitici, în special statele – mari puteri, își văd rolul în politica mondială. Începând cu mărimea teritoriului, aşezarea geografică şi resursele ei, care au toate o valoare

relativă în raport cu celelalte ţări şi ajung la criteriul general al dezvoltării, care şi el trebuie raportat la indicii internaţionali – toate variabilele dobândesc valoare în formarea şi realizarea intereselor. Fiecare stat are ca suport potenţialul economic, demografic, militar, tehnico-ştiinţific, cultural. Amplasarea geopolitică a statului pe parcursul evoluţiei istorice a dominat în alegerea de către stat a partenerilor şi dezvoltării relaţiilor cu adversarii săi. Condiţiile spaţiului geografic sunt considerate nişte cauze de bază, a căror prezenţă implică o anumită orientare politică a statului. Corelaţia strânsă spaţiu geografic-politică, sub imperativul principiului cauzalităţii, permite, în concepţia cercetătorilor, posibilitatea unor generalizări, formularea de legi şi principii cu caracter de valabilitate universală, care să ajute la fondarea teoretică a geopoliticii.

În cercetările dedicate analizei spațiului, F. Ratzel consideră că spațiul nu este echivalent cu teritoriul unui stat, nu dispune de o accecpțiune fizico-geografică. Spațiul desemnează limitele naturale între care se produce expansiunea popoarelor, arealul pe care acestea tind să-l ocupe, considerând că le revine în mod natural, modelând existența popoarelor care îl locuiesc [93, p.74-75]. De asemenea, în cercetările sale, F. Ratzel folosește termenul ,,geospațiu'', prin care subînțelege extinderea forței civilizatoare a unei civilizații la nivelul unui continent (geospațiul american) [93, p.76].

O altă noțiune-cheie utilizată de F. Ratzel este cea de poziție, noțiune care nu este strict geografică, cu toate că dispune și de această dimensiune - situare strict topografică, vecinătățile naturale, localizarea într-o emisferă sau alta, formele de relief. Așezarea geografică, conform opiniei lui Zb. Brzezinski, încă mai rămâne a fi punctul de plecare în definirea priorităților externe ale uniu stat, iar mărimea teritoriului rămîne a fi, de asemenea, unul dintre criteriile majore de stabilitate a statului și puterii. În ultimul timp însă, pentru majoritatea statelor, stăpânirea teritoriilor pierde din importanță. Elitele conducătoare au ajuns la concluzia că nu teritoriul, ci alți factori sunt cei mai importanți în determinarea statutului internațional al unei țări sau a gradului ei de influență pe arena internațională (dezvoltarea economică, inovațiile tehnologice pot fi de asemenea un criteriu-cheie de putere). Cu toate acestea, poziția geografică tinde să determine prioritățile imediate ale unui stat și cu cât mai mare este puterea sa politică, economică și militară, cu atât mai extinsă este dincolo de vecinii săi imediați sfera de interese geopolitice vitale, de influență și de implicare a acestui stat [93].

Astfel, spaţiul este o noţiune polisemantică şi polivalentă. Din punct de vedere filosofic, spaţiul poate fi interpretat ca o formă obiectivă şi universală a existenţei materiei, având aspectul unui întreg cu trei dimensiuni, exprimând ordinea coexistenţei obiectelor lumii reale. În sens curent, noţiunea de spaţiu exprimă ordonarea corpurilor materiale în raporturile lor reciproce, folosind ca suport real şi concret omului şi activităţilor sale. Geopolitica, disciplină ce analizează raporturile complexe, biunivoce, între activitatea umană politică şi spaţiu, vizează ca principal

demers ştiinţific organizarea politică a spaţiului. În acest sens, se poate vorbi despre un spaţiu geopolitic, în care subspaţiile reprezintă unităţi integrate din punct de vedere sistemic, între care există multiple relaţii de interacţiune. Spaţiul geopolitic reprezintă expresia superioară de integrare sistemică a spaţiului geografic şi a celui social-economic, într-o configurare ordonată politic. Introducerea acestei noţiuni se impune, pe de o parte, din necesitatea abordării cantitative a realităţilor teritoriale cu care operează geopolitica, iar, pe de altă parte, din inadecvarea unor noţiuni, ca regiune, zonă sau areal, de a răspunde tuturor cerinţelor de ordin practic. În ceea ce priveşte raportul dintre spaţiul geopolitic şi noţiunile de regiune, zonă şi areal, deseori folosite în analiza geopolitică, el trebuie foarte bine definit, plecând de la raţionamentul conform căruia orice regiune geopolitică (zonă sau areal) poate fi considerată un spaţiu geopolitic, relaţia inversă nefiind însă valabilă. Atât regiunea, cât şi zona şi arealul sunt definite de anumite principii, între care omogenitatea ocupă locul central. Noţiunea de spaţiu geopolitic poate fi atribuită oricărui teritoriu, cu condiţia analizei complexe şi integrale a tuturor relaţiilor dintre componentele geografice, social-economice şi politice [93].

Proprietăţile specifice spaţiului geopolitic decurg din variabilitatea cantitativă şi calitativă a relaţiilor locale, regionale sau globale dintre componentele mediului natural, social, economic şi activitatea politică. Rezultatele cercetărilor formale multidimensionale asupra spaţiului geopolitic trebuie confruntate permanent cu realitatea obiectivă, pentru că, pe de o parte, în calculele teoretice se omit numeroase variabile, iar, pe de altă parte, un spaţiu geopolitic dat nu este identic decât cu el însuşi. Există posibilitatea, în anumite împrejurări, ca un anumit spaţiu geopolitic să se suprapună unui spaţiu geografic sau social-economic, însă în permanenţă trebuie de ţinut seama de faptul că spaţiul geopolitic implică o geometrie variabilă, ce cunoaşte modificări conjuncturale continue. Orice spaţiu geopolitic se caracterizează atât prin particularităţi cantitative, cât şi prin aspecte calitative, rezultate ale interacţiunii diferenţiate dintre componentele mediului geopolitic. Se disting, aşadar, proprietăţi cantitative şi proprietăţi calitative [93].

Proprietăţile cantitative se referă exclusiv la caracteristicile măsurabile ale spaţiului, exprimându-se prin suprafeţe, distanţe, volum etc. Proprietăţile calitative vizează multidimensionalitatea, continuitatea, coerenţa, organizarea, toate exprimând aspecte topologice şi morfologice ce asigură funcţionalitatea spaţiului geopolitic. Pe baza acestor consideraţii generale se poate admite că noţiunea de spaţiu geopolitic este atribuită unor entităţi teritoriale de mărime variabilă, de la cele mai mici unităţi geopolitice (spaţii geopolitice substatale) până la spaţiul geopolitic planetar. Spaţiul geopolitic, ca o realitate teritorial-politică structurată sistemic, se caracterizează printr-o serie de trăsături distincte.

Complexitatea reprezintă principala caracteristică a spaţiului geopolitic. Spaţiul geopolitic este o realitate sistemică în care coexistă şi interacţionează numeroase subsisteme, compuse, la rândul lor, din elemente cu comportament specific. În acest sens, putem identifica la nivel de macroscară un sistem global ce integrează subsistemele regionale, alcătuite, la rândul lor, din sisteme naţionale. Întreaga sa organizare internă, structurală şi funcţională indică o puternică asemănare cu un sistem termodinamic şi informaţional deschis, în care variabilitatea fluxurilor de intrare produce modificări şi impune reconfigurări ale sistemului cauzate de prezența intereselor marilor puteri într-un anumit spațiu. Caracterul deschis explică posibilităţile sale interne de autoreglare. Dispariţia unuia dintre blocurile organizării bipolare a sistemului global a demonstrat posibilitatea de autoreglare printr-o reconfigurare structurală şi funcţională. Organizarea sistemică a spaţiului geopolitic face ca acesta să reacţioneze la orice schimbare, pe baza unor procese de difuziune în lanţ (principiul dominoului). Astfel, impulsul iniţial generat de reformistul Gorbaciov în Uniunea Sovietică a antrenat, în procesul de decomunizare, întregul sistem spaţial regional [76].

Polaritatea reprezintă o altă caracteristică a spaţiului geopolitic. Funcţional, spaţiul geopolitic prezintă numeroase centre de putere, de ranguri diferite, care dinamizează întregul sistem. Dezvoltarea acestor centre de putere depinde de natura relaţiilor dintre ele şi de proprietăţile ariilor adiacente. Spaţiul geopolitic poate fi conceput ca un tot unitar, rezultat al unei incidenţe de factori naturali, istorici, economici, demografici, sociali şi politici. Această caracteristică se aplică cu precădere centrelor de putere, care, prin geneză şi natura relaţiilor generate în spaţiul de influenţă şi în mediul internaţional, se individualizează.

Spaţiul geopolitic are un caracter dinamic generat atât de mutaţii interne, cât şi de intervenţia unor factori externi, ca de exemplu prezența intereselor de natură politică, economică, socială, culturală etc. Acţiunile externe ale actorilor geopolitici-mari puteri, impun o dinamică permanentă în plan vertical a spaţiului geopolitic, determinând permanente modificări ale ierarhiei, reorientări ale fluxurilor de materie, energie şi informaţie, conturarea a noi subsisteme spaţiale generate de restructurarea reţelei anterioare. Toate aceste schimbări se reflectă şi în plan orizontal, unde sistemele şi subsistemele geopolitice se pot restrânge. Procesele de restrângere şi de extindere a sistemelor spaţiale reprezintă elemente de continuitate şi discontinuitate funcţională, dar care, prin caracterul lor compensatoriu şi prin situarea de fiecare dată la un nivel superior celui precedent, asigură specificul funcţional al sistemului respectiv. Un exemplu elocvent al manifestării tuturor acestor caracteristici îl oferă analiza lărgirii NATO şi extinderea UE, care, prin interesele sale, produc o nouă reconfigurare a regiunii balcanice, dar şi a spațiului estic [76].

Pentru O. Serebrian, spațiul politic reprezintă zonele de proliferare și manifestare a politicii în spațiu. Spre deosebire de sec. XIX, perioada formării geopoliticii ca știință, când spațiul politic dispunea de două dimensiuni: maritimă (talosocratică) și terestră (telurosocratică), în ajunul Primului Război Mondial se adaugă cea de-a treia dimensiune - aeriană (aerocratică), iar din 1957 - momentul lansării primului satelit artificial al Pământului, cuprinde și spațiul cosmic [238, p. 260]. În acest context, spațiul terestru, acvatic, aierian, cosmic reprezintă aria de manifestare a intereselor actorilor geopolitici. Noile puteri, reprezentate prin statele influente pe arena internațională (SUA, UE, NATO, China, India, BRICS, Federația Rusă) dispun de interese fie de ordin economic, fie politico-militar, social. În scopul realizării intereselor analizate în capitolul anterior, centrele de putere încearcă să compartimenteze sfera de influență pe arena internațională, divizând spațiul geopolitic și dându-i o anumită formă, o anumită arhitectură geopolitică.

În circuitul științific, termenul de ,,arhitectură geopolitică'' este introdus pentru prima dată la 28-29 octombrie 2006, în cadrul seminarului internațional ,,Noua arhitectură a politicii mondiale'', desfășurat la Piemonte, Italia, sub președinția ex-liderului de la Kremlin - M. Gorbaciov, în cadrul căreia au fost supuse examinării subiecte ca : ,,Lumea în criză - provocări, conflicte, noi actori'', probleme vizând noua arhitectură și reformarea relațiilor internaționale asigurarea securității statelor și a cetățenilor. În discursurile participanților, în scopul de-a stopa rivalitatea absurdă a confruntării militare, s-au reflectate nu doar problemele ce trebuie de modificat, dar și modul în care urmează să fie efectuată noua arhitectură a lumii, cu implicarea mai multor actori-state, organizații internaționale, forțe politice, reprezentanți ai societății civile, organizații social-religioase [511].

În discursul privind securitatea internațională din 10 februarie 2007 din cadrul conferinței de la Munchen, discurs considerat a fi de o importanță istorică (dar, conform opiniei unor critici occidentali, ca de exemplu cea a ministrului de externe al Cehiei, K. Șvarțenberg, este discursul cel mai dur, direct și pragmatic după finalizarea Războiului Rece), V. Putin, președintele Federației Ruse, readuce Rusia pe arena internațională. În discursul său, președintele rus se pronunța înpotriva ordinii unipolare, considerând benefică pentru relațiile internaționale actuale prezența a mai multe centre de putere. De asemenea, pentru relațiile internaționale, lumea unipolară este imposibilă și inacceptabilă. În opinia sa, sistemul unipolar este lipsit de bază morală și, în practica relațiilor internaționale, aceasta semnifică existența unui singur centru de putere, a unui singur centru de luare a deciziilor. Lumea unipolară este lumea unui singur stăpân, a unui singur suveran, care nu are nimic comun cu democrația, deoarece însăși democrația presupune existența majorității care ține cont de interesele și opinia minorităților. Pronunțându-se înpotriva extinderii NATO spre Est, președintele V. Putin opta în discursul său pentru relații

de cooperare cu Occidentul, inclusiv cu SUA [324]. Astfel, în opinia unor experți occidentali, anul 2007 poate fi considerat anul în care s-a pus baza creării unei noi arhitecturi globale [412].

Actualmente, relațiile internaționale sunt caracterizate prin trecera de la o lume unipolară, la o lume multipolara, iar, conform opiniei lui F. Gerbași, factorii care au cauzat aceste schimbări sunt:

1. SUA, ca supraputere, pierd din influență în spațiul eiuropean, dar și pe arena mondială, fiind confruntate pe scena politică de alți actori - noi centre de putere.
2. Restabilirea puterii pe arena internațională a Federației Ruse, odată cu venirea lui Putin.
3. Prețurile înalte la carburanți au dus la majorarea importanței statelor deținătoare de petrol, cum ar fi cele din Caucaz - Azerbaidjan; Asia Centrală - Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kîrgizstan, Tadjikistan; statelor din Orientul Apropiat și Mijlociu - Israel, Turcia, Iran, Pakistan, Afghanistan.
4. Pe arena internațională apar noi actori geopolitici ca – BRICS (Brazilia, Rusia, India, China) și Africa de Sud), actori care dețin influiență pe arena internațională, ALC-ul (America Latină și Caraibele) - regiune bogată în resurse naturale, dar care mai este caracterizată prin probleme ca sarăcia, inegalitatea, fragmentarea politică.
5. Stabilirea unei guvernări pe arena internațională axată pe cooperare și colaborare în cele mai diverse sfere - lupta contra terorismului, combaterea crimei transnaționale organizate, trafic de persoane, comerțul cu droguri, ameliorarea sistemului internațional financiar, lupta înpotriva poluării mediului înconjurător [101].

Inițiativa Rusiei nu a fost respinsă, tot mai multe state au considerat necesară renovarea noii arhitecturi geopolitice. Astfel, Rusiei până la declanșarea evenimentelor din estul Ucrainei ia revenit rolul de a neutraliza primul val de neîncredere a partenerilor săi și de a-i implica în dialog. În acest context, Rusiei îi revine rolul, în pofida la crizei relațiilor internaționale de la începutul sec. al XXI-lea, de a înainta propuneri constructive în domeniul securității [388].

În contextul noului joc, Rusia este de părerea că Tratatul de Securitate Colectivă Europeană (TSCE) trebuie să se axeze pe cinci principii, conform cărora, primele două se axează pe faptul că nici un stat nu dispune de dreptul exclusiv de-a susține pacea în Europa, dea stabili parametrii de bază și de control asupra înarmării și asupra necesității rezonabile a construcției militare. De o importanță semnificativă sunt următoarele trei principii, care au intrat în lexicul politic ca principiul celor trei de ,,nu'' - să nu asiguri propria securitate pe seama altor state; neadmiterea acțiunilor care ar slăbi și destabiliza spațiul comun de securitate, și, principalul, neadmiterea de a aduce prejudicii alianțelor militare care se extind și se dezvoltă cât și statelor membre ale tratatului. Rusia consideră arhitectura securității colective din Europa ca fiind una fragmentară, iar ,,fragmentele, prin care se subînțeleg organizațiile existente în domeniul securității, au

demonstrat incapacitatea de a exercita funcția de bază - asigurarea securității. Odată cu revenirea Federației Ruse și impunerea influenței sale pe arena internațională alături de alți actori, cât și implicarea acestora în probleme ce vizează securitatea, se impune interdicția asupra extinderii uniunilor și blocurilor militare, se conturează o nouă linie de demarcație în Europa, necunoscută după încheierea Războiului Rece. Această linie presupune hotarul NATO și cel al statelor CSI și al OTSC. Celelalte state care nu aparțin la nici o uniune sau bloc se vor conduce de principiul ,,cine nu a ajuns, a întârziat''. Drept exemplu poate servi Ucraina, care se află în centrul acestui joc geopolitic, ba chiar și poate fi considerată drept cauză a acestuia (poziția în noua arhitectură geopolitică europeană, evidențiată în special în urma Summitului de la Vilnius din 28-29 noiembrie 2013), alipirea Crimeei de către Federația Rusă, cât și a evenimentelor din Donbass și Lugansk.

Un pas important în reevaluarea noii arhitecturi geopolitice a avut loc în cadrul Summitului franco-german-rus din 18-19 octombrie 2010, de la Deauville, Normandia (Franța), cu participarea lui N. Sarkosy, A. Merkel și D. Medvedev. Acest eveniment este considerat a fi important prin faptul, după cum consideră unii istorici, că liderii europeni au recunoscut existența unei noi Europe multipolare, o Europă flancată de NATO, care se extinde spre est. Această Europă este una tripolară, în care Rusia, Turcia și UE își dezvoltă propria politică externă și concurențială. Prin însuși Summitul de la Deauville se marchează sfârșitul izolării Uniunii Europene și reliefarea unei Europe multipolare. În acest context, N. Ferguson afirmă că UE își transferă puterea de la vest, în spațiul estic [100].

În scopul studierii noii arhitecturi geopolitice prezintă interes lucrările Summitului NATO din 19-20 noiembrie 2010 de la Lisabona. Principalele subiecte abordate de catre aliați au fost: adoptarea Noului Concept de Securitate, apărarea antirachetă, viitorul misiunii din Afghanistan şi cooperarea cu Rusia. Alianţa a adoptat un Nou Concept Strategic, pentru viitorii zece ani, care a pus bazele unui NATO revitalizat, pregătit să facă faţă încercărilor secolului XXI. Reforma din structura de comandă a NATO va duce la o organizare mai agilă şi eficientă. Scopul Alianței rezidă în apărarea colectivă, gestiunea crizelor, iar securitatea cooperativă devine esenţială în faţa noilor ameninţări. Acestea includ: o capacitate de apărare antirachetă pentru protejarea teritoriilor, populaţiei şi forţele statelor membre ale NATO, cooperarea în domeniul securității cibernetice, pentru detectarea, prevenirea şi recuperarea post atacuri cibernetice, precum şi cooperarea civil-militară pentru o aplanare a crizelor și conflictelor [257, p.19-22]. Noul concept strategic al NATO reflectă aspirația statelor memre ale Alianței de-a stabili relații constructive cu Rusia și de-a coopera în domeniul în care interesele comune coincid [501]. Spre deosebire de Summitul de la Washington din 1999, în materie de securitate, cel din 2010 scoate în evidență

importanța cooperării cu statele din exterior, și nu mai consideră Federația Rusă drept inamic [100].

Summit-ul NATO de la Chicago din 20-21 mai 2012 este evenimentul care accentuează formarea noii arhitecturi geopolitice. Deși, inițial, summit-ul avea menirea să evalueze progresele înregistrate după Summit-ul de la Lisabona din 2010, agenda oficială a acestuia a cuprins 6 subiecte de importanță majoră. Subiectul central al Summit-ului s-a centrat asupra analizei situației din Afganistan. Acest subiect a marcat atât termenele de retragere a trupelor statelor aliate, cât și strategia post-2014, care actualmente este decisivă pentru succesul operațiunii în Afghanistan [258].

În acest context, merită atenție și lucrările Summitului din Țara Galilor din 4-5 septembrie 2014. Analizând Declarația şefilor de stat şi de guvern participanţi la reuniunea Consiliului Nord - Atlantic din Ţara Galilor, este vădit interesul strategic al Alianței privind asigurarea securității internaționale. Acţiunile Rusiei în Ucraina au reprezentat o provocare fundamentală pentru viziunea Alianţei privind securitatea unei Europe întregi, libere şi în pace. Creşterea instabilităţii în vecinătatea sudică a Alianței, din Orientul Mijlociu până în Nordul Africii, precum şi ameninţările transnaţionale şi multi - dimensionale constituie, de asemenea, provocări la adresa securităţii, care pot avea consecinţe pe termen lung pentru pacea şi securitatea regiunii euro-atlantice şi stabilitatea în întreaga lume (art.1). În Ţara Galilor au fost adoptate decizii importante de către Alianță pentru a face faţă provocărilor internaționale (art.1). Un pas important a fost aprobarea Planului de acţiune al NATO pentru creşterea nivelului de reacţie, care furnizează un pachet coerent şi cuprinzător de măsuri necesare pentru a răspunde schimbărilor mediului de securitate atât de la graniţele NATO, cât şi mai îndepărtate, care reprezintă o preocupare pentru aliaţi. El răspunde provocărilor Rusiei ... (art. 5) [258].

Astfel, în cadrul Summitului, Federația Rusă este recunoscută drept principalul pericol la adresa securității. Ocuparea nelegitimă de către Rusia a Crimeei şi intervenţia militară în Estul Ucrainei au generat preocupări legitime multor parteneri ai NATO din Europa de Est. Conform deciziilor luate, aliaţii vor continua să sprijine dreptul partenerilor de a face alegeri independente şi suverane de politică externă şi de securitate, fără presiune sau coerciţie externă. De asemenea, aliaţii rămân, totodată, angajaţi în sprijinul lor pentru integritatea teritorială, independenţa şi suveranitatea Armeniei, Azerbaidjanului, Georgiei şi Republicii Moldova (art. 30) [258].

Alianța își asumă responsabilitatea de a continua să sprijine eforturile pentru soluţionarea paşnică a conflictelor din Caucazul de Sud, precum şi din Republica Moldova, pe baza principiilor şi normelor de drept internaţional, ale Cartei ONU şi ale Actului Final de la Helsinki. Persistenţa acestor conflicte prelungite continuă să fie o chestiune de preocupare deosebită, care subminează oportunităţile cetăţenilor din regiune de a-şi atinge potenţialul deplin ca membri ai

comunităţii euroatlantice şi cere tuturor părţilor să se angajeze constructiv şi cu voinţă politică întărită în soluţionarea paşnică a conflictelor, în cadrul formatelor de negociere stabilite (art. 31) [67]**.**

În contextul formării ,,noii arhitecturi geopolitice'' merită atenție lucrările Summiitului NATO din 8-9 iulie 2016 de la de la Varșovia, considerat a fi cel mai de amploare și una dintre cele mai mari fortificări ale Alianței în estul Europei după încheierea Războiului Rece. Anexarea Crimeei de către Federația Rusă a și cauzat relansarea politicii NATO de a se fortifica în Europa de Est, în directa vecinătate a Rusiei, lucru considerat de Moscova drept o amenințare directă la adresa propriei securități [479].

De asemenea, în procesul definirii noii arhitecturi geopolitice, merită atenție și lucrările Conferinței ,,Geopolitica lumii multipolare'' din 2010. În contextul noii arhitecturi geopolitice, D. Vidal stabilește rolul Fondului Monetar Internațional (FMI), al Băncii Mondiale (BM), pronunțându-se pentru reformarea acestor instituții [512]. În acest context, nu mai puțin interes pentru studierea noii arhitecturi geopolitice prezintă cercetările efectuate de V. Puledda. Rezultatele publicate pe siet-ul ziarului ,,La republica'' denotă rolul amplasării pe arena internațională a actorilor geopolitici. Astfel, conform opiniei lui V. Puledda, China, în următorii douăzeci de ani va deveni liderul economic mondial, SUA se va poziționa pe cel de-al doilea loc, iar Rusiei îi va reveni cea de a cincea poziție din clasamentul marilor puteri, cedând în fața Indiei. Analizând procesele integraționiste, cât și tendințele expansioniste ale unor actori geopolitici pe arena internațională, M. Lebedeva consideră că viitoarea arhitectură a lumii va fi policentrică [393].

Pe lângă analiza summitelor NATO și a lucrărilor Conferinței ,,Geopolitica lumii multipolare'', care contribuie la crearea noii arhitecturi geopolitice în domeniul securității, merită atenție și analiza summitelor grupurilor G20, G 8, G7+1. În acest context, nu poate fi neglijat rolul acestor organizații în procesul de formare a ,,noii arhitecturi geopolitice''. Dacă e să analizăm summitele anterioare ale G20, G 8 (din 17 noiembrie 2014, nu a fost invitată Federația Rusă, iar G8 se transformă în G7+1), este de menționat faptul că lucrările acestora aveau un character mai mult economic, fiind axate pe probleme cum ar fi de exemplu cele cu caracter financiar. Spre deosebire de summitele anterioare ale G20, în cadrul cărora erau supuse discuției probleme vizând criza din 2008 și, respectiv, discutarea planurilor privind depășirea crizei financiare și creșterea accesului mărfurilor statelor mici pe piețele G20 (11 noiembrie 2009, Seul, Coreea de Sud) [448] , (Pitsburg 2009 și Toronto 2010), politica financiară a SUA și Chinei (Seul, 2010), controlul rigid asupra băncilor (Los Caboze, Mexic, 2012; Cannas, 2011), deja începând cu anii 2010, în cadrul lucrărilor summitelor sunt supuse atenției aspecte de ordin politico-militar. Summitul G 20 (liderii celor 20 de economii - Argentina, Australia, Marea

Britanie, Germania, India, Indonezia, Italia, Canada, China, Mexic, Federația Rusă, Arabia Saudită, SUA, Turcia, Franța, RSA, Coreea de Sud și Japonia) din Sankt-Petersburg 2013, pe lângă problemele care vizează crearea locurilor de muncă și lichidarea/diminuarea șomajului și stimularea investițiilor, a fost supus discuției criza siriană, iar în cadrul Summitul-ui G 20 din Brisben, Australia, din 2014, în centrul disputelor s-a aflat criza ucraineană [306].

Deja în cadrul summitului de la Haga din 24 martie 2014 părțile G7 iau decizia de a nu invita Rusia la lucrările Sumitului de la Bruxeless din iunie 2014, planificându-se desfășurarea lucrărilor în formatul G7, fără Federația Rusă. Apelând la valorile comune, statele membre ale G7 au luat decizia de a nu accepta participarea Federației Ruse, impunându-i condiția de a soluționa situația crizei ruso-ucrainene. La rândul său, ministrul de externe rus S. Lavrov anunță că Federația Rusă nu are intenția să se „impună G7, cu atât mai mult, în cazul în care liderii occidentali consideră că formatul G 8 s-a epuizat''. Lavrov menționează că „Federația Rusă nu consideră neparticiparea sa în cadrul Summitului o pierdere''. Drept răspuns, liderii G7 anunță boicotarea sumutului G 8 prevăzut să se desfășoare în 2014 la Soci și se pronunță pentru desfășurarea acestuia la Bruxelles. De asemenea, liderii occidentali (Franța, Canada, SUA, Marea Britanie) iau decizia de a înăspri embargoul împotriva Rusiei ca rezultat ale deciziei președintelui rus V. Putin cu aprobarea Consiliului Federal, de a introduce la 1 martie 2014 forțele armate în Ucraina [337].

De asemenea, în cadrul lucrărilor summitul-ui G7+1, se discută intervenția Federației Ruse în Syria, intervenție considerată de către V. Putin ca fiind legală, conform normelor și principiilor iternaționale, la chemarea guvernului Assad. Ca rezultat al crizei ruso-ucrainene, pentru liderii G8 (considerat deja G7+1), Federația Rusă devine un oponent al G7 și declară că nu acceptă regulile Occidentului. Astfel, examinând lucrările Summitului G7+1, liderii de la Washington și Kremlin intră într-o confruntare deschisă, învinuindu-se reciproc de situațiile create pe arena internațională. Președintele rus V. Putin aduce învinuiri președintelui american B. Obama pentru intervenția în Siria, iar Obama îl învinuiește pe Putin de intervenția în Ucraina și de anexarea peninsulei Crimeea [348].

Dacă anterior Federația Rusă era învinuită de acțiunile în Ucraina, deja în cadrul sumitului G 7 se pune accent pe preluarea dialogului cu Rusia privind soluționarea problemelor internaționale. Deși Washingtonul se pronunța anterior pentru înăsprirea sancțiunilor împotriva Rusiei, ceilalți membri ai G7 nu au susținut intențiile liderului american B. Obama, iar criza ruso-ucraineană poate fi soluționată pe cale diplomatică, consideră cancelarul german A. Merchel, opinie susținută și de către liderul francez F. Olland. Pe lângă probleme cum ar fi lupta contra terorismului, încălzirea globală, lupta împotriva virusului Ebola, respectarea drepturilor omului, în cadrul lucrărilor summitului subiectul de discuție a fost criza ruso-ucraineană. La

intrebările ziariștilor privind revenirea G7 la G8, cancelarul german, deși cu eschivări, a recunoscut faptul că, fără implicarea Federației Ruse, soluționarea unor probleme mondiale cum ar fi programul iranian privind arma nucleară, soluționarea crizei siriene practic este imposibilă [289].

Summitul G20 din Turcia readuce rolul Federației Ruse pe arena internațională. Ținând cont de evenimentele de pe mapamond, Federația Rusă nu a fost izolată, neluându-se în seamă opinia unor lideri occidentali referitor la situația din Ucraina și Siria [308]. În contextul evenimentelor din Siria, luptei împotriva grupării teroriste ,,Statul Islamic'' și al atentatelor teroriste din Franța, în cadrul Summitului G20 din Turcia, Federația Rusă este chemată să se implice în soluționarea acestor probleme. În cadrul lucrărilor Summitului G 20, Federația Rusă s-a pronunțat pentru crearea unei coaliții antiteroriste și implicarea sa în soluționarea problemei vizând datoria Ucrainei, cu condiția ca SUA și UE sau vreo altă instituție financiară mondială să devină garant. Rusia permite Ucrainei să achite datoriile pe parcursul anilor 2016-2018 (anual fiind achitate câte un 1 mlrd. $ SUA). De asemenea, în cadrul summitului, Rusia a evidențiat faptul că grupările teroriste sunt finanțate de către persoane fizice din 40 de state, inclusiv din statele G20 [445].

În calitate de gazdă a Forului G20 de la Sankt- Petersburg din 2015, Federația Rusă, pe lângă cele două scopuri ambițioase înaintate - să activeze tempoul creșterii economice și să soluționeze problema șomajului - se pronunță pentru creșterea economică și a rolului statelor asiatice în economia mondială. Statele asiatice, în opinia liderului de la Kremlin, influențează cu mult mai mult economia mondială decât Lumea Veche sau SUA. De aceea, SUA trebuie să permită manifestarea statelor asiatico-pacifice pe arena internațională [321].

Un moment important în evoluția formării ,,noii arhitectui geopolitice'' pot fi considerate și lucrările celei de a 70-a Sesiuni a Adunării Generale a ONU din 15 -20 septembrie. În cadrul sesiunii și-au expus discursurile liderii Barac Obama, Vladimir Putin, Si Țzinpin (China), Hasan Ruhani (Iran) [435]. Astfel, Siria s-a impus drept subiectul primordial al Adunării Generale a ONU, iar V. Putin a mai criticat exportul ,,așa-numitelor revoluții democratice'' care au condus la violentă, sărăcie și dezastru social. Președintele Putin a supus criticii extinderea NATO, modul în care s-a ajuns la criza din Ucraina prin o lovitură de stat militară care a dus la razboiul civil. De la tribuna ONU, presedintele rus a cerut să fie ,,trași la raspundere'' cei care au creat situația conflictuală în Orientul Mijlociu și au permis propagarea terorismului [75].

De asemenea, Putin a criticat politica externă a Statelor Unite şi a cerut formarea unei coaliţii împotriva terorismului. Preşedintele Rusiei a criticat politicile Statelor Unite în Orientul Mijlociu şi în Africa, subliniind că efectele implicării au fost amplificarea sărăciei şi islamismului, iar în condiţiile create, ar fi necesară o coaliţie internaţională contra terorismului

[451]. Prin discursul președintelui Putin, Federația Rusă demonstrează poziția sa pe arena internațională, se pronunță pentru fortificarea ordinii mondiale și pentru crearea ordinii pluricentriste, deoarece prezența unei singure puteri ar contribui la instaurarea dominației în lume [315].

Practic, prin dicursul președintelui SUA și cel al președintelui Federației Ruse, rostit de la tribuna ONU, se poate de menționat că asistăm la crearea unei noi arhitecturi geopolitice a mapamondului. Pe lângă discursul președintelui Putin, merită atenție și discursul liderului american B. Obama, care a cerut înlăturarea regimului din Siria și a denunțat acțiunile Rusiei în Syria și Ucraina. Obama a cerut înlăturarea regimului Assad, idee respinsă de către președintele V. Putin, care s-a pronunțat pentru stabilitate în Orientul Mijlociu și în nordul Africii [3].

Astfel, analizând noua situație creată, D. Kuleba consideră ca noua arhitectură rezidă în amplasarea actorilor geopolitici pe arena internațională. Aceştia, la rândul lor, dau start unui nou joc de poziții [388], creând o nouă arhitectură geopolitică într-o anumită zonă a mapamondului. Din analiza retrospectivă a evoluției formării ,,noii arhitecturi geopolitice'', apare necesitatea de a defini acest fenomen. Deși, în fiecare perioadă istorică, este prezent fenomenul ,,arhitecturii geopolitice'', până în prezent acestui fenomen nu i s-a dat un concept bine definit.

Arhitectura geopolitică a fost şi este subiectul a numeroase interpretări sub aspectul definirii obiectului de studiu. Astăzi, termenul ,,*arhitectură geopolitică*'' desemnează relația dintre politică și geografie, demografie și economie, făcând referire în special la incidențele acestor domenii asupra relațiilor internaționale ale unui stat. Astfel, ,,arhitectura geopolitica'' devine un domeniu de studiu al combinațiilor dintre factorul geographic și cel politic în determinrea poziționării unei țări față de vecinii săi, față de regiune sau față de ceilalți actori internaționali. Dacă prima parte a termenului - ,,geo'' - face trimitere la o coordonată concretă (spațiul, locul, poziția, coordonatele zonale, regionale, de evoluție, istorice), cel de-al doilea constituent - ,,politica'' - introduce echivocul, întrucât domeniul politicii este unul nedefinit în mod unitar. De comun acord, comunitatea academică utilizează această parte a termenului, în sensul relațiilor de putere (cauze și efecte, influiențe și reacții, jocuri de putere, sfere de influență, hegemonie etc.) ale unui actor internațional în raport cu ceilalți actori [274, p. 214-215].

Pornind de la premisa că limbajul politic și, inclusiv, cel al relațiilor internaționale, reprezintă un complex de termeni speciali, folosiți în contextul noilor fenomene politice de pe mapamond, vom încerca de a defini ,, noua arhitectură geopolitică''. Vocația de deschidere pentru împrumut, *caracteristică terminologiei politice,* face ca în limbajul politic să pătrundă termeni din alte domenii, cum ar fi cel economic, lingvistic, matematic, juridic, biologie, geografie, fizică, militărie, medicină etc. [48]. În acest context, dacă e să analizăm termenul de ,,*arhitectură geopolitică''*, este de menționat faptul că acesta este recent apărut în circuitul științific și că își

are etimonul în latinescul ,,architectura'' [155, p.458] și desemnează: 1) știința și arta de a proiecta și a construi, 2) caracterul distinctiv al unei construcții, 3) aspectul compozițional, structura unei lucrări [74] sau, conform *Le Robert. Dictionaire d'aujourd'hui*, desemnează: 1) stilul, caracterul distinctiv al unei construcții, al unei epoci, 2) presupune alcătuirea internă a ceva [153, p.51]. Conform *,,Diccionario de la lengua espanola''***,** arhitectura este: știința și arta de organizare și construire a spațiilor necesare vieții și activității umane, iar folosit în domeniul militar, reprezintă arta de a fortifica [73, p.121]. Elementele de bază ale arhitecturii sunt volumul, suprafața și planul – organizate după un anumit ritm... este împărțită în: civilă, religioasă, militară, industrială etc. curent apărut după al Doilea Război Mondial, ca reacție la cubismul interbelic, care urmărește integrarea în peizaj prin apropierea aspectului ei exterior de forma sculpturală [274].

Astfel, termenului de arhitectură geopolitică, în literatura de specialitate, i se fac primele încercări de a fi exprimat și de a i se da o definiție. Aceasta indică faptul că arhitectura geopolitică a fost și rămâne a fi un domeniu activ. Atractivitatea sa se datorează, în principal, legăturii pe care o are cu politica și, prin aceasta, cu puterea. În acest context, arhitectura geopolitică, poate fi definită în termeni foarte abstracți. În acest sens, spațiul, suprafața, terenul, poziția, compoziția solului, resursele naturale conținute etc.., respectiv tot ceea ce este corelat cu arealul geografic deținut, sunt principalii constituenți ai arhitecturii geopolitice. Din acest punct de vedere, tot ce este corelat unui spațiu, de la geografie, la demografie și economie, constituie posibile variabile ale arhitecturii geopoliticie [26].

Revenind la analiza conceptului de ,,arhitectură geopolitică'', putem considera că este unul dintre cele mai recente concepte. Apariția sa este, poate, unul dintre puținele evenimente revoluționare din sfera relațiilor internaționale. Conceptul de ,,arhitectură geopolitică'' a devenit, astfel, inevitabil: este una din categoriile organizatoare ale relațiilor internaționale contemporane.

Ca rezultat, conceptul de ,,arhitectură geopolitică'', în opinia autorului, poate fi definit și înțeles ca practica localizării puterii (economică, politică, demografică...) și a dominației, a colaborării, a consensului, a soluțiilor și a conflictelor care sunt amplasate într-o porțiune determinată de teritoriu, care, la rândul său, poate fi o arenă, intersecție în care se întâlnesc strategiile, interesele, retorica diferitor actori (state, organizații internaționale, organizații regionale). În această interpretare, apreciem ,,arhitectura geopolitica'' drept relațiile internaţionale trecute, prezente şi viitoare, din perspectiva influenței (politice, militare, economice, culturale, religioase, lingvistice) și a intereselor actorilor geopolitici într-un anumit spațiu.

Revenind la problema interesului geostrategic ca parte componentă a interesului geopolitic, este de menționat faptul că, nici un interes nu poate fi realizat în afara şi fără implicarea statelor,

care dispun de un anumit potențial sau putere sau au interese într-un anumit spațiu în afara celui de suveranitate, pe care-l realizează prin intermediul unei strategii. Din afirmațiile expuse anterior, autorul înaintează următoarea definiție conceptului de interes geostrategic. *Interesul geostrategic este interesul actorului geopolitic- mare putere (fie că este statul, organizația internațională...) realizat prin intermediul unui set de strategii într-un anumit spațiu.*

Recurgerea statelor/centrelor de putere la utilizarea unui set de strategii de impunere a influenței în anumite zone ale mapamondului contribuie la compartimentarea spațiului geopolitic, iar rezultat al acestei compartimentări spațiale este crearea noii arhitecturi geopolitice a sistemului relațiilor internaționale (vezi Anexa nr.3).

2. 2. Metodologia cercetării interesului geostrategic al Federației Ruse și a arhitecturii geopolitice în spațiul est-european

Raţiunile examinării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, în contextul noii arhitecturi geopolitice au cunoscut forma unui câmp de studiu format prin recombinarea a mai multor metode și tehnici de cercetare, care, însumând uzaje diferite, poartă un caracter interdisciplinar. Plecând de la cele mai larg acceptate metode de cercetare, recunoscute în comunitățile academice, intersele Rusiei în spațiul est-european reprezintă astăzi provocări nu doar pentru comunitatea științifică din Vest, din Est, dar și pentru cea din Republica Moldova. Astfel, utilizarea unui set de metode a permis autorului cercetarea problematicii vizând interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian în contextul noilor transformări geopolitice.

Recurgând la clasificarea metodelor științifice înaintată de către V. Țapoc [276, p.167], conform căruia din categoria **metodelor generale** fac parte metoda realist-empirica, metoda dialectică, metoda inductivă, metoda deductivă, metoda analitică, metoda fenomenologică, a fost posibilă studierea problematicii vizând interesele geostrategice ale Federației Ruse, inclusiv procesul de constituire a noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european.

Apelând la **metoda inductiv-deductivă**, înaintată de către R. Aron, a fost posibilă cunoaşterea realităţii geopolitice de la singular la general, pe calea deducţiilor logice, ca şi descoperirea ulterioară a singularului pornind de la general. Această metodă reprezintă, de fapt, o îmbinare dialectică între două metode, metoda inductivă şi metoda deductivă. Legătura dintre cele două metode se defineşte prin faptul că metoda deductivă se bazează pe generalităţile efectuate prin

inducţie. Metoda inductivă reprezintă cunoaşterea realităţii geopolitice prin studiul singularului de la care se pleacă, la recompunerea pe baza deducţiilor logice ale generalului. Metoda deductivă pleacă de la generalizările realizate prin inducţie şi pe baza unor deducţii logice pornite de la premise ce conţin generalul, în final ajungându-se la cunoaşterea singularului, ca urmare a subordonării acestuia genului din care face parte. Importanţa acestei metode cu largă aplicabilitate rezultă din posibilităţile oferite, pe de o parte, de a clasifica, ordona şi abstractiza un material faptic în vederea generalizării, iar pe de altă parte, de a putea trage concluzii, pe baza generalizării, asupra unor fapte particulare. Astfel, *inducţia* reprezintă modul de a raţiona trecând de la fapte la teorie – *de la particular la general.* Inducţia presupune orientarea raţionamentului dinspre particular către general, de la fapte spre concepte [495].

Astfel, analizându-se în capitolul 2 *„Interesul geostrategic în contextul formării noii arhitecturi geopolitice: aspecte teoretico-metodologice''* evoluția, cauzele, mediul apariției și dezvoltării noii arhitecturi geopolitice, autorul, cu ajutorul acestei metode și a modului de a face raționamente în baza faptelor care au dus la elaborarea unui nou concept, a reușit să deducă abordarea conceptului de *„arhitecură geopolitică''* în compartamentul 2.1. *„Identificări conceptual-teoretice ale relației „interes geostrategic''* - *„arhitectură geopolitică''* și, respectiv, cel de *„interes geostrategic''*. Analiza faptelor și evenimentelor din spațiul est-european a dat posibilitate autorului de a deduce principalele interese geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian, cu referire la capitolul 4 și, inclusiv, cu referire la capitolul 5 privind interesele Rusiei în Republica Moldova. De asemenea, analizând interesele Rusiei în acest spațiu geopolitic, autorul a putut releva principalele strategii ale Federației Ruse de menținere în sfera sa de influență statele din vecinătatea apropiată. Inducţia presupune orientarea raţionamentului dinspre particular către general, de la fapte spre concepte.

În acest context, **deducţia** este o procedură de trecere de la general la particular. Se folosește de obicei, pentru a determina concluzii concrete, urmări din trimiteri. *Deducţia* presupune modul de raţionalizare în direcţie inversă: de la teorie la fapte – *de la general la particular*. Este înrudită cu teoria generală de construire a concluziilor corecte. Deducţia defineşte raţionamentul orientat dinspre general către particular, de la abstract către concret [276, p.172-173]. Astfel, apelând la metoda deducției, autorul a elaborat concluziile expuse la sfârșitul paragrafelor, capitolelor, dar și la sfârșitul lucrării.

Un aport la elaborarea cercetării, pe lângă metoda inductiv-deductivă, o are metoda logică – fenomenul este reprodus doar prin ceea ce acesta are mai important, mai esențial. De obicei, autorul a utilizat metoda logicii în cadrul tuturor compartimentelor și capitolelor lucrării și respectiv, prin efectuarea concluziilor la sfârșitul lucrării în general [276], metoda logică - reprezentând o totalitate de procedee sau operații metodologice și gnoseologice prin care se

creează posibilitatea surprinderii structurii şi dinamicii interne a formei obiective a dezvoltării sociale. Logica este aplicabilă unei sfere largi de probleme care vizează știința relațiilor internaționale cum ar fi: definiții, concepte, sistematizarea informației, elementele structurale ale unei instituții sau ale unor concepte [166].

Complementar metodelor anterioare, vine să completeze studiul intereselor geostrategice ale Federației Ruse **metoda analizei şi sintezei.** Metoda analizei şi sintezei, care reprezintă o metodă complexă dialectică, are la bază analiza şi sinteza ce se întrepătrund şi se completează reciproc, a oferit autorului posibilitatea examinării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian. Metoda analizei materiale, funcţionale sau mentale constă în descompunerea obiectelor, fenomenelor şi proceselor studiate în părţile lor componente pentru observarea şi cunoaşterea în detaliu a caracteristicilor şi funcţiilor pe care le au acestea. În acest context, se înscrie analiza intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian, cu referire la paragraful 4.1 și 5.1, cât și analiza strategiilor *hard* și *soft power* ale Rusiei în sopul de a menține în sfera sa de influență statele est-europene foste republii unionale și, mai puțin, statele est-europene membre ale UE. Ca rezultat al analizei unei probleme, metoda sintezei constă în integrarea mentală a părţilor obiectului descompus iniţial, prin analiză, în părţi componente, în contextul sistemului din care fac parte. În acest context, concluziile elaborate la sfârșitul fiecărui paragraf, al fiecărui capitol și, respectiv, concluziile finale permit o mai bună comprehensiune a problemelor ce vizează interesele geostrategice ale Federației Ruse, inclusiv strategiile statului de realizare a intereselor în spațiul est-european și sud-caucazian.

În strânsă complementarietate cu metoda analizei şi sintezei vine să completeze cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice **metoda fenomenologiei** [276, p. 190]. Utilizarea metodei fenomenologiei în paragraful 2.1. *„Identificări conceptual-teoretice ale relației „interes geostrategic''- „arhitectură geopolitică''* al capitolului 2 și paragraful 3.1. *„Spațiuul est-european în contextul constituirii noii arhitecturi geopolitice''* a capitolului 3 a oferit autorului posibilitatea de a scoate în relevanță specificul și comprehensiunea intereselor geostrategice ca o continuitate a manifestării intereselor geopolitice ale actorilor - state centre de putere pe arena internațională. Deși acest fenomen este prezent din antichitate, puține cercetări oferă o prezentare integrală a acestuia. Recurgerea la utilizarea de către autor a metodei fenomenologice oferă posibilitatea de a înainta în teoria relațiilor internaționale o primă conceptualizare a fenomenului „interes geostrategic''. În acest context, nu mai puțin relevantă este utilizarea acestei metote și la cercetarea procesului de constituire a noii arhitecturi geopolitice, inclusiv a noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european cu referire la paragrafele anterior numite.

Pe lângă setul metodelor general-logice, în scopul cercetării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, dar și ale cercetării noii arhitecturi a acestui areal, autorul a apelat la utilizarea clasificării oferite de V. Țapoc a **metodelor general-științifice.**

Astfel, utilizarea **metodei istorice** la elaborarea capitolului 3, paragrafele 3.1. *„Spațiuul est-european în contextul constituirii „noii arhitecturi geopolitice''* și 3.2. *„Interesul geostrategic al Federației Ruse în procesul realizării politicii externe*'', capitolului 2 *„Interesul geostrategic în contextul formării noii arhitecturi geopolitice: aspecte teoretico-metodologice"* ne oferă posibilitatea completării cercetării fenomenelor şi proceselor specifice nu numai în desfăşurarea lor spaţială, ci şi în cea temporală. Înregistrarea apariţiei, etapele evoluţiei şi desfăşurarea prezentă fac ca această metodă să reprezinte o necesitate în studierea interesului geostrategic și a politicii externe a Federației Ruse în perioada anilor 1991-2016. Astfel, datorită metodei istorice, în compartimentul 3. 2. *„Interesul geostrategic al Federației Ruse în procesul realizării politicii externe''* autorul a supus analizei, în funcție de perindarea liderilor de la Kremlin, vectorii politicii externe și ai interesului geostrategic al Federației Ruse. Analizând abordările teoretico-conceptuale ale fenomenului „arhitectura geopolitică'' în capitolul întâi, paragraful 2.1. *„Identificări conceptual-teoretice ale relației „interes geostrategic''- „arhitectură geopolitică*'', metoda istorică a făcut posibilă formarea unui tablou constructiv al evoluției și formării „ arhitecturii geopolitice'' și „interesului geostrategic''. De asemenea, metoda istorică ne-a permis studierea în plan retrospectiv a relațiilor Federației Ruse cu actori geopolitici cum sunt SUA, Uniunea Europeană, NATO și statele CSI, ex-republici unionale, care în prezent, în calitate de subiecți ai dreptului internațional, încearcă să ocupe o poziție în sistemul relațiilor internaționale, promovând o politică externă în funcție de dezideratele de a adera la instituțiile europene și euroatlantice.

Analiza comparativă în compartimentul 4.1. *„Dimensiunile corelative dintre interesele geostrategice ale Federației Ruse și transformările geopolitice actuale în spațiul est-european și sud-caucazian''* a strategiilor *hard* și *soft power* utilizate de către Federația Rusă a oferit autorului posibilitatea de a cerceta utilizarea acestor forme de putere de către Rusia în scopul realizării intereselor de menținere a influenței în spațiul est-european și sud-caucazian. În acest context, se înscriu și cercetările expuse în capitolul 5 *„Impactul intereselor geostrategice ale Federației Ruse asupra Republicii Moldova"*, care au făcut posibilă analiza intereselor și strategiilor utilizate de către Rusia în scopul menținerii în sfera sa de influență a Republicii Moldova. Deși statele est-europene au o poziție geografică diferită, acestea au rolul și specificul lor în setul de interese ale Federației Ruse. De asemenea, analiza în plan comparativ a principalelor documente în care sunt expuse direcțiile de bază ale interesului și ale politiciii extene a Federației Ruse a fost posibilă datorită utilizării de către autor a **metodei comparative.**

Din punct de vedere al logicii, comparaţia este o operaţiune realizată de cercetător sau analist, care are ca scop constatarea unor elemente identice sau diferite la două fenomene. Scopurile specifice ale metodei comparative sunt determinate de raporturile existente între proprietățile obiective ale categoriilor comparate [276, p.194-195].

Astfel, utilizarea metodei comparative în capitolul 3, compartimentul 3. 2. cu titulatura ,,I*nteresul geostrategic al Federației Ruse în procesul realizării politicii externe*'' a făcut posibil studiul comparativ al documentelor de bază, în care sunt reflectate principalele direcții și principii ale politicii externe a Federației Ruse - Concepția politicii extene a Federației Rue din 1993 [364], primul document care reflectă direcțiile principale ale interesului şi politicii externe a Federației Ruse în anii '90. De asemenea, autorul analizează și celelalte concepții - din 1996 [369], 1998 [362], 2000 [367], 2008 [366], 2010 [371], 2012 [365], 2013 [363], 2014 [368] și, respectiv, Concepția politicii externe a Federației Ruse din 2015 [371] şi cea din 2016 [373]. Analizând în plan comparativ documentele de bază, autorul scoate în relevanță nu doar principalele aspecte distinctive ale acestora, dar și specificul relațiilor Rusiei cu actorii geopolitici SUA, UE, NATO. În acest context, prezintă interes evoluția relațiilor Federației Ruse, în funcție de perendarea liderilor politici de la Kremlin, în special a relațiilor vizând statele din spațiul postsovetic. De asemenea, metoda comparativă este utilizată de către autor și în capitolul 4 ,,*Redimensionarea interesului geostrategic al Federației Ruse în spațiul est-european"*, care a permis analiza intereselor geostrategice și geopolitice ale Ruiei în spațiul Europei de Est, în statele ex-republici unionale membre ale Parteneriatului Estic. Utilizarea metodei comparative de către autor în capitolul trei a făcut posibilă scoaterea în evidență a principalelor interese a marilor puteri - SUA, UE, NATO și respectiv, Federația Rusă în statele din spațiul est-european-Ucraina, Belarus, Republica Moldova, cât și în statele caucaziene - Armenia, Azerbaidjan și Georgia. Astfel, în compartimentul 4.1. ,,*Dimensiunile corelative dintre interesele geostrategice ale Federației Ruse și transformările geopolitice actuale în spațiul est-european și sud-caucazian''*, autorul a reușit să sesizeze specificul intereselor puterilor care și condiționează confruntarea intereselor în aceste spații geopolitice. Compararea strategiilor Federației Ruse în compartimentul 4. 2. ,,*Strategiile Federației Ruse de realizare a interesulor geostrategice în spațiul est-european și sud-caucazian''* a făcut posibilă comprehensiunea tendinței expansioniste și de menținere a influenței de către Rusia în statele din spațiul est-european și cel sud-caucazian.

Una dintre metodele cu cea mai largă aplicabilitate în domeniul ştiinţelor este **metoda statistică.** Pornindu-se de la rapida evoluţie materială şi informaţională pe care o înregistrează umanitatea la începutul secolului al XXI-lea, se deduce necesitatea aprofundării acestei metode, oferind posibilitatea cunoaşterii fenomenelor prin analize cantitative de detaliu. Această metodă

a permis autorului înregistrarea, prelucrarea şi generalizarea unui volum imens de date specifice diferitor etape ale desfăşurării fenomenului interesului geostrategic al Federației Ruse. Dezvoltarea actuală a geopoliticii nu se poate concepe fără utilizarea pe scară largă a indicilor statistici, care permit evidenţierea anumitor aspecte ale fenomenelor cercetate [262]. Metoda statistico-matematică cu referire la capitolul 4 *„Redimensionarea interesului geostrategic al Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian''* și capitolul 5 *„Impactul intereselor geostrategice ale Federației Ruse asupra Republicii Moldova''* a permis utilizarea datelor statistice privind relațiile comerciale ale Federației Ruse cu statele din spațiul est-european - Belarus, Ucraina, Republica Moldova și sud-caucazian- Armenia, Azerbaidjan, Georgia. De asemenea, studiind anumite documente, a fost posibilă depistarea arsenalului militar rus în zone conflictogene, ca de exemplu zona estică a Republicii Moldova. Metoda statistică a oferit posibilitatea de a analiza opinia publică din statele est-europene vizavi de Federația Rusă, cât și UE, în special ca rezultat al ultimelor evenimente din Ucraina.

Renunțând la principiul independenței metodelor de cercetare, autorul și-a propus examinarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european prin intermediul combinării unui set de metode practice. Această triangulare a metodelor a oferit autorului posibilitatea de a excerpta date privind subiectul interesat din mai multe perspective. Autorul a adunat date din mai multe surse cu privire la același subiect, în cazul dat relațiile Georgiei, Armeniei și Republicii Moldova cu Federația Rusă, UE, NATO și SUA.

În strânsă corelare cu metodele anterioare vine şi utilizarea **metodei convorbirii.** Metoda convorbirii permite sondarea vieţii interne, a intenţiilor, opiniilor, atitudinilor, intereselor, convingerilor, aspiraţiilor, conflictelor, prejudecăţilor, mentalităţilor, sentimentelor, valorilor, statutului profesional, dorinţelor, aşteptărilor, idealurilor etc. Convorbirea este o discuţie premeditată, angajată între cercetător/autor şi subiectul investigat. Convorbirea este o metodă mai complicată deoarece, în cadrul ei, influenţa reciprocă dintre autor şi subiect este mai mare decât în oricare altă metodă şi presupune o selecţie a relatărilor făcute de subiect. De asemenea, se bazează pe capacitatea subiectului de introspecţie, de autoanaliză, necesitând o motivare corespunzătoare a subiecţilor. Astfel, în scopul cercetării intereselor Federației Ruse în Georgia, a relațiilor ruso-georgiene și americano-georgiene, sau a relațiilor Georgiei cu NATO, autorul, în cadrul vizitei de studii din Georgia din perioada lunilor ianuarie- aprilie 2014, din cadrul proiectului ,, FP7, Marie Curie Acțiuni, Schema de Schimb Internațional pentru Cercetători (IRSES) ,,Posibilități și limite, provocări și obstacole de transfer al celor mai bune practici și experiențe de pre-aderare a statelor Europene Centrale și de Est în UE pentru procesul de pre-aderare a Republicii Moldova și Georgiei, Acord de Granturi nr. 318911'', a deținut convorbiri cu cadrele didactice și cu studenții de la Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea

Suhișvili, Tbilisi, Georgia: A. Cacachia, doctor, conferențiar în cadrul Universității de Stat din Tbilisi ,,Ivane Javakhishvili'', P. Asanishvili, dr., conf. univ., V. Maisaia, dr., conf. univ., vice-director al Centrului de Cercetări Geopolitice din cadrul Universității Internaționale a Mării Negre, V. Kakabadze, dr., conf. univ., Gh. Gogsadze, dr., conf. univ. În acest context, nu au putut fi evitate nici discuțiile privind aceste subiecte cu ex-deputatul în Parlamentul Georgiei în perioada 1996-2000, A. Tavliașvili. În scopul unei discuții mai interesante și eficace, autorul din timp a pregatit subiectele și întrebările care urmau să fie supuse discuțiilor. De asemenea, în scopul evitării unor situații neprevăzute, autorul a ținut cont de anumite condiții privind realizarea unei discuții - desfășurarea convorbirii după o structură anterior schițată (selectarea subiectelor privind relațiile Georgiei și Armeniei cu Federația Rusă, atitudinea cetățenilor vizavi de interesele și politica externă rusă în Caucaz).

Aşa cum există mai multe tipuri de convorbire, în funcţie de situaţie, autorul s-a axat pe convorbiri standardizate, dirijate, structurate, care se bazează pe formularea aceloraşi întrebări, în aceeaşi formă şi aceeaşi ordine pentru toţi subiecţii. De asemenea, autorul a utilizat convorbirea liberă, spontană care nu presupune folosirea unor întrebări prestabilite, acestea fiind formulate în funcţie de situaţia particulară în care se desfăşoară. Eficienţa acestei metode este dată de respectarea unor condiţii: necesitatea desfăşurării după o structurare anterioară a întrebărilor de către experimentator; întrebările au vizat culegerea cu anticipaţie a unor informaţii despre subiect, în cazul dat - politica externă a Federației Ruse, prin folosirea altor metode - observaţia dusă de către autor asupra unor teritorii georgiene, aflate în proximitate cu Federația Rusă, sau unele aspecte ce vizează prezența factorului rusesc în Armenia; preocuparea pentru anticiparea răspunsurilor subiectului de către experimentator, pentru a şti cum să se comporte în eventualele situaţii neprevăzute; motivarea adecvată a subiecţilor pentru a obţine din partea acestora răspunsuri sincere. Avantajele metodei sunt date de posibilitatea obţinerii unor informaţii numeroase şi variate, direct de la sursă, obţinute într-un timp relativ scurt, precum şi faptul că nu necesită aparatură sofisticată ori instalaţii speciale [132].

Nu mai puțină importanță în procesul de elaborare a cercetării a avut utilizarea setului de metode ca *analiza documentelor, documentarea, inclusiv documentarea webografică, metoda înregistrării datelor, metoda analizei şi sintezei, content analizei.*

Apelând la metoda **analizei documentelor,** a fost posibilă cercetarea surselor bogate în informaţii de diferit gen, acumulate din mass-media, studierea documentelor organizaţiilor politice, hotărârilor organelor puterii centrale, alocuţiunile și memoriile liderilor de stat și politici, datele statistice etc. Cercetarea documentelor prinipale precum Concepția politicii externe a Federației Ruse [373], Doctrina Militară [318], Doctrina Maritimă a Federației Ruse [410], Strategia Securității Naționale a Federației Ruse [467], cât și a unui set de acorduri ca:

Tratatul de prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Federaţia Rusă [272], Tratatul de aderare a României la Uniunea Europeană [273], Acordul semnat între Federația Rusă și Republica Crimeea privind crearea noilor subiecți în componența Federației Ruse [341], Acordul semnat între Ucraina și Federația Rusă privind aflarea flotei maritime a Mării Negre a Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei [461], Declarația privind independența Republicii Crimeea și a orașului Sevastopol [475], prevederile Actului Final de la Helsinki [124], Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945 [36], Rezoluția Parlamentului European privind Crimeea [441], Constituția Ucrainei [360], Constituția Federației Ruse [359] au făcut posibilă o mai bună comprehensiune a intereselor Federației Ruse, a strategiilor Rusiei privind realizarea intereselor sale, dar și relațiile dintre Rusia și comunitatea internațională, inclusiv cu statele est-europene și sud-caucaziene. Analiza unor decrete prezidențiale, ca de exemplu Decretul Președintelui Federației Ruse din 31 decembrie 2015, nr. 683 privind "Strategia securității naționale a Federației Ruse" [466], și legile federale ca de exemplu Legea federală din 28 iunie 2014, nr. 172-F3'', „Despre planificarea strategică în Federația Rusă din 28.12.2010 nr. 390-F3'' [480], documente analizate în cadrul paragrafului 3.1 *„Spațiul est-european în contextul constituirii „noii arhitecturi geopolitice''*, capitolul 4 *„Redimensionarea interesului geostrategic al Federației Ruse în spațiul est-european''* și, respectiv, capitolul 5 *„Impactul intereselor geostrategice ale Federației Ruse asupra Republicii Moldova''*, au permis autorului de a se apropia mai mult de crearea unei viziuni hermeneutice asupra realităţii politice. În directă concordanţă cu analiza textului documentelor, autorul îşi asumă o presupoziţie realistă, va considera cunoaşterea posibilă şi realitatea măsurabilă [262, p. 147-152] a intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice.

Astfel, **documentarea** a oferit cercetatorului posibilitatea de a descoperi si formula probleme noi. În scopul analizei intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, a fost necesară o documentare generală, pe fundalul careia s-a realizat o documentare specială în directă corelație cu problema cercetată. Identificarea surselor de informare (carți, studii, articole, recenzii, prezentări de materiale etc.) reprezintă un moment important și continuu în cercetarea autorului. Sursele de informare au fost descoperite în diferite moduri: parcurgand cataloagele sistematice de articole și cărti ale bibliotecilor; din indicii bibliografici anuali ai revistelor de specialitate; din publicațiile informative editate, de ex. Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Evident, excerptarea informației la nivelul bibliotecilor este o condiție necesară, dar nu și suficientă. Informația bogată și variată oferită de literatura de specialialitate, pe de o parte, și necesitatea de a dispune de o formă operativă de organizare a informației, pe de altă parte, au făcut ca cercetătorul să nu se limiteze doar de organizarea informației la nivelul bibliotecilor. În sopul eficientizării cercetărilor, autorul a recurs la elaborarea unui fișier propriu,

care cuprinde fișe bibliografice (signaletice), referințele lucrărilor de specialitate, conform unui STAS: autor, titlul lucrării, editură, anul de apariție, numărul de pagini. Pe aceste fișe au fost consemnate și scurte mențiuni relative la importanța materialului, locul unde ar putea fi folosit, indicarea paginilor de unde ar putea fi luate anumite citate etc. Astfel, metoda documentării a făcut posibilă cercetarea problemelor vizând interesele geostrategice, locul și rolul Federației Ruse în capitolul 1 *„Istoriografia cercetării intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhhitecturi geopolitice''* cu referire la compartimentul 1.1. *„Repere istoriografice ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse în literatura occidentală de specialitate''* și, respectiv, compartimentul 1.2. *„Cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice în literatura științifică postsovetică''*. Pentru o mai bună și eficientă elaborare a lucrării este necesară utilizarea cercetării calitative care presupune interpretarea unor texte scrise ori a unor conversații înregistrate audio sau video.

Analiza istoriografiei intereselor Federației Ruse pe arena internațională este utilizată în primul capitol *„Istoriografia cercetării intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice''*. Ca oricare sistem care este constituit din elemente, spațiul est-european este constituit și el din mai multe elemente, în cazul dat, din actori geopolitici sau state independente – Belarus, Republica Moldova, Ucraina, inclusiv statele est-europene, membre ale UE- Bulgaria, Republica Cehă, România, Polonia, Slovacia, Ungaria, iar spațiul sud-caucazian- Armenia, Azerbaidjan. Ca și în oricare sistem, în cazul dat, există relații de interdependență compatibile și complementare – economică, culturală, socială. Cunoașterea doar a unui element nu poate fi realizată doar de la el însuși, în cazul dat Federația Rusă, ci în cadrul celorlalte elemente, ținând cont de structura, sistemul de relații dintre Federația Rusă și statele est-europene sau sud-caucaziene [276, p.196].

Pentru o mai bună comprehensiune a fenomenelor „interes geostrategic'', „arhitectură geopolitică'', dar și a relației dintre aceste fenomene, a intereselor și strategiilor Federației Ruse de menținere a influenței în spațiul est-european, autorul a apelat la utilizarea tehnicii de investigare care reconstruiește trecutul, îl analizează și îl explică – tehnica istoriografiei, sau cercetarea istoriografică, cu referire la paragrafele 1.1. *„Repere istoriografice ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse în literatura occidentală de specialitate''* și 1. 2 *„Cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice în literatura științifică postsovetică''* ale primului capitol.

Utilizând metoda documentării, autorul a recurs și la **documentarea webografică** reprezentată de un șir de publicații WWW [173, p.8]. La început de secol XXI, ne confruntăm cu o dinamică accelerată a noilor tehnologii informaționale, care reprezintă un factor determinant în dezvoltarea științei. În acest sens, utilizarea noilor tehnologii informaționale

devine un imperativ și o condiţie primordială în procesul de elaborare a lucrărilor științifice. Ca în orice domeniu de activitate, deținerea și obținerea informaţiilor relevante şi de ultimă oră prin intermediul internetului influenţează în mod pozitiv asupra cercetărilor și elaborării lucrărilor științifice- deciziile adoptate la orice nivel instituţional, informaţia fiind considerată o resursă foarte importantă alături de cele clasice: cărți, ziare, reviste științifice de profil. Documentarea webografică impusă de societatea informaţională reprezintă utilizarea calculatorului în sopul acumulării informației necesare în procesul de elaborare a lucrării științifice. În ultima perioadă, utilizatorii sunt obligaţi să facă faţă unei producţii de informaţii în continuă creştere, mai ales din cauza faptului că – în privinţa căutărilor pe internet – filtrarea informaţiei utile solicită abilităţi specifice. Informația, lucrările accumulate în bibliotecile universitare joacă un rol de bază în elaborarea unor lucrări cu caracter științific.

Pătrunderea tehnologiilor informaţionale şi de comunicaţie în domeniul cercetărilor științifice urmăreşte adaptarea la cerințele societății actuale, iar pe de altă parte, la creşterea calităţii şi eficienţei cercetărilor științifice. Tehnologiile informaţionale şi de comunicaţie sunt folosite în mediul științific pentru facilitarea procesului de cercetare, prin mărirea gradului de asimilare a informației. Pentru comunitatea științifică, s-ar putea descrie internetul ca pe un instrument de cercetare esențial și indispensabil. Prin internet se poate obtine acces la cele mai avansate facilități de cercetare din lume, se poate discuta despre cercetarea și necesitățile fiecăruia, cu alte persoane care lucrează asupra acelorași probleme, în aceleași scopuri, cât și o modalitate de acces la documente oficiale.

De asemenea, universitățile și organismele guvernamentale creează servere Web. Universitățile, școlile, centrele de cercetare publică o mare cantitate de informație (*cursuri, documente de cercetare, publicații proprii etc.*). În acest context, se însrie și site-ul Universității de Stat din Moldova, pe pagina căruia sunt publicate reviste științifice de specialitate, ca de exemplu revista ,,Studia Securitatis Moldavie'' la care a apelat autorul. Majoritatea marilor biblioteci sunt și ele prezente pe internet. Astfel, pot fi menționate și siturile bibliotecilor la care a apelat autorul ca: Biblioteca Naţională a Republicii Moldova - http://www.bnrm.md [23], Biblioteca Academiei Române -http://www.biblacad.ro/catonline.html [24].

Organismele internaționale publică, de asemenea, informații prin rețea. Astfel, NATO își publică informația pe site-ul http://www.nato.int/ [261], iar Centrul de Documentare NATO în Republica Moldova - pe rețeaua de socializare https://www.facebook.com/cidnato/?fref=nf [49], ONU-http://www.un.org/en/index.html [260]. În acest context, autorul a apelat la site-ul respectiv pentru a supune analizei lucrările summitelor NATO în sopul cercetării procesului de constituire a arhitecturi securității internaționale în paragraful 2. 2. Mai multe ministere ale afacerilor externe sunt prezente pe Web, inclusiv Ministerul Afacerilor Externe și Integrării

Europene al Republicii Moldova este prezent pe siet-ul http://www.mfa.gov.md/[105 –[167], Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse -http://www.mid.ru/ru/home [168]. Pretutindeni sunt create noduri WWW. Guvernul Republicii Moldova are pagina Web, adresa fiind http://www.gov.md [116], cel al României este prezent pe pagina www.gov.ro [117], al Federației Ruse - pe pagina http://government.ru/ [118]. În acest context, se înscrie presa on-line și revistele specializate care, pe lângă versiunea printată, publică informația sub formă eletronică. Pe internet autorul a consultat numerele ultimelor publicatii, revistele de speialitate americane, ca Foreign Policy Journal [91], revistelor ruse MEMO- http://www.imemo.ru/jour/meimo [191], POLIS- http://old.politstudies.ru/ [198], publicațiile din Republica Moldova, ca Studia Universitatis Moldaviae- http://usm.md/?p=11999&lang=ru [256], Revista de Sociologie, Științe Politice a Academiei de Științe a Moldovei- http://iiesp.asm.md [216], Revista Militară- http://www.academy.army.md/informatii-publice/revista-militara/ [217].

Supunând observației diferite evenimente, ca de exemplu desfășurarea lucrărilor Summitului NATO din 8-9 iulie 2016 de la Varșovia, a vizitelor și declarațiilor liderilor politici (președintele rus V. Putin, președintele SUA B. Obama în cadrul forurilor internaționale - Adunarea Generală a ONU din septembrie 2015), inclusiv declarațiile liderilor politici din Republica Moldova în cadrul diferitor vizite în afara țării (vizita lui A. Galbur la Moscova), autorul a recurs la metoda **înregistrării datelor**. În acest context, recurgând la metoda înregistrării datelor, autorul, în baza observărilor unuia sau altui fapt, fenomen sau proces social a reușit să reconstruiască un tablou integral ale intereselor Federației Ruse în spațiul est-european în contextul formării „noii arhitecturi geopolitice''. Deși au un areal limitat, observările autorului au făcut posibilă completarea cercetărilor efectuate [494, p. 50-51]. În ansamblu cu metoda observației, metoda înregistrării datelor a fost utilizată de către autor cu referire la capitolul 3 *„Evoluția intereselor geostrategice ale Federației Ruse și a formării noii arhitecturi geopolitice în spațiul est-european''*, capitolul 4 *„Redimensionarea interesului geostrategic al Federației Ruse în spațiul est-european''* și, respectiv, capitolul 5 *„Impactul intereselor geostrategice ale Federației Ruse asupra Republicii Moldova"*.

Recurgând la metoda **content analizei** (din engl. Contens) - metoda analizei calitativ-cantitativă a documentelor [276], autorul a avut scopul de a scote în relevanță faptele, evenimentele, tendințele actorilor principali - Federația Rusă și statele est-europene și sud-caucaziene, cât și impactul unor fenomene, ca de exemplu criza ucraineană, extinderea blocului NATO în Est asupra procesului de constituire a noii arhitecturi geopolitice supusă analizei în paragrafele 2.1 și 3.1. Utilizarea acestei metode în capitolul 2, paragraful 2. 2. *„Metodologia cercetării interesului geostrategic al Federației Ruse și a noii arhitecturi geopolitice în spațiul*

est-european'' a oferit autorului posibilitatea de a supune analizei textul documentelor principale, cum ar fi Concepția politicii externe a Federației Ruse, programele partidelor de guvernământ care s-au perindat la conducere pe parcursul perioadei 1990-2015. În calitate de texte supuse cercetării prin intermediul content analizei au servit și comunicatele de presă, radio și telivizate, culegerile de acorduri, hotărârile și ordinele emise de către autoritățile atât ale Federației Ruse, cât și cele emise de către autoritățile statelor din spațiul est-european, inclusiv cele din Republica Moldova. În acest context, în calitate de suport pentru efectuarea analizei cantitativ-calitative au mai servit ordinele, cât și datele interviurilor oferite și răspunsurile deschise ale anchetelor, sondajelor opiniei publice cu privire la atitudinea cetățenilor din statele est-europene vizavi de încrederea, rolul și locul Federației Ruse în acest spațiu. Principala particularitate a content analizei este faptul că a oferit autorului posibilitatea de a reliefa situația sau fenomenul reieșind din conținutul documentului [276]. În acest context, ne servesc textele declarațiilor principalilor lideri occidentali cu referire la acțiunile Federației Ruse în Ucraina, declarații supuse analizei în paragraful 3.1. *„Spațiuiul est-european în contextul constituirii „noii arhitecturi geopolitice''.* De asemenea, nu pot fi neglijate nici declarațiile președintelui Federației Ruse V. Putin cu referire la crearea unei noi ordini mondiale pluricentriste (paragraful 2.1 *„Identificări conceptual-teoretice ale relației ,,interes geostrategic'' - ,,arhitectură geopolitică'',* ale ministrului rus de externe S. Lavrov privind relațiile moldo-ruse examinate în paragraful 5.1. *„Specificul intereselor geostrategice ale Federaţiei Ruse în Republica Moldova în contextul noilor transformări geopolitice''* .

Prelucrarea informației privind desfășurarea intensității anumitor evenimente cu scopul de a determina principalele tendințe în evoluția situației este efectuată prin intermediul **event analizei** (din engl. event – eveniment, adică metoda analizei evenimentelor). Utilizată în capitolul 2 *„Interesul geostrategic în contextul formării noii arhitecturi geopolitice: aspecte teoretico-metodologice''*, paragraful 2.1. *„Identificări conceptual-teoretice ale relației „interes geostrategic'' - ,,arhitectură geopolitică'',* metoda event analizei a făcut posibilă reliefarea procesului de formare a noii arhitecturi geopolitice pe arena internațională, inclusiv a „ noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european'', supusă analizei în paragraful 3.1. *„Spațiuiul est-european în contextul constituirii „noii arhitecturi geopolitice*''. În cazul cercetării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est – european și sud-caucazian, autorul este interesat în evoluția și desfășurarea situației din regiunea estică a Ucrainei și a Republicii Moldova, cât și a situației din statele caucaziene. Metoda event analizei a dat autorului posibilitatea de-a examina negocierile duse dintre Federația Rusă cu statele din regiune - frecvența negocierilor dintre părți, dinamica cedărilor. Astfel, autorul a utilizat event – analiza în capitolul 3, compartimentele 3.1. și 3. 2, cât și în capitolul 4, compartimentele 4.1 și 4. 2.

Spectrul event-analizei a oferit autorului posibila examinare a desfășurării anumitor situații și procese politice din regiune. De asemenea, utilizarea aestei metode a servit în calitate de instrument al verificării empirice a ipotezelor științifice [276]. Event analiza are o arie largă de utilizare - studierea conflictelor militare. În acest context, în spațiul est-european sunt prezente conflictele din estul Ucrainei și a Republicii Moldova, iar în spațiul sud-caucazian - cele din Abhazia și Carabahul de Munte. Utilizarea acestei metode a oferit autorului posibilitatea evaluării situației și a relațiilor existente între Federația Rusă și statele est-europene - în compartimentul 4. 2 al capitolul 4 și, respectiv, compartimentul 5. 2. al capitolului 5 al lucrării. Așa cum această metodă se axează pe sistematizarea și prelucrarea anumitor date conform următoarelor caracteristici - 1) subiectul inițiator (cine), în cazul dat Federația Rusă; 2) subiectul sau «issue-area» (ce)- interesele geostrategice; 3) subiectul țintă – (cu referire la ce sau cine) - statele din spațiul est-european 4) data evenimentului (când) - perioada anilor 1990-2016, autorul a determinat specificul intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, cât și procesul constituirii ,,noii arhitecturi geopolitice'' a acestui areal [276].

Pentru a reliefa specificul intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și, respectiv, specificul constituirii fenomenului ,,noii arhitecturi geopolitice'' la general, cât și cel al noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european, autorul a apelat la utilizarea **metodelor specifice** cum ar fi **medoda behavioristă** și **metoda cartografică.**

Studierea comportamentului Federației Riuse în spațiul est-european în raport cu diferite state cum ar fi Republica Moldova, Ucraina și Belarus, cât și în spațiul sud-caucazian-Armenia, Azerbaidjan, Georgia a fost posibilă datorită utilizării de către autor a **metodei behavioriste**. Metoda behavioristă a fost utilizată în capitolul III *„Evoluția interesrlor geostrategice ale Federației Ruse și a formării arhitecturii geopolitice în spațiul est-european''*, precum comportamentul și atitudinea Rusiei la începutul anilor '90 față de SUA și UE, NATO, comportamentul statului pe arena internațională în anii 2012-2016, caracterizat, pe de o parte, de neimplicarea și neadmiterea declanșării conflictelor în spațiul Orientului Apropiat, dar și de comportarea Rusiei în anul 2014, prin ocuparea Crimeei și, respectiv, susținerea conflictului în zona estică a Ucrainei, în Republica Moldova, decizia de a susține liderii de la Tiraspol în condițiile constrângerii de către Kiev de a se apăra teritoriul de un eventual atac din partea separatiștilor prezenți în zona transnistreană. De asemenea, autorul a sesizat politica dublă a Federației Ruse și comportamentul acesteea în spațiul est-european, tendința de a susține separatismul, iar pe de altă parte, de a fi parte garant la soluționarea situațiilor conflictogene. Comportamentul Rusiei este studiat și în capitolul IV, în care autorul, pe lângă interesele Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian, supune cercetării și comportamentul Rusiei ca rezultat al semnării de către Republica Moldova, Ucraina și Georgia a Acordului de

Asociere în cadrul Summitului de la Vilnus din noiembrie 2013. Frica de a pierde monopolul și influența în aceste state au determinat Federația Rusă să apeleze la o serie de mecanisme specifice războiului hibrid. Astfel, autorul a reușit să evidențieze acest comportament în capitolele 4 *„Redimensionarea interesului geostrategic al Federației Ruse în spațiul est-european''* și 5 *„Impactul intereselor geostrategice ale Federației Ruse asupra Republicii Moldova''*, prin analiza politicii *hard* și *soft power* a Federației Ruse în vecinătatea apropiată, inclusiv în Republica Moldova.

Utilizarea metodei behavioriste înaintată de către P. Lazarsfeld și G. Lassuel a făcut posibilă și analiza comportamentului [262] statelor est-europene în raport cu Federația Rusă, a comportamentului Ucrainei, Republicii Moldova la constrângerile survenite din partea Federației Ruse. Metoda behavioristă, de asemenea, a dat posibilitatea analizei comportamentului SUA și ale UE în relațiile cu Federația Rusă, în special acestea fiind reliefate ca consecință a evenimentelor din estul Ucrainei și, respectiv, reacția Occidentului la diferite declarații ale liderilor de la Kremlin cu privire la Republica Moldova și Ucraina. Analiza comportamentului Federației Ruse a fost posibilă și datorită utilizării metodei observației. Metoda observației utilizată în capitolele 4 și 5 a dus la menținerea sub observare a comportamentului Federației Ruse în cazul desfășurării conflictelor din Ucraina, regiunea Donețk, a evenimentelor din Republica Moldova - zona transnistreană.

Un aspect important în elaborarea lucrării il constituie utilizarea de către autor a **metodei cartografice,** ce constă în cartarea fenomenelor urmărite şi întocmirea pe această bază a hărţilor necesare. Harta constituie reprezentarea în plan orizontal a suprafeţei terestre sau a unei părţi din ea, generalizată şi micşorată conform unei anumite scări de proporţie. Harta reprezintă un mijloc de informare de neînlocuit, un instrument de reprezentare evolutivă a fenomenelor şi proceselor studiate, a corelaţiilor dintre acestea sau dintre caracteristicile lor, dintre acestea şi teritoriul dat. Analiza fenomenelor înscrise pe hartă, în special a intereselor geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, permite obţinerea imaginii raporturilor spaţiale, privirea sintetică a corelaţiei fenomenelor geopolitice. Geopolitica apelează la această metodă ca la un instrument de cunoaştere şi expresie ce redă localizarea fenomenelor în corelaţia lor spaţială, surprinse în diferite etape, şi relaţiile de cauzalitate reliefate de către autor în studiile sale. Astfel, metoda cartografică a fost utilizată în capitolul 2, paragraful 2.1, prin elaborarea anexelor nr.1 și 2, dând poibilitatea determinării locului, direcțiilor principale de manifestare a intereselor geotrategice ale Federației Ruse în spațiul postsovietic, inclusiv în Republica Moldova, prin amplasarea forțelor militare în zona transnistreană. Metoda cartării cognitive face posibilă rezolvarea manifestării principalelor concepte, cu care operează autorul, în cazul dat

,,arhitectura geopolitică''[494]. De asemenea, cartografarea cognitivă ne permite comprehensiunea modului comportamental al liderilor politici și acceptarea realității.

Astfel, utilizarea unui set de metode și tehnici a permis autorului elaborarea unui tablou integral ale intereselor geostrategice ale Federației Ruse, cât și studierea principalelor strategii de menținere în sfera sa de influență a statelor din vecinătatea apropiată, inclusiv a Republicii Moldova, contribuind astfel la redimensionarea noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european.

2.3. Concluzii la capitolul 2

Examinarea corelației dintre noţiunile „interes național''- „ interes geopolitic'' - „interes geostrategic'', care, deși sunt diferite ca sens, ne permite să constatăm că acestea se află într-un raport de complementaritate, noţiunile completându-se una pe alta. Statele-puteri/ centre de putere, dispunând de un anumit potențial, își extind aria intereselor în afara spațiului de suveranitate. Interesele naționale ale statelor, manifestate pe dimensiunea externă și caracterizate prin tendințe expansioniste în afara spațiului de suveranitate, cauzează apariția și manifestarea intereselor geopolitice. Nici un interes nu poate fi realizat în afara şi fără implicarea statelor, care dispun de un anumit potențial sau putere sau au interese intr-un anumit spațiu în afara celui de suveranitate, pe care-l realizează prin intermediul unei strategii. Deși în construcțiile teoretice nu a fost formulat în mod explicit termenul de „interes geostrategic'', apare și necesitatea de a înainta o conceptualizare pentru termenul de interes geostrategic. Astfel, prin *interesul geostrategic poate fi înțeles interesul actorului geopolitic - mare putere (fie că este statul, organizația internațională...) în afara spațiului de suveranitate, realizat prin intermediul unui set de strategii (militare, economice, politice).*

Introducerea conceptului de interes geostrategic, dar și impactul pe care l-a avut și-l are asupra relațiilor internaționale, va face posibilă evaluarea corectă a situației și tendințelor actorilor geopolitici pe mapamond. De asemenea, conceptualizarea interesului geostrategic în literatura de specialitate, va duce la apariția în viitor a unor abordări mai complexe vizând acest fenomen.

Un alt concept recent apărut în teoria relațiilor internaționale este conceptul de „ arhitectură geopolitică''. Deși „noua arhitectură geopolitică'' a apărut în contextul destrămării fostei Uniuni Sovietice, ale extinderii NATO și UE în Est, aceasta devine obiectul unor preocupări și cercetări

complexe, descriind și problematizând aspecte legate de activitatea actorilor geopolitici, a marilor puteri pe arena internațională.

Astfel, termenului de arhitectură geopolitică, în literatura de specialitate i se fac primele încercări de a fi exprimat și de a i se da o definiție. Această indică faptul că arhitectura geopolitică a fost și rămâne a fi un domeniu activ. Atractivitatea sa se datorează, în principal, legăturii pe care o are cu politica și, prin aceasta , cu puterea.

Ca rezultat, conceptul de ,, arhitectură geopolitică'' poate fi definit și înțeles ca practica localizării puterii (economică, politică, demografică...) și dominației, a colaborării, consensului, soluțiilor și conflictelor care sunt amplasate într-o porțiune determinată de teritoriu, care, la rândul lor pot fi o arenă, o intersecție în care se întâlnesc strategiile, interesele, retorica diferitor actori (state, organizațiile internaționale, organizațiile regionale...).

Reconfigurările geopolitice la care asistăm în prezent sunt provocări ale actoriior geopolitici care au un impact asupra relațiilor internaționale, a tendințelor actoriilor geopolitici, a rolui pe care aceștea î-l pot deține într-un anumit spațiu, dar și va duce la apariția în viitor a unor abordări mai complexe, vizând acest fenomen.

În acest context, relația ,,interes geostrategic - arhitectură geopolitică'' devine de fapt relația de putere. În această interpretare, interesul geostrategic ajunge să fie privit din perspectiva puterilor care își realizează interesele într-un anumit spațiu, compartimentându-l și contribuind astfel la crearea unei noi arhitecturi geopolitice a mapamondului.

Examinarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în contextul formării noii arhitecturi geopolitice a cunoscut forma unui câmp de studiu format prin recombinarea mai multor metode și tehnici de cercetare și empirice, care, însumând uzaje diferite, poartă un caracter interdisciplinar. Astfel, plecând de la cele mai larg acceptate metode de cercetare, recunoscute în comunitățile academice, interesele Rusiei în contextul formării noii arhitecturi geopolitice reprezintă astăzi provocări nu doar pentru comunitatea științifică din Vest, din Est, dar și pentru comunitatea științifică din Republica Moldova.

Utilizarea unui set de metode și tehnici a permis autorului elaborarea unui tablou integral al intereselor geostrategice și al politicii externe a Federației Ruse, cât și studierea principalelor strategii de menținere în sfera sa de influență a statelor din vecinătatea apropiată, inclusiv a Republicii Moldova, contribuind astfel la redimensionarea noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european.

3. EVOLUȚIA INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE ȘI A FORMĂRII ARHITECTURII GEOPOLITICE ÎN SPAȚIUL EST-EUROPEAN

Dinamismul proceselor integraționiste/dezintegraționiste și ale relațiilor interstatale din arealul est-european, condiționate de manifestarea intereselor marilor puteri, pe de o parte cele ale SUA, NATO, UE și Federația Rusă, de cealaltă parte, contribuie la compartimentarea acestuia în sfere de influență. Noua compartimentare a spațiului est-european de către marile puteri/ centre de putere condiționează procesul de formare a ,,noii arhitecturi geopolitice'' a acestei zone.

Dacă e să facem referință la ,,noua arhitectură geopolitică'' a spațiului est-european, atunci acest fenomen este prezent din momentul apariției actorilor geopolitici. Actualmente, fenomenul formării ,,noii arhitecturi geopolitice'' este în proces de reconstituire, reconfigurarea căruia vine în corelare cu manifestarea intereselor puterilor/ centrelor de putere prezente în acest spațiu. În cazul în care ne referim la procesul formării ,,noii arhitecturi geopolitice'' a arealului est-european, merită atenție nivelul sau gradul de implementare a strategiilor de menținere în sfera de influiență de către statele puteri/ centre de putere a actorilor est-europeni.

Astfel, examinând evoluția interesului geostrategic al Federației Ruse pe parcursul a mai bine de 26 de ani de la destrămarea Uniunii Sovietice, Rusia a depus eforturi de restabilire a statutului de altădată, cel de supraputere. Indiferent de perioadă, de orientările politicii externe și de viziunile liderilor politici, Rusia a avut drept scop prioritar manifestarea sa nu doar ca mare putere la nivel regional prin restabilirea influenței în spațiul vecinătății apropiate, dar și prin restabilirea statutului și imaginii de putere mondială.

3.1. Spațiul est-european în contextul constituirii „noii arhitecturi geopolitice''

Analizând arhitectura geopolitică a spațiului est-european, este de menționat faptul că această zonă a mapamondului s-a constituit ca rezultat ale relațiilor actorilor geopolitici - centre de putere. Astfel, după cum s-a menționat în paragraful 2. 2. *„Identificări conceptual-teoretice ale relației ,,interes geostrategic'' - ,,arhitectură geopolitică''* al celui de-al doilea capitol *„Interesul geostrategic în contextul formării noii arhitecturi geopolitice: aspecte teoretico-metodologice''*, arhitectura geopolitică depinde de partajarea influnței într-un anumit spațiu din perspectiva intereselor actorilor geopolitici. Spațiul geopolitic, reieșind din situația și condițiile formate ca rezultat al politicii unor actori într-un anumit sistem de coordonate geografice, este abordat drept

mediul de manifestare a formelor politice, economice, militare ale statelor-centre de putere. Deci, într-un spațiu fizic (geografic) are loc manifestarea intereselor politice, economice, militare ale actorilor geopolitici. Spațiul geopolitic este tratat drept ,,teritoriul real'' asupra căruia își manifestă influența din punct de vedere istoric, politic anumiți actori. Odată cu creșterea rolului geostrategic, geoeconomic al spațiului geopolitic, interesul față de acesta este determinat de interacțiunea anumitor actori. De asemenea, tendința configurării spațiului geopolitic este caracterizată de specificul proceselor politice, de natura și manifestarea intereselor actorilor geopolici [436, p. 166-168], care și determină formarea unei noi arhitecturi geopolitice într-o anumită zonă, iar în cazul dat, a spațiului est-european.

Urmărind cu atenţie transformările în curs de desfăşurare din spațiul est-european, observăm că s-a modificat într-un ritm rapid conţinutul geopoliticii centrat pe capacitatea statelor de a compartimenta spațiul geografic. Dacă e să analizăm procesul de constituire a ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european, apare necesitatea de a determina frontierele, dar și condițiile, factorii care au contribuit la formarea acestui fenomen geopolitic. Noua arhitectură a spațiului est – european reprezintă procesul de configurare a intereselor actorilor geopolitici, a formelor de manifestare și de realizare a intereselor geopolitice și geostrategice ale acestora.

Apelând la categoria de spațiu est-european, este de menționat faptul că, până în present, nu există o definiție privind delimitarea exactă din punct de vedere geografic a frontierelor acestei zone. În literatura de specialitate există multiple viziuni asupra delimitării spațiului est-european. Astfel, geopoliticianul ceh O. Kreici ne demonstrează că regiunea nu dispune de frontiere naturale, iar denumirea spațiului are mai mult o conotație politică. Cu toate acestea, unii autori consideră că, totuși, există o delimitare a spațiului est-european, iar caracteristic pentru acest spațiu este unitatea istorică, a mentalității și tradițiilor, a specificului geopolitic, a dorinței statelor de a se autodetermina. Politologul belarus I. I. Leaviș propune pentru spațiul est-european denumirea de ,,Europa Mijlocie''. Conform opiniei sale, spațiul ,,Europa Mijlocie'' s-a format ca rezultat al transformărilor istorico - geopolitice. Nu Estul și nici Vestul, dar realitatea istorică, geostrategică și socio-culturală a popoarelor din zonă a contribuit la formarea spațiului est-european [303, p. 49-58]. Dacă e să facem referință la anexa nr. II a clasificatorului statelor după amplasarea pe macroregiuni, elaborat la data de 20 septembrie 2016 de către ONU [9], atunci în spațiul est-european sunt incluse statele: Belarus, Bulgaria, Republica Cehă, Republica Moldova, Polonia, Federația Rusă (partea vestică), România, Slovacia, Ucraina, Ungaria.

Pornind de la premiza că spațiul geografic sau cel de suveranitate al unui stat/ centru de putere nu coincide cu spațiul geopolitic, arealul de influenţă se extinde în afara spațiului de suveranitate sau cel geografic, merită atenție manifestarea statelor caucaziene în contextul proceselor integraționiste din arealul european, dar și cel euro - asiatic, contribuind într-un mod

unic la formarea ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european. Deși Caucazul nu face parte din spațiul est-european (în acest caz, merită atenție faptul că frontiera oficială dintre Asia și Europa, reprezentată în majoritatea atlaselor geografice, inclusiv recunoscută și de către Comunitatea Națională Geografică, trece prin munții Caucaz), Georgia și Azerbaidjanul sunt amplasate în Asia, dar partea nordică a acestor state se află pe continentul european conform ultimilor delimitări ale frontierei politice dintre cele două continente - Europa și Asia. ONU consideră Georgia și Azerbaidjanul drept state transcontinentale. Inclusiv Consiliul Europei consideră Georgia și Azerbaidjanul state transcontinentale, iar Armenia, care din punct de vedere geografic este amplasată în spațiul asiatic, din punct de vedere politic este inclusă în sfera de influență europeană) [333], iar râul Rioni din Georgia este frontiera naturală care desparte continentul Europa de Asia. Conform Clasificatorului elaborat de către Federația Rusă din 2015, statele Azerbaidjan, Armenia și Georgia sunt considerate state asiatice [400]. Merită atenție analiza intereselor geostrategice ale Federației Ruse în acest spațiu. Acest interes este condiționat, în primul rând, de faptul că, deși aceste state sunt amplasate pe două continente, din punct de vedere al valorilor și aspirațiilor europene, acestea pot fi atribuite spațiului est-european.

În ceea ce priveşte Caucazul (mai exact Transcaucazia sau Caucazul de Sud, regiunea care include Georgia, Armenia şi Azerbaidjanul), trebuie de plecat de la constatarea că această zonă este una a întâlnirii unor identităţi culturale diferite (unele mai apropiate de Europa, altele de Eurasia), precum şi a unor interese strategice diferite (europene, euro - asiatice şi euro - atlantice). Această combinaţie culturală şi geopolitică va fi determinantă pentru rolul ţărilor din regiune şi al regiunii în întregul său, în cadrul ordinii globale. De asemenea, statele caucaziene pot fi incluse în analiza intereselor Federației Ruse împreună cu statele din spațiul est-european din considerentele că Georgia, Armenia şi Azerbaidjanul au fost incluse în Politica Europeană de Vecinătate (PEV). Un alt argument care ne permite studierea intereselor Federației Ruse în statele caucaziene în plan comparativ cu statele din spațiul est-european este faptul că acestea, ca și Republica Moldova, Ucraina și Belarus, fac parte din sfera de influență a Federației Ruse (sau din vecinătatea apropiată). O altă premisă care ne-ar permite acest lucru este și participarea acestora în campionatele sportive europene, concursuri, festivaluri culturale.

Făcând o analiză retrospectivă a proceselor și evenimentelor din spațiul est-european, din perioada postcolaps al URSS, este de menționat faptul că acestea sunt într-un proces de constituire, nefinalizate la moment. Referindu-ne la perioada postcolaps al URSS, în procesul de formare a ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european pot fi evidențiate câteva etape (vezi anexa nr.4). Astfel :

- *O primă etapă* a procesului de formare a acestui fenomen o constituie anii **1989-1996.**

Secolul al XX-lea s-a încheiat prin dispariția unui actor geopolitic, a cărui importanță va fi stabilită doar pe parcursul istoriei. Incredibil, statul care s-a format pe parcursul unui secol și-a încetat existența. Colapsul Uniunii Sovietice, a celui mai imens actor geopolitic cu o suprafață de 22,402 mil. kilometri pătrați, care a avut ieșire directă la spațiile acvatice a trei oceane - Oceanul Atlantic, Oceanul Pacific și Oceanul Arctic, stat care a deținut căi terestre și acces direct la spațiul Uniunii Europene, Chinei și Indiei, cu colosale resurse naturale (sunt prezente pe teritoriul Federației Ruse toate elementele tabelului periodic al lui Mendeleev), a produs o confuzie geopolitică pe arena internațională, contribuind la formarea unei ,,găuri negre'' în centrul Eurasiei [379, p.107-110]. Teritoriul Federației Ruse în prezent cuprinde o suprafață de 17 milioane kilometri pătrați și s-a micșorat considerabil, cuprinzând nu 1/6 din uscat, dar deja 1/8**.** Hotarele simbolice dintre Est și Vest nu sunt eliminate, dar sunt transferate de la vest spre est. Dacă până la destrămarea lagărului socialist această frontieră coincidea practic cu cursul râului Elba, atunci, după destrămarea acestuia, frontiera poate fi trasată pe râul Narva. Faptul că orașul St. Petersburg, se afla la circa 1609 km depărtare de trupele NATO în 1989, iar din 2008 distanța se reduce la aproximativ 113 km, face ca Federația Rusă să devină mai vulnerabilă din punct de vedere strategic pe arena internațională. De asemenea, în 1989 Moscova se afla la 1930 km depărtare de hotarele NATO, pe când în prezent distanța ese de doar 322 km [96, P. 69-70].

Premisele care au stat la baza formării principalelor direcții ale intereselor și politicii externe a Federației Ruse coincid cu procesul de destrămare a URSS-ului în perioada 1989-1990. Concepța noii gândiri a lui M. Gorbaciov se axa pe înlocuirea sistemului sovietic cu un sistem similar celui occidental. Noua gândire presupunea crearea și necesitatea formulării unor noi interese și scopuri ale politicii externe. De asemenea, concepția noii gândiri presupunea crearea unei societăți globale, în care diferite sisteme social-economice vor interacționa în baza încrederii și spiritului de bunăvoință. După anul 1988, situația în țară se înrăutățește, fiind caracterizată prin decăderea economică și a condițiilor de trai, prin apariția separatismului. Cu toate acestea, Rusia rămâne a fi statul cu cea mai mare întindere teritorială. Actualmente, Rusia deține 60% din potențialul economic și 75 % din suprafața fostului spațiu sovietic. Cu toate că ocupă zona cea mai întinsă din Eurasia, este o țară preponderent continentală și mai puțin oceanică [35, p.17]. De asemenea, in urma colapsului URSS, din 289 milioane de locuitori, Federația Rusă rămâne cu 141 378 000 locuitori (ceea ce constituie 2,5% din populatia planetei) [164, p.540].

Spre deosebire de spațiul fostei URSS, spațiu în care fostele republici unionale încearcă să-și determine locul pe arena internațională, procesele din arealul european, care, după natura şi caracterul lor, sunt complexe şi dinamice, contradictorii şi nefinalizate, în mod direct acţionează asupra intereselor naţionale şi a politicii externe a statelor foste membre ale Tratatului de la

Varşovia. După căderea zidului Berlinului la 11 noiembrie 1989, ansamblul blocului comunist din Est se prăbuşeşte. Acest eveniment constituie punctul de plecare al procesului de reunificare a continentului european. În perioada 1987-1996, treisprezece ţări au depus cerere de integrare în UE: Cipru, Estonia, Ungaria, Polonia, Republica Cehă, Slovenia, Bulgaria, Letonia, Lituania, Malta, România, Slovacia şi Turcia [88].

Ca rezultat al retragerii forțelor convenționale ale URSS din statele Europei de Est și Mongolia, practic are loc distrugerea sistemului de apărare al fostei URSS. Astfel, în conformitate cu multitudinea obligațiilor asumate de către URSS, din 1991 se realizează retragerea în masă a forțelor convenționale din Europa de Est. În acest context, din Germania au fost retrase 370 mii soldați, 100 mii ofițeri, 1842 de locotenenți cu familii, 3 armate generale și două de tancuri (8 motorizate, 8 divizii de tancuri și o brigadă separată motorizată), grupurile Forțelor Armate erau compuse din a 16-a armată aeriană (cinci divizii aeriene). În scopul menținerii acestei armate erau 5000 tancuri de tip T-64B și T-80, 9500 mașini de luptă pentru infanterie (BMP) și transportatoare blindate (BTR), 4400 muniții al artileriei terestre, 1700 complexe de rachete antiaeriene (ZRK), 620 avioane de luptă, 790 elicoptere, cât și 1600 de muniții și alt echipament. Majoritatea acestui armament era retras în Rusia, unele unități în Belarus - divizia 11 de tancuri, Ucraina - divizia 17. Astfel, retragerea armamentului convențional s-a încheiat în iunie 1994. Din Cehoslovacia, Ungaria și Mongolia au fost retrase forțe în număr de 186 mii persoane (43 mii ofițeri și sublocotenenți), 77 instalații de lansare (PU) PTR, 3200 tancuri, 5150 BMP și BTR, 2350 arme ale artileriei terestre, 350 avioane de luptă, 364 elicoptere (dintre care din fosta Republică Socialistă Federativă Cehoslovacia – 75 mii militari, 1220 tancuri, 2505 BMP și BTR, 121 armament destinat artileriei terestre, 77 avioane de luptă, 146 de elicoptere - aceste forțe formau Grupul Central). Din Polonia (Efectivul Militar de Nord) au fost retrase 73 mii militari, inclusiv a 4 -a armată aeriană. Din statele baltice care au obținut independența au fost retrase forțele Armatei Nord - Occidentale - 250 mii de militari, (95 mii ofițeri), 32 de divizii, inclusiv 1 armată de elită, regimentul 56 de avioane și elicoptere. O parte din armamentul retras din statele baltice a fost dus în Kaliningrad - a 3-a divizie a apărării litoralului, divizia motorizată 107 a fost retrasă din Vilnius și dislocată în circumscripția militară din Moscova [15]. În acest context, se poate constata că, după căderea cortinei de fier, din partea comunității occidentale, apare o nouă frontieră, atât la nivel practic, cât și simbolic. Arealul lumii rusești se restrânge semnificativ atât din punct de vedere teritorial, cât și în plan cultural.

Astfel, conform declarației lui T. Pichering, ambasadorul SUA la Moscova, din punct de vedere geopolitic, destrămarea Uniunii Sovietice este sfârșitul înaintărilor strategice pe parcursul a 300 de ani a Sankt Petrsburgului și a Moscovei. Rusia actuală se retrage la Nord și Est, îndepărtându-se tot mai mult de Europa de Est și Orientul Apropiat, spre deosebire de situația

din sec. XVII. De asemenea, pași reali în crearea noii frontiere constituie implicarea activă a noilor state ex-socialiste și a republicilor ex-unionale în structurile euroatlantice [263].

- Cea de *a doua etapă* de constituire a „ noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european o constituie anii **1996- 2007.**

Caracteristic pentru a doua etapă sunt metamorfozele din spaţiul european, rezultate din colapsul fostei URSS, extinderea NATO şi a UE spre Est - factori ce determină procesul de constituire a „noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european. Susţinerea de către Occident a aşa-numitelor „revoluţii colorate" a dat naştere mişcărilor politice cu tendinţe antiruse (Ucraina, Georgia). Atitudinea destul de rezervata faţă de Federaţia Rusa din partea statelor est - europene este condiţionată de trecutul nu prea îndepărtat, viitorul nedeterminat, precum şi de suspiciunile vizând tendinţele expansioniste ale Rusiei. Astfel, atitudinile statelor ex-republici unionale față de Federația Rusă au evoluat diferit. Unele au rămas apropiate de Federaţia Rusă (Belarus, Armenia, Azerbaidjanul deține o poziție dublă în relațiile cu UE și Rusia), alte state fac mari eforturi pentru a-şi asigura independenţa şi gravitează spre structurile de securitate europeane (Republica Moldova) şi euroatlantice (Georgia, Ucraina) [408]. Contează, de asemenea, şi diferenţa de atitudine a statelor din estul Europei vizavi de Federaţia Rusă. În arealul est- european, Rusia se confruntă cu o atitudine negativă în special din partea statelor noi, ex-membre ale blocului socialist, pentru care experienţa sovietică mai rămâne a fi istoria recentă. Relaţiile tensionate dintre Rusia şi aceste state, în special cu Polonia și România, practic au blocat semnarea acordului care ar substitui Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC)-ul dintre Rusia şi UE.

Revoluţiile democratice din statele Europei de Est au dus la transformări radicale atât în cadrul acestora (în special Polonia, Cehia, Ungaria), cât şi în relaţiile cu statele europene, dar şi cu Federaţia Rusă. Aderarea statelor din Europa de Est la UE a cauzat deranj, dar și a contribuit la diminuarea sferei de influenţă a Federaţiei Rusie în acest spaţiu. Un pretext substanţial pentru iniţierea valului de extindere din 2004 a fost căderea regimurilor comuniste din Europa de Est, precum şi procesele de transformare demarate în aceste ţări. În acelaşi timp, nu au putut fi trecute cu vederea problemele economico-sociale destul de îngrijorătoare din această zonă, probleme care au rezultat în dorinţa de a obține ajutorul şi susţinerea statelor occidentale.

Cel de-al 5-lea val de extindere a UE îşi are originile în dorinţa de stabilire a păcii, stabilităţii şi prosperităţii economice pe continentul european reunificat. UE a cunoscut un proces de extindere, înglobând în structura sa, la 1 mai 2004, o parte din sateliții fostei URSS. Extinderea de la 15 la 25 de membri a permis lărgirea zonei de stabilitate şi de pace pe întregul continent european, pentru a evita apariţia unor noi conflicte, precum cel din fosta Iugoslavie; stimularea creşterii economice şi comerciale prin extinderea pieţei unice de la 378 la 453 de

milioane de consumatori în 2004 şi la peste 480 de milioane până la termenul din 2007; întărirea poziţiei Europei în lume [273]. Prin semnarea la 25 aprilie 2005 la Luxembourg a Tratatului de aderare de către România și Bulgaria [423], Uniunea Europeană își extinde numărul de membri până la 27, își extinde spațiul nu doar cel geografic, dar inclusiv cel geopolitic.

Un moment important care a marcat procesul de constituire a ,, noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european a fost accederea, în martie 1999, a primului val de state la NATO, cuprinzând Polonia, Republica Cehă și Ungaria. De asemenea, cel de-al doilea val de extindere NATO, din aprilie 2004, a cuprins state ca Lituania, Letonia, Estonia, Slovenia, Slovacia, România și Bulgaria, care contribuie esențial la formarea ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european [18, p. 46]. Încheierea unor acorduri de securitate între SUA şi statele Europei de Est (sistemul antirachetă în Polonia şi Cehoslovacia, bazele militare în România şi Bulgaria) de asemenea are impact direct la formarea ,, noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european.

Nu mai puțină importanță în procesul de constituire a ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european o are politica propusă la 11 martie 2003 de către Uniunea Europeană care a făcut ca statele est-europene, inclusiv Republica Moldova, să devină o dată în plus protagoniste a unei noi politici europene – cea a „noii vecinătăţi". Politica lansată de Uniunea Europeană „Europa extinsă – Noua vecinătate" în relaţiile cu statele cu care, după extinderea din 2004, urma să aibă frontieră comună, prevedea aprofundarea cooperării prin oferirea unui acces mai mare pe piaţa internă europeană, oferea noi perspective de integrare politică şi economică ţărilor ce nu pot fi acceptate, deocamdată, ca membre ale Uniunii Europene [222], cu scopul de a crea un spaţiu de securitate, prosperitate, dezvoltare durabilă şi bună vecinătate, „un cerc de prieteni" la frontierele externe ale Uniunii, caracterizat de relaţii strânse şi pacifiste, fondate pe cooperare. Noul ansamblu de măsuri de politică externă a fost ulterior grupat sub denumirea de „Politica Externă de Vecinătate" (PEV), prin Comunicarea Comisiei din iunie 2004 [60], şi constituie documentul - cadru al PEV, alături de comunicarea privind crearea Noului Instrument pentru Vecinătate din iulie 2003. Anul 2004 a însemnat şi debutul aplicării PEV pentru statele est-europene.

Caracteristic perioadei 2007-2014 este faptul că, în acest interval de timp practic are loc o stagnare a proceselor din spațiul est-european. Federația Rusă își fortifică prezența, devenind nu doar o putere regională, dar are tendința de a se manifesta deja ca o putere mondială - nesusținerea politicii NATO și a SUA în Orientul Mijlociu, dar și în Africa de Nord (2010- evenimentele din Libia, 2012 - evenimentele din Siria).

- Cea de *a treia etapă* în formarea ,, noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european o constituie anii **2014 -2016.**

Evenimentele din februarie 2014 de la Kiev au contrbuit la schimbarea ,,arhitecturii geopolitice'' a spațiului est-european. Criza politică din Ucraina începe în noiembrie 2013, în condițiile în care Cabinetul de Miniștri al Ucrainei a anunțat stoparea procesului de eurointegrare a statului, soldat cu răsturnarea acestuia la 22 februarie 2014. Criza ruso-ucraineană este consecința parafării Acordului de Asociere a Ucrainei cu UE, care a avut un caracter problematic privind relațiile cu Federția Rusă [89, p. 167]. În perioada guvernării președintelui L. Kravciuk în politica externă a Ucraiei are loc orientarea vectorului versus Occident. De asemenea, venirea la conducerea statului a președintelui V. Iuscenko în 2004 a fortificat vectorul occidental al politicii externe a Ucrainei, iar relațiile ruso-ucrainene trec de la parteneriat la o confruntare.

O altă premiză care stă la baza declanșării crizei ruso-ucrainene este susținerea de către Ucraina a regimului Saakașvili în Georgia, împreună cu care a încearcat să formeze în spațiul CSI ,,Comunitatea alegerii democratice'' - sau un cordon prooccidental în jurul Federației Ruse. De asemenea, apropierea Ucrainei de NATO, susținerea amplasării scutului antirachetă în Europa de Est au condiționat reacția negativă din partea Federației Ruse. Analizând evenimentele din Ucraina prin prisma intereselor geostrategice ale Federației Ruse și celor ale Occidentului, putem constata că Ucraina a devenit scena disputelor și confruntărilor acestor actori geopolitici. UE este interesată să includă Ucrina în sfera sa de influență. Pentru Europa, Ucraina este nu doar un teritoriu imens cu o populației de 46 mln. locuitori, dar poate servi drept un scut în asigurarea securității statelor din vecinătate la frontiera sa. Statele care vor forma cordonul sanitar, potrivit intereselor UE, trebuie să devină susținătoare ale valorilor democratice și respectiv să devină piețe de desfacere pentru m[rfurile europene. Deși liberalizarea piețelor ucrainești este în favoarea politicii comerciale a UE, poate servi drept o lovitură pentru promovarea mărfurilor autohtone ucrainești pe propriile piețe de desfacere [353, p.39].

Deși Acordul de Asociere cu UE este parafat, implementarea acestuia este de durată. Drept rezultat strategic a servit ocuparea Crimeei de către Federația Rusă, ceea ce fortifică spațiul rus în spațiul religios, cultural și istoric, contribuind la fortificarea poziției Rusiei în bazinul Mării Negre. De asemenea, ocuparea peninsulei Crimeea de către Rusia semnifică formarea unei imagini a victoriei contemporane, realizată după 1945, cât și demonstrarea că teritoriile ruse pot fi reîntoarse pe cale pașnică, creșterea conștiinței naționale, iar confruntarea dintre Vest și Est continuă. Alipirea teritorială a Crimeei are și unele procese negative, care au modificat arhitectura spațiului est-european. Ruperea relațiilor comercial-economice cu Occidentul, distrugerea sistemului valutar, creșterea prețurilor și destabilizarea situației financiare a cetățenilor, au cauzat trecerea la noi standarde, schimbarea statutului unor obiecte [423, p. 167].

Analizând acțiunile Federației Ruse în Ucraina, acestea sunt dur criticate de către statele occidentale. Astfel, la data de 18 martie 2014, prin aprobarea Legii federale nr. 36 F-3, cu

aprobarea a 443 voturi și 1 împotrivă [331], are loc semnarea Tratatului internațional între Federația Rusă și Republica Crimeea [341] privind acceptarea în componența Federației Ruse a Republicii Crimeea și formarea în componența Rusiei a unui nou subiect. Conform Tratatului care a intrat în vigoare la 21 martie 2014, Crimeea este considerată ca parte componentă a Federației Ruse, în componența căreia este format un nou subiect - Republica Crimeea și orașul de importanță federală Sevastopol, iar cetățenii care locuiau la acel moment pe teritoriul noilor subiecți, sunt recunoscuți ca cetățeni ai Federației Ruse, având dreptul ca pe parcursul unei luni de la semnarea Tratatului să-și decidă cetățenia. Devenind subiect al Federației Ruse, pe teritoriul Crimeei intră în vigoare și legislația Federației Ruse. Ca rezultat al ocupării peninsulei Crimeea și a orașului Sevastopol are loc demarcarea frontierelor de stat dintre Federația Rusă și Ucraina. Hotarul terestru dintre Crimeea și Ucraina este declrat ca hotarul dintre Federația Rusă și Ucraina, iar hotarele în spațiul acvatic al Mării Negre și Mării Azov sunt supuse delimitării conform principiilor dreptului internațional. Un alt reper prin care Federația Rusă își justifică acțiunile sale în Ucraina este decizia privind validarea Tratatului, axată pe rezultatele liberei alegeri a referendumului desfășurat în Republica Autonomă Crimeea și orașul Sevastopol la data de 16 martie 2014, ca rezultat al căruia cetățenii Crimeei au luat decizia de a se uni Federației Ruse cu drepturile subiecților Federației Ruse și împotriva ,,stabilirii acțiunii Constituției Republicii Crimeea din 1992 și a statutului Crimeei ca parte componentă a Ucrainei. În acest context, la 17 martie 2014, președintele V. Putin prin Decretul prezidențial nr. 147 ,,Privind recunoașterea Republicii Crimeea''[475], ținând cont de dreptul statelor de a-și determina soarta, recunoaște Republica Crimeea în calitate de stat suveran - subiect de drept internațional [409, p. 54-55].

Astfel, conform Constituției Federației Ruse, aprobate prin vot unanim la 12 decembrie 1993 [359], este stipulat faptul că acceptrea în componența Federției Ruse a unui nou subiect se realizează în conformitate cu legislația federală și legea constituțională (art 65, punctul 2). Conform art. 4 punctul 2, acceptarea în componența Federației Ruse a unui ,,stat străin sau a unei părți a acestuia se realizează în baza acordului reciproc dintre Federația Rusă și statul respectiv, în conformitate cu principiile dreptului internațional, cu atât mai mult că inițiatorul propunerii de încorporare în componența Rusiei este statul străin (art. 6, punctul 1), adică Republica Crimeea.

În conformitate cu legislația internațională și principiile dreptului internațional, au devenit parte componentă a Federației Ruse doi subiecți noi - Republica Crimeea și orașul de importanță federală Sevastopol (art. 2 al tratatului) [341]. De asemenea, conform principiului dreptului internațional, oricare stat are dreptul de a încheia tratate internaționale, iar semnarea Tratatului internațional între Federația Rusă și Republica Crimeea are importanță istorică [409, p.54].

Documentul care, conform poziției Federației Ruse, legiferează acțiunile sale în Crimeea este Declarația privind independența Republicii Autonome Crimeea și a orașului Sevastopol, care a fost aprobată de către Consiliul Suprem al Republicii Autonome Crimeea și al orașului Sevastopol la 11 martie 2014 [338]. Astfel, conform textului Declarației, este stipulat dreptul popoarelor la autodeterminare, cât și la recunoașterea și susținerea de către Curtea Internațională de Justiție a ONU cu referire la Kosovo din 22 iunie 2010, prin care declarația unilaterală a unei părți a statului nu încalcă normele dreptului internațional. Conform deciziei Curții Internaționale, ,,nu există interdicții privind declrațiile unilaterale de independență care nu reies din practica Consiliului de Securitate''. Dreptul internațional nu conține vreo interdicție privind declararea unilaterală a independenței unui stat sau teritoriu. Această idee a fost declarată la data de 18 martie 2014 de către președintele V. Putin [322]. De asemenea, este de menționat faptul că, conform capitolului 10 al Constituției Ucrainei [360], dreptul populației la autodeterminare se răsfrânge și asupra Crimeei, conform poziției Rusiei [409, p.54-55]. Un argument privind justificarea acțiunilor Federației Ruse în Ucraina este și organizarea referendumului în Crimeea. Referendumul, conform poziției Rusiei, ar fi fost ilegal dacă ar fi existat un guvern constituțional. În cazul unui guvern ajuns la putere pe căi ilegale, acesta nu poate interzice dreptul la autodeterminare al populației din peninsulă [497].

Un alt argument adus de către Rusia în scopul justificării acțiunilor sale în Crimeea sunt tratatele semnate între Federația Rusă și Ucraina. Conform poziției ruse, nu a existat o intervenție ilegală în Crimeea. Tratatele semnate între Federația Rusă și Ucraina permiteau la acel moment aflarea armatei ruse în Crimeea. Astfel, conform Acordului de prietenie, cooperare și parteneriat dintre Federația Rusă și Ucraina din 31 mai 1997 [342] și Acordului de la Harkov din 21 aprilie 2010 [461], aflarea forțelor militare ruse pe teritoriul Crimeei este legală.

Unii cercetători, ca de exemolu G. Mirșamaier consideră că criza ruso-ucraineană este condiționată de implicarea Occidentului în această zonă. Intenționând să scoată Ucraina din sfera de influență a Federației Ruse [420, p.55] care, fiind orientată spre integrarea în structurile euroatlantice, Occidentul a cauzat declanșarea crizei ruso-ucrainene. Federația Rusă din anii '90 se pronunță împotrivă extinderii NATO în Est, iar apropierea organizației de frontierele Rusiei prin aderarea în 2004 a României și Bulgariei, face ca aceasta să nu rămână indiferentă la ce se întâmplă în spațiul est-european [417, p.89-90]. Politica SUA, cea de extindere a NATO și a UE (prin aderarea Croației în 2013) în spațiul est-european este în detrimentul intereselor și securității Federației Ruse [421].

Astfel, Federația Rusă revine în cercul puterilor mondiale, dar revenirea sa nu este salutată de statele occidentale. Deși Federația Rusă aduce argumente în favoarea și justificarea acțiunilor sale în Ucraina, SUA și statele europene le consideră ca fiind ilegale, contravenind principiilor

dreptului internațional [430, p, 64]. Prin Rezoluția din 4 februarie 2015, Parlamentul European cheamă Federația Rusă la masa de negocieri cu Ucraina privind soluționarea problemei Crimeei. De asemenea, ținând cont de punctul A al Rezoluției Parlamentului European din 4 februarie 2015 [441], Federația Rusă a încălcat dreptul internațional, inclusiv statutul ONU [36], Actul Final de la Helsinki [124] și Tratatul din 1997 încheiat cu Ucraina cu privire la statutul și condițiile privind flota în Marea Neagră [192]. În acest context, se înscrie și rezoluția 68/262 privind „ integritatea teritorială a Ucrainei'' adoptată de către Adunarea Generală a ONU la data de 27 martie 2014 prin care este neagat validitatea referendumului organizat în republica autonomă Crimeea și orașul Sevastopol [143].

Atitudine față de acțiunile Federației Ruse în Crimeea și orașul Sevastopol a fost manifestată și de către Comitetul pentru Drepturile Omului al ONU care a adoptat o rezoluție prin care condamnă „ocuparea temporară" a Crimeei de către Rusia. De asemenea, la 15 noiembrie 2016, la New-York, 193 de state member ale ONU au participat la votul privind rezoluția privind Crimeea. Pentru prima dată într-un document oficial al Naţiunilor Unite se stipulează clar că peninsula Crimeea este un „teritoriu ocupat temporar". În plus, rezoluţia cere Rusiei să înceteze abuzurile împotriva locuitorilor Crimeei, eliberarea ucrainenilor închişi ilegal şi permiterea observatorilor internaţionali să monitorizeze situaţia. 73 de ţări au votat pentru adoptarea documentului, 76 s-au abţinut, iar 23 au votat împotrivă. Printre ţările care s-au opus rezoluţiei s-au numărat China, Iran, India, Siria, Africa de Sud, Serbia şi Coreea de Nord. Multe ţări latino-americane şi africane s-au abţinut. Peninsula Crimeea a făcut parte din teritoriul rus, dar a fost cedată în 1954 Ucrainei, la acea vreme republică în componenţa Uniunii Sovietice. Regiunea a păstrat în tot acest timp relaţii strânse cu Rusia, graţie numărului mare de etnici ruşi care locuiesc aici, aproximativ 70% din populaţie. În ciuda acestor circumstanţe istorice folosite de Rusia pentru justificarea acțiunilor sale în Crimeea, comunitatea internaţională spune că un astfel de act este ilegal şi consideră în continuare că peninsula este teritoriu ucrainean. Ocuparea Crimeei de către Rusia semnifică încălcarea a numeroase angajamente internaționale, inclusiv prevederi ale cartei ONU, Actul final al OSCE de la Helsinki şi Tratatul din 1997 încheiat cu Ucraina cu privire la statutul și condițiile privind flota în Marea Neagră [192; 215].

În acest context se înscriu și prevederile Memorandumului privind garantarea securității și aderarea Ucrainei la Tratatul cu privire la neproliferarea armei nucleare de la Budapesta, semnat între liderii Federației Ruse, SUA, Ucrainei și Marii Britanii la 5 decembrie 1994. Analizând prevederile art. 1 al Memorndumului, Federația Rusă, alături de Regatul Unit, SUA confirmă respectarea independenței, suveranității și a inviolabilității frontierelor existente ale Ucrainei. De asemenea, conform art. 2 al Memorandumului, Federația Rusă î-și asumă responsabilitatea de a

se abține de la amenințări sau amenințarea cu forța care ar viola integritatea teritorială și independența politică a Ucrainei [422, p. 59].

Acțiunile Federației Ruse în Ucraina, soldate cu ocuparea Crimeei și a orașului Sevastopol, sunt criticate de liderii occidentali. În acest context, se înscrie și atitudinea Marii Britanii, reprezentată de către prim-ministrul D. Kemeron, care, împreună cu partenerii G-7 au criticat acțiunile Federației Ruse în Crimeea, nerecunoscând referendumul și considerându-l ca fiind drept anexare a teritoriilor străine, care contravene dreptului internațional [291, p. 39]. Aceeași părere este susținută de către ex-președintele SUA B. Obama, președintele francez F. Hollande [193] și de către cancelarul german A. Merkel. Poziția liderilor occidentali este susținută și de către organizații internaționale precum Consiliul de Securitate al ONU, OSCE și Consiliul European [1].

Atitudine față de acțiunile Federației Ruse în estul Ucrainei, au luat și statele est-europene membre ale UE. Dacă e să analizăm poziția Ungariei față de Rusia, atunci poziția acestui stat este neutră. Pe fundalul agitației antiruse cauzate de evenimentele din estul Ucrainei, în discursul din 10 mai 2014 președintele ungar N. Orban a subliniat că Ungaria, deși este membru al UE și NATO, ea nu este prizonierul acestor organizații și are dreptul de a avea relații de prietenie cu statele vecine, inclusiv cu Federația Rusă [465, p.10].

O poziție dublă față de Federația Rusă o are Slovacia. Spre deosebire de președintele A. Kiski, care are o poziție antirusă, prim-ministrul slovac R. Fițo consideră că ,,criza ruso-ucraineană nu s-ar fi declanșat, dacă UE nu ar fi dat speranțe irealizabile de aderare a Ucrainei la comunitatea europeană [465, p.11]. În politica bulgară vizavi de sancțiunile SUA impuse Federației Ruse ca rezultat al crizei ruso-ucrainene pot fi distinse 2 etape. Până în august 2014, între instituția președintelui și cea a guvernului sunt divergențe. Guvernul lui P. Oreșarski și parlamentul bulgar se pronunță pentru o poziție echilibrată în relațiile cu Federația Rusă, iar dupa înlăturarea de la putere a lui Oreșarski, noul prim-ministru B. Borisov ocupă o poziție solidară cu cea a președintelui P. Plevneliev, care este una dură față de Rusia [465, p. 17-18].

Spre deosebire de poziția neutră a Ungariei sau cea dublă a Slovaciei, în relațiile cu Federația Rusă, Republica Cehă ocupă o poziție axată pe pragmatism. În opinia președintelui ceh M. Zeman, sancțiunile Occidentului asupra Federației Ruse au cauzat diminuarea relațiilor interstatale dintre Republica Cehă și Rusia, lucru care se răsfrânge asupra situației economice a țării. O poziție opusă celei a președintelui ceh o are ministrul de externe L. Zaoralek, care se pronunță pentru înăsprirea sancțiunilor occidentale împotriva Federației Ruse [465, p, 14]. De aceeași opinie sunt și liderii politici polonezi. Forțele politice poloneze apreciază acțiunile Federației Ruse ca fiind agresive în relațiile cu Ucraina. Prim-ministrul polonez D. Tusk consideră că UE nu trebuie să capituleze în fața acțiunilor Rusiei, iar deputatul europarlamentar,

ex-premierul E. Buzek, este de părerea că Federația Rusă este una din principalele amenințări la adresa securității Poloniei. În acest context, poate fi inclus și interviul președintelui polonez B. Komorovski, oferit la 18 septembrie 2014 ziarului ,,New-York Times'', prin care anunță despre intenția sa de a cere Adunării Generale a ONU de a reforma Consiliul de Securitate și de a retrage calitatea de membru a Federației Ruse [465, p.16]. Poziția României față de acțiunile Rusiei în estul Ucrainei este similară cu cea a Poloniei – cea de susținere în totalitate a sancțiunilor Occidentului impuse Federației Ruse [465, p.19].

Plasându-ne pe o poziție imparțială și analizând consecințele ocupării peninsulei Crimeea și a orașului Sevastopol la Federaţia Rusă, suntem prezenți la schimbările geopolitice ale hărții lumii. Astfel, supunând atenției ultimele evenimente dintre Federația Rusă și Ucraina, pot fi scoase în relevanță câteva consecinţe care au condiționat modificarea ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european:

1. Rusia a căpătat controlul strategic asupra întregii regiuni a Mării Negre, prin aceea că peninsula Crimeea este plasată în centrul bazinului Mării Negre şi al Mării Azov. S-au mărit considerabil posibilităţile Rusiei de a controla spaţiul maritim şi aerian în regiunea Mării Negre. De asemenea, Rusia şi-a obţinut controlul nelimitat asupra bazei flotei maritime din Sevastopol, ceea ce îi permite de a o moderniza, iar pe lângă acestea, a obţinut toate porturile şi bazele militare din Crimeea.

2. Odată cu alipirea peninsulei Crimeea, practic s-au distrus în totalitate Forţele Navale ale Ucrainei, s-a distrus sistemul de dispunere a acestora, dar și sistemul de pregătire a cadrelor militare. Bazinul Mării Azov, prin controlul strâmtorii Kerch, actualmente se află sub jurisdicția Federației Ruse. Cardinal s-au modificat şi zonele economice ale ţărilor din bazinul Mării Negre. Observăm ca schimbările petrecute sunt total în defavoarea Ucrainei, care a pierdut nu doar aproximativ 70% din zona economică exclusivă deţinută anterior dar, odată cu pierderea controlului asupra strâmtorii Kerch, pierde controlul total asupra Mării Azov [294, p.34]. Două regiuni ucrainești din cele 27 trec sub jurisdicția Federației Ruse, iar altele două își declară independența [423, p.101]. Pierderea Donbasului și colapsul unei părți considerabile a industriei din zona estică face ca Ucraina să piardă nu doar din calitatea sa de lider regional, dar și din importanța sa industrială și inclusiv energetică. Dependența statelor europene de gazul rusesc contribuie din nou la apropierea UE de Federația Rusă.

3. Un alt impact negativ al crizei ruso-ucrainene asupra teritoriului ucrainean este riscul și posibilitatea acestuia de a fi supus unei divizări teritoriale. Ținându-se cont de particularitățile lingvistice și etnice ale populației din zonele de frontieră dintre Ucraina și statele vecine, Ucraina mai poate fi divizată și în zone de responsabilitate ale Federației Ruse, Poloniei, României [423, p73].

4. Dacă Rusia până la ocupare plătea o taxă anuală pentru traversarea strâmtorii atât pentru flota militară cât şi pentru flota comercială, în prezent situația este total diferită. Ca rezultat al alipirii peninsulei Crimeea și a orașului Sevastopol, Federația Rusă obţine un statut de egalitate cu Turcia în zona exclusivă, revenindu-i aproximativ 40% din bazinul Mării Negre, mai mult ca atât, obţine de facto şi controlul asupra Mării Negre, deoarece zona ei este dispusă geografic în centrul subregiunii [294, p.34].

5. De asemenea, criza ruso-ucraineană a dat Belarusului un nou rol geopolitic în regiune. În Belarus deja are loc transferul parțial al industriei tehnologice ucrainești. Cel mai elocvent exemplu este inițierea construcției de elicoptere militare la uzina constructoare de aprate de zbor din Orșansk, compania „MotorSici''. Un alt moment care fortifică rolul geopolitic al Republicii Belarus este transferul industriei militare ucrainești. Actualmente, Belarus a început să ocupe poziția pe care a deținut-o Ucraina. A primit comandă din partea Rusiei de a fabrica anual 1,5 mii de elicoptere militare, iar pe viitor se preconizează modernizarea și construcția tehnicii blindate, a avioanelor militare, a rachetelor și, inclusiv, a sistemului anti-rachetă. Belarus are beneficii și din tranzitul teritoriului său de către mașinile de tonaj mare rusești spre spațiul european. Aceasta duce la modernizarea şi construcția căilor de comunicații terestre. Actualmente, Belarus își modifică statutul dintr-un stat de importanță geostrategică nesemnificativă în statutul unui lider regional. Situația creată în estul Ucrainei transformă Belrus întru-un nod energetic dintre spațiul estic și cel vestic, devinind un partener cu mult mai important pentru Federația Rusă, în comparație cu perioada de până la declanșarea crizei ruso-ucrainene. De asemenea, criza ruso-ucraineană a dat Belarusului un nou impuls în dezvoltarea relațiilor cu Federația Rusă, construirea în Belarus a CAE (centrala atomo electrică) cu suportul companiei „Rostam'' și a investițiilor rusești, ca rezultat al vizitei din 2014 a lui D. Rogozin în Belarus. Oficialul rus a subliniat noua calitate a Belarusului pentru Federația Rusă [423].

6. Criza ruso-ucraineană are impact și asupra relațiilor statelor balcanice cu Federația Rusă. A contribuit la stimularea procesului privind realizarea proectului SAE (Stația Atomo Electrică) în Ungaria, iar evitându-se teritoriul Ucrainei, s-a tensionat construcția oleoductului „Iujnîi Potok''.

Ca rezultat al ocupării Crimeei de către Federația Rusă, practic are loc schimbarea „arhitecturii geopolitice'' a spațiului est-european, iar de aici și a rolului bazinului Mării Negre. Ocuparea Crimeei de către Federația Rusă este considerată de către Occident drept o amenințare la adresa securității europene. Ca rezultat, reacția NATO, sub pretextul asigurării securității statelor europene membre ale Alianței, dar și a întreg spațiului european, este de a-și fortifica prezența în zonă. Evenimentele din Ucraina au atras atenția SUA, aceasta, la rândul său, elaborând o nouă strategie a dezvoltării forțelor maritime ale SUA. Modernizarea Forțelor

Armate ale Federației Ruse, ocuparea ilegală a Crimeei, necesită implicarea NATO în scopul asigurării securității europene. Aceeaș opinie este susținută de către fostul comandant al Forțelor Armate NATO în Europa, amiralul G. Stavridis, cât și de comandantul exercițiilor NATO în bazinul Mării Negre, amiralul B. Wiliams [431]. Opinii similare are și adjunctul directorului Centrului Internațional de Securitate al Consiliului Atlantic, R. Greimer, care consideră necesară fortificarea prezenței NATO în bazinul Mării Negre. Bazinul Mării Negre este un nod strategic, este intersecția căilor energetice și comerciale dintre Europa, Asia Centrală, Turcia și Federația Rusă [90].

Pentru Parlamentul European (PE), schimbarea geostrategică a landșaftului, dezvoltarea infrastructurii militare în bazinul Mării Negre denotă ,,grave problme după sfârșitul Războiului Rece''. Statele europene, în opinia parlamentarilor, trebuie să dispună de un răspuns la toate acțiunile Federației Ruse, trebuie să actualizeze politica externă, dar și politica securității militare în Strategia UE pentru Marea Neagreă, cu atât mai mult, în cazul în care are loc fortificarea prezenței Rusiei în spațiul est-european, în imediata apropiere de hotarele UE, inclusiv România, Polonia, statele baltice. Astfel, conform estimărilor efectuate de către agenția americană Stratfor a situației din bazinul Mării Negre, după ocuparea Crimeei de către Federația Rusă, balanța forțelor în regiune s-a modificat, ceea ce a dus la reacția corespunzătoare a NATO [434].

NATO își sporește prezența în Europa pentru a descuraja eventuale operațiuni militare ale Rusiei. Strategia NATO ,,Anaconda 2016'' a însumat 31000 de militari din Polonia, Statele Unite și alte 17 state membre ale Alianţei Nord-Atlantice (respectiv, din cinci ţări partenere), dotate cu 3000 de vehicule militare, 105 avioane şi elicoptere, plus 12 nave militare, echipamente desfășurate de la Marea Baltică până la Marea Neagră [7]. Exerciţiul NATO ,,Anaconda'', prevăzut în Polonia, a fost cel mai important eveniment militar din istoria modernă a ţării, la care au participat peste 27000 de militari din 22 de ţări [182]. De asemenea, din 30 mai pana în 9 iunie 2016, în orasul estonian Tapa s-au desfășurat exerciciile NATO din cadrul operatiunii Saber Knight, la care au participat aproximativ 10000 de militari NATO din 13 state membre [87].

În timpul desfășurării exercițiilor militare ale NATO și ale Ucrainei în bazinul Mării Negre, comandantul flotei a 6-a a Forțelor Maritime ale SUA, G. Foggo, la 31 august 2015 a promis utilizarea ,,dreptului la deplasarea liberă în bazinul Mării Negre a forțelor maritime, cât și prezența permanentă a flotei americane în bazinul Mării Negre și acordarea asistenței financiare din partea SUA Ucrainei în scopul modernizării forțelor armate. Exercițiile din bazinul Mări Negre pot fi considerate ca fiind cele mai extinse și de amploare din istoria NATO, la care au participat 2, 5 mii militari (dintre care 1000 reprezentanți ai Forțelor Armate SUA). De asemenea, în cadrul exercițiilor au participat 4 nave militare de luptă (NML), 2 submarine,

avioane, 6 elicoptere, 40 unități de tehnică mobilă sub egida Pentagonului. În scopul desfășurării exercițiilor, partea ucraineană a implicat 1000 de militari, 9 nave NML, zeci de vedete de patrulare ale serviciului de frontieră, 8 avioane, 8 elicoptere și, inclusiv, 80 unități de tehnică mobilă. În coaliția de arie de desfășurare a exercițiilor militare a servit spațiul acvatic al Mării Negere, poligonul Forțelor Armate ale Ucrainei, aerodromurile militare ,,Școlinîii'' din Odesa, ,,Kulibakino'' din Nikolaev, ,,Cernobaevka'' din Herson, terenurile de aterizare din Ociakovo, cât și insulele Pervomaisk, aeroportul internațional ,,Odesa'', portul comercial-maritim ,, Iujnîi'' din Odesa, portul militar Ociakovo (regiunea Nikolaev) [468].

Dorința SUA de a ,,fi permanent prezentă'' în bazinul Mării Negre contravine Convenției Montreux din 1936 privind statutul juridic al strâmtorilor din bazinul Mării Negre, care limitează prezența navelor maritime militare ale statelor care nu sunt riverane la spațiul acvatic al Mării Negre. SUA, conform poziției Federației Ruse, practic încalcă prevederile Convenției [468].

În acest context, merită atenție și lucrările Summitului din 8-9 iulie 2016 de la Varșovia. Paradoxal, este o coincidență, sau ba, orașul în care a fost semnat pactul de la Varșovia în 1955 prin care avea loc unirea statelor foste membre al lagărului socialist, creat de fosta URSS, a devenit din nou în centrul atenției, iar deciziile luate în cadrul Summitului au un impact direct, exact ca și acum jumate de secol, asupra formării ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european [312]. Liderii statelor membre ale NATO, în cadrul Summitului din 8-9 iulie, au luat decizia de a disloca câte un batalion, care să cuprindă câte 1000 militari, pe teritoriul Țărilor Baltice și al Poloniei, formate din forțele SUA, Germaniei, Marii Britanii și Canadei. Formațiunile multinaționale se vor afla în aceste state pe bază de rotație deja din 2017. În Lituania - formațiunile germane, în Letonia - cele canadiene, în Estonia - cele ale Marii Britanii și în Polonia - cele ale Canadei [450]. Conform declarațiilor Secretarului General al NATO I. Stolenberg, termenul de aflare a batalioanelor nu este stabilit. NATO nu dorește o confruntare cu Federația Rusă și nici nu dorește o goană a înarmării. Conceptul creării democrațiilor libere ale UE și NATO nu este un proces finalizat [313].

Astfel, în Turcia este instalat radarul sistemului antirachetă al SUA, în România, la Deveselu - complexul american Aegis Ashore, în Germania, la baza aeriană Ramștain se află centrul de planificare a atacurilor asupra rachetelor, iar de la 13 mai 2016, în Polonia, la Redzikovo, s-a început construcția complexului Aegis Ashore, care se va finaliza în 2018 [450]. În acest context, merită atenție și publicarea declarației președintelui Poroșenco în The Wall Street Journal, prin care se afirmă că Ucraina și NATO vor face o alianță pentru a se opune Rusiei. Locțiitorul consilierului pe probleme de securitate al SUA, B. Rods, a afirmat că NATO va reacționa la comportamentul Rusiei în Ucraina prin mărirea efectivului militar la hotarele sale [479]. Drept reacție la declarațiile survenite din partea occidentalilor, în luna mai 2016, ministrul apărării rus

S. Șoigu a declarat că pe viitor se preconizează fortificarea Alianței la frontiera cu Rusia, se impune fortificarea prezenței militare a Federației Ruse în zonă prin crearea a trei divizii noi, 2 la Vest și una la Sud. Federația Rusă poate să instaleze complexul de rachete ,,Iskander în Kaliningrad'' [450].

Problema fortificării Federației Ruse în spațiul est-european a fost declarată și de către președintele rus V. Putin la 27 mai 2016 la Atena. Prin discursul său, președintele Putin a subliniat că Federația Rusă va reacționa la acțiunile de instalare a scutului antirachetă NATO în România. Dacă până recent România nu cunoștea semnificația ,,a fi sub țintă, în prezent ea se ciocnește cu faptul că Federația Rusă va reacționa la politica NATO. Rusia nu are o politică ofensivă, dar una defensivă și, în acest scop, va depune tot efortul pentru a-și apăra interesele în zonă'' [386].

Astfel, supunând analizei consecințele crizei ruso-ucrainene, suntem din nou prezeți la confruntarea Occident- Federația Rusă, iar dinamismul lumii contemporane, aflată în permanentă transformare, a modificat arhitectura spațiului est-european. Realitatea politică se axează tot mai mult pe ,,instabilitatea politică globală, care ne demonstrează eroziunea sistemului de la Westfalia. Relațiile internaționale, axate pe principiul pluricentrismului, contribuie la formarea unei ,,noi arhitecturi geopolitice'' în general, dar și a celei a spațiului est-european, în particular. Pe de altă parte, are loc distrugerea sistemului mondial axat pe principiul de la Ialta - Potsdam.

Supunând analizei procesul de constituire a ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european, apare necesitatea de-a reliefa capacitatea Republicii Moldova de a influența asupra formării acesteea. Deși din punct de vedere al extinderii teritoriale Republica Moldova este un stat mic, lipsit de bogății naturale, lucru care o face vulnerabilă pe arena internațională, s-ar părea că impactul acesteea asupra procesului de constituire a ,,noii arhitecturi geopolitice'' a arealului est-european, este nesemnificativ. Lipsa unui teritoriu imens și a resurselor naturale diminuează, așa dar, în mod semnificativ, rolul internațional, dar și regional al Republicii Moldova.

Totuși, trebuie să acceptăm un adevăr ireversibil-vechea cartografie (cu referire la perioada Războiului Rece) a spațiului est-european nu mai există. Ca rezultat al colapsului URSS și a apariției pe mapamond a celor 15 subiecți de drept internațional, fostele republici unionale, inclusiv Republica Moldova, deja putem afirma prezența modificării noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european. Prin însuși obținerea statutului de subiect de drept internațional în 1991, Republica Moldova devine participant la procesul de constituire a ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european, iar o analiză mai detaliată a influenței Republicii Moldova asupra formării acesteea se referă mai mult la unele scenarii futurologice de comportament al statului.

Astfel, prin însuși vectorul politicii externe de a se integra la spațiul UE, Republica Moldova (în cazul unei aderări la spațiul UE), ar condiționa modificarea ,,noii arhitecturii geopolitice'' a acestuia. Deși Republica Moldova este nesemnificativă ca teritoriu, ar avea loc o extindere de 33851 kilometri pătrați [164, p.447] a UE în Est. Modificarea ,,noii arhitecturi geopolitice'' a spațiului est-european ar mai fi condiționată și de o eventuală aderare a statului la Alianța Nord-Atlantică. Actualmente, conform prevederilor art. 11 al Constituției, Republica Moldova este un stat neutru, lucru care presupune neadmiterea dislocării de trupe militare ale altor state pe teritoriul său [63]. Totuși, în cazul unui eventual scenariu de aderare a Republicii Moldova la NATO, ar avea loc și o nouă extindere a Alianței în Est care ar contribui la diminuarea influenței Federației Ruse în zonă, fapt neadmis de Rusia. Neadmiterea de către Rusia a diminuării influenței în spațiul est-european este oficial declarată și stipulată în documentele de bază - concepțiile politicii externe a Federației Ruse din 2014 și 2016. Astfel, conform prevederilor art. 57 și 58 ale concepției politicii externe a Federației Ruse din 2016 [373], Rusia recunoaște statele din vecinătatea apropiată ca Belarus, Ucraina, Georgia, inclusiv Republica Moldova ca zonă de interes geopolitic și sferă de influență. În cazul unei eventuale deziceri a Republicii Moldova de la statutul de neutralitate și a unei aderări la NATO, consecințele unor astfel de acțiuni ar fi semnificative- posibilitatea începerii unei confruntări directe geopolitice dintre SUA, NATO pe de o parte și Federația Rusă, pe de altă parte.

Astfel, analzând procesul de constituire a ,,noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european'', dar și al partajării sferei de influență dintre centrele de putere (în cazul dat, dintre UE, SUA și NATO, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte), am putea înainta o primă încercare de a defeni acest fenomen. ,,Noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'' reprezintă arealul constituit ca rezultat al dispariției (cazul URSS) și fortificării noilor actori geopolitici (UE), dar și consecințele partajării sferei de influență în această zonă. ,,Noua arhitectură geopolitică'' a spațiului est-european reprezintă spațiul creat ca rezultat al partajării sferei de influență dintre centrele de putere. Pornind de la manifestarea ambițiilor de extindere a influenței de către centrele de putere, ,,noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'' rămâne a fi un proces dinamic, nefinalizat, cu tendințe de permanentă schimbare.

3.2.Interesul geostrategic al Federației Ruse în procesul realizării politicii externe

„Noua arhitectură geopolitică'' a spațiului est-european a fost și continuă să fie determinată de evoluția intereselor, dar și de comportamentul Federației Ruse în zonă. Astfel, ținându-se cont de contextul internațional, în funcție de influența factorilor externi, dar și a celor interni, are loc conturarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european. Pentru o mai bună comprehensiune a evoluției și formării vectorilor interesului geostrategic al Federației Ruse, este necesară analiza retrospectivă a acestui fenomen. Dacă e să analizăm interesele geostrategice ca parte componentă a politicii externe a Federației Ruse, atunci este de menționat faptul că, în anii '90, se observă conturarea a trei curente politice: curentul „occidentaliștilor'', curentul „stataliștilor'' și, respectiv, cel al „civilizaționiștilor''.

Astfel, curentul „*occidentaliștilor*'' scoate în evidență elementele comune ale Federației Ruse cu Occidentul, considerând civilizația occidentală cea mai dezvoltată și viabilă din lume. Liberalii occidentaliști din Rusia își axează ideile pe modelul de dezvoltare al statelor occidentale, considerând că, pe parcursul a 2-3 ani, Federația Rusă va atinge același nivel. De asemenea, reprezentanții curentului „occidentaliștilor'' se pronunță pentru desfășurarea uni parteneriat cu Occidentul, în special cu Franța, Germania și SUA. În spiritul liberalismului, A. Kozîrev formulează și principalele interese naționale, care constau în transformarea Rusiei într-un stat democrat, liber, independent, cu instituții statale democratice, cu o economie eficientă, asigurarea și respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor. Aderarea la principalele organizații internaționale este elementul principal al strategiei integrarii cu Occidentul. Așa cum SUA și statele europene erau considerate drept „ aliați'', Rusia încearcă să obțină statutul de membru cu drepturi depline în instituțiile economice transatlantice, FMI, G-7. Noul concept privind integrarea Federației Ruse în structurile occidentale va deveni prioritate în politica externă a țării [470, p.76-77].

Cel de-al doilea curent, este curentul *„stataliștilor''*, sau așa-numiților „derjavnichi''. În politica externă a Federației Ruse, acest curent este cel mai influent. Reprezentanții statalişti, în comparație cu valorile liberale și democratice ale „*occidentaliștilor*'', acordă o mare atenție fortificării puterii, stabilității și suveranității statului. Pentru reprezentanții acestui curent, importantă este securitatea națională a satului. Conform ideologiei, statalиștii sunt antioccidentali. Ei încearcă să obțină recunoașterea Rusiei din partea Occidentului pe o altă cale, punând în evidență rolul și importanța puterii economice și militare a Federației Ruse. Statalиștii liberali ai perioadei postsovietice nu mai sunt adepții statului monopartidist. Conform opiniei acestora,

valorile liberale trebuie să contribuie la fortificarea, dar nu la slăbirea statului. Reprezentanții acestui curent (Primakov, mai târziu și V. Putin) se pronunță pentru stabilitatea politică și reîntoarcerea statutului de putere și al supremației de altădată a Federației Ruse pe arena internațională.

Pentru cel de-al treilea curent, așa - numitul *„civilizaționist''*, valorile ruse sunt considerate ca principiala caracteristică și deosebire de cele occidentale. „Civilizaționiștii'' se pronunță pentru o largă răspândire a valorilor ruse în lume. Acest curent, la rândul său, întrunește reprezentanții a două grupuri politice: național-comuniști, uniți prin ideile comuniste (liderul Gh. Ziuganov) și cel de-al doilea grup - euroasiaticii. Pentru reprezentanții ambelor grupuri, lumea este o divizare geopolitică a luptei puterilor maritime și terestre. Reprezentanții ambelor grupări se pronunță pentru expansiunea geopolitică a Federației Ruse. În timp ce național-comuniștii pledează pentru restabilirea URSS-ului, euroasiaticii, cu scopul de a se opune influenței americane, tind spre crearea unei axe mai largi a Federației Ruse cu aliați ca Germania, Japonia, Iran. Aceștia atrag de partea lor reprezentanții mișcărilor naționaliste, de exemplu Partidul Liberal-Democrat al lui V. Jirinovskii. În acest context, este de menționat faptul că ambele grupuri supun criticii cursul politicii externe a lui Kozârev, învinuindu-l de susținerea și slujirea intereselor Occidentului. Interesul național al Rusiei, conform ideologiei *„civilizaționistilor''*, este antioccidental [470, p.81]. Politica prooccidentală dusă de B. Elțin și A. Kozîrev, care presupunea continuarea demersului început de M. Gorbaciov, cel de apropiere a Rusiei de Occident, este supusă criticii de către consilierul președintelui S. Stankevici. Stankevici consideră că Rusia trebuie să unească Europa cu Asia, să devină un pod cultural, care va apăra drepturile și interesele rușilor aflați în fostele republici unionale [470, p.85]. Deja la sfârșitul anilor '92, cursul prooccidental al politicii externe a Rusiei pierde din influența sa. Lipsa rezultatelor practice, cât și critica opoziției își au rolul lor. Președintele B. Elțin își exprima opinia precum că SUA sunt actorul care dictează condițiile jocului pe arena internațională. Reflectând dispoziția stataliștilor, Elțin menționează că relațiile Rusiei cu Occidentul trebuie să fie echilibrate.

În acest context, programul stataliștilor devine tot mai popular. Speranța lui B. Elțin și a lui Kozîrev că Occidentul va susține Rusia, acordându-i sprijin, și va accepta integrarea acesteia în structurile occidentale a eșuat. Eșecul se observă și în sfera securității, aceasta fiind caracterizată prin lipsa susținerii Rusiei de către OSCE, cât și relațiile rezervate între Rusia și NATO [342, p. 85].

Supunând analizei procesul de formare a intereselor geostrategige, cât și a vectorilor politicii externe a Federației Ruse din perspectiva perindării liderilor politici la conducerea Rusiei (vezi anexa nr. 5), a proceselor electorale, cât și din perspectiva analizei principalelor documente

„Konțepția vneșnei politike Rossiskoi Federații – Concepția politicii externe a Federației Ruse'', în care sunt stipulate principalele direcții de poltică externă, pot fi distinse **cinci** etape.

Prima etapă de formare a principalelor direcții a intereselor geostrategice și a politicii externe coincide cu procesul de destrămare a URSS-ului – anii **1990-1993.** Imediat după destrămarea Uniunii Sovietice, diplomația rusă îndoctrinată de trecutul nu prea îndepărtat, nu poate să dispună de o bună pregătire. Primele încercări de a elabora o concepție a politicii externe sunt efectuate la sfârșirul anilor 1980, fiind caracterizate prin prezența excesului de ideologie. Diplomației anilor '90 îi revine unul din principalele roluri - de a construi o nouă Rusie în condițiile mediului internațional care se află în permanentă dinamică. Confruntându-se cu o problemă politico - psihologică, URSS se manifesta pe arena internațională ca o supraputere, care se opunea capitalismului, pe când Rusiei noi îi revine rolul de a se manifesta drept o nouă democrație. În litereatura de specialitate, perioada 1992-1993 este caracterizată ca una a schimbărilor și transformărilor în spațiul postsovietic. Administrația Federației Ruse evită să indice direcțiile, vectorii interesului național în sfera politicii externe. Identificându-se cu interesele comunității democrațiilor occidentale, Rusia depune eforturi de a convinge partenerii occidentali, neluând în seamă prezența neîncrederii din partea acestora, precum că intenționează să restructureze și să democratizeze fostul spațiu unional. La acea etapă, rolul principal în formarea vectorilor intereselor geostrategice, dar și a politicii externe a Rusiei îi revine ministrului de externe A. Kozîrev. Logica solidarității cu statele occidentale se vede în susținerea Rusiei a tuturor acțiunilor Occidentului pe arena internațională: destrămarea Iugoslaviei (1991-1992) și susținerea formării noilor state pe teritoriul fostei federații (la început Slovenia și Croația, apoi Bosnia și Macedonia). Moscova, alături de Comunitatea Europeană, recunoaște formarea noilor state.

Important este faptul că, la acel moment, SUA nu se grăbesc să recunoască independența acestor state [437, pp. 19-23]. Refuzul Rusiei de a susține Belgradul împotriva separatiștilor din Serbia și Croația este o surpriză pentru diplomația occidentală. Logica noii administrații a Federației Ruse rezidă în „determinarea poziției statului în procesul de democratizare''. Președintele B. Elțin depune eforturi de a convinge Comunitatea Europeană și SUA în intențiile sale de democratizare și occidentalizare a Federației Ruse. Activitatea diplomației ruse la începutul anilor '90 consta în intenția de a demonstra respectarea principiului Moscovei - „dreptul fiecărei națiuni la autodetermiare'', atât în interiorul fostei URSS, cât și în exteriorul acesteia.

Politica descentralizării era considerată drept principiul „națiunilor la autodetermiare''. În interior, guvernul Rusiei duce un joc riscant. Naționaliștii locali din Cecenia, republicile Caucazului de Nord, Povolgia cer dreptul la autodeterminare. Datorită acestei politici, elitele

republicilor autonome și ale regiunilor economic dezvoltate au acordat sprijin președintelui Elțin la alegerile din 1996. În această perioadă, politica externă a Rusiei este caracterizată ca fiind o continuare a politicii interne. Distrugând sistemul sovietic în interiorul statului, guvernul rus distrugea rămășițele ordinii mondiale anterioare, cea a bipolarismului, și contribuie la crearea unei noi ordini mondiale unipolare prin fortificarea prezenței SUA pe mapamond ca unică supraputere. Fiecare pas efectuat de Federația Rusă era considerat drept o dovadă a atașamentului față de valorile occidentale. În SUA și UE se duc discuții vizând noua ordine mondială și crearea societății globale democratice.

Caracteristic anilor ’90 este faptul că Rusia nu poate să-și manifeste activ interesele sale geostrategice, dar și politica externă pe arena internațională. Ea nici nu depunea efortul de a le manifesta. Creșterea prezenței SUA în spațiul Europei Centrale și de Est, cât și în statele ex-republici unionale, nu a cauzat proteste din partea Rusiei. Rusia nu numai că nu se opune concepției americane cu privire la ,,promovarea valorilor democratice’’, declarată în septembrie 1993, ba dimpotrivă, salută această politică, considerând-o drept o programă care poate să-i aducă beneficii. Concepția promova valorile și reformele democratice în statele fostului lagăr socialist, în special în statele membre ale Tratatului de la Varșovia, scopul principal al căruia se axa pe îndepărtarea statelor din Europa de Est de Moscova. Statele din regiune se reorientează din perspectiva economică la spațiul european, iar din perspectiva politică și militară- la colaborarea cu SUA. Astfel, în contextul nou creat, SUA devine cel mai influent actor politic în acest spațiu, preluând rolul de la statele vechi - lideri europeni Germania și Franța.

Rusia, în urma extinderii concepției și valorilor democratice occidentale, nu obține nici un avantaj. Dimpotrivă, atitudinea pasivă și loialitatea Rusiei față de acest procese duc la fortificarea prezenței SUA în Europa. La rândul lor, SUA și UE acceptă cererea Rusiei de a adera la cele mai importante organisme financiare iternaționale - Fondul Monetar Internațional (FMI) , Banca Mondială (BM) [462]. Cooperarea Rusiei cu aceste instituții, ca rezultat al terapiei de ,,șoc’’ a guvernului lui E. T. Gaidar, era principala condiție de a rezista crizei economice. Important este faptul că facilitățile acordate de către instituțiile financiare internaționale statelor din Europa de Sud Est, nu se referă și la cazul Risiei. Referitor la Rusia, Occidentul are motivele sale:

1. în primul rând, era important de a finaliza reformele în statele ex-socialiste cu ajutorul Occidentului;

2. în interesul creditorilor internaționali era de a impune Rusiei obligațiuni financiare, achitarea procentelor împreună cu suma de bază a datoriilor trebuia să depășească suma inițială creditată;

3. în al treilea rând, obligațiile asumate de către Rusia privind politica creditară ofereau instituțiilor financiare internaționale posibilități de a influența asupra politicii economice a

guvernului rus. Creditele erau acordate în baza unor condiții dure, care permiteau controlul organizațiilor internaționale asupra statului debitor [358].

Prima jumătate a anilor este caracterizată nu doar prin ruperea relațiilor cu statele ex-socialiste, dar și cu statele Orientului Apropiat, Asiei de Sud, ale Americii Latine. Rusia se retrage din regiunile lumii, în primul rând, din acele state cu care în trecutul nu prea îndepărtat fosta Uniune Sovietică a avut o colaborare politico-militară. De asemenea, pierde și pozițiile geostrategice pe arena internațională, inclusiv în spațiul est-european. Această retragere diplomatică de pe arena internațională se explică prin faptul utilizării raționale a resurselor naturale în interiorul țării. În exterior, acest proces este apreciat drept o retragere conștientă de pe arena iternațională petru a evita concurența cu SUA.

În această perioadă, pentru prima dată în istorie, elementul prezent în discuțiile politice occidentale devine politica internă a Rusiei. Fosta URSS tot timpul s-a condus de principiul de a nu supune discuțiilor situația internă a statului. Acest principiu a fost fixat și în Actul de la Helsinki din 1975 privind dreptul statului la alegerea propriului regim politic. În anul 1992, în timpul vizitei lui B. Elțin la Washington, este semnată Carta parteneriatului ruso-american privind relațiile de prietenie. În preambul, dar și în câteva articole, sunt stipulate principiile pe care urma să le respecte Federația Rusă în promovarea politicii iterne cu susținerea SUA: principiile democrațizării societății, respectarea drepturilor și libertăților omului, respectarea drepturilor minorităților, inclusiv ale celor naționale. Astfel, este primul caz în istoria Rusiei când, într-un document semnat cu un stat străin, este supusă analizei și reglementării situația internă, atât politică, cât și economică a țării. Prin acest document, practic Rusia își asumă responsabilitatea de a recunoaște dreptul SUA în calitate de arbitru neformal în aprecierea reformelor interne. În literatura de specialitate figurează termenul ,,tema pentru acasă'' înaintată Rusiei - un set de obligații moral-politice pe care și le-a asumat Kremlinul în scopul reformării și democratizării statului, dar și al apropierii față de SUA. În același document este stipulată problema securității comune a Americii de Nord și a Eurasiei, conform căreia ,,Securitatea devine de nedespărțit de la Vancouver (portul din Oceanul Pacific de la frontierea americano-canadiană) - până la Vladivostok''. Semnând acest document, Rusia oficial leagă securitatea sa națională de securitatea statelor membre ale NATO. În concepția administarației ruse, asigurarea securității Rusiei se va realiza în contextul cooperării cu Alianța Nord - Atlantică. Astfel, începe formarea relațiilor ,,cvasialiate,, dintre Rusia și SUA [304].

De la mijlocul anului '92, conform opiniei lui A. Pikaev, Rusia are patru scopuri specifice-retragerea armatei cât mai urgență din fostele republici unionale, susținerea ascunsă a trecerii forțelor armate sub jurisdicția fostelor republici unionale, ignorarea tendințelor separatiste, sancționarea participării forțelor din exterior în soluționarea conflictelor din spatiul postsovietic.

Inițial, președintele B. Elțin nu se opune deciziei Ucrainei de a trece sub jurisdicția statului o parte considerabilă a armatei fostei URSS. Creând în 1992 Ministerul Apărării, președintele Elțîn semnează Acordul privind Securitatea Colectivă a CSI. Până în ’93, guvernul rus susține politica identității naționale, formulate de ministrul pentru afaceri naționale V. Tișkov, care se pronunță pentru anularea principiilor etnice și a autonomiilor. Impunând primordialitate priorităților individuale și nu colective, în 1991 se adoptă legea privind cetățenia, conform căreia sunt recunoscuți cetățeni ai Rusiei toți locuitorii aflați pe teritoriul Federației Ruse. Astfel, este anulat principiul identității etnice [13, p.104]. Referitor la cetățenii aflați pe teritoriul statelor străine, guvernul rus refuză orice răspundere, în pofida afirmației lui B. Elțin de a apăra interesele și drepturile cetățenilor care locuiesc în afara Rusiei. Până în toamna anului ’92, A. Kozîrev afirma că rușii din afara Rusiei nu prezintă pericol.

Deja în primii ani de la colapsul fostei URSS, Federația Rusă manifestă interes față de statele est-europene, în special fățăde fostele republici unionale. Astfel, la 23 aprilie 1993, președintele Federației Ruse, B. Elțîn aprobă ,,Concepția politicii externe a Federației Ruse’’ [369], principalul obiectiv fiind ,,stabilirea relațiilor pozitive cu statele din vecinătatea apropiată’’ în scopul depășirii situației destabilizate și a proceselor dezintegraționiste din spațiul fostei URSS. O altă prioritate a interesului și a politicii externe este atribuirea și asigurarea rolului Rusiei în balanța mondială de influență, inclusiv statutul de mare putere [501]. În proiectul Elțîn – Kozîrev, Rusia trebuia să coopereze cu Occidentul, devenind parte a acestuia prin pierderea propriei identități. Ca rezultat al alegerilor parlamentare din ’93, tendința integrării în spațiul occidental este înlocuită cu cea antioccidentală. Victoria partidului naționalist al lui V. Jirinovskii este un răspuns la neglijarea statului forțelor armate. Drept consecință, A. Kozârev încearcă să corecteze vectorul politicii externe a Rusiei, conform dorințelor și preferințelor alegătorilor. Ministrul de externe Kozîrev anunță că teritoriile fostei URSS vor deveni sfera intereselor primordiale ale Federației Ruse, prin impunerea prezenței militare în regiunile în care Rusia tradițional a dominat.

În acest context, Rusia a elaborat fundamentul teoretic pentru intervențiile sale armate, care, la rândul lor, consolidau comportamentul politico-militar al elitei ruse din Moscova și al minorităților ruse din noile state independente. Astfel, la 2 noiembrie 1993, a fost adoptată noua Doctrină militară rusă, care stabilește zece surse de pericol militar extern, printre care șase oferă posibilitatea intervenției militare în așa – numita străinătate imediată:

a) zone de conflicte locale existente sau potențiale, în special lângă hotarele Rusiei;
b) violarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor ruși în străinătate;
c) atacarea obiectivelor militare ruse în străinătate;
d) pregătirea grupurilor militare de a intra pe teritoriul Rusiei sau al aliaților săi;

e) extinderea blocurilor militare în detrimentul Rusiei;

f) provocări armate la frontierele Rusiei sau ale aliaților săi [97, p. 310] .

De asemenea, Rusia inițiază semnarea Acordului privind crearea uniunii economice a CSI-ului. Ciocnindu-se de opoziția din interiorul statului, conducerea Federației Ruse refuză cooperarea cu NATO și, respectiv, participarea la ,,Parteneriatul pentru Pace'', elaborat în scopul cooperării militare cu NATO. Schimbarea vectorului intereselor și a politicii externe a Federației Ruse, mai curând este o cedare tactică. Ca rezultat, stataliștii, sau așa - numiții ,,derjavniki'' formulează o alternativă cursului occidental, cea ,,euroasiatică'', reorientând vectorul intereselor, dar și al politicii externe a Federației Ruse versus spațiul asiatic și cel al Orientului Mijlociu. Opoziția se pronunță pentru o cooperare mai activă cu Asia și Orientul Apropiat. În acest context, ministrul de externe rus A. Kozîrev se pronunță pentru intensificarea relațiilor Federației Ruse cu China și India [304].

Cooperarea cu statele foste republici unionale devine principala direcție strategică a interesului și a politicii externe a Federației Ruse. Liderii politici pornesc de la retorica privind marea răspundere a Federației Ruse pentru statele postsovietice. Sub presiunea politică, B. Elțin anunță că Rusia trebuie să-și intensifice prezența militară în Georgia, Republica Moldova, Armenia și Asia Centrală. În acest context, Kozîrev subliniază importanța teritoriilor fostei URSS drept ,,zone cu caracter special pentru interesul Rusiei'', iar ideea implicării forțelor NATO și OSCE în scopul soluționării conflictelor nu mai este valabilă [493, p. 97-107].

Primele alegeri în Duma de Stat din 12 decembrie 1993 denotă o scădere bruscă a popularității forței prezidențiale și o creștere a dispoziției naționaliste. Entuziasmul privind cooperarea cu Occidentul, de la care societatea liberală aștepta susținere și ajutor, se decepționează în ,,solidaritatea democratică, iar SUA sunt învinuite de implicare în treburile statului. În rezultatul alegerilor parlamentare, ideea privind identitatea națională pierde din actualitate, iar ideia integrării cu Occidentul suferă eșec, fiind respinsă de coaliția de opoziție a stataliștilor. De asemenea, un șir de evenimente au contribuit la victoria stataliștilor asupra occidentaliștilor: Occidentul nu a manifestat interes față de Rusia ca pentru un stat independent. În al doilea rând, contextul politic intern a dus la victoria stataliștilor asupra occidentaliștilor [493, p.108]. De asemenea, pe teritoriul fostei URSS apar zone conflictogene. Opoziția de stânga aduce președintelui Elțîn învinuiri de neglijare a intereselor naționale și de promovare a unei politici proocidentale.

În acest context, în 1994, ministrul de externe A. Kozîrev numește interesele Rusiei manifestate în spațiul fostelor republici unionale ,,interese speciale''. Cu toate că activarea politicii ruse în spațiul CSI simboliza o nouă tendință, realitatea de la mijlocul anilor '90 devine

tot mai contradictorie. Războiul din Bosnia din septembrie 1995, cu intervenția trupelor NATO în această țară, este supus unei critici dure în Federația Rusă, nu doar la adresa puterilor occidentale, dar și la adresa președintelui și ministrului de externe Kozîrev de a nu evita această intervenție. De asemenea, se observă o diminuare a popularității președintelui B. Elțîn și, dimpotrivă, are loc o creștere a popularității forțelor antioccidentale în Federația Rusă. În Occident însă, sunt puse în discuții perspectivile extinderii NATO spre Est, procese considerate drept o amenințare și presiune asupra Rusie [304].

Anii **1996-2000** constituie cea de a doua etapă de manifestare a interesului geostrategic și a politicii extene a Federației Ruse în spațiul est-european. Odată cu alegerile prezidențiale din 1996 și numirearea lui E. Primakov în calitate de ministru al afacerilor externe al Federației Ruse, politica externă ia un nou curs. Noul ministru, folosind activ diplomația, încearcă să readucă Rusiei statutul de putere deținut anterior, însă, politica lui E. Primakov nu aduce reforme și succese în dezvoltarea economică a Rusiei. Intenția de a integra fostele republici unionale într-un spațiu comun este dictată de logica geopolitică, dar nu de cea economică. Economia Rusiei se afla intr-o situație de regres, care nu atrăgea investitorii din Occident [493, p. 43-44]. Numirea lui E. Primakov în calitate de ministru al afacerilor externe al Rusiei, oficial poate fi considerată ca sfârșitul cursului prooccidental al Federației Ruse. Deși ideea centrală a noului ministru de externe se axa pe acordarea Rusiei a statutului de supraputere în interioril statului, Rusia se ciocnește cu fenomenul separatismului și instabilității (în special această instabilitate este prezentă în una dintre cele mai sudice regiuni - Cecenia). E. Primakov și adepții săi nu considerau că caracterul politicii internaționale este format sub influența tendințelor de cooperare. Ei considerau Rusia, din perspectivă istorică drept putere capabilă să-și apere iteresele sale cu propriile forțe, iar scopul principal consta în menținera acestui statut [493, p.115].

Stataliștii (o bună parte ex-occidentaliști) se pronunțau pentru menținerea de către Federația Rusă a statutului de supraputere, care încearcă să-și asigure și să-și realizeze interesele reieșind din sfera de influență în relațiile internaționale. În discursurile politice, deseori sunt folosiți termenii de idee națională, mare putere, Eurasia-termeni care intră în lexicul stataliștilor. E. Primakov, în programul de guvernare, se concentrează asupra a două elemente: 1) ideea de a readuce Rusia pe arena internațională și de a reține ambițiile unipolare ale SUA în coaliție cu alte state în contextul lumii multipolare, și 2) integrarea statelor în spațiul postsovietic, sub controlul Moscovei. Reieșind din aceste principii, Primakov considera că Federația Rusă trebuie să ducă o politică externă activă, iar în relațiile cu Occidentul trebuie să se conducă reieșind din propriile interese. De asemenea, își expune părerea privind sistemul multipolar. Conform opiniei noului ministru de exerne rus, Rusia în scurt timp ar putea deveni dependentă de alte state mai

puternice, iar pentru a păstra importanța sa geopolitică pe arena internațională, Rusia trebuia să devină un pol de putere independent.

Logica statalișților este simplă - forța dictează forță, iar în condițiile unipolare, Federația Rusă nu dispune de suficiente atuuri, nu dispune de voce pe arena internațională. De aceea, conform opiniei curentului ,,statalișților'', Rusia, în relațiile cu Occidentul, trebuie să se abțină de la cooperarea cu cel mai puternic actor geopolitic, adică SUA. Federația Rusă trebuie să se conducă de principiile de a influența crearea alianțelor, iar din prezența potențialelor conflicte și contradicții, existente în politica mondială, ca de exemplu între Occident și lumea musulmană, sau statele asiatice și musulmani, Rusia trebuie doar să aibă foloase și avantaje. Conform noii concepții, Rusia trebuia să ducă o politică multilaterală în lume și să tindă să dezvolte relații balansate atât cu statele occidentale, cât și cu cele orientale și asiatice.

Reieșind din amplasarea geografică, conform opiniei lui E. Primakov, Federația Rusă este un stat și occidental, dar și asiatic. Ea este și Europa și Asia, iar această amplasare geopolitică joacă un rol important în formarea politicii externe a Federației Ruse, cât și în procesul de formare a interesuli său național. Astfel, interesele geostrategice ale Federației Ruse, conform Concepției politicii externe din 1998 [362], includ relațiile nu doar cu SUA sau Europa, dar și cu China, India, Japonia. În afara acestui cadru geopolitic, Rusia ar înceta să fie o putere care să dețină rolul pe care îl deține pe arena internațională. În procesul creării relațiilor cu toate aceste state, Federația Rusă trebuie să țină cont de valorile geopolitice și istorice. De asemenea, statalișții se pronunță pentru crearea în spațiul postsovietic a unei zone bine integrate, în care Rusiei i-ar reveni rolul principal de a crea relațiile dintre statele foste republici unionale. Interesele geopolitice ale Rusiei se extind în afara hotarelor, spațiului de suveranitate, iar cursul politicii externe are un caracter mai pragmatic [493, p. 118-122].

Noul ministru duce o politică externă moderată, consolidând astfel poziția Federației Ruse pe arena internațională, cooperând cu Occidentul acolo unde este posibil și evitând conflictele, unde ar putea să apară. În relațiile cu Occidentul, starategia lui E. Primakov iclude două aspecte: 1) susținerea ONU ca instituție de bază, care impune regulile de conduită internațională statelor, și 2) dezvoltarea relațiilor strânse cu statele influente din afara sferei occidentale, cum ar fi China și India [429].

Un rol important al politicii lui Primakov, în condițiile extinderii NATO spre Est, este cel de adaptare a Rusiei la noile realități. Extinderea NATO era considerată drept amenințare directă la adresa securității Federației Ruse. Ca reacție și strategie a lui Primakov este semnarea în 1997 a documentului care vizează relațiile și cooperarea în domeniul securității dintre Federația Rusă și NATO. Conform documentului însă, Federația Rusă nu dispune de dreptul de veto, iar intervenția NATO în Balcani a demonstrat acest fapt. În Rusia, documentul este supus critici, în

special de către Ziuganov. În calitate de statalist, Primakov depune eforturi de a mări potențialul economic și militar al Rusiei. În sfera economică Primacov nu continuă politica lui Kozîrev de aderare la organizațiile occidentale, dar creează independența Rusiei de aceste instituții, intenționând de a readuce Rusia pe arena internațională prin oferta de materii prime pe piețele din Occident.

În pofida eforturilor lui Primakov de-a restabili indipendența economică a Rusiei, totuși, la acel moment, țara deținea o datorie de 17, 5 miliarde $ SUA, în timp ce bugetul intern constituia 20 miliarde $ SUA. Dificitul bugetului, ca rezultat al incapacității guvernului de a cere credite, este în creștere, începând cu reformele lui Elțin. FMI, la rândul său, cere executarea exactă a condițiilor de creditare [460].

În relațiile cu SUA, E. Primakov își exprimă dezacordul în cazul impunerii de către SUA a sancțiunilor Iugoslaviei și Iracului. Conform opiniei ministrului Primakov, existau trei cauze pentru care Rusia nu susținea intervenția americană în aceste state: 1) atitudinea negativă a Federației Ruse față de ,,unipolaritate'', nedorind să urmeze SUA; 2) datoriile impunătoare de 7 miliarde a Iracului față de Rusia, care nu puteau fi întoarse fără anularea sancțiunilor; 3) creșterea agenților economici ca ,,Lukoil'' care tindeau să încheie acorduri cu Iranul, cât și cu piața arabă în general. Intervenția NATO în Belgrad, în martie 1999, a modificat structura relațiilor Federația Rusă - NATO. Acțiunile NATO erau considerate de către Rusia drept încălcarea normelor Actului de la Helsinki privind respectarea suveranității statelor. Rusia încetează activitatea sa în ,,Actul de bază'', rechemându-și misiunea de la Bruxelles și cerând reprezentanților NATO de a părăsi teritoriul Federației Ruse [493, p.127-131]. Imposibilitatea Rusiei de-a se opune intervenției NATO în Irak și Iugoslavia, cât și dependența față de organizațiile financiare occidentale, fac ca Rusia să se izoleze pe arena internațională.

Considerâd extinderea NATO spre Est drept principala amenințăre la adresa securității Rusiei, mulți stataliști, în condițiile noi create, considerau oportună integrarea spațiului ex-sovietic, în scopul autoapărării. De asemenea, politica activă a lui Primakov presupunea cooperarea geostrategică în sfera economică cu China și cu Orientul Apropiat.

Reeșind din prezența zonelor conflictogene pe teritoriul statelor ex-republici unionale, cât și sub pretextul apărării intereselor etnicilor ruși, aflați în afara teritoriului Rusiei, Moscova considera necesar de a păstra prezența militară în aceste spații. Primakov considera necesar de a apăra interesele celor a peste 25 de milioane de ruși din afara Rusiei. Pe teritoriul Federației Ruse locuiau 140 de etnii. Problema consta în găsirea unei modalități de a restabili identitatea transnațională a comunității pe teritoriile statelor fostei Uniuni. În 1996, prin Ordinul nr. 909 este aprobată Concepția privind politica națională a Federației Ruse, în care sunt formulate principalele aspecte multietnice și garantarea ,, păstrării culturale, cât și dezvoltarea tradițiilor

naționale, cooperarea popoarelor slave, turcice, caucaziene, ugro-finice, mongoloide și altor popoare ale Federației Ruse care locuiesc în spațiul euroasiatic''. Acest proiect însă nu a fost realizat așa cum își doreau Elțin și Primakov [374] .

De asemenea, Rusia este interesată în întoarcerea patrimoniului economic de valoare din spațiul postsovietic. Concepția integrării devine clar formulată la 14 septembrie 1995, când președintele B. Elțin semnează Ordinul nr. 940 privind ,,cursul strategic al Federației Ruse și statelor CSI [466]. ,,Pentru prima dată de la destrămarea URSS-ului, Federația Rusă declară oficial prioritare relațiile cu statele CSI în scopul realizării intereselor naționale ale Federației Ruse, cât și cu scopul de a crea o uniue economică și politică a statelor integrate, capabilă să ocupe un loc pe arena internațională. Pentru Primakov, integrarea spațiului postsovietic este dictată de necesitatea asigurării securității statului. Politica lui Primacov a fost însoțită de schimbări în realizarea interesului geostrategic al Rusiei și readucerea statutului de putere pe arena internațională. Acest curs, cu toate că era diferit, avea unele trăsături comune cu cel al politicii sovietice. Chiar și în codițiile cooperării cu statele occidentale, toate încercările de a obține recunoașterea de mare putere s-au soldat cu insucces, având doar un efect limitat. Majoritatea acordurilor semnate de către statele CSI-ste practic nu funcționează, iar statele își realizează interesele naționale de sine stătător.

Noua Doctrină militară a Federației Ruse, aprobată de către Dmitrii Medvedev, reprezintă un document ce susține în întregime eforturile liderilor de la Kemlin pentru asigurarea intereselor naționale ale Federației Ruse. Prevederi similare au fost incluse în Strategia de securitate națională [376] și Doctrina maritimă [410], ambele documente rămânând valabile până în anul 2020. Caracteristic pentru aceste documente este faptul că accentul principal nu se axează pe confruntarea ideologică, ci mai mult pe capacitatea actorilor participanți la viața internațională de a-și asigura propria securitate prin utilizarea armelor nucleare. Inegalitatea rezultată din capabilitățile militare pe care le dețin diferiți participanți la procesele și fenomenele politice internaționale le oferă posibilitatea marilor puteri nu doar de a adopta poziții de protectori, dar și să utilizeze în acest scop toate mijloacele și instrumentele care reies din acest statut.

Noua doctrină militară, aprobată prin Decretul președintelui rus la 21 aprilie 2000, depistează, spre deosebire de Doctrina Kozîrev din 1993, 13 surse de pericol (în urma evoluțiilor postiugoslave și cecene) și reconfirm, în mare parte, atitudinea militantă față de protecția cetățenilor ruși peste hotare, și, în general, față de tentativele de subminare a consolidării Rusiei față de un ,,centru influent al lumii multipolarre''. Experții ruși consideră că Rusia are posibilitatea să-și mențină statutul de putere influentă și chiar de mare putere, unul din argumente fiind existența moștenirii istorice, potențialul politic de influiență în lume, acumulat de Imperiul Rus și de către fosta URSS. Un pericol grav, în opinia Moscovei, este tendința

crescândă de asociere a membrilor comunității (CSI) pentru a exercita presiuni în comun asupra Rusiei, adică o integrare politică împotriva Rusiei (este semnificativă atitudinea negativă a Rusiei față de grupul GUAM, insignificant sub raport politic sau militar). În viziunea Moscovei, accentul, în raport cu statele fostei URSS, trebuie să fie pus pe relații bilaterale, apărând cu fermitate interesele economice naționale [97, p.310]. De asemenea, unul din obiectivele politicii externe rămâne a fi apărarea drepturilor populației rusofone și a limbii ruse în noile state independente.

Perioada anilor **2000-2012** constituie cea de a treia etapă a formării interesului geostrategic al Federației Ruse. Venirea președintelui V. Putin și a echipei sale fac ca abordările Federației Ruse să devenă mai explicite și mai pragmatice, iar național-șovinismul rus este orientat tranșant spre gestionarea unor relații ce presupun subordonarea completă a fostelor republici sovietice față de Rusia [199, p. 311]. Odată cu venirea noului lider V. Putin, interesul geostrategic și politica externă a Federației Ruse iau un curs axat pe pragmatism, care este o continuare a politicii anterioare, dar care, totodată, își are specificul său [501], axată pe pragmatism, principala valoare ale statului fiind patriotismul.

Președintele Putin, în realizarea intereselor și a politicii externe, se axează nu doar pe ideile occidentaliștilor, dar și ale stataliștilor, intenționând să creeze din Rusia o mare putere [493, p. 157]. În spiritul stataliștilor și ale politicii lui Primakov, V. Putin se pronunță pentru relațiile Federației Ruse cu statele Asiei, China, India, Mongolia, Coreea de Nord și Brunei. Spre deosebire de predecesorul său B. Elțin, V. Putin vede posibilitățile și perspectivele care se deschid Rusiei, considerând necesar pentru Federația Rusă de a obține succes și în sfera economică, nu doar în cea militară. Astfel, conform declarațiilor lui Putin, „în relațiile internaționale contemporane principala caracteristică este concurența - pentru piețe de desfacere, investiții, influență politică și economică... și nimeni nu va ajuta Rusia, doar singuri trebuie să ne luptăm pentru a obține un loc pe arena internațională. Referitor la amenințările la adresa securității, pentru Putin principala amenințare sunt acțiunile teroriste din exterior. Afirmarea „nimeni nu intenționează să lupte cu Rusia'', se referea la state, dar nu și la teroriști. De aceea, susținerea Occidentului în lupta contra terorismului este unul din principiile intereselor și politicii externe ale Federației Ruse.

Politica lui Putin se axa pe ideologia liberalilor gata să susțină cursul prooccidental, dar și a stataliștilor, care se pronunță pentru readucerea Federației Ruse pe arena internațională ca mare putere [329]. După ce s-a realizat şi lansat Concepția politicii externe, în luna august 2008, Rusia elaborează un nou document, oferindu-i un stimulent suplimentar în ceea ce privește rolul şi misiunea Federației Rusie de a fi şi un actor pro-activ, de prim rang, pe scena internațională. Rusia, prin Strategia de securitate națională, reconfirmă dorința de a edifica o lume multipolară,

în care ordinea internațională va fi asigurată de 5-6 actori. De asemenea, din punct de vedere al Strategiei naționale de securitate, Federația Rusă consideră că Organizația Națiunilor Unite reprezintă elementul central al sistemului stabilității relațiilor internaționale, astfel încât există o egalitate de şanse pentru statele care se bazează pe instrumente civilizaționale de rezolvare a situațiilor de criză globală şi regională.

Din punct de vedere al noii viziuni de securitate a Rusiei, un accent sporit al statului rus se va exprima prin creşterea interacțiunii în formate multilaterale, precum G-8 (7+1), G-20, RIC (Rusia, India, China), BRIC (Brazilia, Rusia, India, China), dar şi prin folosirea unor alte institute nonformale, internaționale. Pentru strategia de securitate națională a Rusiei, referința cheie în abordarea mediului de securitate este edificarea pe picior de egalitate a unui parteneriat strategic cu SUA în baza intereselor care coincid. În plan european, Federația Rusă „se pronunță pentru o consolidare cuantificată a mecanismelor de interacțiune cu Uniunea Europeană, incluzând formarea consecventă a spațiilor comune în sferele economiei, securității interne şi internaționale, a învățământului, ştiinței, culturii". Interesele naționale ale Rusiei, pe termen scurt, revendică formarea unui sistem transparent de securitate colectivă în spațiul euroatlantic ce ar avea o bază de drept contractual. Federația Rusă este în căutarea unui nou rol, astfel încât, până în anul 2020, îşi doreşte să fie propulsată ca una dintre cele mai mari puteri. Drept urmare, am putea spune că ajustarea tuturor actelor sale strategice îşi are un termen bine stabilit, anul 2020, şi, totodată, sunt vizibile tendințele de emancipare eurasiatică, completate de eforturile de apropiere de spațiul european [231].

Principalele amenințări externe la adresa securității Federației Ruse, conform Doctrinei militare din 21 aprilie 2000, compartimentul „Voenno-politiceskie osnovî'', punctul 5, sunt : pretențiile teritoriale față de Federația Rusă; implicarea în treburile interne ale Federației Ruse; intențiile de a ignora interesele Federației Ruse în soluționarea problemelor care vizează asigurarea securității internaționale, opunerea de a contribui la fortificarea Federației Ruse pe arena internațională ca centru de putere într-o lume pluricentristă; pezența punctelor conflictogene, în primul rând, în apropierea hotarelor Federației Ruse și ale aliaților săi; creşterea și formarea grupărilor/forțelor care duc la destabilizarea balanței de putere în apropierea hotarelor Federației Ruse și a hotarelor aliaților săi, cât și asupra teritoriilor sale maritime; extinderea blocurilor și alianțelor militare în defavoarea securității Federației Ruse; introducerea forțelor militare străine și încălcarea Statutului ONU pe teritoriul statelor din apropiere sau a statelor prietene Federației Ruse; crearea și pregătirea pe teritoriul altor state a formațiunilor și grupărilor înarmate cu scopul de a fi dislocate pe teritoriul Federației Ruse și a aliaților ei; atacul (provocările armate) asupra obiectelor militare ale Federației Ruse amplasate pe teritoriile statelor străine, cât şi asupra obiectelor şi construcțiilor amplasate în apropierea

hotarelor Federației Ruse sau a hotarelor aliaților ei, precum și în Oceanul Planetar; acțiunile, direcțiile îndreptate spre încălcarea stabilității globale și regionale, inclusiv pe calea impunerii obstacolelor activității sistemului de administrare statală și militară, asupra încălcării funcționării forțelor strategice nucleare, a sistemelor de preîntâmpinare a atacurilor rachetelor, a sistemului de apărare antirachetă, controlul spațiului cosmic, obiectele de păstrare a armamentului nuclear, energeticii nucleare, a industriei nucleare și chimice, cât și a altor obiecte care prezintă pericol. De asemenea, conform Doctrinei, drept amenințări la adresa securității Federației Ruse mai pot fi enumerate: discriminarea, încălcarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor Federației Ruse în statele străine, cât și terorismul internațional [318].

Sub forma noțiunilor precum pericol militar, conflict militar, amenințare militară, conflict armat, război local sau război regional, acestea contribuie în mod eficient la atingerea precum și la menținerea unei anumite regiuni sub influență politică. Rusia încearcă totuși să se adapteze pe parcurs la noile condiții de securitate internațională, unde alți actori, și aici nu mă refer la cei din perioada Războiului Rece, luptă pentru supremația politică, economică, precum și militară.

În conformitate cu textul noii Doctrine militare a Federației Ruse, Alianța Nord-Atlantică, prin activitățile sale pe care le derulează în diferite regiuni, încalcă anumite principii și norme de drept internațional. În acest context, se menționează faptul că, există tendințe de separare a unor forțe militare străine în apropierea frontierelor aliaților Rusiei sau poate chiar a propriilor hotare. Din aceste considerente, liderii de la Kremlin nu vor accepta sub nici o formă amestecul în treburile interne ale Federației Ruse, dar și în cele ale partenerilor săi. În acest caz, cel mai mare pericol la adresa securității militare a Federației Ruse il reprezintă extinderea NATO și apropierea infrastructurii militare a acestei origanizații de frontierele Rusiei, deoarece procesul de extindere a Alianței Nord-Atlantice contravine intereselor politice și de securitate ale Moscovei.

Recurgând la analiza Doctrinei Militare a Federației Ruse, este de observat faptul că, din textul acestui document nu au fost excluse nici pericolele interne, care țin în special de construcția instituțională a organelor statului. Autorii documentului nu exclud posibilitatea unor tentative de încălcare a unității și integrității teritoriale a Federației Ruse, fapt ce conduce la posibilitatea de a exista anumiți subiecți ai Federației Ruse care ar putea să își dorească un statut superior celul pe care îl oferă autonomia teritorială, lucru pe care conducerea de la Moscova nu îl acceptă sub nici o formă.

Potrivit noii doctrine, tezele conceptuale în domeniul asigurării securității naționale a Rusiei se bazează pe o interrelaţie şi o interdependenţă fundamentală între Strategia de securitate naţională a Federației Ruse din 2000 până în 2020 [376] şi Concepţia de dezvoltare social-economică a Federației Ruse pentru perioada până în anul 2020 [375]. Realizarea Strategiei de

securitate națională a Federației Ruse până în anul 2020 urmează să fie un factor mobilizator pentru dezvoltarea economiei naționale, îmbunătățirea calității vieții populației, asigurarea unei stabilități politice în societate, întărirea apărării naționale, a securității statale şi a ordinii publice, sporirea capacităților concurențiale şi a prestigiului internațional pentru Federația Rusă [230].

Astfel, conform Concepției politicii externe a Federației Ruse, aprobată de către președintele V. Putin la 28 iunie 2000, priorități ale intereselor și ale politicii externe, conform capitolului IV *„Reghionalinîe prioritetî''*, revin relațiilor cu statele membre ale CSI, în baza relațiilor de vecinătate și a parteneriatului strategic cu fiecare stat aparte și reieșind din interesele Federației Ruse. De asemenea, Federația Rusă se pronunță pentru integrarea spațiului postsovietic, în primul rând, prin Uniunea Vamală, Tratatul securității colective, Uniunea Rusia – Belarus. Prioritare vor fi eforturile comune în soluționarea conflictelor în statele membre ale CSI, lupta împotriva amenințărilor la adresa securității, cum ar fi terorismul internațional. De o importanță majoră rămân a fi relațiile cu UE, ca principal partener economic. În acest context, Federația Rusă dezvoltă relații de prietenie și cooperare cu state ale Europei Occidentale cum ar fi: Germania, Franța, Italia, Marea Britanie, dar și cu statele baltice și cele ale Europei Centrale și de Sud-Est. Din anumite motive, politica NATO nu intră în sfera de interese a securității Federației Ruse, deseori devenind contradictorie. Dialogul constructiv și cooperarea dintre NATO și Rusia sunt posibile doar în cazul coinciderii intereselor Federației Ruse cu SUA și NATO. Federația Rusă este dispusă să depășească momentele de criză în relațiile cu cele ale SUA, păstreze și să extindă infrastructura dezvoltată în ultimii 10 ani. Importante pentru Rusia sunt relațiile cu statele Asiei și Orientului, cât și relațiile cu China, India, Japonia, Iran [367].

Examinând evoluția interesului geostrategic al Federației Ruse, putem considera că perioada anilor **2012-2014** este cea de a patra etapă. La 12 iulie 2008, președintele D. Medvedev aprobă „Concepția politicii externe a Federației Ruse în redacție nouă''. Astfel, analizând textul Documentului, este de menționat faptul că, în locul termenului de „mare putere'', Federația Rusă pentru prima dată este numită (fapt important) și cea mai mare putere euroasiatică. În document se vorbește despre perspectivele și pierderea monopolului Occidentului asupra proceselor globale. Crearea statului unional cu Belarus dispare din lista priorităților politicii Federației Ruse. Această prioritate este înlocuită cu crearea Uniunii Economice Euroasiatice, OTSC, OCȘ. În document pentru prima dată este indicată politica securității energetice și se subliniază că Federația Rusă utilizează toate resursele pe care le are la dispoziție în scopul realizării intereselor sale geostrategice [366].

Astfel, în conformitate cu Concepția politicii externe a Federației Ruse, aprobată de către președintele Federației Ruse V. Putin la 12 februarie 2013**,** capitolul II „Sovremennîi mir i vneșneaia politika Rossiskoi Federații'', capitolul IV „Reghionalinîe prioritetî'', art. 42,

Federația Rusă consideră drept prioritare dezvoltarea relațiilor bi- și multilaterale cu statele membre ale CSI, se pronunță pentru o viitoare aprofundare a acestora la nivel regional, care au nu doar un trecut istoric comun, dar și un potențial comun de integrare în diferite sfere cu Federația Rusă. Conform art. 43 al Concepției, Rusia deține relații de prietenie cu fiecare stat membru al CSI, în baza egalității, interesului reciproc, tinde spre intensificarea proceselor integraționiste în spațiul postsovietic, iar cu statele disponibile spre aceste procese, Rusia va dezvolta relații strategice de parteneriat și colaborare [363].

De asemenea, Rusia va depune eforturi pentru consolidarea cooperării și integrării în spațiul Uniunii Economice Euroasiatice (art. 44), va coopera activ cu statele CSI în sfera umanitară, păstrând tradițiile și patrimoniul național (art. 45), va coopera în sfera asigurării securității reciproce, acționând de comun acord împotriva amenințărilor la adresa securității, în primul rând a terorismului internațional, a extremismului, a comerțului ilegal cu substanțe narcotice, va combate criminalitatea internațională, migrația ilegală. În acest context, Federația Rusă, conform Concepției, nu va admite destabilizarea siuației în Caucaz. În calitate de garant al asigurării securiității în spațiul postsovietic este Organizația Tratatului privind securitatea colectivă (OTSC), cât și transformarea acesteia într-o organizație universală (art. 47). În acest scop, Rusia (art. 48, pc. a.) va depune eforturi și va lucra asupra realizării potențialului CSI, întăririi acestei organizații la nivel regional, într-un forum al dialogului politic multilateral, și un mecanism de cooperare în sfera economică, umanitară, lupta împotriva amenințărilor tradiționale și celor noi. Rusia, pe lângă toate activitățile de cooperare cu statele CSI, va depune eforturi în soluționarea conflictelor din spațiul postsovietic, va căuta mijloace de rezolvare a conflictului transnistrean, în baza respectării suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, acordând un statut special zonei transnistrene, va contribui la soluționarea conflictului din Carabahul de Munte (art.49). Drept prioritate în politica Rusiei este stabilirea și dezvoltarea relațiilor cu Georgia, în acele sfere în care partea georgiană este disponibilă să coopereze (art. 52) [363].

Reieșind din realitățile politicii internaționale, Federația Rusă va deține relații de parteneriat cu SUA și UE (art. 54). Conform art. 55, politica externă rusă în direcția euroatlantică este orientată spre formarea unui spațiu unic al păcii, securității și stabilității, axat pe principiile egalității și încrederii reciproce. Rusia are însă o atitudine negativă față de extinderea NATO spre Est (art. 79, 82) [363].

Restartarea în relațiile ruso-americane, odată cu venirea la putere a lui B. Obama în SUA și a lui D. Medvedev în Rusia, a fost stopată de revenirea lui V. Putin la conducere în 2012. Astfel, în relațiile dintre Federația Rusă și SUA apare din nou o răcire. Există obstacole care sunt un impediment în relațiile Federației Ruse cu SUA. Principalul impediment este tendința SUA de-a limita acțiunile geostrategice și geopolitice, inclusiv poziția Rusiei pe arena internațională din

contul extinderii NATO și al amplasării scutului antirachetă în Europa de Est, ceea ce contravine intereselor geostrategice ale Federației Ruse pe arena internațională. Evenimentele din Orientul Apropiat, din spațiul ex-sovietic, asupra caruia SUA încearcă să-și impună controlul, face ca Federația Rusă să fie limitată în acțiunile sale.

Cea de-a cincea etapă de formare a interesului geostrategic al Federației Ruse poate fi considerată perioada anului **2014-2016**. Supunând comparației această etapă cu etapele precedente, aceasta poate fi caracterizată prin manifestarea unei politici și a acțiunilor agresive ale Rusiei pe arena internațională, în special în spațiul CSI. Ocuparea Crimeei în 2014 de către Federația Rusă și acțiunile de susținere a forțelor separatiste din regiunile Lugansk și Donețk ale Ucrainei, prin impunerea embargourilor la produsele vinicole și fructele provenite din Republica Moldova, cât și prin reacția la sancțiunile internaționale, practic poate fi considerată ca un al Doilea Război Rece dintre Rusia și Occident. De asemenea, această etapă este caracterizată prin răcirea relațiilor Federației Ruse cu Occidentul, răcire cauzată de disputele contradictorii privind extinderea NATO în Est. Criza ruso-ucraineană din 2014 a contribuit la izolarea Federației Ruse, inclusiv la răcirea relațiilor cu SUA și statele europene. În contextul embargourilor impuse de către SUA și UE Federației Ruse în urma ocupării Crimeei, președintele V. Putin aduce o serie de învinuiri puterilor occidentale privind extinderea NATO spre Est. Drept pretext, sunt invocate înțelegerile dintre liderii marilor puteri (în formatul 2+4) - Republica Democrată Germania și Republica Federativă Germania, Franța, SUA, URSS și Marea Britanie din 12 septembrie 1990 de la Moscova cu privire la semnarea Tratatului de suveranitate [271] care prevedea neadmiterea extinderii NATO în Europa Centrală și de Est, cât și neadmiterea dezvoltării unei infrastructuri militare în apropierea hotarelor Federației Ruse (vezi anexa nr.5).

Subiectul extinderii NATO a devenit unul destul de contoversat. În cercurile politicienilor marilor puteri, dar și în literatura de specialitate, acestui subiect i se acordă o atenție sporită. NATO afirmă că o astfel de promisiune nu a existat [317]. Există însă și opinii conform cărora SUA și UE, în scopul acordării unui sprijin Federației Ruse în anii ‘90, au dat garanția neextinderii NATO în Est. Partea sovietică fie din neatenție, fie din cauza încrederii pe care o avea față de puterile occidentale, nu a semnat aceste decizii. Extinderea NATO spre Est, consideră unii specialiști, a fost posibilă datorită greșelei protocolare a liderului URSS, M. Gorbaciov. În 1990 în cadrul discuțiilor liderilor SUA, Germaniei și URSS privind unificarea Germaniei, M. Gorbaciov a fost convins, aducându-se garanții și promisiuni că NATO nu se va extinde în Est ,,nici cu un pas’’, dar n-au semnat nici un acord. Neextinderea NATO spre Est a fost condiția înaintată de către URSS la acordul privind unificarea Germaniei [502]. Chiar dacă Occidentul a promis neextinderea NATO, din 1990 până în prezent, 10 state europene foste membre ale Tratatului de la Varșovia au aderat la Alianță.

Dacă e să analizăm valurile de extindere ale Alianței în Est, atunci acest proces poate fi justificat prin art. 6 al capitolului 2 ,,Încheierea și intrarea în vigoare a tratatelor'' al Convenției de la Viena din 1969 privind dreptul statelor de a încheia tratate [64], cât și prin art. 3 al Convenției de la Viena din 1986 privind dreptul statelor de a adera la organizații internaționale [314].

Actualmente, politica de fortificare a NATO în Est este considerată de către Federația Rusă drept nerespectarea promisiunilor din 1990 de către SUA și reprezintă un pericol la adresa securității sale. Conform poziției oficialilor ruşi, modificările făcute în doctrină au fost necesare datorită unor amenințări reale cu care se confruntă Rusia. Modificarea doctrinei militare a Federației Ruse s-a făcut în acord cu decizia Consiliului de Securitate al Federației Ruse din 5 iulie 2013. Versiunea finală a documentului a fost aprobată în cadrul reuniunii Consiliului de Securitate al Federației Ruse din 19 decembrie 2014 și semnată de către președintele V. Putin la data de 26 decembrie 2014. Contextul geopolitic al adoptării doctrinei a fost reprezentat de criza politică din Ucraina, un conflict armat prelungit în regiunea estică, ce a determinat o deteriorare a relațiilor cu SUA, UE, precum și cu NATO, dar și a schimbărilor survenite în cadrul relațiilor internaționale și a mediului internațional de securitate [231].

Contextul global al adoptării documentului se referă la cursa pentru exploatarea principalelelor categorii de resurse, în special petrol și gaze, îmbinat cu unele erori strategice ale SUA, a condus la re-crearea unor falii geopolitice, ce a condiționat sfârșitul perioadei de expansiune economică, integrare și partenerait european, care a început odată cu finalul regimurilor comuniste din estul Europei și căderea Zidului Berlinului în 1989. Instabilitatea socială s-a instalat datorită unui sistem politic care s-a dovedit a fi incapabil de a se adapta noilor schimbări. Drept urmare, instabilitatea si contagiunea socială se completează reciproc, lucru pe care au mizat și cei care s-au ocupuat cu organizarea *primăverii arabe*. Astfel, instabilitatea a pornit din nordul Africii până în Orientul Mijlociu, cauzând noul val de terorism islamic, de data aceasta mai violent decât ar fi Conflictul din Siria față de care opinia Moscovei a fost incă de la început diametral opusă celei a SUA. Relațiile bilaterale ruso-siriene, dar și posibila dorință de revanșă din partea Rusiei pentru a compensa votul din Consiliul de Securitate al ONU privind Libia, a adus Federației Ruse ascensiunea mult râvnită pe mapamond.

O altă amenințare la adresa securității, conform Doctrinei militare, este ascensiunea Statului Islamic, principala amenințare de securitate nu doar pentru Orientul Mijlociu și Apropiat, pentru Uniunea Europeană, dar și regiunea Caucazului aflată în sfera de influență a Rusiei. Contextul regional, pe fondul unei UE slabite din punt de vedere economic de politicile de austeritate care nu au avut un efect scontat, din contră, a agravat discrepanțele economice dintre state. De exemplu, estul Europei este perceput ca o importantă piață de desfacere și un furnizor

de forțe ieftine, care vine însă la pachet cu problemele numărului mare de emigranți. Putem remarca faptul că aspirațiile europene ale unor țări precum Republica Moldova, Ucraina, Georgia, sunt destul de complicat de pus în practică și sunt un generator de disensiuni chiar în rândul liderilor Uniunii Europene, iar acest aspect nu poate fi în avantajul Federației Ruse, care își dorește menținerea acestora în propria sferă de influență. Un alt moment, pe care il putem remarca, este amplasarea scutului antiracheta în România și Polonia, care a produs o mare nemulțumire Rusiei. Din 2012, prin vocea vicepremierului D. Rogozin, Kremlinul anunță că NATO este la un pas de a atinge limita ce va provoca un raspuns ferm din partea Rusiei. Un alt moment care a accentuat răcirea relațiilor Rusia - UE sunt sancțiunile impuse Federației Rusiei de către Occident [231].

În acest context, poate fi analizată și Strategia scurității naționale a Federației Ruse din 31 decembrie 2015, nr. 683 [476], aprobată în conformitate cu legile federale din 28 decembrie 2010, nr. 390- F3 ,,Securitatea'' [480] și din 28 iunie 2014, nr. 172 F-3 ,,Planificarea strategică a Federației Ruse'' [481], are drept scop, conform punctului 3 al compartimentului I ,,Obșcee polojenie'', … crearea condițiilor interne și externe privind realizarea intereselor naționale și a priorităților geostrategice ale Federației Ruse.'' Astfel, în conformitate cu punctual 8 al compartimentului II ,,Rossia v sovremennom mire'', ,,a crescut rolul Federației Ruse pe arena internațională, a crescut rolul în soluționarea conflictelor militare, asigurarea stabilității strategice și a supremației dreptului internațional în relațiile interstatale''. În conformitate cu punctul 12 al aceluiași compartiment, fortificarea Federației Ruse are loc pe fonul noilor amenințări la adresa securității, amenințări care au un caracter complex. Cursul politicii interne și externe a Federației Ruse este criticat de către SUA și aliații săi, care tind să-și mențină dominarea pe arena internațională. Conform punctului 13, compartimentul II, procesul de formare a sistemului pluricentrist este condiționat de procesele globale și instabilitatea regională. Pe arena internațională nu diminuează rolul factorului puterii (punctul 14), ,, … în apropierea frontierelor Federației Ruse are loc procesul de militarizare și înarmare, are loc creșterea potențialului NATO, dar și încălcarea principiilor dreptului internațional, are loc intensificarea acțiunilor statelor membre ale blocului NATO în apropierea frontierelor Federației Ruse, amplasarea sistemului antirachetă al SUA în Europa, regiunea Asia - Pacific și Orientul Apropiat sunt considerate, conform Strategiei, adevărate amenințări la adresa securității Federației Ruse''. Conform punctului 27, în scopul realizării intereselor naționale, Federația Rusă își va axa cursul politicii externe pe rațiune și pragmatism. Aceleași idei sunt expuse și în Concepția politicii externe a Federaiei Ruse din 12 decembrie 2016 [373].

Astfel, examinând evoluția interesului geostrategic și a politicii externe a Rusiei, am putea concluziona că Federația Rusă, pe parcursul a mai bine de 25 de ani de la destrămarea Uniunii

Sovietice, a depus eforturi de restabilire a statutului de altădată, cel de supraputere. Indiferent de perioadă, de orientările politicii externe și de viziunile liderilor politici de la Kremlin, Rusia a avut drept scop prioritar manifestarea sa nu doar ca mare putere la nivel regional prin restabilirea influenței în spațiul vecinătății apropiate, dar și prin restabilirea statutului și imaginii de putere mondială. Federația Rusă și-a structurat politica externă pe cinci mari linii directoare de acțiune, și anume: două dintre acestea vizează relația cu Statele Unite ale Americii și UE, iar celelalte trei vizează Asia de Est/Orientul Îndepărtat și în principal China, Orientul Apropiat și, nu în ultimul rând, fostele state ex-sovietice.

3.3. Concluzii la capitolul 3

„Noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'' care, deși ca fenomen este prezentă din momentul apariției actorilor geopolitici pe arena internațională, până în prezent nu i s-a dat o conceptualizare bine definită. Procesul de constituire a „noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european'', este rezultat al partajării zonei sub influența actorilor geopolitici-centrele de putere ca UE, SUA, NATO și Federația Rusă. Analiza „noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european'' a trecut prin câteva etape de constituire, cauzate de colapsul fostei URSS, de valurile de extindere ale UE și NATO în Est, cât și de reacțiile Federației Ruse la aceste procese. Dacă până la destrămarea fostei URSS republicile ex-unionale – Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Ucraina și, respectiv, Republica Moldova, dar și statele foste membre ale Tratatului de la Varșovia – Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, România, Slovacia se aflau în zona de influență a Rusiei, actualmente acestea, odată cu obținerea independenței, au propria poziție vizând vectorii politicii externe și ai orientării geopolitice. Reieșind din noua conjunctură geopolitică în proces de creare am putea înainta o primă încercare de a defeni fenomenul „ noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european''. Astfel, „noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'' reprezintă arealul constituit ca rezultat al dispariției (cazul URSS) și fortificării noilor actori geopolitici (UE), dar și al consecințelor partajării sferei de influiență în acestă zonă.

Examinând evoluția interesului geostrategic și a politicii externe a Federației Ruse prin prisma procesului de constituire a „ noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european'' am putea concluziona că Rusia, pe parcursul a mai bine de 25 de ani de la colapsul fostei Uniunii Sovietice, a depus eforturi de restabilire a statutului de altădată, cel de supraputere, având drept scop prioritar manifestarea sa nu doar ca putere regională prin restabilirea influenței în spațiul est-european în care deține interese, dar și prin restabilirea statutului și imaginii de putere mondială. Având interese în statele est-europene, Federația Rusă devine unul din principalii actori implicați în crearea „ noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european''.

4. REDIMENSIONAREA INTERESULUI GEOSTRATEGIC AL FEDERAȚIEI RUSE ÎN SPAȚIUL EST-EUROPEAN

După colapsul URSS-ului la sfârșitul secolului XX, puterile occidentale încearcă să-și stabilească influența în spațiul est-european, intenționând să-l aducă în sfera sa de influență - Europa de Est a fost cooptată în NATO și UE, iar Țările Baltice au fost primite, la rândul lor, în NATO. Federația Rusă este o regiune vastă. Este mult mai săracă decât restul Europei, dar dispune de două mari bogății: teritoriul și resursele naturale. Ambele bogății sunt o atracție permanentă pentru puterile occidentale, care văd o tentație de a-și spori atât dimensiunile către Est, cât și bogăția. Nesigură din punct de vedere geografic, Federația Rusă va folosi o parte din acestea în scopul de a crea o forță militară cu scopul de a-și proteja interesele. Rusia va încerca să-și creeze zone tampon pentru a se apăra de restul lumii.

Strategia militară a Federației Ruse cuprinde crearea zonelor tampon pe suprafețe întinse de-a lungul Câmpiei Nord-Europene, divizând și manipulând statele din vecinătatea apropiată, creând un nou echilibru de putere regională în Europa. Ceea ce nu poate tolera Federația Rusă este lipsa granițelor stricte, fără zone tampon, și țările învecinate unite împotriva sa. De aceea, acțiunile Federației Ruse, pe de o parte, pot fi considerate agresive, iar în același timp, analizate din perspectiva confruntărilor intereselor cu SUA și NATO, pot fi considerate defensive.

Statele Unite au consolidat relații cu Georgia și, respectiv, cu Ucraina. Rusia a privit Revoluția Portocalie din Ucraina din decembrie 2004 - ianuarie 2005 drept o tentativă a SUA de a atrage Ucraina în NATO și de a pregăti scena pentru a dezintegra Rusia. Dacă SUA și NATO ar fi reușit să domine Ucraina, Federația Rusă ar fi rămas fără apărare. Granița de sud cu Belarus, ca și frontiera de Sud-Vest a Rusiei, ar fi rămas larg deschise. În plus, distanța dintre Ucraina și vestul Kazahstanului este de aproape 650 km, întocmai regiunea prin intermediul căreia Rusia a reușit să exercite putere asupra Caucazului. Am putea presupune că, date fiind aceste circumstanțe, Rusia ar fi pierdut Caucazul și ar fi trebuit să se retragă și mai mult la nord de Cecenia, iar însuși sudul Rusiei ar fi devenit vulnerabil, Rusia continuând să se fragmenteze până la frontierele ei medievale. Rusia, la rândul ei, are toate motivele să împiedice aceste procese. Influența rusă crește în prezent în trei direcții - spre Asia Centrală, spre Caucaz și spre Vest, respectiv spre Țările Baltice și Europa de Est. Până în 2020, conform opiniei lui G. Friedman, prioritară pentru strategia Rusiei va fi reconstruirea statului rus și reimpunerea puterii ruse pe arena internațională. Aceasta este dinamica de care Federația Rusă se va folosi pentru a-și reimpune sfera de influență.

4. 1. Dimensiunile corelative dintre interesele geostrategice ale Federației Ruse și transformările geopolitice actuale în spațiul est-european și sud-caucazian

Deși fosta URSS s-a destrămat, unii cercetători atrag atenția că nu este oportun să subestimăm Federația Rusă, în calitate de descendentă a URSS, care are o poziție geografică importantă, iar datorită acestui lucru, destule atuuri strategice. Prin urmare, în contextul actual al procesului de formare a ,,noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european'' este necesar să cunoaștem principiile de geopolitică și interesele gaostrategice ale Federației Ruse. Pentru o mai bună comprehensiune a intereselor geostrategice ale Rusiei în spațiul est-european, inclusiv și cel caucazian, apare necesitatea de a le examina din perspectiva formării ,,noii arhitecturi geopolitice'' a acestui areal. În funcție de apartenența statelor la unul sau alt areal geopolitic, fie că e cel european, fie cel al fostei URSS, interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian își au specificul său. Pornind de la raționamentele că o parte din statele est-europene sunt membre ale UE și NATO, ca de exemplu Bulgaria, România, Polonia, Republica Cehă și Ungaria, iar alte state, ex-republicile unionale, state care până în prezent rămân a fi în raza de influență a Federației Ruse, sau așa - numita ,,blijnee zarubejie'' - Belarus, Ucraina, statele caucaziene și, inclusiv, Republica Moldova, care sunt în căutarea propriului vector de dezvoltare politică, manifestarea intereselor Rusiei este diferită.

Astfel, supunâd cercetării interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian, aria de extindere geopolitică a căruia a fost specificată în paragraful 3.1 al capitolului precedent, acestea pot fi examinate din câteva perspective (vezi anexa nr. 7):

a*) zonă tampon*

După destrămarea URSS-ului în 1991, statele nou create se află în orbita diferitor centre de putere. Acest fapt se referă și la Ucraina, Belarus, statele caucaziene și, inclusiv, Republica Moldova, state pentru care atât Federația Rusă, cât și SUA și UE manifestă interes. La începutul anilor 2000, între Occident și Rusia începe o concurență geopolitică pentru controlul asupra statelor est-europene foste republici unionale. În acest context se înscrie și concurența geopolitică asupra Ucrainei, care ia forme destul de dramatice la sfârșitul anului 2004, în timpul alegerilor parlamentare, finalizate cu ,,revoluția oranj'' și direcționarea vectorului politicii externe versus structurile europene și euroatlantice [437, pp.75-83], asupra Caucazului de Sud, asupra Belarusiei, rolul geostrategic al căreea în ultimul timp este în ascensiune.

Analizând din perspectivă geopolitică și geostrategică poziția Ucrainei, am putea determina care sunt cauzele declanșării concurenței geopolitice, geostrategice și geoeconomice a intereselor Federației Ruse și ale SUA, UE și NATO pentru Ucraina și care este rolul și influența Ucrainei pe arena internațională. Care sunt interesele SUA, NATO și UE față de Ucraina? Interesele

acestor actori în spațiul ucrainean coincid, dar, în același timp, există și multe contradicții [502, p.75]. Dacă e să analizăm interesul manifestat de SUA, NATO și UE pentru Ucraina, atunci am putea constata că Ucraina servește drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și ambițiilor expansioniste ale Rusiei - independența Ucrainei față de Rusia și includerea acesteea în sfera de influență a SUA și NATO. După cum afirma în 1997 Zb. Brzezinski, scopul SUA rezidă în aceea de ,,a nu admite crearea unui imperiu euroasiatic care ar fi capabil să stopeze tendințele și scopurile geostrategice americane''. Chiar și fără Țările Baltice și Polonia, Rusia, menținându-și controlul asupra Ucrainei, ar putea păstra locul de lider, ar putea crea imperiul euroasiatic... iar fără Ucraina ,,restaurarea imperiului, fie sub forma CSI sau cea a Uniunii Euroasitice, ar deveni un factor nevital... de nerealizat". Scopurile SUA în Ucraina se axează pe asigurarea pluralismului geopolitic în spațiul postsovietic. În acest context, administrația Clinton, la mijlocul și sfârșitul anilor '90, a depus eforturi de a nu admite procesele integraționiste din spațiul CSI. Scopul parteneriatului strategic americano-ucrainean, în care Ucraina este considerată a fi principalul figurant, rezidă în faptul că Washingtonul mizează pe Ucraina și ca pe un instrument important de neutralizare a influenței politice și militare a Federației Ruse în spațiul est -european.

Scopuri și interese în Ucraina are și NATO, cu toate că, în principiu, acestea coincid cu interesele SUA. În primul rând, aceasta vizează extinderea Alianței spre Est. În cazul aderării la NATO, Ucrainei, mai curând, îi va reveni rolul de a ,,reține'' Federația Rusă în tendințele sale expansioniste și de a participa, după necesitate, la formarea unui nou ,,cordon sanitar'', care ar permite divizarea, îndepărtarea Rusiei de statele Uniunii Europene.

La rândul său, Uniunea Europeană tinde să integreze în sfera sa de influență Ucraina. Bruxelles este cointeresat, în primul rând, de formarea unei zone economice și politice stabile, care să se concentreze asupra valorilor comune europene. Comisia Europeană publică în martie 2003 comunicatul "Vecinătatea Europei Extinse. Un nou cadru pentru relaţiile cu ţările vecine din Est şi Sud", care creiona principiile de bază ale viitoarei Politici Europene de Vecinătate, adresat Rusiei, Ucrainei, Belarusului și Republicii Moldova, cât și statelor caucaziene. În acest document a fost expusă strategia UE privind relațiile cu statele vecine. Scopul acestei strategii rezidă în ,, crearea unei zone prospere și prietenești de vecinătate - ,,inelul prietenilor'', cu care UE deține relații apropiate de prietenie, pace și cooperare. Comunicatul și Concepția au avut o reacție negativă din partea administrației Rusiei. Pentru Moscova, acest comunicat semnifica intenția UE de a-și fortifica pozițiile economice în sfera de influență a Rusiei în CSI - zona intereselor prioritare. În același timp, interesul UE mai este și problema carburanților expuși pe piețele europene din Rusia, care tranzitează teritoriul ucrainean. De aceea, UE nu este interesată

în declanșarea unui conflict cu Rusia din cauza Ucrainei, nici în înrăutățirea relațiilor ruso-ucrainene, în urma căruea are de suferit sistemul energetic de securitate [502, p.75].

Un aspect important al intereselor Ucrainei față de Occident este, în primul rând, calitatea de membru NATO, ceea ce ar permite și ar facilita calea de acces a Ucrainei în UE. În al doilea rând, aderarea la NATO ar fi un garant al suveranității și securității Ucrainei, ar apăra de influența și tensiunile din partea Federației Ruse. În al treilea rând, odată cu aderarea la NATO, investițiile și capitalul european în economia Ucrainei vor crește. La începutul anilor 2008 administrația de la Kiev face încercarea de a accelera procesul de integrare a Ucrainei în structurile euroatlantice. Însă, una din condițiile de aderare la NATO este neprezența bazelor militare străine pe teritoriul Ucrainei. De aceea, autoritățile de la Kiev s-au pronunțat activ pentru scoaterea flotei maritime ruse din Crimeea, fapt care nu a convenit Federației Ruse, ocupând în 2014 acest teritoriu.

Vorbind despre interesele statelor membre ale NATO, este de menționat faptul că Asia Centrală și Caucazul deseori sunt considerate ca un tot întrg, ca o regiune unică. Astfel, conform opiniei lui F. Cune, există cinci motive de manifestare a interesului NATO în această zonă:

1. amplasarea geografică și geostrategică a regiunii;
2. rolul Caucazului Central pentru securitatea euroasiatică;
3. neexplorarea totală a rezervelor de gaze din bazinul caspic;
4. prezența problemelor cu privire la amenințarea și răspândirea armei de distrugere în masă;
5. neadmiterea hegemoniei unei puteri în zonă [389, pp. 13-14].

Amplasarea geoeconomică și geopolitică a statelor Caucazului Central nu are o importanță atât de mare pentru statele membre ale NATO, dar servește drept un punct de legătură pentru toate celelalte interese. Regiunea este hotarul spațiului comun european, un centru economic și un coridor de transport. Caucazul este puntea dintre Europa și Asia, un element important în relațiile comerciale dintre Orient, SUA și NATO, cât și dintre Nord și Sud. Joacă un rol strategic în renașterea drumului mătăsii, deoarece este o cale terestră de transportare a mărfurilor și materiei prime din Asia Centrală în spațiul Mării Mediterane și Europa. Datorită potențialului economic și colaborării comerciale, regiunea poate să devină un centru economic important. Civilizația Caucazului nu-i europeană, dar nu poate fi considerată nici asiatică. Este un nod de legătură a civilizației europene și asiatice (musulmane). Astfel, conform opiniei lui S. Hadington, acest tip de cultură crește considerabil, în special după evenimentele din 11 septembrie 2001, fiind ca un pod între creștinism și islamism. Existența conflictelor în zonă prezintă un interes pentru securitatea europeană. Pe parcursul istoriei, Caucazul de Sud a fost o zonă tampon, sau o zonă de influență a marilor puteri-Rusia, Turcia și Iran - fiecare din ele având interesele sale.

Diferența constă în aceea că statutul fostelor imperii se transformă în unul de puteri regionale [389, p.15].

De aceea, interesele primordiale ale SUA și NATO în zonă este de a ține Rusia la periferia acestor interese și de a nu admite fortificarea prezenței Rusiei în zona caucaziană. Membrii NATO urmaresc rolul crescând al Turciei și Iranului în regiune. Astfel, estimând toate aceste interese, se poate de menționat faptul că, cooperarea, cu statele membre ale NATO reiese doar din interesele prioritare. Regiunea este o „periferie importantă". Este o regiune în care cu greu se poate de ajuns la un consens [389, p. 22]. Rusia și NATO au în spațiul sud-caucazian practic interese comune. Principala preocupare a Rusiei este asigurarea securității cetățenilor săi. Moscova dorește să păstreze relațiile cu toate trei state sud caucaziene, considerând că astfel va putea menține stabilitatea în regiunea Caucazului de Nord. Cu toate că Federația Rusă dispune de mari rezerve de petrol și gaz, este atrasă și de resursele naturale caspice. De aceea, Rusia este cointeresată de a nu admite prezența NATO în spațiul sud-caucazian, care, conform părerii Moscovei, este zona intereselor sale excepționale. Prezența străină în zonă, în special amplasarea contingentului occidental militar în regiune, va slăbi, iar într-un final va neutraliza influența rusă în aceste state. Retragerea bazelor militare ruse din Georgia, cât și micșorarea efectivului militar în zonă, pierderea stației de radiodifuziune din Azerbaidjan au cauzat o pierdere considerabilă intereselor politice ruse în regiune.

Rusia poate fi considerată principalul concurent al SUA și NATO în această zonă. Politica și acțiunile sale în regiune pot fi calificate drept principalul factor de influență asupra politicii NATO. Atât NATO, cât și Federația Rusă, având interese comune în regiune, aceștia sunt doi concurenți. Pentru intensificarea influenței în regiune, ambii actori utilizează metode de exercitare a influenței, metodele însă fiind diferite. SUA intenționează să-și intensifice influența prin metoda cooperării și principiilor economice, sperând la lărgirea aspectului comercial și celui al extinderii securității în regiune. La rândul său, Federația Rusă nu admite dezvoltarea de sine stătătoare a statelor caucaziene. Rusia continuă să investească sume enorme în scopul de a nu pierde controlul în regiune. În acest context, în relațiile cu fiecare stat sud-caucazian sunt utilizate diferite abordări. Armenia menține relații bune cu Federația Rusă, principala cauză fiind disputele teritoriale cu Turcia și Azerbaidjan. Politica destul de dură a Rusiei față de Azerbaidjan din ultimii ani a devenit mai loială, ceea ce intensifică dialogul vizând regiunea Mării Caspice. Relațiile ruso-georgiene nu pot fi considerate satisfăcătoare, Rusia continuând să exercite presiune asupra statului (până în 2008), nerespectând integritatea teritorială a țării. SUA deseori învinovățește Federația Rusă de politica și tendințele sale imperialiste. Pe de altă parte, Rusia afirmă că SUA utilizează NATO drept instrument de camuflare a propriilor intenții imperialiste. Acest aspect merită o analiză cu mult mai detaliată. Rusia, de sigur, încearcă să-și extindă

influența în regiune, sub pretextul de a crea o zonă, un cordon sanitar împotriva fundamentalismului islamist, a terorismului internațional și împotriva comerțului cu substanțe narcotice, dar, în același timp, nu dispune de o politică reală. Rusia continua să-și determine locul și interesele sale pe arena internațională. De asemenea, se observă și tendințele Rusiei de impunere a sferei sale de influență în regiune, manipulând cu conflictele și păstrând prezența militară în regiune prin amplasarea nu doar a forțelor de pacificare, dar și o parte considerabilă a forțelor armate ruse în spațiul transcaucazian, dislocate în Georgia și Armenia.

Deși există o situație conflictogenă, precum și o ciocnire de interese cu Rusia, totuși NATO intenționează de a menține o politică balansată, de a nu irita concurentul și de a nu deteriora relațiile. Cu regret, abordarea diplomatică deseori rămâne neobservată de către Federația Rusă. Statele menbre ale NATO sunt conștiente de faptul că, fără implicarea și participarea Rusiei, soluționarea conflictelor din regiune practic este imposibilă [389, 23-27].

Reieșind din strategiile occidentale, o zonă tampon între Uniunea Europeană și Federația Rusă poate fi considerată și Belarusul. În opinia unor experți occidentali, această zonă ar trebui să fie eliberată de relațiile economice cu Federația Rusă, ceea ce ar avea repercusiuni dure asupra economiei Rusiei. Având un potențial mare de tranzit datorită poziției geostrategice, aflându-se la intersecția căilor ferate și a automagistralelor, a conductelor petroliere și de gaze, a căilor aeriene dintre Europa dezvoltată și Asia bogată în resurse naturale, Belarus prezintă un interes deosebit pentru Federația Rusă.

b) interes politico-militar

Spațiul est-european și sud-caucazian pentru Federația Rusă prezintă interes și din perspectiva politico-militară. Astfel, analizând interesele politico-militare ale Federației Ruse în spațiul est-european, acestea, în funcție de poziția geografică a statelor, au gradul său de manifestare. Independența Ucrainei a deposedat Rusia de poziția sa dominantă în Marea Neagră, în care Odesa era drept poartă vitală pentru comerțul cu Mediterana și cu lumea de dincolo de ea. Pierderea Ucrainei este o pierdere de pivot geopolitic, deoarece a limitat opțiunile geostrategice ale Rusiei în bazinul Mării Negre. Păstrându-și controlul asupra Ucrainei, Rusia ar fi putut încă să încerce să fie liderul unui imperiu euroasiatic, în care Moscova ar fi dominat non-slavii din sudul și sud-estul fostei URSS.

Pierderea poziției dominante la Marea Baltică se repetă și la Marea Neagră nu doar din cauza independenței Ucrainei, dar și din cauza obținerii independenței statelor caucaziene - Georgia, Armenia, Azerbaidjan. Înainte de 1991, Marea Neagră era punctul de plecare a puterii navale rusești în Mediterană. În urma războaielor ruso-turce, Rusia obține accesul la Marea Neagră în 1783. La începutul secolului al XX-lea, dar și în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, 1939-1945, flota Mării Negre este una dintre principalele forțe militare. Imediat după

destrămarea URSS-ului, flota maritimă devine patrimoniu al CSI, iar la 5 aprilie, prin semnarea de către președintele Ucrainei a Decretului vizând „Mijloacele de constituire a forțelor maritime ale Ucrainei”, conform căruia „flota maritimă din Marea Neagră trece sub jurisdicția Ucrainei și în baza acestora se constituie forțele armate ale Ucrainei”.

Reacția Rusiei a fost imediată. Deja la 7 aprilie același an, președintele Federației Ruse emite decretul prin care flota maritimă din Marea Neagră trece sub jurisdicția Federației Ruse. Pe parcursul a 7 ani s-au dus dispute vizând rezolvarea acestei probleme. Doar la 28 mai 1997, între state are loc semnarea Acordului cu privire la parametrii de divizare a flotei din Marea Neagră - „Statutul și condițiile aflării flotei Federației Ruse în teritoriul Ucrainei”, „Calcule reciproce vizând divizarea flotei maritime din Marea Neagră aflate pe teritoriul Ucrainei”. Toate aceste acorduri au fost încheiate pe o perioadă de 20 de ani, având posibilitatea de-a fi prelungite automat pe o perioadă de 5 ani, în cazul dacă una dintre părți nu va cere încetarea acestora. Aceste acorduri au permis semnarea Acordului de prietenie și cooperare dintre Federația Rusă și Ucraina la 31 mai 1997, conform căruia, flota maritimă nu va deține în arsenalul său arme nucleare. Scopul aflării acestor forțe în teritoriile acvatice ale Mării Negre este asigurarea securității și explorării căii maritime.

Astfel, până la evenimentele din 2014 din Ucraina, soldate cu ocuparea Crimeei de către Federația Rusă, în apele Mării Negre se aflau 388 de unități. Practic 70% din infrastructura flotei maritime a Federației Ruse din Marea Neagră se află în zona Crimeei. De asemenea, flota maritimă mai dispunea de dislocație în Sevastopol (Sevostopolskaia, Iujnaia, Karantinnaia, Kazacia), Feodosia și Nikolaev – destinate reparației vaselor maritime. Directorul Institutului Statelor CSI menționează că, în august 1992, în componența flotei maritime din Marea Neagră se aflau 894 de vase, aviația maritimă număra 400 de aparate de zbor, forțele terestre dețineau 28 de scuturi antirachetă, 258 de tancuri mijlocii, 826 de mașini blindate, 457 sisteme de artilerie. Acoperirea aeriană a flotei era efectuată de către forțele FAA (Forțele Anti-Aieriene). În acele condiții, flota era amplasată pe litoralul Mării Negre din delta Dunării până la Batumi. Bazele acesteia erau amplasate pe o lungime de 1750 kilometri, la o distanță de 200 kilometri de litoral. De asemenea, în sistemul de apărare mai intrau și bazele din Bulgaria, Siria, Egipt și alte state din Marea Mediterană, ceea ce constituia un raport de 2,5:1 în favoarea URSS [502].

Deja în 1997, arsenalul flotei maritime se micșorează considerabil (până în 2014 se afla doar un submarin), este reformată diviziunea de pe litoral și sunt pierdute bazele din orașele Simferopol, Eupatoria, orășelele Perevalinoe și Mejgorie. S-a micșorat brigada forțelor maritime, rămânând 31 de tancuri (s-au redus de 8 ori), 211 mașini blindate (s-au redus de 4 ori), 54 de arme și lansatoare de mine (reduse de 6 ori), iar aviația maritimă a fost lichidată în întregime [502, p.108]. O parte din forțele aeriene au fost transferate în regiunea Novorossiisk. Toate

aceste reduceri denotă slăbirea considerabilă a puterii maritime și militare a Federației Ruse în spațiul Mării Negre.

În acest context, mai poate fi menționată și cererea părții ucrainene de-a i se transmite sub jurisdicția sa toate obiectele navale și hidrografice, motivând responsabilitatea pentru securitatea înotului pe teritoriile acvatice care aparțin Ucrainei. Ca rezultat al cerințelor înaintate, are loc procedura de lichidare și retragere a obiectelor rusești. Pretenții față de Rusia a avut și Fondul Proprietății Crimeei, conform căruia, flota maritimă din Marea Neagră a Federației Ruse folosește ilegal 96 de obiecte din Crimeea. O altă cerință survenită din partea Ucrainei se referă la revizuirea costului pentru arendarea bazelor pe teritoriul cărora sunt dislocate forțele navale ruse. Cu toate că în acorduri este fixată suma de 97 mln. US $ anual [502, p. 108], Kievul destul de des a ridicat această problemă, manifestând o poziție fermă.

O problemă nu mai puțin importantă în relațiile ruso-ucrainene vizează delimitarea frontierelor maritime între statele din strâmtoarea Kerch și din Marea Azov. Până la destrămarea URSS, Marea Azov era mare internă, și, conform principiilor dreptului internațional, strimtoarea Kerch era o cale a apelor interne având statut de „strâmtoare". Hotarele dintre regiunea Crimeei și cea a Krasnodarului, ca părți componente ale unui stat, erau pur nominală. Odată cu dispariția Uniunii Sovietice de pe arena internațională, această frontieră devine interstatală, strâmtoarea Kerch împreună cu insula Tuzla trec sub jurisdicția Ucrainei. În aceste condiții, vasele maritime militare, dar și civile, pentru a trece în Marea Azov spre Rostov, Taganrog, Eisk, Temriuk, Portul Caucaz, trebuie să achite taxa pentru tranzitarea și exploatarea strâmtorii (anual trec peste 2000 de vase). Ucrainei, în acest caz, îi revin 70% din spațiul acvatic al Mării Azov, bogat în diverse specii de pești, de înmulțirea cărora se ocupă doar Rusia, având întîetate la explorarea resurselor minerale de pe coastă, cât și aproximativ 120 de țiței de gaz și petrol. Din 1992 s-au dus negocieri, dar până în 2014, problema rămâne a fi nesoluționată, ce a dus la apariția disputelor și situațiilor conflictuale [502, pp. 109-111].

De asemenea, Federația Rusă este limitată de manevrele militare comune navale și pe uscat ale NATO și Ucrainei, inclusiv și rolul crescând al Turciei în regiunea Mării Negre. În noul stat au rămas 39 de întreprinderi constructoare de aparate de zbor, construite pe timpul URSS-ului, dintre care 28 de întreprinderi fabrică piese iar 11 dintre acestea se specializează în repararea tuturor tipurilor de avioane. Dacă în perioada sovetică se fabricau 350 de avioane anual, în prezent numărul acestora s-a micșorat la 300 de avioane de tipul An-24, An-26, An-32 și aproximativ 1500 de elicoptere de modelul Mi-8, Mi-24, Ka-25 [378]. Industria constructoare de tancuri este importantă pentru economia Ucrainei. Tancurile T-80 UD fabricate la uzina Malîșev pot concura cu succes pe piețele internaționale. Un potențial mare îl are și industria constructoare de corăbii. Dacă în perioada sovietică la uzinele ucrainene se produceau 30% din

toate vasele, în prezent aceste uzine s-au specializat în construcția diferitor vase - de la vedete de patrulare, până la submarine și portavioane. Astfel, se poate de constatat că, Ucraina a primit drept moștenire o puternică industrie constructoare de masini aeriene și maritime, care are potențial concurențial și se plasează pe locul 6 în lume în exportul armelor (după SUA, Rusia, Franța, Marea Britanie și Germania) [502, p.105].

Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul ucrainean sunt destul de vizibile în ultimul timp, iar evenimentele de la Kiev, privind politica de integrare a Ucrainei în Uniunea Europeană, ne demonstrează odată în plus tendințele de menținere în sfera sa de influență fostele republici unionale. În acest context, poate fi menționată și lupta dusă pentru Crimeea, punct geostrategic al Federației Ruse în bazinul Mării Negre, implicarea forțelor armate în zona Donbas, Lugansk [506]. De asemenea, rușii au privit Revoluția Portocalie din Ucraina din decembrie 2004-ianuarie 2005 drept o tentativă a SUA de a atrage Ucraina în NATO și de-a pregăti scena pentru a dezintegra Rusia [95, p. 69].

Aspectul politico-militar al intereselor Federației Ruse este prezent și în Armenia. Astfel, în 1995 este semnat acordul ruso-armean privind amplasarea Bazei militare ruse 102 în Armenia. Amplasarea acestui obiect strategic servește drept pretext pentru Federația Rusă de a proteja Armenia de o eventuală intervenție din partea Turciei și Azerbaidjanului. La 20 august 2010, Rusia şi Armenia au semnat, la Erevan, Protocolul (numărul 15) privind prelungirea până în anul 2044 a termenului de aplicare a Acordului interstatal din 1995 despre Baza militară rusă nr. 102 din Gyumri, localitate din Nordul Armeniei. Protocolul a fost semnat de miniştrii apărării ai celor două ţări, Seiran Oganian şi Anatoli Serdiukov, în prezenţa preşedinţilor Dmitri Medvedev şi Serje Sargsian. Acordul ruso-armean despre Baza militară de la Gyumri prevedea iniţial că trupele militare ruse vor staţiona în Armenia 25 de ani (adică până în 2020). Protocolul nr. 15, semnat la 20 august, prevede un termen de 49 de ani, care se vor calcula din momentul intrării în vigoare a Acordului interstatal. Un element nou adus de Protocolul nr. 15 este posibilitatea prelungirii automate, după 2044, a termenului Acordului ruso-armean la fiecare 5 ani, „dacă nici una dintre părţi nu-şi exprimă o voinţă contrară'' [14].

Prezența militară este necesară să fie examinată în complex cu alte aspecte ale politicii externe și economiei statului. În componența Bazei militare amplasate în Gyiumri intră subdiviziuni motorizate, de tancuri și artilerie. Efectivul e de 3,5 mii soldați, la care mai poate fi inclus și o parte a ofițerilor transferați în Armenia ca rezultat al retragerii forțelor militare ruse din Batumi și Ahalkalaki (Georgia) în 2007 şi actualmente amplasaţi în Ghyumri, Erbuni și Erevan. Baza militară rusă nr. 102 de la Ghyumri are un efectiv de 5 000 de soldaţi, dispune de instalaţii antirachetă S-300, precum şi de bombardiere MIG-29. De asemenea, în cadrul bazei militare mai intră divizia motorizată 42 SKVO. Principala particularitate a bazei din Armenia,

spre deosebire de alte baze militare ruse, este prezența grupului de aviatori și 18 avioane de vânătoare MiG-29, a sistemului de rachete Zenit S-300 V, amplasată în Armenia în 2002, în cadrul Sistemului Antirachetă din CSI. Baza este deseori numită avanpostul rus în Caucaz și are misiunea de a asigura securitatea în bazinul Mării Negre. În acest context, sistemul de rachete Zenit S-300 V are drept scop blocarea rachetelor și avioanelor DRLO ,,Avacs'', iar sistemul ,,TR-1'' are drept scop de a lichida rachetele balistice ale adversarului. Astfel, analizând din perspectivă geografică amplasarea bazei militare, este de menționat faptul că aceasta este la 180 km distanță de bazele militare ale NATO din Indjerlic, Turcia, și la 7 km distanță de frontiera turcă. Actuala bază este doar o parte din fostul efectiv militar sovietic amplasat la frontiera cu Iran și Turcia. În prezent, baza are drept obiectiv blocarea conflictelor regionale. Calea de comunicare aeriană dintre Armenia și Federația Rusă este efectuată prin intermediul coridorului aerian care traversează spațiul Georgiei și al Azerbaidjanului. Capacitatea Georgiei este în stare de a lichida avioanele ruse Su-25, Su-24 și Tu-22M3 [319].

Astfel, în cazul lipsei unui sistem integral de securitate rus, Baza de la Gyiumri este doar un punct, care mai curând servește intereselor Armeniei, dar care, în perspectivă, poate fi privit ca un potențial de fortificare a influenței Federației Ruse în regiune. Pragmatismul Rusiei rezidă în prelungirea prezenței militare și asigurarea prezenței sale în cazul unei eventuale confruntări cu interesele SUA, Turcia, Iran. De asemenea, Federația Rusă și-a asumat responsabilitatea de a proteja frontiera dintre Armenia și Turcia pe o lungime de 345 km și segmentul de frontieră armeano-iranian pe o lungime de 45 km [319]. În cazul retragerii Federației Ruse din regiune, alte puteri ar pretinde să-și impună prezența în Armenia. Astfel, retrăgându-se din Armenia, Federația Rusă este conștientă de faptul că gradul de pericol la adresa securității Rusiei ar crește considerabil, fiindu-i limitate și interesele economice în Azerbaidjian. Pe fundalul evenimentelor din Ucraina, Armenia pare a fi un partener stabil al Federației Ruse în zonă [354] .

În perioada sovietică, regiunea a moștenit un potențial și o structură nucleară destul de puternică. Statele sud-caucaziene, în special Georgia, dispun de zăcăminte cum ar fi uranul. Institutul de Fizică și Tehnologii din Suhumi poate fi considerat unul dintre obiectele periculoase ale URSS care, actualmente, din cauza conflictului cu Abhazia nu poate fi supus unui control. De asemenea, centrala nucleară Medzamore (Armenia) poate duce la o catastrofă similară cu cea a Cernobîlului, cu impact și asupra pieților din Turcia. Aliații NATO de asemenea au îngrijorarea că statele precum Iranul, Iracul și Pakistanul pot să pretindă la explorarea acestui zăcământ în regiune. Astfel, spațiul sud-caucazian deține un rol important în politica SUA, NATO și UE. Impunerea monopolului unei puteri în regiune ar putea priva SUA și statele europene de venit.

Nu mai puțin interes din punct de vedere geostrategic pentru Federația Rusă prezintă aflarea pe teritoriul Belarusiei a două obiecte militare ruse. Din 1 octombrie 2003 funcționează stația radio „Volga", care intră în sistemul antirachetă, amplasată în Ganțevici (zona Brest). Aceasta deține acoperirea părții nord-vestice și are potențialul de a urmări lansarea rachetelor balistice pe teritoriul Europei. Cel de-al doilea obiect strategic, este nodul de comunicații al Federației Ruse aflat la Vileiki (regiunea Minsk), care retranslează semnale radio, destinate flotei maritime și subacvatice aflate în Oceania și Mediteraneană. Stații similare au fost construite în perioada sovietică și pe teritoriile Letoniei, Ucrainei, Caucazului, regiunii Krasnoiarsk, care aveau destinația de a fi unite în așa - numita „centură de apărare", care, în urma colapsului Unuinii Sovietice, revin statelor respective pe al căror teritoriu se află, ulterior distruse sau lichidate. În acest context, Belarus este unicul stat care a permis Rusiei construcția stației cosmice, dar care, în prezent este considerată proprietatea Belarusiei. În cazul unei turnuri în politica Republicii Belarus versus NATO, aceste stații pot deveni parte a Alianței Nord - Atlantice, iar construcția unor asemenea stații pe tritoriul Rusiei ar necesita timp, dar și investiții enorme (conform unor estimări, sunt necesare 20-25 miliarde dolari SUA). De asemenea, complexul militar de apărare rus colaborează cu 120 întreprinderi belaruse în scopul producerii 1,6 mii tipuri de produse cu destinație specială [274, p.87].

c) interes energetic

Importanța strategică a Georgiei rezidă și în faptul că pe teritoriul său trece una dintre cele două rute care traversează Caucazul de Nord și ajung la Marea Neagră. Semnificația Abhaziei e și mai mare, pentru că ea se află pe litoralul Mării Negre, iar pe teritoriul ei se află portul Suhumi. Pe de altă parte, pe teritoriul Georgiei au fost proiectate să treacă oleoductele Baku – Tbilisi - Ceyhan și Baku – Soupsa, precum și gazoductul NABUCCO (Baku - Erzerum). Georgia posedă, de asemenea, mai multe porturi la Marea Neagră (Suhumi, Poti, Soupsa, Koulevi și Batumi), care au devenit foarte active în exportarea petrolului spre UE. Rusia nu supune controlului căile de aprovizionare, așa cum se întâmplă cu rutele din nordul Caucazului (Bacu - Novorossisk). Importanța acestei zone vine din considerente ale strategiilor de geopolitică ale marilor puteri care își dispută sferele de influență.

Construcția oleoductului Baku – Tbilisi - Ceyhan (BTC), a gazoductului Baku – Tbilisi – Erzerum și a autostrăzii Karas - Akhalkalai fac parte dintr-un plan de capitalizare a poziției geostrategice a Georgiei între Europa și Asia. În termeni geoeconomici, Georgia este situată pe cea mai scurtă rută care leagă Europa de Asia, sens în care această proximitate teritorială a fost transpusă și în alte proiecte precum TRACECA (Transport Corridor Europe Caucasus Asia) și INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) - proiecte în care sunt vizibile funcțiile și interesele economice occidentale în dezvoltarea economică a statului. Potențialul energetic al

bazinului caspic impune ca aceste resurse să fie transportate printr-un sistem ramificat de conducte, unele trebuind să traverseze teritoriul georgian. În prezent, Georgia are două terminale maritime prin care petrolul caspic este transportat spre alte spații. Unul este situat la Supsa, cu o capacitate de 200.000 de barili pe zi, iar celălalt în portul Batumi, cu aceiași capacitate.

Georgia reprezintă un coridor energetic esențial spre Occident și alături de alte state de tranzit are obligația de a garanta siguranța conductelor de petrol și gaze, care pornesc din zona azeră a Mării Caspice. Conductele au o mare importanță pentru Uniunea Europeană, deoarece reduc dependența de livrările ruse și nu traversează teritoriul rus. Oleoductul Baku – Tbilisi - Ceyhan are o lungime totală de 1768 kilometri, dintre care 443 kilometri traversează Azerbaidjanul, 249 - Georgia și 1076 kilometri traversează Turcia. Traversează numeroși munți, care ating înălțimi de până la 2830 metri și intersectează 3000 de drumuri, căi ferate, linii utile și 1500 de căi navigabile cu lățimi de până la 500 metri (ca de exemplu râul Ceyhan în Turcia). Oleoductul ocupă un coridor de 8 metri și este îngropat de-a lungul întregului său parcurs la o adâncime de cel puțin un metru. În paralel cu BTC, se află gazoductul din Caucazul de Sud, care transportă gaze naturale de la Terminalul Sanganchal până la Erzerum, Turcia. Gazoductul are o viață utilă proiectată pe o perioadă de 40 de ani și, începând cu 2009, transportă un milion de barili (160 000 metri cubi) de petrol pe zi. De asemenea, dispune de o capacitate de 10 milioane de barili de petrol, care vor curge prin oleoduct cu o vteză de 2 metri pe secundă. Există 8 stații de pompare de-a lungul oleoductului (2 în Azerbaidjan, 2 în Georgia și 4 în Turcia). Proiectul a costat 3,9 miliarde dolari SUA, 70% din costuri au fost finanțate de terțe părți - Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, agenții de credit de exploatare din șapte țări și un sindicat din 15 bănci comerciale [274, p.128].

Fiind vecin direct cu Iranul, importanța strategică a Azerbaidjanului a crescut odată cu descoperirea rezervelor de petrol în Marea Caspică. Azerbaidjanul dezvoltă legături cu Occidentul, în special cu SUA. În acest context, și statele occidentale sunt interesate în relațiile cu Azerbaidjanul [403, p.303-304].

Regiunea sud-caucaziană deține un rol important, ceea ce face ca UE să fie interesată de această zonă. Principalul atu al noilor state independente din Caucazul de Sud, după destrămarea Uniunii Sovietice, este posibilitatea, fără implicarea Federației Ruse, de a explora resursele energetice, cât și de a construi pe teritoriul acestor state căi de trasportare a surselor energetice din regiunea Caucazului de Sud și Asia Centrală spre spațiul european. Rolul geopolitic al statelor din regiune a crescut ca rezultat al interesului statelor occidentale pentru diminuarea influenței și dependenței față de Federația Rusă. În ultimii 13 ani au fost construite oleoductele din Azerbaidjan în Turcia - ,,Baku - Supsa'' și ,,Baku – Tbilisi - Geyhan'', cât și oleoductul din Azerbaidjan în Turcia ,,Baku-Tbilisi-Ezrum'' [428, pp. 59-63]. Georgia este un stat de tranzit

pentru pieţele internaţionale, fapt care contravine intereselor Federaţiei Ruse, care intenţionează să deţină sub control tranzitarea carburanţiolor exportaţi spre Europa. De asemenea, Georgia mai dispune şi de un potenţial turistic, dar care nu-i explorat la maximum [378, pp. 4-5].

Spre deosebire de interesul în statele est-europene şi sud-caucaziene foste republici unionale, în special cel de menţinere a monopolului asupra resurselor energetice, interesul Federaţiei Ruse în statele est-europene membre ale UE este unul pragmatic, axat pe livrările produselor petroliere şi a gazului natural în zonă. Factorul determinant în relaţiile dintre Federaţia Rusă şi statele est-europene rămâne a fi exportul gazelor naturale şi al petrolului. Federaţia Rusă exportă în regiune aproximativ 44 milioane tone de petrol, jumătate dintre care revine Poloniei. Începând cu anul 2014, ca rezultat al crizei ruso-ucrainene, în relaţiile dintre Federaţia Rusă şi statele est-europene (membre ale UE) se observă o turnură cu caracter mai mult politic. Criza ruso-ucraineană afectează şi relaţiile comerciale dintre Federaţia Rusă şi partenerii est-europeni. Deficitul comerţului al statelor est- europene cu Federaţia Rusă scade până la 32, 5 miliarde $ SUA (36,4 miliarde $ SUA în 2013). Dacă în 2008 importul Rusiei în statele est-europene în comparaţie cu 2014 era de 2, 6 ori mai mare, atunci, în 2014, acesta scade de 2,2 ori [378].

O altă problemă în relaţiile Federaţiei Ruse cu statele est-europene este diminuarea poziţiei concurenţiale a Rusiei în zonă. Concurenţă fac nu producătorii autohtoni, dar corporaţiile transnaţionale, care şi determină situaţia şi preţurile pe piaţa europeană la produsele şi utilajul energetic, la tehnica electronică şi la mijloacele de transport. De asemenea, devine problematică şi transportarea casetelor cu combustibil nuclear din Federaţia Rusă pentru Staţia Atomo Energetică (SAE) ungară ,,Pakş''- obiect al cooperării energetice. Astfel, analizând specificul relaţiilor dintre Federaţia Rusă şi statele est-europene, membre UE, este de observat faptul că acestea sunt orientate mai mult spre exportul materiei prime ruse, în special al gazului natural şi a produselor petroliere. Astfel, în 2014, importul statelor est-europene din Rusia a constituit 85%. De asemenea, se observă o scădere a cererii faţă de produsele energetice ruseşti (14, 3%- în 2012, 12, 5% -2013, 11, 3% -2014). Are loc o scădere până la 50, 4 miliarde $ SUA la produsele petroliere ruse (spre deosebire de 56 miliarde $ SUA în 2013). Diminuarea cererii pentru gaz se observă în relaţiile Federaţiei Ruse cu Ungaria, Slovenia, România. Expunerea produsellor energetice în Ungaria, ceea ce revenea 90 % din exportul rus s-a redus cu 14, 5% [378, p. 156]. De asemenea, se observă o scadere a rolului Federaţiei Ruse în asigurarea României cu gaz natural. Prelucrarea propriilor resurse (în parteneriat cu compania americană EXXON Mobil) face ca în 2015 importul gazului naturl a României să scadă cu 10% [378, p. 231].

d) coridor de acces spre Iran şi Siria

Un alt interes al Federaţiei Ruse manifestat în special pentru statele sud-caucaziene este cel al accesului spre Iran şi Siria. Întrucât Marea Caspică (unul dintre cele mai mari câmpuri

petroliere și de gaze din lume) este un lac mare închis, transportul petrolului spre piața occidentală este dificil. În perioada sovietică toate rutele au fost construite prin Rusia. Un oleoduct care să treacă prin Iran dinspre Marea Caspică spre Golful Persic ar fi ruta cea mai scurtă, dar Iranul a fost considerat membru nedorit din mai multe motive (guvern teocratic, program nuclear, sancțiunile SUA care restrâng investițiile occidentale în această țară). Prin urmare, dincolo de semnificația energetică a poziției Georgiei, trebuie menționată importanța acestei țări din perspectiva accesului marilor puteri la Iran și Siria, țări cu o greutate geopolitică majoră în lumea arabă, cu parteneriate strânse în domeniile militar și nuclear cu Federația Rusă și cu un potențial economic, uman și militar semnificativ. De altfel, experții ruși au admis că partenerii strategici cu care Federația Rusă reușește să se opună planurilor geopolitice occidentale în Asia sunt Armenia și Iranul. În ciuda coincidenței planurilor ruse și iraniene cu privire la resursele caspice de energie, Iranul menține relații bilaterale de echilibru cu Georgia, manifestând același interes pentru poziționarea Georgiei ca placă turnantă de transport energetic. De asemenea, SUA au un interes vădit în diversificarea rutelor de acces la zona persană atât pentru situații de urgență (intervenții militare), cât și pentru stabilirea unui cap de pod pentru controlul relațiilor Federației Ruse cu Iranul și Siria [274, p. 129].

e) zonă de control al unor importante conflicte înghețate

În sens geopolitic, poziția Georgiei este cheia importanței sale pentru întregspațiul sud-caucazian, în special dacă este luat în considerare și conflictul dintre două țări din regiune - Armenia și Azerbaidjan. Datorită locației sale în mijlocul unor națiuni cu factori de risc sistemici, precum și un grad de corupție foarte ridicat, a lăsat liberă calea pentru dezvoltarea Georgiei. „Revoluția Trandafirilor" a avut cel mai important rezultat - creșterea încrederii internaționale în această țară care și-a proclamat adeziunea la valorile democratice. Menținerea conflictelor înghețate reprezintă o prioritate geopolitică pentru Federația Rusă, întrucât acestea constituie pârghii de control regional foarte important, monitorizarea sau implicarea inclusiv armată a acestei puteri în respectivele conflicte fiind asigurată prin încheierea unor acorduri bilaterale. Per ansamblu, Georgia poate fi considerată un „cap de pod" geopolitic pentru dezvoltarea unor afaceri regionale și promovarea de interese economice vizând piețele de desfacere din zonă, exploatarea resurselor minerale din zonă, utilizarea forței de lucru etc... [274, pp. 129-130].

f) interes economico-comercial

Deocamdată, Belarus rămâne a fi pricipalul partener strategic al Federației Ruse în spațiul vestic. Rusia depune toate eforturile pentru a menține acest parteneriat și a nu admite apariția unui nou membru NATO la frontiera vestică. Actualmente, conform opiniei lui Godin, Belarus este „cetatea Brest" a Federației Ruse în partea occidentală a frontierilor sale. Ocupând 0,9%

din teritoriul ex-Uniunii Sovietice, Belarus se pronunță deschis și insistent pentru cooperarea cu Federația Rusă. Deja la 21 februarie 1995, la Minsk are loc semnarea acordului de prietenie, bună vecinătate și cooperare între Federația Rusă și Belarus pe o perioadă de zece ani, iar la 2 aprilie 1996 se semnează Acordul de formare a Uniunii Rusia – Belarus. Un alt pas care fortificărelațiile ruso-belaruse este semnarea la 2 aprilie 1997, la Moscova, de către președinții celor două state a „Acordului Uniunea Federația Rusă – Belarus", iar la 23 mai – Statutul Uniunii [380].

Astfel, conform art. 3 al Statutului, se menționează că „perspectivele de cooperare ale Uniunii se axează pe unirea benevolă a statelor participante și principiile comune ale dreptului internațional. Atât Statutul, cât și Uniunea în special, au mai mult un caracter declarativ, după formă și conținut, și nu corespund cerințelor și necesităților reale ale Federației Ruse și Belarusului. Rolul primordial al Uniunii îl constituie asigurarea unei dezvoltări dinamice, creării unui spațiu economic comun și a condițiilor favorabile pentru sectorul agrar, a creării unei infrastructuri comune (asigurarea sistemului de transport și energetic, crearea unui spațiu comun informațional). În sfera financiară se prevedea crearea unei monede unice, a unui sistem unic de impozitare, cât și crearea condițiilor pentru implementarea unei valute unice.

În sfera comercială, accentul se pune pe relațiile comerciale reciproce, formarea unui sistem unic vamal, folosit în relațiile cu statele terțe, crearea unui regim unic comercial, cât și introducerea unor tarife unice. În acest context, în cadrul Uniunii se prevedea crearea unei alianțe între două state. De asemenea, se mai declara necesitatea elaborării și implementării unui program de realizare a reformelor pieței, ținându-se cont de particularitățile și nivelul de dezvoltare a fiecărui stat-participant. Cu toate că noua strategie enumera direcțiile de cooperare, nu sunt indicate termenele și mecanismele de realizare a obiectivelor propuse. De aceea, majoritatea inițiativelor au rămas mai mult la nivel declarativ, fără a fi implementate în practică.

Dacă e să analizăm relațiile ruso-belaruse, atunci, Federația Rusă rămâne principalul partener economic al Belarusului. Conform datelor Camerelor de Comerț a Rusiei și Belarus, aproximativ 8000 de agenții ruse și belaruse depind de producerea reciprocă, fiind create aproximativ 3 mln. locuri de muncă în Rusia. Comerțul rămâne a fi punctul forte al relațiilor dintre Rusia și Belarus. Astfel, exportului Rusiei în Belarus îi revin 36,5% în 2007, de la 45,5% în 1995. Cota importului în 1995 era de 53,29%, actualmente este de 59,94%, iar în relațiile cu statele CSI se majorează de șase ori, adică 17,4% din totalul exportului și constituie 10,7 miliarde dolari SUA, dintre care Rusiei îi revin 36,5%, iar 46,1% - statelor CSI [519]. Principalele produse de import rus sunt camioanele, tractoare, frigidere, produse din carne și lactate, piese pentru automobile, mobilă, produse din metal, transformatoare, încălțăminte,

aragaze, tehnică pentru drumuri, televizoare. La baza exportului rusesc în Belarus se află produsele de petrol și gazul natural, energia electrică, resturile și metalele negre .

În 2014, relațiile comerciale ruso-belaruse au însumat cifra de 38,7 mlrd. $ SUA. Cifra este cu 1, 7 mlrd. $ SUA mai mică, comparativ cu anul 2013. Astfel, din totalul relațiilor comercial-economice ale Bielarusiei, Federației Ruse i-au revenit 48,7 %. Din totalul de 64,74 mlrd. $ SUA al relațiilor comercial-economice, 42,4% revin exportului (ceea ce constituie 31,14 mlrd. $ SUA) și 54,5% revine importului (ceea ce constituie 33,6 mlrd.$ SUA). Baza exportului Bielorusiei din Federația Rusă o constituie produsele petroliere (în perioada ianuarie- octombrie 2014 acestea au constituit 902,4 mln$ SUA), produse lactate- 747,7 mln.$ SUA, brânzeturi- 637,9 mln$ SUA, automobile de mare tonaj-551,2 mln.$ SUA, carne de bovine-465,6 mln.$ SUA, tractoare și utilaj tehnic- 406,9 mln. $, mobilă- 324,4 mln.$ SUA, ș. a. În importul din Federația Rusă domină produsele petroliere și gazul lichefiat (6774,8 mln. $ SUA), gaz natural (în valoarre de 2686,4 mln.$ SUA), automobile-470,3 mln. $ SUA, metale grele- 297,9 mln.$ SUA, țevi de oțel- 186,4 mln. $ SUA, produse petroliere-165,3 mln.$ SUA, gaz de șist-152,7 mln.$ SUA [519].

O astfel de structură a comerțului exterior permite Republicii Bielarus să-și păstreze economia formată din timpurile URSS-ului. Actualmente, pe teritoriul Bielorusiei activează 579 companii cu capital rusesc, inclusiv 54 întreprinderi cu capital mixt, amplasate în șase zone economice libere - Brest, Minsk, Gomeli-Raton, Vitebsk, Moghilev, Grodnoinvest [290, pp. 93-98] .

Totuși, neluându-se în seamă relațiile divergente dintre Federația Rusă și Ucraina, Rusia a fost principalul partener economic al Ucrainei până la declanșarea evenimentelor din anul 2014, iar Ucraina intrând în lista celor zece parteneri principali ai Federației Ruse. În relațiile ruso-ucrainene este de menționat faptul ca micșorarea părții ruse în importul ucrainean de la 37,6% la 27,8% se caracterizează prin mărirea cotei europene de la 23,0% la 28,2% și a statelor Asiei de la 3,8% până la 14%. Cu atât mai mult că, în relațiile comerciale cu Ucraina, cota Rusiei are tendința de a se micșora la 26,8%. Dacă e să analizăm cota UE în relațiile comerciale cu Ucraina, în anul 2007 aceasta constituia 32,9%, spre deosebire de 24,4% din 1996 [502]. În prezent, între Uniunea Europeană și Ucraina se duce un dialog privind crearea zonei de liber schimb.

Chiar și în condițiile unei cooperări economice, Rusia și Ucraina rămân a fi concurente nu doar la nivel internațional, dar și regional. Astfel, sectorul metalurgic, industria constructoare de mașini și cea alimentară, inclusiv sectorul agrar, rămân a fi într-o concurență. Contradicții există și în sectorul energetic, de care, în mare parte, depinde bugetul Federației Ruse, iar pentru Ucraina Federația Rusă reprezintă un concurent, atât pe pieţele externe, cât și pe cele interne. De

aceea, semnarea Acordului între părți privind comerțul liber a întâlnit mari dificultăți. Cu atât mai mult, răcirea relațiilor dintre Ucraina și Federația Rusă a fost condiționată și de dorința Ucrainei de a adera la blocul militar NATO, prin dispoziția prooccidentală și pronunțarea celei antiruse, prin crearea zonei economice GUAM. Toate acestea contribuie la menținerea unei situații tensionate intre părți - impunerea din partea Rusiei a impozitelor și a taxelor vamale, cât și embargourile asupra produselor ucrainene (caramele, fructe, produse lactate – margarina și untul). La rândul său, Ucraina ia măsuri similare - impunerea accizelor destul de înalte la automobilele ruse, prin susținerea și creșterea producției producătorilor autohtoni, în special la producerea automobilelor „Avto ZAZ-Daewoo". În ultimul timp, prezența VAZ-ului rusesc se micșorează pe piețele ucrainești, fapt ce se răsfrânge negativ asupra economiei ruse, diminuându-se de la 54% la 37% [488].

Dacă e să examinăm structura exportului rusesc în Ucraina, atunci 58% reveneau exportului produselor minerale, Rusia asigurând regulat economia ucraineană cu resurse energetice, ceea ce permitea funcționarea întreprinderilor ucrainești, dar și funcționarea sectorului agrar. De asemenea, Rusia pentru Ucraina a fost nu doar principalul furnizor de resurse energetice, dar și unicul coridor de tranzit pentru transportarea cărbunelui din spatiul Asiei Centrale. Industria constructoare de mașini se plasează pe al doilea loc în această țară, și aici pot fi livrate mașini și utilaj electric, mijloace de transport și aparate de zbor, care sunt de o importanță incontestabilă.

Structura exportului ucrainean în Federația Rusă a fost caracterizată prin prezența unei piețe mai balansate și stabile, Rusia a fost până în 2014 principalul partener economic. Este de menționat faptul că, deși țevile cu diametru mare, industria constructoare de mașini ucraineană prezintă un rol în economia rusă, atunci multe din produsele alimentare sunt dur criticate pe piețele rusești, Rusia înaintează pretenții (interzicerea exportării produselor lactate, în 2006 și 2007, și a produselor animaliere, în 2013 – embargoul impus la produsele din ciocolată). Merită atenție și situația din sectorul investițional, Rusia ocupând locul al șaptele. Pe tritoriul Ucrainei activau 1633 întreprinderi cu capital rus. Celelalte investiții sunt destinate sectorului sănătății, industriei de prelucrare a metalelor, sectorului agrar și construcțiilor [6, pp. 118-133] .

În contextul crizei ruso-ucrainene și al sancțiunilor occidentale, este afectat sectorul agrar bulgar. Astfel, exportul produselor bulgare (în special a celor lactate) în Rusia, care, deși pentru piața rusă sunt nesemnificative, au afectat economia bulgară. Pierderile Bulgariei în 2015 din cauza embargoului impus de către SUA și statele UE Federației Ruse au constituit suma de 200 milioane euro. Pierderi de aproximativ 160 milioane euro are Bulgaria și din cauza micșorării numărului de turiști ruși. În condițiile confruntării geopolitice, se observă o diminuare și a relațiilor comerciale. Astfel, exportul Rusiei în Bulgaria scade cu 1/5 față de anul 2012. În ianuarie 2014 este semnat Acordul privind exploatarea porturilor Varna și Burgas, în scopul

depozitării țevilor pentru construcția oleoductului „ Iujnîi Potok ’’. De asemenea, prin semnarea Acordului dintre „Gazpromexport’’ și „ Bulgargaz’’ privind livrarea pe piețele bulgare a gazului natural până în 2020 în volum de 2, 9 miliarde metri cubi, se mai prevedea reducerea cu 20 % a prețului la carburanți, cât și unele scăderi de preț după 6 ani...în cazul creșterii cererii din partea bulgară.

Sancțiunile impuse de către SUA și UE Federației Ruse nu sunt un impediment în procurarea de către Ungaria a 3 elicoptere „Mi-8T’’, în sumă de 2 miliarde forinți (ceea ce constituie 8, 5 milioane $ SUA) în scopul și pentru necesitățile Ministerului Apărării ungar [387, p.3]. Relațiile comerciale ruso-ungare în 2014 diminuează cu 14% (de la 11, 9 miliarde $ SUA la 7, 3 miliarde $ SUA) , iar importul cu - 15, 1 % (de la 3, 4 miliarde dolari SUA la 2, 9 miliarde dolari SUA) [387, p.128]. De asemenea scade și exportul ungar în Rusia cu 18, 5 % a produselor industriale, 12%- utilaj tehnic, cu ¼ scade importul produselor chimce și farmaceutice. Exportul ungar al produselor agrare scade cu 8,8%, a cărnii de 3 ori. De asemenea, spre deosebire de relațiile comerciale până la declanșarea crizei ruso-ucrainene, exportul Federației Ruse în Ungaria în 2014 scade cu 39,6 %, iar importul de 43, 3% [387 p. 156].

Aceeași situație de diminuare a relațiilor comerciale se oservă și în raporturile ruso-poloneze. Are loc o diminuare a exportului polonez în Federația Rusă cu 14, 0% și, respectiv, a importului - cu 8,6% în comparație cu anul 2013. Analizând situația din sfera comercial-economică, este de menționat că, exportul rus în Polonia în comparație cu anul 2013 scade cu 1,5, ceea ce constituie 4, 3% la export și 1, 6% la import. Printre partenerii Poloniei, Rusia ocupă locul 6 [387, p.173].

Analizând relațiile ruso-române, este de menționat faptul că, cota parte în exportul cu România în 2014 a constituit 2, 8%, importul -3,9 %, în descreștere cu 4, 3 % față de 2013. Tendința descreșterii continuă să se observe și pe parcursul anilor 2015-2016. Relațiile limitate ale României cu Federația Rusă sunt compensate cu cele cu Occidentul. În 2014, importul mărfurilor din România a scăzut de pe locul 6 pe locul 7, Federația Rusă ocupând a 8-a poziție. Cu toate problemele existente, cota - parte în relațiile comerciale a constituit 0,5% în 2014. În conformitate cu datele Montly Statistic Bulletin International Trade din 2014, comerțul ruso-român a constituit 3998,3 milioane $ SUA (micșorat cu 3, 1%) importul-1949,5 milioane $ SUA. În 2014, relațiile comerciale ruso-române au fost la cel mai jos nivel după 2009 și au constituit 0, 2 %. Conform statisticii vamale ruse, exportul Federației Ruse a scăzut cu 9, 6%, iar conform statisticii României-cu 3,1 % [387, p.231].

O diminuare a relațiilor comerciale se observă și în relațiile ruso-cehe. Astfel, în anul 2014 relațiile comercial economice ruso-cehe au însumat cifra de 11,8 miliarde $ SUA sau 86,1% . Exportului produselor cehe în Rusia ia revenit 5,47 miliarde $ SUA (92,1% spre deosebire de anul 2013). De asemenea, în această perioadă se observă și o diminuare a prețurilor la carburanții

rușești. Exportul Federației Ruse scade de la 4, 5% în 2013 la 3, 6% în 2014, inclusiv exportul - de la 3, 7 % în 2013 la 3, 1 % în 2014, şi importul - de la 5,4 % în 2013 la 4,2 % în 2014. Printre partenerii economici ai Republicii Cehe, Federația Rusă coboară de pe poziția a cincea în 2013 la poziția a noua în 2014, iar relațiile comerciale au constituit 89, 8%, inclusiv exportului iau revenit 87,9%, iar importului 92,0% [387, p.364].

Dezintegrarea URSS şi apariţia pe teritoriul ei a 15 noi state independente a generat pentru Rusia o situaţie geopolitică şi geostrategică absolut nouă. Astfel, Rusia s-a pomenit „împinsă în adâncul Eurasiei", fapt perceput ca ceva inadmisibil pentru ţara care timp de secole a jucat un rol de importanţă majoră în politica internaţională, dar şi cea europeană. Frontierele Rusiei se restrâng la ceea ce au fost la începutul sec. XIX în Caucaz, la jumătatea aceluiaşi secol, în Asia Centrală, și cam ceea ce a fost prin 1600 spre Vest, imediat după domnia lui Ivan cel Groaznic.

Totodată, Federația Rusă aspiră la redobândirea statutului de altădată, cel de supraputere. Dacă SUA și NATO ar fi reușit să domine Ucraina, Federația Rusă ar fi rămas fără apărare. Granița de sud cu Belarus, ca și frontiera de Sud-Vest a Rusiei, ar fi rămas larg deschise. În plus, distanța dintre Ucraina și vestul Kazahstanului este de aproape 650 km, întocmai regiunea prin intermediul căreia Rusia a reușit să exercite putere asupra Caucazului. Am putea presupune că, date fiind aceste circumstanțe, Rusia ar fi pierdut Caucazul, și ar fi trebuit să se retragă și mai mult la Nord de Cecenia, continuând să se fragmenteze până la frontierele ei medievale. Rusia la rândul ei, are toate motivele să împiedice aceste procese.

Influența rusă crește în prezent în trei direcții - spre Asia Centrală, spre Caucaz și spre Vest, respectiv spre Țările Baltice și Europa de Est. Până în 2020, conform opiniei lui G. Friedman, prioritar pentru strategia Rusiei va fi reconstruirea statului rus și reimpunerea puterii ruse pe arena internațională [96, p.70]. Pentru a-şi atinge scopul, Rusia a folosit în relaţiile sale cu fostele republici unionale diverse presiuni cu caracter politic, economic şi militar. Din această perspectivă, Republica Moldova, Ucraina, statele caucaziene sunt cheia spre regiunile cele mai sensibile pentru aspirațiile de securitate ale Rusiei. Astfel, Federația Rusă exercită presiune peste granițele sale din motive geostrategice, geopolitice și geoeconomice.

Rusia, prin menținerea sub control a zonei estice a Ucrainei, prin ocuparea peninsulei Crimeea, cât și prin menținerea controlului asupra spațiului sud-caucazian, este interesată de a nu admite prezența NATO în spațiul care, conform părerii Moscovei, este zona intereselor sale excepționale. Prezența străină în zonă, în special amplasarea contingentului occidental militar în Ucraina și Georgia, va slăbi, iar într-un final, va neutraliza influența rusă în aceste state.

Interesului manifestat de SUA, NATO și UE pentru Ucraina și statele sud-caucaziene rezidă în faptul că acestea servesc drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și influenței Rusiei. Intenția Uniunii Europene de a integra în sfera sa de influență Republica

Moldova și Ucraina este determinată, în primul rând, de formarea unei zone economice și politice stabile, care ar asigura stabilitatea la frontierele estice ale UE. Aderarea la structurile europene și euroatlantice a Ucrainei și Georgiei ar semnifica diminuarea influenței Federației Ruse în zonă și, respectiv, extinderea influenței UE și NATO (lucru deja neadmis de Federația Rusă) în spațiul est-european și sud-caucazian.

4.2. Strategiile Federației Ruse de realizare a intereselor geostrategice în spațiul est-european și sud-caucazian

Ca rezultat al metamorfozelor geopolitice din anii ’90 ai secolului trecut, Federația Rusă încearcă să-și recâștige pozițiile pierdute. Una dintre cele mai dezbătute teme a fost, în mod neîndoielnic, problematica noului rol pe care îl deține Rusia pe arena internațională. La începutul anilor ’90 dominantă este ideea, care pornea de la existența unei singure supraputeri, dar care nu evalua în mod realist consecințele multiple ale promovării noii ordini bazate pe această realitate politică indiscutabilă. Într-o situație mult mai complicată se află Federația Rusă, care pretinde că SUA o asigurase că, după colapsul URSS, fostele republici sovietice, precum și statele foști sateliți ai URSS, urmau să rămână în sfera sa de influență sau, cel mult, să adopte statutul de neutralitate. Este cunoscut faptul că, statele care au făcut parte din Tratatul de la Varșovia au aderat la NATO și/sau la UE. Chiar și cele trei Țări Baltice – Estonia, Letonia și Lituania, foste republici unionale, au procedat la fel. Rusia a perceput aderarea la NATO, în 2004 a acestor state drept o mare pierdere și o amenințare directă la adresa integrității și securității sale [16, p.133].

Geopolitic, spațiul CSI nu reprezintă un monolit. Factorul Rusiei este cel care determină divizarea geopolitică a CSI. Analizând din perspectiva geopolitică poziția statele CSI, în relație cu Federația Rusă, acestea pot fi divizate în două categorii-1) statele orientate în politica lor externă în mare măsură spre cooperare cu Rusia –Belarus, Armenia și statele Asiei Centrale, și 2) statele care tind spre autonomie în politica lor externă și independență față de Federația Rusă - Georgia (până în 2008, când făcea parte din CSI), Ucraina, Azerbaidjian și Reăpublica Moldova. Prima categorie de state au creat, la inițiativa Rusiei, diferite organizații în cadrul CSI - Comunitatea Economică Euro-Asiatică, Uniunea statelor Asiei Centrale, Spațiul Economic European, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă sau Organizația de Colaborare de la Shanghai. Statele celei de-a doua categorii s-au organizat în GUAM [263, p.13].

Începând cu anii 2000, la un interval de o decadă de la sfârșitul Războiului Rece și colapsul fostei URSS, Federația Rusă încearcă să-și restabilească statutul de mare putere, relansând o politică de restaurare a zonei de influență în spațiul postsovietic [142]. În relațiile cu statele din

vecinătatea apropiată, în scopul asigurării unui viitor și pe arena internațională, Rusia are propriul modus operandi [462].

Analizând principalele obiective și direcții ale politicii externe a Federației Ruse expuse în "Strategia de securitate a Federației Ruse până în 2020", aprobată prin Decret prezidențial la 12 mai 2009, putem deduce că interesul strategic de lungă durată al Rusiei este de a transforma Federația Rusă într-o putere globală, iar sistemul internațional - în unul multipolar. Vecinătatea apropiată (*blijnee zarubejie*), care de fapt este spațiul postsovietic, este văzută de Moscova drept o zonă de influență exclusivă, în care Federația Rusă manifestă interese geostrategice [188].

Pentru o mai bună comprehensiune a politicii externe, dar și a interesului geostrategic al Federației Ruse este necesară analiză acestor fenomene prin prisma utilizării *hard power*-ului sau așa-numita politica dură, exercitată prin intermediul mijloacelor militare, economice, dar și prin itermediul *soft power*-ului sau a politicii loiale exercitată prin intermediul mijloacelor nonmilitare – mass- media, televiziune... cu scopul de a exercita presiune [94]. Astfel, pentru a-și realiza obiectivele propuse, Federația Rusă utilizează o serie de măsuri tradiționale sau *hard power,* cum ar fi acțiunile militare ca de exemplu conflictul ruso-georgian din 2008; sancțiuni economice (Ucraina, Georgia, Belarus).

Vladimir Putin, ajuns președinte al Federației Ruse în 2000, prin acțiunile întreprinse, demonstrează faptul că dorește să reconstituie cât mai mult teritoriu din fosta Uniune Sovietică. Evident, un pas în acest sens îl reprezenta reintegrarea Ucrainei în aria de influență a Federației Ruse. Așadar, prin politicile sale, președintele Rusiei încearcă să reconstruiască influența rusă, în spațiul geopolitic, spațiul fost al URSS, să readucă Rusia la statutul de mare putere globală și să promoveze această identitate civilizațională rusă nou recreată pe agenda internațională. În acest scop, președintele V. Putin folosește tot instrumentarul politic, economic, diplomatic, imagologic și militar de care dispune, pentru a-și atinge scopul numit de mulți specialiști ca fiind *"imperialist"*. Astfel, Rusia a reînceput să își promoveze mai activ interesele pe mapamond, ceea ce a dus la confruntări directe cu puterile influente internaționale. În acest context, al revitalizării economice a Rusiei, elitele politice și economice au început să susțină politica expansivă a președintelui Putin. Rusia a demonstrat că nu ezită să folosească forța armată în cazul în care consideră că interesele sale sunt în joc [5, p.30].

Astfel, la 8 august 2008, forţele armate ruse au intrat în Osetia de Sud, utilizând tancuri, precum şi infanterie mecanizată sprijinită de aviaţie. Osetia de Sud era neoficial aliată cu Rusia, iar Rusia a acţionat pentru a preveni absorbţia regiunii de către Georgia. Contraatacul a fost planificat riguros şi a fost executat competent, iar în decurs de numai 48 de ore ruşii au reuşit să învingă forţă principală georgiană pe care au obligat-o la retragere. La 10 august, ruşii îşi consolidaseră poziţia în Osetia de Sud, iar la 11 august şi-au extins ofensiva pe teritoriul

Georgiei, atacând pe două direcţii. O direcţie a fost către sudul Osetiei de Sud spre oraşul georgian Gori. O altă direcţie a pornit din Abhazia, o altă regiune secesionistă a Georgiei, aliată cu Federația Rusă. Acest atac a fost proiectat că să taie drumul dintre capitală Tbilisi şi porturile georgiene. În acest moment, ruşii au bombardat aeroporturile militare din Marmeuil şi Vaziani şi se pare că au incapacitat radarele din aeroportul internaţional din Tbilisi. Aceste mişcări au adus forţele ruseşti la numai 40 de mile de capitala Georgiei, făând dificilă aprovizionarea materială şi afluirea de forţe de rezervă georgiene de întărire.

Ca să înţelegem modul de gândire rusesc, trebuie să apelăm la două evenimente. Primul este Revoluţia Portocalie din Ucraina. Din punctul de vedere al Statelor Unite şi al europenilor, Revoluţia Portocalie a reprezentat un triumf al democraţiei şi al influenţei occidentale. Din punctul de vedere al Federației Ruse, Revoluţia Portocalie a fost o tulburare a afacerilor interne ale Ucrainei, finanţată de CIA, ce a fost menită să atragă Ucraina în NATO şi să o adauge la încercuirea Rusiei. Preşedinţii Statelor Unite, George H.W. Bush şi Bill Clinton au promis Rusiei că NATO nu se va extinde în cadrul fostului imperiu sovietic. Această promisiune a fost deja încălcată în 1998 prin expansiunea NATO în Polonia, Ungaria şi Cehia, iar în 2004, prin expansiunea nu numai în restul fostilor aliaţi ai sovieticilor în ceea ce este acum Europa Centrală şi de Est, dar şi în cele trei Țări Baltice, care au făcut parte din Uniunea Sovietică [94].

Deși Federația Rusă a tolerat valurile de extindere a NATO spre Est, discuţiile privind includerea Ucrainei în NATO a reprezentat o ameninţare fundamentală pentru securitatea naţională a Rusiei, ceea ce ar fi făcut ca Rusia să devină de neapărat şi ar fi provocat chiar o destabilizare a Federaţiei Ruse. Intenția SUA de a merge atât de departe, încât să sugereze ca să fie inclusă şi Georgia, ceea ce ar fi adus NATO în mijlocul Caucazului, concluzia rusească, făcută public, a fost că Statele Unite, în particular, au intenţia să încercuiască şi să sfărâme Rusia. Al doilea eveniment, nu mai puţin important, a fost decizia Uniunii Europene şi a Statelor Unite de a susţine separarea Kosovo de Serbia. Ruşii sunt amicii Serbiei, dar intenţia adâncă a Rusiei a fost aceasta: de la al Doilea Război Mondial, principiul Europei a fost că, pentru a se preveni conflictele, frontierele naţionale nu trebuiesc schimbate. Dacă acest principiu a fost violat în Kosovo, alte mişcări de graniţe – inclusiv cereri ale unor regiuni separatiste din Rusia – ar putea să urmeze. Ruşii au cerut, atât public, cât şi în discuţii private, de a nu acorda Kosovo statutul de independenţă, ci să se continue cu autonomia sa, care era cam acelaşi lucru în termeni practici. Cererile Rusiei însă au fost ignorate.

Federația Rusă a fost convinsă că Statele Unite s-au angajat într-un plan de încercuire strategică a Rusiei. Având experienţa Kosovo, ruşii au ajuns la concluzia că SUA şi UE nu erau pregătite să ia în considerare dorinţele Federației Ruse, chiar în cele mai mici aspecte, lucru care poate fi considerat drept punctul de cotitură în relațiile Federația Rusă - Occident. În cazul în

care Occidentul nu ține cont de interesele Federației Ruse, chiar și în situații minore, ignorându-le, putem considera că între acești doi actori geopolitici apare o situație de confruntare. Pentru Federația Rusă principala problemă era felul în care urma să reacționeze. Nerăspunzând în cazul Kosovo, Rusia a decis să atace acolo unde deține toate atuurile - în Osetia de Sud. Reieșind din acest context, Moscova poate să-și justifice acțiunile prin două motive, cel mai puțin important a fost să se facă egală cu Occidentul după episodul Kosovo. Dacă independenţa provinciei Kosovo a fost declarată drept sferă de interes occidentală, atunci Osetia de Sud și Abhazia, cele două regiuni separatiste ale Georgiei, pot fi declarate independente sub protecția Federației Ruse [94].

Analizând acțiunile președintelui Putin, se observă dorința nu de restabilire a Uniunii Sovietice, dar cea de restabilire a sferei de influenţă a Rusiei în spațiul postsovietic. Pentru a realiza acest obiectiv, Rusia a reacționat reieșind din două rațiuni: prima, cea de restabilire a credibilității Forțelor Armate ale Federației Ruse ca forță de luptă, cel puțin la nivel regional, și, cea de a doua rațiune, de a asigura că garanțiile SUA incluzând apartenența de membru al NATO, nu reprezintă nimic în fața puterii Federației Ruse. De asemenea, președintele rus, evitând o confruntare directă cu forțele NATO, prin intermediul unui alt actor geopolitic-Georgia, aliniat al SUA, a încercat să se confrunte cu aceste două centre de putere. În acest context, Georgia era alegerea perfectă.

Astfel, prin invadarea din august 2008 de către Federația Rusă a Georgiei, așa cum a fost făcută (competent, dacă nu chiar exemplar), V. Putin a restabilit credibilitatea armatei ruseşti. De aceea, războiul din Georgia poate fi considerat reîntoarcerea publică a Rusiei la statutul de mare putere. Evenimentele din Georgia reprezintă nu doar ce s-a întâmplat în ultimul moment, dar este un proces care s-a dezvoltat din momentul în care V. Putin a venit la putere. Scopul Rusiei este de a utiliza instrumentele *hard power* pentru a-şi afirma interesele geostrategice în noua realitate, în spațiul sud-caucazian [188].

Ocuparea Crimeei de către Federația Rusă în 2014 s-a demonstrat a fi cel mai periculos eveniment geopolitic din perioada *post-război rece* și poate chiar de după criza rachetelor din Cuba. Alipirea Crimeei putea determina două tipuri de acțiuni, ambele fiind dăunătoare stabilității Europei pe termen lung. Prima variantă era aceea a recâștigării de către Rusia a influenței în regiune și a dreptului de a retrasa granițe și de a-și exercita puterea de veto asupra guvernelor statelor vecine. Cea de-a doua posibilitate era de a provoca guvernul ucrainean la o ripostă, susținută de vestici. Această rispostă ar putea duce către un război civil în stil iugoslav, practic demonstrat de către evenimentele din zona estică a Ucrainei - Donețk și Lugansk. O operațiune *"antiteroristă"* a fost lansată de oficialii de la Kiev în luna aprilie 2014 cu scopul de a înăbuși insurecția armată prorusă în regiunile Donețk și Lugansk. Petro Poroşenko, președintele Ucrainei, în discursul de învestire, declara că va refuza orice *"compromis"* cu Rusia în privința

orientării europene a țării sale și asupra apartenenței Crimeei la Ucraina. Oficialii NATO declarau că *"sunt preocupți de faptul că trupele rusești de la granița cu Ucraina pot reprezenta o amenințare la adresa sud-estului Ucrainei"*. Mai mult, după ce a concentrat masiv trupe rusești la granița cu Ucraina, Vladimir Putin declara că *"Rusia mizează de acum înainte pe relații egale cu statele occidentale, după ce și-a apărat interesele geopolitice în criza ucraineană, și va continua să apere interesele etnicilor ruși din alte state"*. Această declarație a președintelui rus nu face decât să confirme planul de recâștigare a influenței ruse în fostele state sovietice [15, p.128].

Dacă e să analizăm evenimentele din Ucraina, în strategia militară a Federației Ruse pot fi identificate trei niveluri interrelaționate:

Nivelul 1 – unilateralismul doctrinar. Rusia a mizat pe principiul conform căruia folosirea cu succes a forței generează legitimarea acțiunilor întreprinse. Reacția slabă a SUA și a UE a validat acest principiu.

Nivelul 2 – aderarea puternică (aparentă) *la legalism*. Dincolo de aspectele reale ale legalității acțiunilor Federației Ruse în Ucraina, acestea au fost permanent sprijinite pe anumite acte juridice valide, creând aparența legalității, astfel:

- președintele Putin a solicitat Consiliului Federației Ruse, camera superioară a parlamentului rus, să *„autorizeze"* folosirea, în caz de necesitate, a puterii militare în Ucraina. La 1 martie 2014, în mod natural, utilizarea armatei ruse în Ucraina a fost autorizată. Ulterior, din considerente ce țin de promovarea unei imagini legalist-pacifiste, la solicitarea lui V. Putin, Consiliul Federației Ruse a revocat rezoluția ce autoriza folosirea armatei ruse în Ucraina. Decizia a fost luată cu 153 de voturi din 154 posibile și a intrat în vigoare din ziua aprobării;

- nefolosirea puterii militare în Crimeea, alături de autorizarea dată de către Consiliul Federației Ruse, este folosită de către V. Putin ca semn al intențiilor sale pacifiste;

- faptul că trupele ruse existente în Crimeea nu au depășit plafoanele agreate prin acordul de staționare în Crimeea a flotei Federației Ruse din Marea Neagră, chiar dacă numărul lor a crescut, este prezentat de Federația Rusă ca argument la afirmația că aceasta nu a ocupat Crimeea prin forța militară.

Nivelul 3 – sprijinirea referendumului promovat de forțele politice proruse din Crimeea. Federația Rusă își susține intervenția, prezentând ca argument *dreptul la autodeterminare al populației Crimeei*, similar cazului din Kosovo. Campania recentă a Rusiei în Crimeea a fost o impresionantă demonstrație de *comunicare strategică*, una care, deși are multe aspecte similare celor din Osetia de Sud și din Abhazia, prezintă totuși o serie de trăsături de specificitat, ca urmare a reflectării operaționalizării *noilor directive militare ale Rusiei* ce se doresc implementate până în anul 2020. Succesul acestei campanii este dat de faptul că, în doar trei

săptămâni, moralul militarilor ucraineni a fost într-atât de afectat, încât toate cele 190 de unități au capitulat. În loc să se bazeze pe dislocarea masivă de tancuri și artilerie, în această campanie Rusia a folosit forțe de asalt a căror valoare însumată a fost mai mică de 10 000 de militari – deja staționați în Crimeea, în majoritate infanterie marină, sprijinită de câteva batalioane de trupe aeropurtate și comandouri de forțe speciale – *Spetsnaz*. În plus, cele mai grele vehicule utilizate au fost transportoarele blindate TAB-80 (Transportatoare Auto Blindate). Acestea au combătut o forță de aproximativ 16 000 de militari ucraineni [15, p.133].

În contextul geopolitic nou creat, este posibil ca un nou tip de război - războiul hibrid- să satisfacă oarecum aspirațiile Moscovei, din perspectiva că o eventuală tensiune în relația cu Occidentul se consideră că îi va readuce Rusiei importanța politică, și statutul de supraputere, pierdut la dezmembrarea URSS, oferindu-i și posibilitatea de a discuta de la egal la egal cu SUA. Toate aceste confruntări vor dura până la stabilirea unei noi balanțe de putere pe arena internațională.

Federația Rusă nu va ceda Ucraina Occidentului, nu va fi dispusă să plece din Crimeea și Sevastopol. Ucraina, în formatul ei teritorial actual, nu are nici o șansă să adere la UE sau la NATO, indiferent de entuziasmul discursului noilor lideri de la Kiev sau chiar de voința majorității populației din Vestul țării. În aceeași situație se află și Georgia cu Abhazia și Osetia de Sud, unde perspectiva de aderare la structurile euroatlantice a statelor care le dețin formal este limitată. Restabilirea sferei de influență în Europa de Est, Caucaz și Asia Centrală, în statele foste sovietice este obiectivul primordial al politicii Rusiei, obiectiv care poate fi realizat prin sprjinirea etnicilor ruși, prezenți în acele teritorii [15, p.159].

Un alt instrument *hard power* rusesc este cel economic, foarte des folosit de către Federația Rusă în scopul realizării intereselor geostrategice în spațiul est-european. Petrolul și gazul sunt resursele cele mai prețioase ale Rusiei. După instalarea la putere, președintele Putin a folosit dependența energetică a Ucrainei, a Republicii Moldova și a multor state europene ca instrument politic de negociere și șantaj. Astfel, în 2006, ca și în iarna 2008-2009, ca rezultat al unor neînțelegeri, Federația Rusă a sistat alimentarea cu gaz a Ucrainei pentru o perioadă. Hotărârea de a prelua Crimeea considerăm că a fost rezultanta unui cumul de factori, unul dintre ei fiind și acela că, în septembrie 2013, Ucraina a semnat acorduri de concesionare pentru explorarea și exploatarea zăcămintelor de gaze din Marea Neagră, un pas care i-ar reduce din dependența energetică față de Rusia. Acordurile priveau *"exploatarea unui perimetru gazifer din Nord-Vestul Mării Negre, un zăcământ de gaze estimat la aproape 8-10 miliarde metri cubi"*.

În același timp, Rusia a demarat proiectul economic de construire a Uniuni Economice Euroasiatice care să cuprindă cât mai mulți din foștii sateliț ai URSS. În prezent, în uniunea prefigurată a se lansa în 2015, au fost atrase de către Rusia doar Belarus și Kazahstan. Aducerea

Ucrainei în acest cerc economic euroasiatic ar fi urmat planul președintelui V. Putin de readucere a Rusiei în stadiul de actor esențial al scenei internaționale globale [290].

Economia este una din forțele relațiilor internaționale şi unul din principalele atuuri ale Rusiei. Bogată în materie primă, Federația Rusă este o putere energetică, pe prim plan (dotată cu mai mult de 18 % din rezervele mondiale de gaz, se plasează pe a doua poziție în lume, și 5% din rezervele mondiale de petrol). În spațiul postsovietic, strategia Rusiei se articulează asupra unui proiect care vizează menținerea sub influență a statelor ex-republici unionale cu care se află în conflict (Republica Moldova, Georgia, din 2014 Ucraina, care are o orientare euroatlantică) [149]. Analizând aspectul energetic, este de remarcat faptul că comportamentul dur al Gazprom-ului faţă de Ucraina are o conotaţie de ordin (geo)politic şi (geo)economic, având tangenţă cu orientarea prooccidentală a autorităţilor oficiale de la Kiev. La nivel de declaraţii oficiale şi acţiuni, Moscova dă de înţeles într-o manieră expresă că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare prooccidentale în vecinătatea apropiată. Astfel, şantajul energetic faţă de Kiev şi Chişinău reprezintă doar un instrument de presiune în scopul asigurării securităţii naţionale ruse. Pe de o parte, este un semnal pentru Occident în ceea ce priveşte extinderea influenţei sale spre Est (în special de ordin politic şi militar), care subminează interesul geostrategic al Rusiei în regiune. Pe de altă parte, aceste acţiuni reprezintă atenţionări permanente pentru Ucraina și, inclusiv, Republica Moldova, determinându-le să-şi revadă propria poziţie vizavi de aderarea la structurile occidentale. Intenţia Moscovei este cea de a influenţa situaţia politică internă din Ucraina, dar și din statele sud-caucaziene, care este instabilă din cauza unor diferenţe de poziţii şi disensiuni dintre diferite forţe politice [268].

Poziţia geografică a Ucrainei şi reţeaua de gazoduct construită în timpul Uniunii Sovietice au determinat ca acest stat să joace un rol destul de important în sectorul energetic continental. În consecinţă, în prezent Ucraina se poziţionează ca un actor important în ceea ce priveşte securitatea europeană energetică, astfel că disputele energetice ruso-ucrainene reprezintă nu doar o problemă ucraineană sau rusă, dar obţin un caracter geopolitic. Menţionăm faptul ca via teritoriul ucrainean tranzitează cca 80% din resursele de gaz natural importat din Rusia de către UE, ceea ce reprezintă 25% din volumul total importat de statele comunităţii. La fel, regiunea ucraineană tranzitează coridorul Vest-Est, constituind o axă de conexiune între Europa continentală şi Asia Centrală şi regiunea caspică. Totodată, acest spaţiu formează coridorul Nord-Sud, o demonstrare în acest sens fiind gazoductul Blue Stream, care uneşte Rusia şi Turcia. Evident este faptul că există o competiţie între aceste două axe, caracterizându-se nu doar prin aspecte geopolitice, dar şi tehnice.

În prezent se duce o luptă diplomatică între Occident şi Rusia pentru această regiune, dat fiind faptul că, Ucraina asigură acces spre o zonă bogată cu resurse energetice. În plus, dacă

luăm în consideraţie ruta turcă, atunci observăm că ea nu reduce din importanţa Ucrainei în ceea ce priveşte tranzitul hidrocarburilor. Cartea ucraineană ar putea servi ca şi alternativă în cazul eventualelor evoluţii negative în regiunea turcă, de exemplu escaladarea conflictului în jurul minorităţilor kurde.

Politica dură a Gazprom-ului, ce a avut impact negativ atât asupra Kievului, cât şi asupra Bruxellasului, scoate la suprafaţă în mod expres conotaţii politice şi geopolitice, la bază fiind interesele geopolitice ale Rusiei în vecinătatea apropiată. Moscova oficial dă de înţeles în repetate rânduri că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare panoccidentale în imediata vecinătate, şi pentru a preveni o astfel de conjunctură, Rusia este capabilă să acţioneze în modul cel mai drastic. Astfel, şantajul energetic faţă de Kiev este doar un prim pas al Rusiei în scopul asigurării securităţii naţionale şi semnalării SUA şi NATO de a se dezice de politicile sale, care ating interesul Rusiei, în cazul Ucrainei fiind unul vital. Totodată, reprezintă şi o atenţionare pentru Ucraina, determinând-o să-şi revadă propria poziţie vizavi de aderarea sa la structurile occidentale. Evident este faptul că Kremlinul urmăreşte la fel anumite interese comerciale şi energetice. În acest context, ar fi bine să mai atragem atenţie la o nuanţă. Cauza oficială a conflictului gazelor între Ucraina şi Rusia nu a fost neachitarea din partea Kievului a datoriei pentru gaz. Însă, dacă nu uităm de faptul că datoria Transnistriei este cu mult mai mare, atunci ne convingem o dată în plus că motivul real al conflictului dintre Kiev şi Moscova nu a avut conotaţie financiară, ci una geopolitică şi geo-energetică [17].

Un alt stat dependent de resursele energetice ale Federației Ruse este Republica Belarus. Ca și Republica Moldova și Ucraina, Republica Belarus este dependentă de resursele energetice ale Federației Ruse. Gazprom-ul a achiziționat cele 50% acțiuni deținute de Belarus în Beltransgaz. Ca reacție la aceast pas, Minskul cere respectarea a două condiții: prima este ca conductele folosite pentru tranzitul gazului rusesc să fie mereu pline și, cea de a doua condiție este ca prețul gazului pentru Belarus să fie la fel ca cel pentru Rusia. Belarusul achita 150 de dolari pentru 1000 de metri cubi de gaz rusesc (pretul pentru regiunea rusă în vecinată la frontieră, Smolensk, este cu mult mai mic). Începand din anul 2011, Minskul cumpără gaz la prețul mediu european, din care se scad taxele de tranzit și de export. În ceea ce priveste petrolul, președintele Lukașenko este gata să vândă activele deținute la rafinăriile de petrol pentru a cumpăra carburanți fară impunerea de taxe. În prezent, numai 6,3 milioane de tone din petrolul rus importat de Belarus sunt scutite de taxele vamale, autoritatile ruse amenințând periodic cu anularea tuturor facilitatilor fiscale. De asemenea, autoritatile ruse au intrerupt frecvent aprovizionarea cu petrol a principalelor rafinării din Belarus, ca urmare a refuzului repetat al regimului de la Minsk de a accepta condițiile impuse de Moscova privind taxarea petrolului livrat, precum și vânzarea principalelor rafinării de petrol belaruse către companiile rusești.

Conform agenției de presă ,,Karadeniz Press'', conflictul energetic a fost declanșat de intenția gigantului petrolier Lukoil de a achiziționa rafinăria Naftan din Belarus [109].

Dacă e să examinăm relațiile ruso-belaruse prin prisma ultimelor evenimente din estul Ucrainei, a reacției comunității internaționale la acțiunile și politica Federației Ruse privind ocuparea peninsulei Crimeea, este de menționat faptul că acestea, în ultimul timp, au devenit contradictorii. În contextul crizei ruso-ucrainene, președintele belarus A. Lukașenko duce o politică de susținere a integrității teritoriale a Ucrainei, politică care nu convine Kremlinului. Reacția Federației Ruse la declarațiile lui Lukașenko nu rămâne a fi neobservată, Rusia apelând din nou la utilizarea strategiei *hard power* față de Belarus- impunerea embargourilor la produsele de proveniență belarusă. Reieșind din situația creată, cauzată de impunerea embargourilor Federației Ruse de către SUA și statele europene, Belarusul ar fi putut servi drept un nod de legătură între Federația Rusă și UE. În condițiile în create, Belarusul este dispus să procure produse de la alte state, ca mai apoi să le expună pe piețele Rusiei, iar această schemă de acțiuni nu contravine sancțiunilor impuse de către SUA și UE Federației Ruse și nici acordurilor internaționale, iar din aceste tranzacții, Belarusul ar avea doar de câștigat [394].

Summitul de la Minsk, cu participarea liderilor occidentali A. Merchel - cancelarul Germaniei, F. Olland- ex-președintele Franței, B. Obama ex-președintele SUA, P. Poroșenko- președintele Ucrainei, și, respectiv, V. Putin- președintele Federației Ruse, aduce Belarusul în vizorul comunității internaționale. În contextul crizei ruso-ucrainene, Belarusul servește drept partea pacificatoare între părțile aflate în conflict - Federația Rusă și Ucraina. Forumul de la Minsk a devenit arena confruntărilor dintre Est și Vest, dintre Federația Rusă și Occident, iar autoritățile belaruse încearcă să profite din situația creată pentru a-și intensifica relațiile cu Occidentul, care, după Summitul de la Minsk, a devenit mai deschis față de Belarus. În spațiul european, imaginea de pacificator a Belarusului în relațiile ruso-ucrainene crește. Forțele NATO aflate la frontiera Belarusului prezintă o amenințare la adresa securității Federației Ruse, iar această situație va duce la intensificarea prezenței Rusiei în regiune, iar fără suportul Belarusului, acest plan este mai greu de realizat [418].

Un alt instrument al *hard power*-ului Rusiei de realizare a intereselor geostrategice, prin intermediul armei economice, este impunerea embargourilor la diferite produse. Incepand cu martie 2006, Rusia a introdus diverse sanctiuni împotriva exportatorilor din Georgia, Ucraina, Belarus, inclusiv din Republica Moldova. Dacă e să analizăm cauzele acestor sancțiuni, atunci fiecare are unul și același motiv - nesupunerea sau intenția statelor ex-republici unionale de a ieși din sfera de influență a Federației Ruse. Astfel, embargoul impus de către Rusia la 1000 produse lactate belaruse din 2008 ar fi cauzat de nerecunoașterea de către autoritățile de la Minsk a independenței celor două regiuni separatiste ale Georgiei- Abhazia si Osetia de Sud [108].

Prin sancțiuni similare au trecut o mare parte din țările postsovietice. În 2004, odată cu venirea lui Saakashvili la putere, Georgia își reorientează vectorul politicii externe spre un curs pro-european și proatlantist. În acest context, Rusia începe să aplice instrumentele sale de influnță. În 2004, forțele de ordine din Osetia de Sud, regiunea separatistă a Georgiei, arestează câțiva soldați georgieni. În 2005, principala conductă ce duce gazul rusesc în Georgia explodează în toiul iernii, în regiunea Caucazului de Nord. Un alt instrument aplicat de către Federația Rusă este expulzarea în 2006, a zeci de mii de emigranți georgieni care munceau în Rusia și tot în același an, Rusia interzice importul produselor georgiene [80]. Interzicerea importului rusesc de vinuri georgiene și moldovenești a început la sfârșitul lunii martie 2006 și a creat un conflict diplomatic major între Republica Moldova și Georgia, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte. Comerțul de vin cu Rusia ocupa în acel moment 80-90% din totalul exporturilor de vinuri dintre cele două țări. Inspectorul-șef sanitar din Rusia Gh. Onișcenko a afirmat că în vinurile georgiene au fost găsite metale grele și pesticide și că acestea au falsificat produse alcoolice etichetate ca vinuri [80]. Agenția rusă pentru protecția consumatorilor a susținut că a examinat 21 de sortimente de vin georgian vândut la Moscova și a concluzionat că 85,7 % nu au respectat cerințele sanitare. Interdicția privind importurile de vinuri a parvenit într-un moment de agravare a relațiilor diplomatice dintre state în contextul schimbărilor aduse de Revoluția Trandafirilor și trecerea la vectorul pro- NATO și pro-UE în Georgia [82].

În acest context, pot fi menționate și embargourile Federației Ruse din toamna 2013 impuse Ucrainei la produsele din ciocolată. Făcând o analiză atentă a condițiilor în care sunt impuse aceste sancțiuni de către Rusia, este evident faptul că toate aceste acțiuni au un caracter geopolitic și geostrategic. Summitul Parteneriatului Estic de la Vilnius, din 28-29 noiembrie 2013, la care state ex-sovietice Republica Moldova, Ucraina, Georgia erau aşteptate să semneze/parafeze Acordul de Asociere la Uniunea Europeană, precipită geopolitica spaţiului postsovietic. Rusia a recurs la toate instrumentele disponibile pentru a obstrucţiona parcursul european asumat de către aceste state. Presiunile Rusiei au crescut odată cu dinamizarea relaţiilor acestor state cu Uniunea Europeană şi finalizarea negocierilor privind Acordul de Asociere, implicit Acordul privind Zona de Comerţ Liber Aprofundat şi Cuprinzător.

Supunând analizei strategiile *hard power,* este de menționat faptul că Federația Rusă în statele est-europene membre ale UE, spre deosebire de fostele republici unionale, nu dispune de suficiente pârghii de a realiza interesele sale. Analizând în retrospectivă relațiile Federației Ruse cu statele foste membre ale Tratatului de la Varșovia, pot fi relevate unele acțiuni *hard power* ale Rusiei. În acest context, poate fi supusă analizei și impunerea embargoului de către Federația Rusă asupra produselor din carne de origine poloneză în 2005. În opinia ministrului agriculturii polonez A. Lepper, relațiile ruso-poloneze aveau un caracter mai mult politic, acțiunile Rusiei

fiind condiționate de amplasarea scutului antirachetă al SUA în Polonia. În opinia N. Volcikova, economistul principal în cadrul Centrului de Studii Economice și Financiare, Federația Rusă nu-și dorește răcirea relațiilor cu Polonia, acțiunile sale sunt dictate de faptul că prin intermediul Poloniei este importată carne de origine indiană. De asemenea, Volcikova consideră că reacția Rusiei la produsele de origine poloneză este condiționată de către amplasarea scutului anti rachetă în Polonia [426]. În acest context, se încadrează și decizia Federației Ruse de la 1 ianuarie 2007 de a impune embargo asupra produselor din carne din statele UE, în special a celor din Bulgaria și România, sub pretextul că animalele sunt crescute în condiții antisanitare. Totuși, cauza prinipală a embargoului este mai mult o decizie politiă, deoarece din această perioadă România și Bulgaria devin membre ale UE [443].

Conștientă de riscul marginalizării Rusiei pe mapamond, conducerea statului caută căi de a readuce Federația Rusă, de a impune influența pe arena interațională. În ultimul timp, Rusia a sesizat că utilizarea mijloacelor tradiționale nu este suficientă pentru realizarea intereselor geostrategice. Astfel, pe lângă puterea dură - *hard power*, caracterizată prin utilizarea mijloacelor militare și economice, Federația Rusă, pentru a menține în sfera sa de influență statele ex-republici unionale, apelează și la capacitatea de a influența pe alții prin intermediul *soft power*. Conceptul *soft* este antonimul celui de *hard*, care reprezintă forța coercitivă, militară și economică. *Stricto sensul soft power,* în opinia lui J. Nay, este capacitatea unui stat de a obține ceea ce dorește din partea altui stat. Astfel, un stat, prin intermediul *soft power, se* dezvoltă, fără a utiliza capacitatea sa de apărare militară [245]. *Soft power*-ul Federației Ruse se axează pe o îmbinare de mijloace care includ ideologia naționalistă, manipularea cu simboluri și nostalgia pentru trecut, un gen atractiv economic și politic pentru emigranții din statele ex-republici unionale [94]. Dacă *hard power* este capacitatea unui actor de a-și atinge scopurile prin mijloace militare, atunci *soft power* poate fi definită drept capacitatea de a atinge scopurile prin intermediul atracției, persuasiunii sau seducerii [259]. *Soft power* se axează pe atragerea valorilor culturale, ideologice, politica externă a statului [154].

Războaiele din Georgia și Ucraina au relansat chestiunea privind poziția Rusiei pe arena internațională, utilizând, pe lângă *hard power*, noi instrumente ale *soft power* cum ar fi războiul electronic, intimidarea, mituirea, propaganda prin internet, mass media, urmărind subminarea rezistenței Ucrainei și evitarea folosirii puterii militare [204]. Rezultatul a fost victoria militară clară, prin operaționalizarea unei bine orchestrate campanii de comunicare strategică, folosind instrumente din domeniul politic, psihologic și al informațiilor – ceea ce este denumit de gânditorii militari *"războiul din noua generație"*. Pentru a evita inducerea impresiei eronate că discutăm de o nouă generație de războaie, care ar fi fost inaugurată de Rusia cu ocazia acțiunilor din Crimeea, evidențiem faptul că acțiunile militare subsumate acestei categorii sunt, de fapt,

cunoscute sub categoria generică *"război din generația a 4-a"*. În documentele americane sunt cunoscute ca "*război neregulat"* (*irregular warfare*) acoperă, fără a fi limitate la acestea, acțiunile teroriste/antiteroriste și insurgențele / contrainsurgențele. Așadar, viziunea Rusiei asupra războiului modern se bazează pe ideea că spațiul principal de ducere a luptei este mintea umană. Ca urmare, războiul din noua generație va fi dominat de confruntări în domeniul informațional și psihologic. Superioritatea față de trupele și sistemele de arme ale adversarului se va realiza prin afectarea psihicului și moralului forțelor armate și al populației civile ale acestuia, obiectivul principal fiind reducerea la minimum a necesității de a disloca puterea militară (hard power), prin determinarea militarilor și a populației civile ale adversarului să sprijine acțiunile atacatorului, în detrimentul propriilor guverne și țări. În acest context, este interesant de observat noțiunea de "război permanent", întrucât presupune un "adversar permanent". În structura geopolitică actuală, adversarul clar al Federației Ruse este *civilizația occidentală* – valorile, cultura, sistemul politic și ideologia occidentală [15, p.132].

Pentru cazul specific al Crimeei, în centrul planificării operaționale, rușii au plasat *ideea influențării*. Pentru operaționalizarea acestei idei, au folosit toate instrumentele de care au dispus: metode ingenioase de comunicare internă, operații de inducere în eroare, operații psihologice, comunicare externă bine construită. Operațiile de inducere în eroare s-au executat pe teritoriul Federației Ruse, sub forma desfășurării unor exerciții militare, inclusiv în regiunea Kaliningrad, pentru a spori gradul de insecuritate al Țărilor Baltice foste republici sovietice și a Poloniei. În planul comunicării strategice, mass-media ucraineană a devenit inaccesibilă, iar canalele rusești au promovat intens versiunea Federației Ruse, construind o realitate paralelă care, în percepția publică, legitima acțiunile Rusiei. De o importanță crucială a fost înțelegerea înnăscută a trei audiențe țintă, în mod deosebit a comportamentului probabil al acestora: *populația majoritară* vorbitoare de limbă rusă din Crimeea, *conducerea guvernamentală* ucraineană și *comunitatea internațională* – în mod specific NATO și UE. Înarmată cu aceste mijloace, Federația Rusă a demonstrat astfel că vechea artă sovietică privind *controlul reflexiv* este prezentă. Prin expresia *control reflexiv* dorim să se înțeleagă controlul asupra adversarului prin influențarea relației pe care acesta o are cu sine însuși: determinarea acestuia ca, în mod voluntar, să ia deciziile predeterminate și dorite de inițiatorul acțiunii [15, p.133].

În acest scop, începând cu anii 2003-2004, Rusia caută noi mijloace de acțiune, care au ca obiectiv de a influența, de a obține aderarea la ideile și tezele sale: restructurează *RIA Novosti*, principala agenție de informare rusă, modernizează audiovizualul extern, creând o rețea de programe ca *Russia Today (RT),* cu o emitere 24 din 24 ore (se emite în engleză începând cu anul 2005, în arabă – din 2007, în spaniolă – din 2009), se creează Clubul de discuții *Valdai,* ONG-uri și fundații care au misiunea de a fortifica prezența Rusiei pe arena internațională. De asemenea,

un rol important il deține și *Runet* – internetul rusesc. Pentru a-și fortifica prezența în domeniul inovațiilor, inițiază o politică de *branding* prin proiectul *Skolkovo* [206].

Pentru a-și atinge scopurile în politica externă, Rusia trebuie să înbunătățească percepția sa pe arena internațională. V. Putin utilizează în jocul său o nouă tactică, cea a *smart power* (puterea inteligentă), care include în statele din vecinătatea apropiată influență prin intermediul mijloacelor populare controlate de Federația Rusă, incluzând canale de televiziune în limba rusă difuzate în străinătate, care sunt cu mult mai faimoase decât cele locale [149].

Dezvoltând un *soft power*, Rusia se confruntă cu o serie de probleme. Trecerea de la propaganda omniprezentă din timpurile fostei URSS la informația privind aspectele ce vizează imaginea Federației Ruse, aceasta este monopolizată de imaginea președintelui V. Putin [268]. Parteneriatele în domeniul cultural și științific reprezintă un alt aspect al direcției umanitare și are drept scop principal stoparea proceselor de modificare a istoriei în spațiul postsovietic. Astfel, fiind create centre ale Fundației "Ruskii Mir", în țările vizate se aduce literatură rusă, cărți de istorie și alte materiale menite să nu permită o altă interpretare.

Mass-media este și ea una din sursele principale de informare pentru majoritatea populației din spațiul CSI. Presa rusă este utilizată ca unul din instrumentele cu ajutorul cărora Federația Rusă își promovează politica sa în regiune. O dovadă în acest sens este și cazul Armeniei, Azerbaidjanului, Bielarusiei, unde, pe parcursul anilor, s-au putut observa mai multe atitudini ale mass-mediei rusești, care aveau loc în același timp cu discursul oficial rusesc față de această țară. Pe lângă instrumentele propagandistice tradiționale, prin intermediul buletinelor de știri, emisiunilor analitice și *talk-show*-urilor sunt utilizate și instrumente indirecte cum ar fi filmele, concertele, sportul și alte emisiuni nepolitice, populare în afara hotarelor Federației Ruse, care deseori sunt cu mult mai eficace decât cele cu caracter politic.

Evenimente provocate de Federația Rusă în Ucraina, soldate cu anexarea Crimeei și a orașului cu statut special Sevastopol, precum și cu destabilizarea serioasă a situației de securitate din regiunile de est și sud ale Ucrainei, au avut un impact deosebit asupra statelor din proximitatea Rusiei [323, p.127].

La un interval de aproximativ 25 de ani de la sfârșitul Războiului Rece și a colapsului URSS, Federația Rusă încearcă să-și restbilească statutul de mare putere. Începând cu cea de a doua jumătate a anilor 2000, Rusia relanseanză politica de restabilire a statutului de supraputere. Obiectivul principal al Rusiei este cel de a deține influență în spațiul postsovietic, spațiu care rămâne a fi o zonă în care Federația Rusă manifestă interese geostrategice. În scopul realizării intereselor geopolitice și geostrategice, Federația Rusă recurge la o gamă largă de putere: de la utilizarea *hard* până la *soft power*.

Dacă e să analizăm din punct de vedere al utilizării soft power-ului, orașul Soci în calitate de arenă a desfășurării Jocurilor Olimpice poate servi drept exemplu. Prin organizarea Jocurilor Olimpice de iarnă, Federația Rusă din nou a încearcat să se manifeste drept un important actor geopolitic pe arena internațională. Cheltuielile destinate pentru pregătirile competițiilor de iarnă din 2014 au depășit cifra de 53 mlrd.$ SUA, fiind cele mai impunătoare din istoria organizării Jocuirilor Olimpice. Pentru prima dată în istoria Jocurilor Olimpice a fost creat un parc olimpic unic, având capacitatea de gazduire a 75 000 oaspeți. De asemenea, deservirea participanților a fost asigurată de 25000 voluntari, pregătiți în 26 de instituții de învățământ. În timpul competițiilor au fost acreditați 2800 reprezentanți ai mass-media; 3 mlrd. telespectatori din întreaga lume au avut posibilitatea să urmărească translarea Jocurilor Olimpice, care au fost cele mai inovatoare din istoria desfășurării competițiilor olimpice [405].

În prezent, Rusia încearcă să-și recâștige prestigiul și influență internațională, pe care a pierdut-o în anii de după colapsul URSS-ului prin intermediul unor politici hotărâte în relațiile cu Occidentul. Iar drept obiectiv al strategiei ruse, este ambiția de a cuceri nu doar prin intermediul influienței economice și politice vecinătatea apropiată și o parte a Europei de Est, dar și prin intermediul aspectului social-cultural. Jocurile Olimpice au devenit nu doar cel mai important eveniment social din ultimele decenii, dar și o bună modalitate de manifestare a Rusiei pe arena internațională.

Pe lângă pregătirea competițiilor, un aspect important a fost și asigurarea securității desfășurării Jocurilor și respectării ordinii publice. În scopul desfășurării Jocurilor, a intrat și asigurarea securității hotarelor orașului Soci, controlul de la distanță - televizoare, puncte de control modern la aeroport, porturi, permis de intrare pe teritoriul orașului, în special controlul punctului de trecere pe râul Mzîmta, control la punctele de trecere de pe calea ferată Soci-Abhazia [120].

În scopul asigurării Jocurilor Olimpice au fost implicați peste 20000 de salvatori [297], inclusiv forțele Ministerului Afacerilor Interne ale Federației Ruse. De asemenea, la operațiunile de menținere a ordinii publice și de asigurare a securității pentru pregătirile și derularea Jocurilor Olimpice de iarnă de la Soci, desfășurate în februarie 2014, au fost implicate forțele armate. Astfel, conform opiniei comandantului - șef al forțelor terestre ruse, generalul Vladimir Cirkin, potrivit Mediafax, ,,Garanția securității pregătirilor și derulării Jocurilor Olimpice (7-23 februarie 2014) și paraolimpice de la Soci'' (7-16 martie 2014) a făcut parte din misiunile armatei terestre în cadrul unor operațiuni care vizează "noile amenințări la adresa securității interne".

Supunând analizei interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian, este de menționat faptul că acestea rămân a fi prezente. În condițiile prezenței și

manifestării intereselor SUA și NATO față de arealul est-european, Federația Rusă depune eforturi de a menține în sfera sa de influență fostele republici unionale. Evenimentele de la Kiev, soldate cu escaladarea crizei ruso-ucrainene și ocuparea peninsulei Crimeea, punct geostrategic prin care Federația Rusă și-a extins prezența în bazinul Mării Negre reprezintă tendințele Rusiei de menținere în sfera sa de influență spațiul est-european și sud-caucazian. Recurgerea la utilizarea strategiilor *hard* și *soft power* de către Federația Rusă în scopul menținerii în sfera sa de influență spațiul est-european ne denotă tendința Rusiei de a diminua impactul SUA, NATO și UE în zonă, considerându-l drept o amenințare la adresa securității naționale. Interesul Federației Ruse față de statele est-europene și sud-caucaziene, în special cel față de fostele republici unionale, este de a crea la frontiera sa o zonă buffer în scopul neadmiterii directei vecinătăți cu UE și NATO.

4.3. Concluzii la capitolul 4

Destrămarea fostei URSS și apariția noilor state independente, interesul manifestat de către Occident pentru statele est-europene, inclusiv Ucraina și statele caucaziene, rezidă în faptul că aceste state servesc drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și influenței Rusiei și se mizează pe fostele republici unionale ca pe un instrument important de neutralizare a influenței politice și militare a Federației Ruse. De asemenea, aderarea la structurile europene și euroatlantice a statelor foste republici unionale ar permite controlul frontierilor Rusiei şi intenția SUA de a o transforma dintr-o putere euro-asiatică în una asiatică. Intenția Uniunii Europene de a integra în sfera sa de influență statele est-europene, este determinată, în primul rând, de formarea unei zone economice și politice stabile, care ar asigura stabilitatea la frontierele estice ale UE.

Tendința de occidentalizare și traseul proeuropean de evoluție geopolitică a statelor est-europene, în special a statelor ex-republici unionale, de-a se integra în spațiul european, ar fi dus la pierderea influenței Federației Ruse în bazinul Mării Negre, iar de aici și asupra căilor maritime spre spațiul acvatic mediteraneean. Astfel, poziția Federației Ruse este una de caracter geopolitic și geostrategic. Din punct de vedere geopolitic, se urmărește recuperarea fostului spațiu de influență, în mod special statele ex-republici unionale, poziționate în proximitatea frontierelor rusești, evitarea occidentalizării Ucrainei și îndepărtarea intenției de aderare a acesteea la NATO. Din punct de veder geostrategic, Federația Rusă recurge la utilizarea unui larg set de strategii: de la utilizarea *hard power* manifestată prin menținerea zonelor separatiste

în statele est-europene, recurgerea la mijloacele economice prin impunerea embargourilor, până la utilizarea *soft power*- utilizarea mijloacelor de informare în masă.

Pornind de la analiza în particular a intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian, am putea distinge următoarele direcții:

- Statele est-europene, inclusiv statele caucazine, care fac parte din vecinătatea apropiată a Federației Ruse, au specificul său.
- Statele est-europene (Republica Moldova, Ucraina, Belarus), inclusiv cele din spațiul sud-caucazian (Georgia, Armenia și Azerbaidjan), servesc drept zonă buffer dintre două centre de putere, ale căror intrese se confruntă: pe de o parte, Federația Rusă care nu admite o extinderea NATO în Est, în directa vecinătate a sa, iar pe de altă parte, cele ale SUA, NATO și UE, care nu admit o nouă extindere a influenței ruse în statele ex-unionale. În acest context, Federația Rusă, în scopul apărării frontierelor și neadmiterii unui nou val de extindere a NATO în Est, se pronunță pentru crearea zonelor bufer.
- Interese geostrategice - interesele în spații sau puncte geostrategice. În acest context Ucraina (până în 2014) și Georgia servesc drept sferă de influență în bazinul Marii Negre. Armenia, în calitate de aliat al Federației Ruse, servește drept platformă pentru influența Rusiei nu doar în bazinul Mării Negre și Mării Caspice, dar și asupra întregului Caucaz, inclusiv prin amplasarea bazelor militare în vecinătatea Alianței Nord - Atlantice (Turcia, membru NATO din 1963).
- Interes energetic- Azerbaidjan, stat deținător de resurse de gaz natural. Federația Rusă nu admite diminuarea monopolului său asupra carburanților în zona caspică.
- Prin prezența bazelor militare în statele est-europene-Republica Moldova (zona transnistreană), Ucraina (din 2014, zona estică- Lugansk și Donețk), Belarus și, respectiv, statele sud- caucaziene
- Armenia, teritoriul cărora servește drept platforme pentru Federația Rusă de a-și menține controlul în Bazinul Mării Negre, Peninsula Balcanică.
- zone de tranzit pentru oleoductele Federației Ruse spre spațiul european (Belarus, Ucraina și, într-un grad mai mic, Republica Moldova).

5. IMPACTUL INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE FEDERAȚIEI RUSE ASUPRA REPUBLICII MOLDOVA

La un interval de aproximativ 27 de ani de la sfârșitul Războiului Rece și colapsul fostei URSS, Federația Rusă încearcă să-și restabilească statutul de mare putere. Începând cu cea de a doua jumătate a anilor 2000, Rusia relansează politica de restabilire a statutului de mare putere pe arena internațională. Obiectivul principal al Rusiei este cel de a deține influență în spațiul postsovietic, inclusiv în Republica Moldova, spațiu care rămâne a fi o zonă pentru care Federația Rusă manifestă interese atât geopolitice, cât și geostrategice.

Declarând teritoriile ex-sovietice, inclusiv Republica Moldova, drept zonă de influență a Rusiei, Moscova utilizează diverse pârghii pentru a-și păstra și consolida influența în spațiul est-european. Din multitudinea pârghiilor, un loc aparte îl ocupă cele militare și economice. În linii mari, acțiunile Moscovei sunt canalizate spre permanentizarea prezenței sale în Republica Moldova.

În scopul realizării intereselor geopolitice și geostrategice, Federația Rusă recurge la o gamă largă de putere: de la utilizarea *hard* până la *soft power,* care, conform specialiștilor, sunt elementele principale ale războiului din noua generație- *războiului hibrid* care, în termenii cei mai simpli, *este acel război dus de una dintre părțile beligerante atât cu mijloace convenționale militare, cât și cu mijloace nonconvenționale ori nonmilitare, în mod simultan.* Războiul hibrid nu este o nouă abordare a războiului, în sens de strategie militară, ci doar o reafirmare a unor tactici de război preexistente în doctrina militară sovietică.

5.1. Specificul intereselor Federației Ruse în Republica Moldova în contextul noilor transformări geopolitice

Dezintegrarea URSS a generat pentru Rusia o situaţie geopolitică şi geostrategică nouă. Rusia s-a pomenit „împinsă în adâncul Eurasiei”, fapt perceput ca ceva inadmisibil pentru ţara care, timp de secole, a jucat un rol de importanţă majoră în politica internaţională, dar şi cea europeană. Frontierele Rusiei se restrâng la cele ce au fost la începutul sec. XIX în Caucaz, la jumătatea aceluiaș secol în Asia Centrală și cam cele ce au fost prin 1600 spre Vest, imediat după domnia lui Ivan cel Groaznic. Totodată, pretinzând a fi calificată şi în continuare drept o mare putere, Rusia aspiră la redobândirea statutului de altădată, cel de supraputere. Extinderile

succesive ale NATO şi UE spre Est au scos în relevanţă inconsistenţa politicii ruseşti. Îmbrăţişarea vectorului euro-atlantic de către Georgia şi Ucraina, sau a celui european de către Republica Moldova au relevat că interesele Rusiei derivă din principalele obiective (neoficiale) ale intereselor geostrategice şi ale politicii externe, acelea de a menţine controlul asupra fostelor republici sovietice. Pentru a-şi păstra statutul de mare putere, Rusia are nevoie de menţinerea influenţei sale, inclusiv de prezenţa militară în Moldova, ca instrument de exercitare a presiunii politice.

Dezintegrarea URSS şi independenţa Ucrainei au diminuat importanţa strategică a noului stat moldovenesc. Ieşind din forma de organizare sovietică, ţara s-a proclamat - Republica Moldova (05.VI.1990, nr.70-XII), iar însemnele adoptate au constituit un pas spre consolidarea identităţii naţionale. S-a ajuns la recuperarea atributelor de suveranitate cum ar fi „limba de stat" (31.VIII.1989), „Tricolorul" (27.IV.1990, nr.5-XII) de către o provincie de la marginea occidentală a Uniunii Sovietice, iar Declaraţia de independenţă din 1991 semnifică nu doar separarea de Moscova, ci şi recunoaşterea Republicii Moldova ca subiect al realizării externe pe arena internaţională. Recunoaşterea şi afirmarea Republicii Moldova ca stat, integrarea sa în circuitul internaţional în calitate de actor cu drepturi depline sunt rezultatul unor eforturi reale pe plan extern ale ţării noastre. Republica Moldova a fost recunoscută de peste 180 de state ale lumii şi întreţine relaţii diplomatice cu mai mult de 150 dintre ele [39].

Pentru prima dată în istoria rapoartelor moldo-ruse din aproximativ ultimii 200 de ani, Moldova nu mai are o frontieră comună cu marele său vecin de odinioară, ceea ce creează o situaţie geopolitică nouă. Pentru Republica Moldova, conform Concepţiei cu privire la politica externă din 1995 (document care, deşi este depăşit, până în prezent nu a fost aprobată o nouă concepţie), relaţiile bilaterale cu Federaţia Rusă sunt apreciate ca prioritare, de al căror caracter depinde stabilitatea politică şi succesul reformelor economice [61]. Totuşi, pentru o mai bună comprehensiune a relaţiilor moldo-ruse, ar fi cazul să luăm în considerare rolul factorului rus în domeniul politicii externe, al securităţii şi apărării, cât şi capacitatea părţilor de a-şi acomoda poziţiile în interesele proprii. Totodată, evoluţia oscilantă a raporturilor moldo-ruse ne oferă o imagine revelatoare asupra cursului de politică externă, dar şi internă, promovat de Republica Moldova.

Raporturile oficiale dintre Republica Moldova şi Federaţia Rusă au început cu mult timp înainte de dispariţia URSS, prin semnarea la 22 septembrie 1990, la Moscova, de către preşedintele Republicii Moldova Mircea Snegur şi Boris Elţin, preşedintele Sovietului Suprem al Rusiei, a Tratatului cu privire la principiile relaţiilor interstatale dintre Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă (RSFSR) şi Republica Sovietică Socialistă Moldova (RSSM). Acest document conţinea un preambul şi 23 de articole de o „importanţă epocală", care prin valoarea şi

semnificaţia sa este al doilea tratat dintre Moldova şi Rusia ce s-a produs la 279 ani după cel din 1711, semnat de Dimitrie Cantemir şi Petru I la Luţk [12]. Semnarea acestui Tratat a constituit un act de curaj pentru ambele părţi, dacă e să ţinem cont de faptul că centrul unional dispunea de suficiente pârghii de intimidare, prin denumirea sa, prin cuprinderea unor aspecte ale relaţiilor bilaterale, cum ar fi cel politic, militar, de coordonare pe plan extern, prin prevederea de a face schimb de reprezentanţi oficiali permanenţi, având caracterul unui tratat interstatal.

Pentru Rusia, Tratatul încheiat cu Republica Sovietică Socialistă Moldova era al doilea acord interstatal încheiat cu o republică unională ce-şi decretase suveranitatea, primul fiind încheiat cu Georgia. Spre deosebire de Tratatul ruso-georgian, care se referea doar la o colaborare economică şi culturală, cel semnat cu RSSM era „mai valoros", deoarece cuprindea mai multe aspecte ale relaţiilor bilaterale, inclusiv politice şi militare pe plan extern [11]. Valoarea acestui tratat era cu atât mai importantă cu cât se înscria în strategia administraţiei de la Kremlin de a diminua rolul centrului unional prin promovarea relaţiilor bilaterale directe, neglijând existenţa conducerii de la Moscova în frunte cu M. Gorbaciov. Preşedintele rus B. Elţin declara deschis aceste scopuri, arătând că „pentru a distruge acea verticală, bazată pe supramonopolizare şi supracentralizare în toate domeniile- politic, economic, sfera socială - s-a decis să se iniţieze relaţii pe orizontală" – republică cu republică, regiune cu regiune, întreprindere cu întreprindere. Preşedintele rus era convins că suveranitatea republicilor era un „lucru serios şi ireversibil", fapt care nu putea fi ignorat, ci, dimpotrivă, respectat. În opinia liderului rus, soluţia consta în iniţierea unor relaţii bilaterale care să ducă treptat la apariţia unui sistem economic concurenţial şi competitiv. Semnând încă un tratat cu republica declarată suverană, Federaţia Rusă îşi întărea poziţiile în raport cu centrul unional.

Punându-şi semnătura sub Tratatul privind principiile relaţiilor interstatale dintre RSS Moldova şi Federaţia Rusă, ratificat la 1 octombrie 1990, Republica Moldova a obţinut recunoaşterea declarativă a suveranităţii sale din partea Federaţiei Ruse, la 18 decembrie 1991, şi o condamnare indirectă a secesionismului local care lua amploare, încurajat de Centru [135]. Federaţia Rusă însă nu şi-a onorat angajamentul de a valida acest tratat. În opinia observatorilor, Rusia nu s-a grăbit să ratifice tratatul interstatal, din cel puţin trei considerente: în primul rând, Tratatul stipula respectarea integrităţii teritoriale şi inviolabilitatea frontierelor părţilor; în al doilea rând, Moscova mai spera la refacerea unui nou imperiu; în al treilea rând, Rusia a folosit Tratatul pe parcursul mai multor ani ca o pârghie de influenţă şi şantaj asupra Moldovei pentru ca aceasta să facă cedări în folosul autorităţilor aşa- numitei republici transnistrene în procesul de reglementare a conflictului din această zonă, precum şi pentru a impune Republicii Moldova prezenţa sa militară.

Pe parcursul mai multor ani, Rusia a declarat că nu va ratifica Tratatul interstatal până când nu va fi soluţionată problema statutului juridic special a pretinsei ca stat „Republici Moldoveneşti Transnistrene" şi până nu vor fi clar determinate drepturile populaţiei rusofone, problemele limbii şi culturii lor. Autorităţile de la Moscova considerau, că ratificând Tratatul, vor recunoaşte automat integritatea teritorială a Moldovei, ceea ce era un pas foarte important şi aşteptat în Occident. Mai mult decât atât, în cazul ratificării, problema Transnistriei se va transforma într-o chestiune internă a Moldovei şi Rusia va pierde posibilitatea de a influenţa asupra rezolvării ei, de a apăra interesele populaţiei rusofone [69, pp.19-21].

Totuși, prin semnarea din 19 noiembrie 2001, la Moscova, problema Tratatului de prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Federaţia Rusă este soluționată. Astfel, conform textului Tratatului, Republica Moldova şi Federaţia Rusă, pornind de la tradiţiile de prietenie, colaborare şi bună comunicare, sunt convinse că dezvoltarea şi consolidarea în continuare a relaţiilor de prietenie şi parteneriat strategic corespunde intereselor popoarelor ambelor state şi contribuie la bunăstarea şi prosperarea lor. Tratatul moldo-rus serveşte cauzei întăririi păcii şi securităţii internaţionale, confirmând ataşamentul statelor faţă de valorile general umane: pacea, libertatea, democraţia şi echitatea socială, respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului. Luând în considerare transformările politice şi economice importante care au avut loc în ultima perioadă în ambele state şi în Europa, în ansamblu, devine posibilă dezvoltarea relaţiilor la un nivel calitativ nou, precum şi înfiinţarea unor mecanisme capabile să garanteze pe plan european securitatea tuturor statelor şi extinderea colaborării interstatale în diverse domenii.

Reafirmând ataşamentul ambelor state faţă de scopurile şi principiile Cartei ONU, faţă de principiile şi normele general recunoscute ale dreptului internaţional, şi respectând angajamentele asumate în conformitate cu prevederile Actului final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa, a Cartei de la Paris pentru o Nouă Europă, a Cartei pentru Securitate Europeană şi ale altor documente fundamentale ale Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa, cât şi recunoscând principiul supremaţiei dreptului internaţional în relaţiile dintre state, procesul de reglementare politică a problemei transnistrene în care Federaţia Rusă participă în calitatea unuia dintre mediatori şi garanţi, în baza respectării suveranităţii şi integrităţii teritoriale a Republicii Moldova, este ferm hotărâtă să promoveze relaţiile bilaterale în diferite domenii [272].

Un moment important, stipulat în art. 1 al Tratatului**,** este faptul că statele îşi vor dezvolta relaţiile pe baza respectului reciproc, încrederii şi colaborării. Republica Moldova și Federația Rusă vor respecta principiile şi normele general recunoscute ale dreptului internaţional: egalitatea suverană, nerecurgerea la forţă sau la ameninţarea cu forţa, inviolabilitatea frontierelor, integritatea teritorială, independenţa politică, reglementarea paşnică a diferendelor,

neamestecul în treburile interne, respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, egalitatea în drepturi şi dreptul popoarelor la autodeterminare, colaborarea dintre state şi îndeplinirea cu bună credinţă a angajamentelor asumate în conformitate cu dreptul internaţional [272].

Astfel, în conformitate cu art. 2 al documentului, părţile vor contribui la dezvoltarea colaborării internaţionale în scopul întreţinerii păcii şi stabilităţii în Europa, considerând aceasta drept un aport important la cauza apărării păcii şi securităţii generale. În acest scop, Republica Moldova și Federația Rusă vor contribui pe toate căile la reglementarea cât mai grabnică a conflictelor locale şi regionale în baza respectării Cartei ONU, scopurilor şi principiilor stipulate în documentele Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa, precum şi a actelor internaţionale în domeniul protecţiei drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Merită atenție și prevederile Tratatului conform cărora părțile contractante vor sprijini şi pe viitor eforturile internaţionale vizând dezarmarea, controlul asupra armamentelor, precum şi întărirea încrederii şi securităţii în domeniul militar. În acest context, pot fi incluse și prevederile art. 3, prin care părțile, fiind profund interesate în asigurarea păcii şi securităţii, vor efectua în mod regulat consultări în probleme internaţionale importante, precum şi în probleme ce ţin de relaţiile bilaterale. Aceste consultări şi schimbul de opinii vor cuprinde:

- probleme internaţionale, inclusiv situaţii generatoare de tensiune în diverse zone ale lumii, îndeosebi în zona est-europeană, în scopul de a contribui la promovarea colaborării internaţionale şi consolidarea securităţii internaţionale şi regionale;
- probleme privind colaborarea în cadrul Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa, Consiliului Europei şi altor structuri europene;
- probleme care constituie obiectul unor negocieri multilaterale, inclusiv cele examinate în organizaţiile internaţionale şi la conferinţele internaţionale;
- probleme privind extinderea şi aprofundarea colaborării bilaterale în domeniile politic, economic, juridic, tehnico-ştiinţific, ecologic, cultural şi umanitar.

Aceste consultări se vor desfăşura la diferite niveluri, inclusiv în cadrul întâlnirilor înalţilor demnitari de stat ai statelor contractante, precum şi în cadrul vizitelor delegaţiilor oficiale şi ale reprezentanţilor speciali.

Conform art. 5, fiecare dintre state se va abţine de la orice acţiuni care ar cauza prejudiciu celuilalt stat, suveranităţii, independenţei şi integrităţii teritoriale. În acest context, conform prevederilor Tratatului, părţile condamnă separatismul sub toate formele lui de manifestare şi se angajează să nu sprijine mişcările separatiste [272].

Atât Federația Rusă, cât și Republica Moldova vor promova colaborarea egală şi reciproc avantajoasă în domeniul politicii, economiei, comerţului, apărării, energeticii, protecţiei mediului

înconjurător, ştiinţei, tehnicii, culturii, sănătăţii, în sfera umanitară şi în alte domenii. Părţile vor încheia acorduri separate în aceste şi în alte domenii de interes reciproc (art.6) și vor promova şi vor extinde relaţiile economice bilaterale în baza principiului egalităţii, avantajului reciproc şi a parteneriatului bazat pe încredere. Direcţiile principale ale colaborării interstatale în sfera economică vor constitui dezvoltarea şi funcţionarea pieţei mărfurilor, serviciilor, capitalului şi muncii, promovarea unei politici coordonate în domeniul fiscal, financiar-creditar, valutar-financiar, comercial, vamal şi tarifar, dezvoltarea reţelelor de transport, energetice şi informaţionale (art.7).

Un aspect important, stipulat în art. 8 al Tratatului, este faptul că statele, călăuzindu-se de legislaţia naţională şi pornind de la angajamentele internaţionale asumate, vor asigura agenţilor economici condiţii economice, financiare şi juridice favorabile pentru activitatea de antreprenoriat şi de altă natură, inclusiv stimularea şi protejarea reciprocă a investiţiilor, evitarea dublei impuneri, crearea şi funcţionarea de întreprinderi şi grupuri financiar-industriale mixte, elaborarea de programe economice reciproc avantajoase. Părţile nu vor aplica măsuri discriminatorii una faţă de alta în relaţiile economice reciproce și îşi vor dezvoltă raporturile, în baza unor acorduri separate, în sfera colaborării militare şi tehnico-militare, realizări de schimburi pe linie militară, asigurarea securităţii de stat, colaborării în probleme de frontieră (art. 13) [272]. Deși a fost semnat Tratatul, relațiile moldo-ruse rămân a fi în continuare problematice, multe din prevederile și angajamentele asumate de Federația Rusă până în prezent rămân a fi doar la nivel declarativ.

În prezent, există motive care ar putea explica efortul asiduu al Federaţiei Ruse de a menţine Republica Moldova, ca și restul statelor din spațiul est-european, în raza sa de influenţă. În timpul URSS-ului, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) deţinea o importanţă militaro-strategică. Importanța Republicii Moldova pentru interesele Federației Ruse poate fi văzută și în conținutul dezbaterilor, la 17 decembrie 1993, la Moscova, în cadrul seminarului „Perspectivele reglementării conflictului transnistrean'', seminar organizat de către Asociația rusă de teorie și modelare a relațiilor internaționale și care a avut un caracter restrâns. Astfel, s-a constatat că interesele Rusiei în Transnistria sunt determinate de următoarele necesități:

a) a păstra pozițiile strategice ale Rusiei în sud-estul Europei;

b) a apăra în Republica Moldova interesele populației ruse și ale reprezentanților altor naționalități ce consideră Rusia drept patria lor istorică;

c) a păstra legături cooperaționiste cu întreprinderile din Transnistria, unele dintre ele fiind unice în cadrul complexului industrial-militar;

d) a reglementa conflictul în interesul stabilității interne proprii și al consolidării relațiilor Rusiei cu țările din vecinătatea apropiată în care există o minoritate rusă;

e) a stabili relații mai previzibile și mai stabile cu România și a nu admite creșterea influenței ei naționaliste asupra Republicii Moldova [113, p.6-7].

Valoarea strategică a Republicii Moldova este atestată de prezența unei infrastructuri militare în zona estică a Moldovei, care ar putea fi folosită în cazul unui eventual conflict dintre Rusia şi NATO. În plus, accesul Rusiei la zona transnistreană este blocat de Ucraina, care adoptă deseori o politică diferită de cea a Rusiei. În acest caz, Republica Moldova ar mai putea fi folosită de către Rusia pentru controlarea României şi Ucrainei. Însă politica României din ultimul deceniu, cea de aderare la structurile de securitate euroatlantice (aderarea în 2004 la blocul NATO) şi economice (aderarea în 2007 la UE), nu lasă loc pentru diferite speculaţii privind modificarea vectorului politic extern [290, p. 300-320].

Până la desfășurarea evenimentelor din 2014 din estul Ucrainei, soldate cu ocuparea peninsulei Crimeea de către Federația Rusă, față de zona transnistreană se manifesta o atenţie deosebit de intensă. Aceasta se explică, în primul rând, prin înaintarea frontierei Uniunii Europene nemijlocit spre Republica Moldova. Europa descoperă astfel, inopinat, că la frontiera ei de Est există o ţară cu un conflict îngheţat, ca rezultat al căruia pe teritoriul ei a apărut o formaţiune statală numită Transnistria ("Republica Moldovenească Nistreană" — RMN), nerecunoscută pe arena internaţională, dar care, de fapt, timp de 23 de ani există ca stat autonom în componenţa Republicii Moldova, având propria constituţie şi legislaţie.

În perioada sovietică, pe teritoriul din stânga Nistrului al RSSM se producea mai mult de o treime din toată producţia industrială a republicii. Complexul industrial cuprindea următoarele ramuri: electroenergetica, siderurgia, industria constructoare de maşini şi prelucrarea metalelor, industria electrotehnică, chimică, de prelucrare a lemnului, industria mobilei, industria poligrafică, a sticlei, industria uşoară şi cea a materialelor de construcţii. În Transnistria sunt localizate centralele electrice de la Cuciurgan şi Dubăsari. Centrala electrică de la Cuciurgan nu numai că furniza energie electrică pentru toată RSSM (în cazul unei industrii funcţionale), dar şi exporta energie electrică în Ucraina şi în câteva ţări membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER). Tot oţelul şi laminatul, 90% din energia electrică a fostei RSSM se produceau în zona estică a ţării. Dezintegrarea URSS a provocat şi distrugerea sistemului de relaţii economice, fapt care a destabilizat considerabil economia regiunii. Unele ramuri industriale au decăzut total. Aceste procese erau comune pentru întreg spaţiul postsovietic. În zona transnistreană, situaţia social-economică se complica şi din cauza statutului ei nedeterminat şi a conflictului permanent dintre oficialii de la Chişinău şi cei din Tiraspol. Întreprinderile transnistrene au parcurs o cale destul de lungă - de la proprietatea de stat de 100% (începutul anului 1990) până la privatizarea generală (2002–2003). Până la demararea procesului de

privatizare, industria includea 144 de întreprinderi cu diverse forme de proprietate: 113 din acestea erau întreprinderi de stat, 11 — societăţi pe acţiuni şi 6 — întreprinderi colective [508].

Fosta Republică Sovietică Socialistă Moldovenească a avut o importanţă aparte în planurile geopolitice şi geostrategice ale Uniunii Sovietice în perioada Războiului Rece. Pe teritoriul RSSM aveau să fie dislocate unităţi militare din compunerea forţelor terestre ale Districtului Militar Odesa, precum şi o parte importantă a forţelor terestre şi aeriene subordonate direct Marelui Stat-Major al Armatei Sovietice de la Moscova. Celebra de-acum Armată 14 sovietică a fost creată în noiembrie 1956 ca urmare a comasării corpurilor de armată sovietică 10 şi 24, care făceau parte din Districtul Militar Odesa. Misiunea ei principală era de a asigura supremaţia militară a Uniunii Sovietice asupra Europei de Sud-Est (România, Iugoslavia, Grecia şi Italia) în cazul unui conflict militar cu NATO şi de a efectua o ofensivă strategică pe teatrul de operaţiuni militare din Balcani, intitulat Frontul de Sud-Vest în planurile de operaţii sovietice. Canalul Suez şi coasta de Nord a Africii constituiau, totodată, un al doilea obiectiv strategic al acestei armate. În actuala clădire a Ministerului Apărării din Chişinău s-au aflat Comandamentele de Arme şi Punctul de Comandă al Marelui Stat-Major sovietic pentru direcţia Operativă Sud-Vest. Clădirea era înzestrată cu cele mai moderne şi sofisticate sisteme tehnice şi radio de spionaj şi contraspionaj. În Republica Moldova, pe partea dreaptă a Nistrului, au staţionat, până în 1998, două divizii motorizate de tancuri şi o divizie de desant aerian, deservite de două aerodromuri militare pentru elicoptere şi avioane de luptă de tip MIG-29. Pe teritoriul RSS Moldoveneşti se mai aflau subunităţi de rachete, baze de rachete cu rază medie de acţiune (rachete sol-aer şi aer-sol), iar în zona Bălţi şi Ungheni erau amplasate unităţi militare de artilerie grea, unităţi genistice şi de pionieri. În toate oraşele mari (Chişinău, Bălţi, Tiraspol, Tighina, Râbniţa, Dubăsari, Cahul, Floreşti etc.), precum şi în localităţile mai mici, de-a lungul râurilor Prut şi Nistru, se aflau unităţi şi subunităţi militare de infanterie motorizată dotate cu cele mai moderne maşini de luptă, de tip BTR şi BMP-80. Aceste forţe terestre erau sprijinite de către unităţi din compunerea Armatei a 5-a Aviaţiei sovietice, subordonate nemijlocit Districtului Militar Odesa, precum şi unităţi cu caracter de infrastructură ale Flotei Mării Negre care se aflau dislocate pe teritoriul RSSM. Forţele militare sovietice erau dublate de detaşamentele „ALFA“, „DELFIN“ şi „DNESTR“ ale KGB şi GRU [92].

Americanii şi europenii manifestau interes, dar acest interes era generat nu de conflictul în sine, ci de stocurile de armament şi de căile pe care armamentul respectiv ajungea în mod surprinzător prin cele mai nedorite zone ale mapamondului. Supunând unei analize obiective relaţiile moldo-ruse prin prisma corelaţiei Uniunea Europeană - Rusia şi SUA - Rusia, vom putea afirma că complexitatea interacţiunilor rezultate se datorează impactului exercitat de fiecare dintre aceşti actori, precum şi de interesele lor în această regiune. Drept rezultat ale concurenţei

ruso-americane în diverse regiuni ale lumii, Moscova a salutat lansarea Politicii Europene de Securitate şi Apărare Comună (PESC), văzând în aceasta un nou mijloc de diminuare a influenţei SUA şi NATO în Europa. Totodată, datorită disparităţilor euroatlantice în ceea ce priveşte politica de securitate a Alianţei Nord-Atlantice, ca urmare a influenţei SUA în diverse conflicte regionale, UE a fost tentată până în anul 2014 să-şi intensifice cooperarea cu Rusia, în special în cadrul politicii de vecinătate. Evenimentele din Republica Moldova, Georgia şi Ucraina au adus o nouă turnură strategică în relaţiile UE-Rusia.

Lipsa unei poziţii ferme şi a unor interese clar definite în cadrul UE din partea Republicii Moldova ar putea plasa Rusia pe o poziţie managerială la frontieră, Transnistria devenind în asemenea caz o zonă strategică dintre SUA, UE şi Rusia, cu toate că, odată cu acceptarea SUA şi a UE în mecanismul de negocieri privind conflictul transnistrean, rolul acestor doi actori în regiune creşte. Totodată, ţinând cont de dificultăţile cooperării dintre aceşti actori, atât în cadrul mecanismului de consultări oferit de OSCE, cât şi al noului format de negocieri „5+2", eficienţa unei misiuni internaţionale de stabilizare în Transnistria este îndoielnică. Datorită mecanismului imperfect de suprareprezentare, pe care îl presupune formatul „5+2", este de aşteptat ca Rusia să utilizeze toate avantajele care rezultă din prezenţa sa militară, economică şi politică în regiune, pentru a submina procesul de negocieri.

În condiţiile unor astfel de amplasări politice a intereselor SUA şi UE în zona transnistreană, devine evident rolul pe care-l va avea Rusia. În timp ce interesul primordial al SUA constă în retragerea arsenalului militar al Armatei a 14-a şi în consolidarea securităţii în regiune, Uniunea Europeană este interesată în determinarea liderilor de la Tiraspol să accepte normele democratice şi dreptul internaţional, în cadrul unui proces de stabilizare, democratizare, contracarare a tranzitului ilicit de mărfuri, a traficului de persoane, armament, droguri. Din moment ce aceste obiective vor fi atinse, este posibil ca rolul SUA şi UE în zona transnistreană să diminueze, ceea ce convine pe deplin intereselor Rusiei şi ale liderilor de la Tiraspol [174].

Dacă e să facem abstracţie de înaintarea spre Est a NATO şi a UE, este firească întrebarea dacă există şi alte motive care ar putea explica efortul asiduu al Federaţiei Ruse de a menţine Republica Moldova în raza sa de influenţă. În timpul URSS-ului, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească mai deţinea o importanţă militaro-strategică. Reprezentând hotarul de Sud-Vest al URSS, Moldovei sovietice i se atribuia, în cadrul Districtului Militar Odesa, rolul de bastion principal în cazul unei agresiuni din Sud-Vest. În plus, teritoriul Moldovei mai servea drept cap de pod pentru viitoarele operaţiuni ofensive în direcţia Balcani, Grecia, Turcia, canalul Suez şi coasta Africii de Nord, în calitate de obiectiv strategic secundar. Dezintegrarea URSS şi independenţa Ucrainei au diminuat importanţa strategică a noului stat moldovenesc. Republica Moldova a încetat să fie „cap de pod spre Balcani". Aceasta a devenit clar îndeosebi după

instaurarea unui regim democratic în Serbia, ultimul presupus aliat al Rusiei în regiune, şi orientarea Serbiei spre UE. Teritoriul mic al Moldovei nu-i permite acesteia nici să se declare „intersecţie a căilor comerciale dintre Est şi Vest". Republica Moldova nu deţine resurse naturale de natură strategică. Produsele alimentare pe care le exportă Moldova în Rusia nu sunt de importanţă majoră pentru piaţa alimentară rusă. Un anumit interes economic îl reprezintă doar unele întreprinderi din ramurile de vinificare şi de prelucrare a tutunului. De asemenea, putem presupune că existenţa „găurii negre" transnistrene, precum şi coruptibilitatea funcţionarilor publici, ar putea fi interesul capitalului rusesc, care de mai multe ori are o origine dubioasă, Republica Moldova îndeplinind multe dintre caracteristicile unei zone „off-shore" [174].

Un aspect important al interesului manifestat de către Federația Rusă prezintă activitatea unor întreprinderi din zona estică a țării. Cele mai renumite sunt întreprinderile ,,Pribor'', ,,Metalorucav'', ,,Kirov Electrical Appliances'', complexul industrial ,,Electromaş'' amplasat la Tiraspol și complexul industrial metalurgic și hidraulic din Râbnița, care, sub acoperirea oficială de producere a aparatelor electrice și a obiectelor de uz casnic, s-au ocupat de producerea ilegală a armamentului (până la instaurarea Misiunii Uniunii Europene de Asistenţă la Frontieră în Moldova şi Ucraina - EUBAM). Gama armelor ilegal fabricate în aceste complexuri industriale este variată. Astfel, printre modelele de armament fabricat ilegal în zona transnistreană pot fi menționate: multi-lansatoarede 20 tub, amplasate pe vehicule ,, Zil 131'' și ,,Ural 365'' (au fost exportate în zone conflictuale, ca de exemplu în Abhazia). De asemenea, sunt produse și alte modele de armament: lansatoare de grenade antitanc de modelul ,,Spig -7'' și ,,Spig-9'', mine de 82 și 120 mm, lansatoare de mine portabile de 50 mm, modelul Katran. De asemenea, sunt fabricate ilegal revolvere de modelul Pm de 9 mm, Tt de 7,62 mm, Psm de 5,45 mm, arme de asalt Ak 47 Kalaşnikov de 7, 62 și de 5, 45mm, mitraliere compacte de 9 mm, lansatoare de grenade Pcela și Gnom, lansatoare de mine de model Vasiliok (unele dintre acestea au fost comercializate rebelilor ceceni), lansatore de arme mobile de modelul Duga, lansatoare de grenade de modelul Npgm-40 destinate aplicării pe mitraliere de modelul Ask 74, lansatoare de mine de modelul 82 mm, mine antipersonal Pnd în înveliș din lemn, lansatoare de grenade de 40 mm model Gp-15 [229, p.75].

În acest context, prezintă interes și depozitul militar de la Cobasna, în apropierea orașului Râbniță, aflat în nordul Transnistriei. Amplasat pe o suprafață de circa 132 ha, la depozitul militar de la Cobasna erau stocate circa 42 mii tone de armament convențional, muniții și material de război din perioada ex-sovietică. Actualmente, Moscova menține pe teritoriul regiunii transnistrene circa 20 mii tone de muniții. Aceste muniții și trupe militare urmau să fie retrase necondiționat și complet de pe teritoriul Republicii Moldova până în 2002, în conformitate cu Tratatul cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa (FACE) și

Declarația Summitului OSCE de la Istanbul din 1999. În 2007, Rusia și-a suspendat participarea la Tratatul FACE, iar acum condiționează retragerea completă a muniților și trupelor sale din Republica Moldova, tergiversând soluționarea conflictului transnistrean, poziție care nu coincide cu cea a Chișinăului, axată pe retragerea completă și necondiționată a muniților și trupelor militare. O parte a armamentului convențional a fost retrasă de către Rusia, sau a fost traficată și comercializată ilegal în diferite părți ale lumii. În componența forțelor militare și celor paramilitare din Transnistria se află 16 mii efective, subdivizate în 4 brigăzi de infanterie motorizată dislocate la Tiraspol, Râbnița și Dubăsari, dotate cu aparatură și tehnică avansată. Complexul dispune de 18 tancuri, 107 blindate, 73 tunuri, 46 instalații antiaeriene și 173 unități anticar. Flota aeriană este compusă din 9 elicoptere Mi-8T, 6 elicoptere Mi-24, elicoptere Mi-2 și avioane An-2, An-26 și Yak-18 [229, p.78]. Oficial, în zonă ar fi în jur de 1200 de militari ruși. În contextul conflictului din Ucraina, presa de la Kiev a scris că în Transnistria ar fi prezenți cel puțin 5 mii de militari [218].

Odată cu instaurarea EUBAM-ului la 1 decembrie 2005, în conformitate cu prevederile Memorandumului de înţelegere între Guvernul Republicii Moldova, Comisia Europeană şi Guvernul Ucrainei, la frontiera dintre Republica Moldova și zona transnistreană, cât și la frontiera dintre Ucraina și Transnistria nu au fost depistate încălcări ale trecerii hotarelor și, în special, ale comercializării ilegale a armamentului de proveniență transnistreană. Totuși, la moment mai continuă să existe pericolul și potențialul pentru o reîncepere a producerii și comercializării ilegale a armamentului. Astfel, obiectivul de bază al Misiunii EUBAM este dezvoltarea capacităţilor în domeniul controlului de frontieră şi consolidarea securităţii în regiune. Din decembrie 2005, 120 de experți în poliție vamală și de frontieră din 22 de state membre ale UE asistă colegii moldoveni și ucraineni să gestioneze frontiera [170]. Cooperarea cu EUBAM constituie o prioritate pentru autoritatea de frontieră a Republicii Moldova, activităţile fiind realizate în corespundere cu prevederile Planului de acţiuni EUBAM pentru anul 2013 (Phase Action Plan) în următoarele domenii relevante: dezvoltarea cadrului legal de management al frontierei; consolidarea capacităţilor instituţionale ale Poliţiei de Frontieră, prin organizarea de instruiri şi schimb de experienţă; acordarea expertizei şi consultanţei de profil în procesul de reformă a instituţiei; dezvoltarea patrulării comune şi a controlului comun la frontiera moldo-ucraineană; combaterea criminalităţii transfrontaliere [507]. Iniţiativa constituirii acestei misiuni a fost lansată la adresa Bruxellesului de către preşedinţii Republicii Moldovei şi al Ucrainei, care au solicitat Uniunii Europene asistenţă într-o astfel de problemă delicată cum ar fi controlul aşa-zisului sector verde de frontieră, necontrolat de Chişinău, pentru că acesta, pe de o parte, este administrat de Ucraina, iar pe de altă parte – de autorităţile Transnistriei [83].

Un alt pas important în scopul securizării frontierei moldo-ucrainene a fost adoptarea de către Rada Supremă de la Kiev, la 19 decembrie 2014, a documentului privind sporirea securizării zonei de frontieră cu Republica Moldova, în special cu regiunea separatistă a Moldovei [213]. În acest scop, autoritățile de la Kiev au inițiat săparea unor tranșee cu lățimea de 3,5 metri și o adâncime de 2-3 metri, pe o distanță de 450 km lungime. Frontiera dintre Ucraina și Republica Moldova are o lungime totală de 1018 km, dintre care 450 km se află în zona controlată de regimul separatist de la Tiraspol [270]. În acest context, Ucraina va închide punctele de trecere a frontierei pe segmentul transnistrean, necontrolat de autorităţile de la Chişinău şi unde sunt forţe ruseşti. Rada Supremă de la Kiev recomandă Guvernului de la Chișinău să sporească securitatea zonei de frontieră cu regiunea separatistă [278]. După cum ne demonstrează evenimentele de ultimă oră, Ucraina, cel de-al doilea stat vecin imediat la est de Republica Moldova, se consideră unul dintre statele-garant în soluţionarea problemei transnistrene. Până în 1996, Kievul s-a implicat într-o manieră pasivă în procesul de soluţionare a problemei transnistrene, deşi în 1992 făcea parte, alături de Rusia, România şi Moldova, din „Comisia cvadripartită pentru soluţionarea conflictului transnistrean". La rândul său, nici Republica Moldova pe parcursul acestor ani nu a dat dovadă de eforturi semnificative în direcţia intensificării şi consolidării relaţiilor bilaterale, cu excepţia problemelor legate de delimitarea hotarelor şi de cele ale problemei transnistrene [27, pp.28-29].

Nici atitudinea negativă (interesul pe care l-ar putea prezenta spaţiul respectiv în strategiile adversarului) faţă de Moldova nu are un suport întemeiat. Valoarea strategică redusă a Republicii Moldova este atestată de lipsa unei infrastructuri militare care ar putea fi folosită în cazul unui eventual conflict dintre Rusia şi NATO. În plus, accesul Rusiei la Transnistria este blocat de Ucraina, care, în ultimul timp, a adoptat o politică diferită de cea a Rusiei vizând Republica Moldova. Nici prezenţa pe teritoriului Moldovei a trupelor ruse nu mai pare a fi un argument destul de convingător pentru a explica interesul rus faţă de Republica Moldova. În acest caz, Republica Moldova ar mai putea fi folosită de către Rusia pentru controlarea României şi Ucrainei. Însă politica României din ultimul deceniu, cea de aderare la structurile de securitate euroatlantice şi economice, nu lasă loc pentru diferite speculaţii privind modificarea vectorului politic extern [85].

Un motiv care a făcut ca Federaţia Rusă să manifeste interes faţă de Republica Moldova a fost extinderea NATO spre Est, care a ajuns în Constanţa, la 200 de kilometri de hotarele Moldovei [509]. Extinderea NATO din perioada *post-război rece*, în special cea din anul 2004, a dus la schimbarea arhitecturii securităţii europene, implicând şi Republica Moldova într-un nou sistem de securitate [5]. Valurile de extindere din 1999 şi 2004 au poziţionat Republica Moldova în vecinătatea imediată a organizaţiei euroatlantice, ceea ce nu a putut să treacă fără efect pentru

complexul de securitate naţională. Regiunea trasnistreană are un rol primordial în confruntarea dintre Rusia şi NATO pe dimensiunea sud-est europeană. Controlând această regiune, Federația Rusă a avut posibilitatea de a manipula conducerea Republicii Moldova, iar aceasta este o cale de a influenţa Ucraina, care, la rândul său, deschide posibilitatea de a menține influența în Europa de Est de către Rusia. SUA, conform declarațiilor președintelui V. Putin, creeaza amenințări pentru Rusia prin amplasarea unor elemente ale sistemului global american de aparare antirachetă în Polonia și România [281]. În acest context, Rusia nu are nici o problemă cu instalaţiile de la Deveselu, care nu constituie o ameninţare pentru ea. Prezintă pericol pentru Federația Rusă fazele finale ale proiectului, adică faza a treia - amplasarea unui radar în Cehia şi a unor interceptori în Polonia şi faza a patra - desfăşurarea unor interceptori care să poată anihila nu numai rachetele cu rază medie de acţiune, ca Shahab-3 iraniană, dar şi rachete intercontinentale şi, eventual, ar putea lansa desfăşurarea unor elemente ale scutului pe orbită. În opinia conducerii Federației Ruse, aceste sisteme ar ameninţa echilibrul strategic global şi, prin urmare, Rusia contestă întregul program, inclusiv fazele unu şi doi. Deşi i s-au dat asigurări că nu este îndreptat împotriva ei, Rusia continuă că susţină că scutul îi va afecta capacitatea de descurajare nucleară şi a promis în repetate rânduri „o ripostă pe măsură'' [38].

Sistemul antirachetă de la Deveselu reprezintă o preocupare pentru Rusia, întrucât acesta este o garanție că România nu se va întoarce sub o altă sferă de influență rusească [71]. Iniţial, sub administraţia lui George W. Bush, scutul antirachetă trebuia să fie amplasat în Polonia şi Cehia. România împreună cu alte state şi-au manifestat atunci nemulţumirea că această arhitectură nu protejează toate membrele NATO. Doar Nord-Vestul României ar fi fost protejat de un atac cu rachetă, iar statele membre ale NATO precum Bulgaria, Grecia sau Turcia ar fi rămas descoperite. Această formulă avea şi dezavantajul diplomatic că irita Rusia. Sub administraţia ex-președintelui american Barack Obama, ecuaţia s-a schimbat brusc. Polonia şi Cehia au ieşit din schemă, deşi existau deja semnate tratate strategice de cooperare cu SUA. Arhitectura scutului a fost schimbată, fiind regândit ca un sistem care să cuprindă elemente navale şi terestre (sistemul AEGIS pe crucişătoare în Marea Mediterană şi interceptoare şi radare în România, Turcia şi eventual Bulgaria sau Grecia, conform unei telegrame Wikileaks de la Bucureşti [506].

Președintele V. Putin percepe elementele scutului de apărare antirachetă din România și Polonia drept amenințări la adresa securității statului. Scutul american antirachetă reprezintă unul din subiectele criticate de către Federația Rusă, de la inițierea proiectului. La baza militară de la Deveselu vor fi amplasate rachete de tip SM-3, care pot intercepta rachete balistice cu rază medie de acţiune (inclusiv rachetele intercontinentale iraniene Shahab-4 şi Shahab-5 cu raze de 2800 km şi 4300 km). În fazele 3 şi 4 ale proiectului, elementele scutului urmează să fie

substituite cu o rachetă cu o capacitate mai mare. Sistemul de apărare a fost conceput împotriva unor posibile atacuri cu rachete de mare capacitate din Iran sau din alte zone ale Orientului Mijlociu. De asemenea, în baza militară de la Deveselu va funcționa un radar Aegis SPY-1 și 24 de interceptoare SM-3 (Standart Missile-3) de tipul Blok IB. Sistemul Aegis, instalat pe nave militare sau pe platforme maritime, are rolul de a intercepta rachete cu rază scurtă și medie de acțiune. În prezent, există cel puțin 24 de sisteme Aegis instalate pe nave militare americane, patrulând în Oceanul Pacific și Marea Mediterană. Sistemul antirachetă NATO din Europa are obiectivul de a contracara amenințări reprezentate de țări precum Iranul. O altă componentă a sistemului antibalistic este sistemul terestru mobil de mare altitudine THAAD, instalat pe camioane militare [281].

În acest context, interesele Rusiei constau în a ţine în sfera de influenţă Republica Moldova, nu doar Transnistria. Rusia are nevoie de un platou mai mare pentru prezenţa geopolitică în această regiune a Europei, pentru că vrea să stopeze apropierea NATO de graniţele ei şi să prevină formarea unui lanţ de state duşmane din regiunea baltică până la Marea Neagră. La rândul său, NATO prin amplasarea scutului antirachetă pe teritoriul României, stabilirea relaţiilor speciale cu Republica Moldova şi Ucraina capătă posibilitatea de a controla frontiera de est a Rusiei şi de a o transforma dintr-o putere euroasiatică în una asiatică [5].

De asemenea, Republica Moldova este importantă pentru Rusia prin localizarea sa geografică. Moldova este o ţară în care se întâlnesc puterile occidentale, iar Moscova, cel mai probabil, va rămâne paralizată din punct de vedere politic pe termen scurt sau chiar mediu'', susţine agenţia americană Stratfor. Localizarea geografică a Moldovei o face importantă pentru Rusia, fiind o rută tradiţională de invazie dinspre Sud-Vest şi statele balcanice. Aceasta este situată în apropiere de portul strategic Odesa şi peninsula Crimeea, unde Rusia, până în 2014, îşi staţionează flota la Marea Neagră şi face parte din reţeaua de tranzit de energie care leagă Rusia de Europa şi Turcia [134]. Odată cu ocuparea Crimeei de către Federația Rusă, are loc schimbarea accentelor, are loc creșterea rolului geostrategic al peninsulei, iar rolul geostrategic al Republicii Moldova pentru Rusia scade. Pornind de la considerentele că în peninsula Crimeea sunt amplasate forțele navale ruse, are loc diminuarea importanței geostrategice a zonei transnistrene a Republicii Moldova. Deși are loc diminuarea importanței geostrategice a Republicii Moldova pentru Federația Rusă, totuși, Rusia, conform prevederilor Concepției politicii externe din 12 decembrie 2016, consideră Moldova, conform articolului 58 din Concepție drept zonă pentru care Federația Rusă manifestă interes și se pronunță pentru păstrarea statutului special al zonei transnistrene [373].

Un alt pretext al intereselor Federației Ruse, conform Doctrinei militare din 30 decembrie 2014, este cel de a apăra și de a protejarea cetățenii ruși aflați în afara teritoriului de suveranitate

al Rusiei [415]. Astfel, în Republica Moldova 6 la sută din populație este de etnie rusă, iar în Transnistria procentul este de 30 la sută (alți 30 la sută sunt ucraineni).

Revenind la analiza Tratatului de prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Federaţia Rusă din 2001, în conformitate cu prevederile art. 16, părțile garantează cetăţenilor celuilalt stat aceleaşi drepturi şi libertăţi de care beneficiază cetăţenii săi, în conformitate cu legislaţia naţională a părţilor şi tratatele bilaterale dintre ele. De asemenea, părţile protejează în modul stabilit drepturile cetăţenilor lor care locuiesc pe teritoriul celuilalt stat, în conformitate cu principiile şi normele general recunoscute ale dreptului internaţional şi angajamentele conţinute în documentele Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa. Problemele cetăţeniei duble vor fi reglementate în baza unui acord separat dintre state. În conformitate cu principiile dreptului internaţional şi ţinând cont de interesele lor naţionale, statele vor coordona politica lor în domeniul migraţiei, inclusiv măsurile vizând prevenirea şi neadmiterea migraţiei ilegale din terţe state, şi în aceste scopuri vor încheia un acord separat (art. 17). Un aspect important, stipulat în art. 18 al Tratatului, este faptul că părțile semnatare garantează şi protejează drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale la libera exprimare, menţinerea şi dezvoltarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase şi creează condiţiile necesare pentru păstrarea acestei identităţi. Părţile vor întreprinde măsuri necesare pentru prevenirea şi curmarea oricăror acţiuni care reprezintă discriminări sau violenţe împotriva unor persoane aparte sau grupuri de persoane, bazate pe intoleranţă naţională, rasială, etnică sau religioasă [272].

În acest context, prevederile stipulate în art. 19 al Tratatului completează relațiile moldo-ruse. Astfel, părțile semnatare vor întări relaţiile în diferite domenii ale culturii, vor contribui pe toate căile la dezvoltarea colaborării în domeniul umanitar. De asemenea, părţile încurajează extinderea schimburilor şi interacţiunea dintre colectivele de creaţie, organizaţiile şi asociaţiile literaţilor, oamenilor de artă, cineaştilor, lucrătorilor din sfera editorială şi domeniul artistic, organizarea de zile ale culturilor naţionale, festivaluri şi expoziţii artistice, turnee ale colectivelor de creaţie şi soliştilor, schimburi de delegaţii ale oamenilor de cultură şi specialiştilor la nivel de stat, regional şi local. În interesul extinderii reciproce a cunoştinţelor despre popoarele ambelor state, părțile semnatare vor contribui la crearea de centre culturale şi la colaborarea în domeniul mijloacelor de informare în masă.

Un moment important, stipulat în art. 20, este faptul că părțile semnatare reafirmă dreptul cetăţenilor lor la folosirea limbii materne, la libera alegere a limbii de comunicare, educare, instruire şi creaţie, în conformitate cu standardele europene şi internaţionale. Având în vedere rolul şi importanţa limbii ruse, partea moldovenească va asigura, în conformitate cu legislaţia naţională, condiţiile cuvenite pentru satisfacerea necesităţilor de instruire în limba rusă în cadrul

sistemului de învăţământ al Republicii Moldova. Partea rusă va crea condiţiile cuvenite pentru satisfacerea necesităţilor de instruire în limba moldovenească în Federaţia Rusă [272].

Apărarea cetăţenilor aflaţi în afara hotarelor este unul din pretextele des utilizate de marile puteri atunci când acestea încearcă să-şi extindă influenta asupra altor state. De fiecare dată când relaţia cu Rusia se răceşte, în presa rusă apar discuţii despre situaţia comunităţii ruseşti din Moldova, pe care o prezintă drept una destul de precară. Cu toate acestea, situaţia minorităţilor ruse din Republica Moldova este una deosebită faţă de Ţările Baltice, cu care adeseori este comparată Republica Moldova la acest capitol. În opinia mai multor experţi care se ocupă de problema minorităţilor naţionale, legislaţia moldovenească este una dintre cele mai bune care există în această regiune. La momentul adoptării „Legii despre minorităţile naţionale", aceasta a fost lăudată chiar de către Valeri Klimenko, liderul Congresului Comunităţilor Ruse din Moldova, care a spus că „în sfârşit puterea a început să se intereseze de situaţia minorităţilor". Chiar în primul articol al acestei legi se menţionează că „ prin persoane aparţinând minorităţilor naţionale se înţeleg persoanele care domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, sunt cetăţeni ai ei, au particularităţi etnice, culturale, lingvistice şi religioase prin care se deosebesc de majoritatea populaţiei - moldoveni - şi se consideră de altă origine etnică. Dintre toate minorităţile naţionale din Republica Moldova, cea mai activă pare a fi cea rusă. În primul rând, datorită statutului de limbă „de circulaţie interetnică" şi datorită influenţei pe care o are limba rusă; şi la nivel oficial, şi la nivel neoficial, limba rusă este folosită la acelaşi nivel cu limba de stat, iar în unele sectoare chiar este practic dominantă. Conform legislaţiei moldoveneşti, toate documentele oficiale sunt emise în ambele limbi, funcţionarii publici sunt obligaţi să le cunoască şi să răspundă la cererile cetăţenilor în limba în care le-a fost solicitată cererea. În Guvernul şi Parlamentul Republicii Moldova există funcţionari, chiar miniştri şi deputaţi, care vorbesc doar limba rusă. De aceea, la multe dintre întâlnirile la nivel înalt, cum ar fi şedinţele de Guvern sau la Preşedinţie, discuţiile au loc în limba rusă, iar şedinţele plenare ale Parlamentului se traduc simultan pentru deputaţii care nu vorbesc limba oficială de stat. Actualmente, conform recensământului din 2004, ruşii din Republica Moldova constituie 20 1212 locuitori, ceea ce reprezintă aproximativ 5,9 % din populaţia întreagă a ţării [283].

Dacă e să analizăm situaţia din ţară, conform datelor recensământului din 2004, slavii formează majoritatea - 30,4 % ruşi, 28,8 % ucraineni, 2 % bulgari, 2 % polonezi, formând un total de 63,2 % . Deci, moldovenii reprezintă 31,8 % şi găgăuzii 2 %, formând majoritatea în trei raioane : Camenca - 63 %, Dubăsari - 89% și Grigoriopol - 76%. Mai mult ca atât, este interesant faptul că, pentru o parte din alte naţionalităţi, limba rusă este considerată limba maternă, ceea ce face ca de facto populaţia vorbitoare de rusă să fie ceva mai mare. Majoritatea polpulației vorbitoare de limbă rusă locuiește în oraşe, dintre care aproape jumătate din numărul total sunt

concentraţi la Chişinău. De asemenea, un număr mare se află în al doilea oraş ca mărime- Bălți şi, în special, în raioanele de Nord ale țării. În Moldova există un număr mare de organizaţii ale etnicilor ruşi, care sunt finanţate de către autorităţile centrale sau locale din Rusia. Printre cele mai mari putem menţiona Comunitatea Rusă din Moldova şi Congresul Comunităţilor Ruseşti. Chiar dacă acum organizaţiile etnicilor ruşi nu sunt atât de active precum alte organizaţii din Ucraina sau din Ţările Baltice, totuşi acestea rămân a fi grupuri de presiune utilizate de către Federația Rusă în cazul în care aceasta are nevoie pentru a mediatiza anumite evenimente [202]. Spre deosebire de Republica Moldova, care respectă Tratatul de prietenie și cooperare, Federația Rusă, care, deși și-a asumat anumite obligațiuni față de cetățenii moldoveni aflați pe teritoriul Rusiei, nu întreprinde acțiuni reciproce.

În contextul analizei relațiilor moldo-ruse, este necesar de făcut referință și la relațiile Republica Moldova-UE. Moldova primeşte un sprijin puternic în creştere din partea Uniunii Europene, devenind cel mai mare beneficiar al suportului financiar european pe cap de locuitor. Dacă e să examinăm care ar fi interesele geopolitice ale UE în Republica Moldova, atunci nu sunt convingătoare nici afirmaţiile precum că UE, în Moldova, este ghidată de raţionamente geopolitice. Evident, în Europa de Est a apărut o competiţie între vectorul de integrare europeană şi cel de integrare euroasiatică. Conflictele, precum cele din Ucraina sau Moldova, afectează securitatea europeană, iar instabilitatea în Europa de Est poate genera alte ameninţări pentru ţările UE, cum ar fi crima organizată, traficul de droguri. În acest sens, integrarea europeană este, pentru UE, şi un mijloc de a depăşi instabilităţile cronice din Europa de Est. În cazul Republicii Moldova, integrarea europeană nu funcţionează doar ca o modalitate de a asigura stabilitatea ţării prin apartenenţa la o uniune mai mare. Mai curând, aici integrarea europeană este un furnizor extern pentru reformele şi condiţiile interne de care Moldova are nevoie pentru a-şi îmbunătăţi dezvoltarea. Timp de o jumătate de secol, Uniunea Europeană a însuşit experienţa care spune că punerea în aplicare a valorilor fundamentale ale UE - drepturile omului, statul de drept, buna guvernare, democraţia şi economia de piaţă cu şanse egale - e cea mai bună garanţie pentru a asigura prosperitatea şi stabilitatea [241].

Scopurile Federației Ruse sunt cele de a-și îmbunătăți poziția în Republica Moldova prin consolidarea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și dezvoltarea unei relații independente cu liderii și membrii AIE. Dacă Rusia nu poate ajuta comuniștii să recapete puterea, ea poate cel puțin să se asigure că Republica Moldova rămâne divizată și incapabilă să aleagă un curs al politicii externe prooccidental. Acest lucru, alături de dimensiunile reduse și poziția sa strategică, reprezintă un factor principal al slăbiciunii statului și al abilității sale de a balansa între puteri externe. Republica Moldova este divizată atât din punct de vedere teritorial, cât și politic. Guvernul de la Chișinău nu dispune de suveranitate teritorială asupra zonei

trasnistrene, iar din punct de vedere politic, țara este divizată între două mari grupuri, și anume Partidul Comuniștilor, orientat către Rusia, și AIE, care susține legăturile cu România și NATO [255].

După alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, trei partide care se pretind proeuropene obțin o majoritate minimă în legislativul de la Chișinău. Însă Partidul Liberal a ieșit din coaliție după ce i-au fost respinse cerințele de reformare a sistemului judiciar, dar și de combatere a corupției. În același timp, cele trei partide susțin ideea că un procuror general independent, susținut de UE, trebuie să facă ordine în cercurile cvasi mafiote și financiare. Rusia controlează şi finanțează câteva dintre partidele politice de la Chişinău. Cel mai cunoscut în prezent este PSRM, o ramificaţie a comuniştilor, care la alegerile din toamna anului 2016 a devenit cel mai puternic partid parlamentar şi care cere aderarea Republicii Moldova la Uniunea Vamală Euro-Asiatică. În prezent, PCRM și PSDM pledează pentru crearea unui spațiu vamal și economic comun cu Rusia, prin aderarea Republicii Moldova la Uninea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan și Uniunea Euroasiatică propusă de președintele V. Putin, ceea ce este în contradicție cu obiectivul strategic de integrare europeană. Prin discursurile promoscovite şi relaţiile ascunse cu Moscova, membrii acestor partide nu sunt interesaţi de procesul de integrare europeană. Deşi Guvernul Gaburici pledează pentru vectorul proeuropean, de fapt, guvernul condus de acesta tinde, înainte de toate, să coordoneze toate acţiunile cu Rusia [247]. Federația Rusă vrea, de asemenea, să își mențină prezența militară și influența politică în Transnistria, punând bazele unei noi includeri a Republicii Moldova în Uniunea Euroasiatică. Ca și Ucraina, Republica Moldova este slabă și divizată, dar, spre deosebire de aceasta, ea nu are legături tradiționale sau etnice cu Rusia, ci mai curând cu România, relații care au un caracter privilegiat, special, decurgând din comunitatea de neam, cultură, limbă şi istorie naţională.

Astfel, analizând interesele geopolitice și geostrategice ale Federaţiei Ruse în Transnistria, putem constata că acestea sunt determinate de următoarele necesităţi ale Rusiei: 1) păstrarea poziţiilor strategice ale Rusiei în estul Europei; 2) apărarea în Republica Moldova a intereselor populaţiei ruse şi ale reprezentanţilor altor naţionalităţi care consideră Rusia drept patria lor istorică; 3) păstrarea legăturii cu complexul militaro-industrial din Transnistria, unele dintre întreprinderile acestui complex fiind unice în cadrul fostului complex militar industrial sovietic; 4) reglementarea conflictului în interesul stabilităţii interne proprii şi al consolidării relaţiilor Rusiei cu ţările din vecinătatea imediată în care există o minoritate rusă; 5) stabilirea unor relaţii previzibile şi stabile cu România şi împiedicarea, totodată, a creşterii influenţei naţionaliste a României asupra Republicii Moldova [92].

5.2. Strategiile Federației Ruse de menținere a influenței în Republica Moldova

Problema prezenţei militare ruse a apărut din punct de vedere politic şi juridic atunci când Preşedintele Republicii Moldova, prin Decretul nr. 234 din 14 noiembrie 1992, conform căruia armele, muniţiile, mijloacele de transport, tehnica militară, bazele militare şi altă avere aparţinând unităţilor militare ale Armatei Sovietice, dislocate pe teritoriul republicii, au fost declarate proprietate a Republicii Moldova. La 18 martie 1992, Decretul nr.73 emis de preşedintele Snegur stipula că „în scopul creării bazei pentru constituirea Forţelor Armate ale Republicii Moldova", unităţile militare ex-sovietice dislocate în Moldova au fost trecute sub jurisdicţia Republicii Moldova şi transmise Ministerului Apărării al Republicii Moldova „cu toată tehnica, armamentul, clădirile şi altă avere aflată la balanţa unităţilor militare".

Ignorând decretele Preşedintelui Mircea Snegur, la 1 aprilie 1992, Boris Elţin, preşedintele Federaţiei Ruse, a emis decretul nr. 220 „Cu privire la trecerea sub jurisdicţia Federaţiei Ruse a unităţilor militare ale Forţelor Armate ale fostei URSS aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova". În conformitate cu acest decret, „Armata a 14[a] de Gardă, formaţiunile, unităţile militare şi instituţiile Forţelor Armate ale ex-URSS, aflate pe teritoriul Republicii Moldova şi care nu au intrat în componenţa forţelor ei armate, au fost trecute sub jurisdicţia Federaţiei Ruse şi în subordonarea comandamentului suprem al Forţelor Armate Unificate ale CSI. Trecerea trupelor sub jurisdicţia Federaţie Ruse se explică prin următoarele motive: de a menţine o conducere stabilă şi de a asigura funcţionarea trupelor, de a nu admite implicarea trupelor în conflicte interetnice; de a proteja din punct de vedere social militarii şi membrii familiilor lor.

Deşi decretul din 1 aprilie 1992 a fost un act ilegal şi neprietenenesc din partea Rusiei, conducerea Moldovei nu l-a contestat. Aceasta se explică, probabil, prin faptul că decretul a fost emis într-o perioadă foarte tensionată a relaţiilor moldo-ruse, unul din scopurile emiterii lui fiind de a nu admite implicarea trupelor în conflict. Există un şir de motive pentru a considera decretul Preşedintelui Elţin drept ilegal. Este unanim acceptat că pe teritoriul unui stat acţionează legile interne şi normele de drept internaţional pe care le-a acceptat statul respectiv, aderând la anumite convenţii, tratate internaţionale. Decretul preşedintelui Elţin însă, în pofida acestei reguli unanim acceptate, s-a extins asupra unui teritoriu care nu făcea parte din componenţa Federaţiei Ruse, asupra unor organizaţii şi asupra unei averi care nu aparţineau Rusiei. Deci, luând în consideraţie cele menţionate, decretul din 1 aprilie 1992 nu poate fi considerat legal şi, totodată, tehnica militară, armamentele, muniţiile şi altă avere a trupelor ex-sovietice dislocate pe teritoriul Republicii Moldova la data emiterii acestui decret aparţineau Moldovei, iar Rusia şi-a însuşit o avere care nu-i aparţinea [114, pp.124-125].

Conflictul transnistrean reprezintă un conflict doar geopolitic. Vorbind despre valoarea geopolitica și geostrategica a conflictului, Transnistria reprezintă un ,,cuțit rusesc infipt în spatele Ucrainei'', cât și a reprezentat o bază a Rusiei pentru ,,direcția'' balcanică. Astazi, Rusia intra in Balcani mai curând prin Ucraina, or Sudul Basarabiei nu mai este in componența Republicii Moldova. Conflictul transnistrean constituie una din problemele de bază ale Republicii Moldova. Chiar dacă, conform sondajelor de opinie, acest diferend ocupă doar locul opt în ierarhia celor mai stringente probleme cu care se confruntă societatea moldovenească, nici o forţă politică, nici un guvern al Republica Moldova nu poate să-şi permită să-l trateze ca pe o chestiune de planul doi. Acest lucru este înţeles şi de Federaţia Rusă, care, fiind implicată încă din fazele iniţiale ale acestui conflict, manevrează foarte iscusit, susţinând când Chişinăul oficial, când administraţia de la Tiraspol, reuşind astfel prin intermediul zonei estice a ţării să ţină sub control întreaga Moldovă [84].

Totuşi, în relaţiile dintre Chişinău şi Tiraspol s-a înregistrat o răcire, Igor Smirnov a învinuit conducerea moldovenească de nerespectarea prevederilor „Memorandumului Primakov" din 1997. În realitate însă, liderii transnistreni, odată ce au primit din partea Guvernului moldovenesc anumite avantaje, în special specimente vamale, ceea ce dădea posibilitate acestora să exporte bunuri fără acordul autorităţilor centrale, au renunţat să-şi mai respecte şi obligaţiile din acest memorandum. La 25 februarie 2001, după alegerile parlamentare, la conducerea Republicii Moldova vine PCRM, iar preşedinte – Vladimir Voronin. Platforma electorală de atunci a acestui partid conţinea mai multe puncte prin care se pleda pentru apropierea de Rusia, printre care intrarea în Uniunea Rusia-Belarus, acordarea limbii ruse a statutului de a doua limbă de stat şi alte promisiuni care au atras sprijinul Rusiei. Una din priorităţile noului şef al statului era reîntregirea Republicii Moldova prin soluţionarea conflictului transnistrean [281].

Un alt factor de risc semnalat de analişti sunt alegerile din regiunea Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia (UTAG) din Republica Moldova, unde mişcarea separatistă devine tot mai puternică. În acest context, NATO şi UE trebuie să menţină sancţiunile economice aplicate Rusiei, în caz contrar există posibilitatea ca Moscova să încerce să destabilizeze Republica Moldova, a atras atenţia D. Cameron, premierul Marii Britanii. În cadrul aceloraşi audieri din Congresul de la Washington, mai mulţi oficiali din cadrul Departamentului pentru Apărare al SUA au atras atenţia că pericolul destabilizării este ridicat mai ales în statele est-europene care nu fac parte din NATO, dând drept exemplu Republica Moldova. Moldova ar putea fi următoarea victimă a Kremlinului [84]. Vestul nu are nici un motiv pentru a considera că președintele rus își limitează planurile pentru Europa de Est la Ucraina, iar Republica Moldova este următorul punct pe lista Moscovei, au avertizat mai mulți oficiali din cadrul Pentagonului și NATO. „Trebuie supravegheate locurile unde o campanie mediatică puternică, susținută de

Rusia urmează, sa fie pusă în aplicare. Este ceea ce se întâmplă în Republica Moldova", a subliniat generalul Breedlove, șef al Comandamentului european al armatei SUA, în fața Congresului American [84]. „În Transnistria se află trupe rusești tocmai pentru a împiedica Republica Moldova să se orienteze spre Vest", a reamintit comandantul NATO [167]. Un astfel de focar separatist se poate închega oricând și în regiunea Bugeac, parte a Basarabiei istorice, care acum apartine Ucrainei, scriu ziarele „Moscow Times". Pentru Rusia, zona dintre Bugeac si Odesa este de importanță strategica, asigurând un coridor între separatiștii din Transnistria, cei din Crimeea și, eventual, către Donețk si Lugansk [241].

În Moldova există două zone de risc. Prima este Găgăuzia, formată din enclave etnice, elitele ei cooperând strâns cu Rusia și susținând ideea de independență. A doua zonă de risc este Transnistria, ce nu este controlată de autoritățile de la Chisinău și unde Rusia are instalată o prezență militară constantă. Activarea conflictului înghețat din zonă reprezintă amenințarea cea mai serioasă asupra Moldovei și a intregii regiuni. Potrivit informațiilor oferite de Transnistria, în august 2014 existau în mod oficial 402 militari ruși in Transnistria în cadrul misiunii insărcinate formal cu menținerea păcii. Aceștia cooperează activ cu forțele aflate sub conducerea Tiraspolului – 492 de angajați. Ministerul de Externe al Federației Ruse a declarat la începutul lui august că Moscova interpretează încercările de a îndeparta forțele rusești de menținere a păcii din Transnistria drept acțiuni neprietenoase. Merită amintit că această declarație a fost făcută fără a răspunde la vreo provocare, ci pentru a marca public o poziționare fermă a Federației Ruse în zonă. De asemenea, în acest timp, a putut fi observată activarea militară și politică a forțelor transnistrene și ruse din regiune**.** Rusia a organizat exerciții antiteroriste în Transnistria in martie 2014, provocând astfel preocuparea din partea SUA. Este notabil că, simultan, Federația Rusă a organizat, de asemenea, exerciții militare în estul Ucrainei, unde trupe rusești neidentificate au fost implicate. Totodată, în Transnistria au fost recrutați luptători pentru a participa la acțiuni militare pe teritoriul Ucrainei. Ținând cont de standardul scăzut de viața în republica nerecunoscută oficial, procesul de recrutare a oferit forțe de luptă ieftine (400 – 500 de dolari pe o lună de campanie militară – alocație completă pe combatant, după cum declară sursele). Luptătorii recrutați erau apoi duși în estul Ucrainei pentru a se alătura mercenarilor [270].

Transnistria a oferit ajutor republicilor separatiste din estul Ucrainei nu doar prin brațe de luptă, ci și prin specialiști de nivel înalt – foști angajați ai organelor de securitate**.** În luna iulie, de exemplu, V. Antiufeev, fost ministru al securității statului în Transnistria, a fost numit vicepremier pentru securitatea statului în republica separatistă Donețk, fiind transferat acolo la ordinul direct al Moscovei ca urmare a disfuncționalității autorităților locale. Pe langa aceasta, Rusia a folosit cetățeni transnistreni drept combatanți pe timpul acțiunilor provocatoare produse la Odesa în luna mai 2014**.** În luna iunie s-a anunțat crearea organizației de tineret „Zvezda

(Steaua)'' în Transnistria, scopul ei principal fiind pregătirea tinerilor pentru serviciul militar și participarea la acțiuni militare. De fapt, este vorba de crearea unor unități paramilitare, ce și-au dovedit eficiența în timpul acțiunilor din estul Ucrainei. Este de menționat că această organizație cooperează activ cu Institutul de Cercetări Strategice din Rusia. Între timp, Transnistria continua să facă pași ce ar putea fi considerați pregătitori pentru acțiuni militare. De exemplu, în luna august 2014, forțele speciale ale KGB din zona separatistă au desfășurat exerciții de parașutism neplanificate anterior. Pe 20 august 2014 a avut loc un apel de pregătire specială pentru rezerviști destinat funcționarilor oficiali. Mai mult, pe 5 septembrie președintele Transnistriei, O. Sevciuk, a declarat că Transnistria dispune de ample mijloace de a respinge o eventuală agresiune militară, arătând că riscurile majore vin din partea Moldovei și a Ucrainei [5]. Un lucru remarcabil este că astăzi această declarație nu are nici o bază. Ucraina însăși se teme de o eventuală invazie rusă a regiunii Odesa pornită din Transnistria, amenințare care există cu adevărat. La sfârșitul lui 2013 a fost declarată încetarea menținerii funcționalității aeroportului militar din Tiraspol, ce a aparținut Armatei a XIV-a. Deși aeroportul nu este folosit în prezent, pista acestuia poate fi folosită pentru asigurarea transportului aerian militar. În plus, regiunea ar mai putea fi folosită pentru recrutarea de combatanți și crearea de unități paramilitare pentru purtarea unui război hibrid pe teritoriul Ucrainei [8].

În pofida unui sol fertil, Moldova totuşi nu ocupă o poziţie geografică foarte bună şi nici nu dispune de resurse minerale. Procesul de reforme de după obţinerea independenţei a decurs dureros, iar guvernele de atunci nu dispuneau de suport politic în implementarea acestora. Această stare de lucruri a făcut ca, de fapt, economia moldovenească să rămână dependentă de piaţa rusească. După tensionarea relaţiilor cu Rusia, Republica Moldova a început căutările pentru a-şi diversifica exporturile şi în acest sens piaţa europeană a devenit una atractivă, mai ales dat fiind faptul că ea este o piaţă previzibilă mult mai puţin dependentă de factorul politic, spre deosebire de piaţa rusească. În scurt timp, UE a devenit principalul partener economic al Chişinăului şi chiar regiunea transnistreană, care este tradiţional apropiată de Rusia, exportă mai mult în ţările europene decât în Est. La capitolul energetic, totuşi, Moldova este dependentă în totalitate de gazul rusesc, care este utilizat de către Rusia drept un alt instrument în vederea impunerii voinţei ei în anumite teritorii. O alta problemă pentru Moldova este că, datorită corupţiei şi anumitor decizii ale guvernului, mulţi investitori străini evită să investească în Republica Moldova astfel, de cele mai multe ori, singurii investitori sunt companiile ruseşti, ceea ce poate duce la o situaţie asemănătoare cu cea a Belarusului [283].

De fapt, Rusia participă deja de un sfert de veac la scrierea destinului pentru Republica Moldova: Republica Moldova, o țară îndependentă din 1991, a devenit practic în totalitate dependentă de livrările de carburanți din Rusia. Jumătate din compania de stat „Moldovagaz"

aparține gigantului rus „Gazprom”. Rusia este principala piață de desfacere pentru mărfurile agricole moldovenești. În afară de asta, sute de mii de gastarbeiteri din Moldova lucrează în Rusia. Transferurile efectuate de moldovenii care muncesc în Rusia constituie o bună parte din Produsul Intern Brut. În republica separatistă din Transnistria, Rusia a plasat circa 2 mii de militari şi un mare arsenal de armament, care nu este retras, în pofida acordului semnat în 1999. De fiecare dată când Republica Moldova a încercat să iasă din raza de influență a Rusiei, Moscova face presiuni, în general, făcând uz de problema livrării gazelor şi, tot mai des, la embargouri. În septembrie 2013, când a devenit posibil un parteneriat cu UE, Rusia a întrerupt importurile de vin şi divin din Moldova, invocând motivul calităţii necorespunzătoare. Sancţiunile au devenit mai dure în vara lui 2014, ca rezultat al semnării Acordului de Asociere cu Uniunea European, Rusia nu mai importă fructe din Republica Moldova [247].

După destrămarea URSS-ului, Republica Moldova, ca stat independent, recunoscut pe plan internaţional, a moştenit legal întregul sistem de transportare, tranzitare şi distribuire a gazului natural aflat pe teritoriul său. În anul 1992, după conflictul transnistrean, când Chişinăul pierde controlul asupra teritoriului din stânga râului Nistru, o parte din acest patrimoniu trece sub controlul administrativ al autorităţilor separatiste (susţinute politic şi financiar de către Federaţia Rusă), deoarece localizarea nodului de compresiune a gazoductelor magistrale se află în oraşul Tiraspol.

În prezent, industria gazului în Republica Moldova este dirijată din afară, fiind dependentă 100% de o singură piaţă de export – Federaţia Rusă, mai precis de un singur furnizor – S. A. R. „Gazprom”. Mai mult, toată industria gazului din ţară este sub monopolul Gazpromului, Republica Moldova pierzând controlul acestei ramuri de o importanţă strategică. Problema aprovizionării cu gaze naturale a consumatorilor casnici şi industriali din Republica Moldova a devenit o chestiune deosebit de sensibilă, fapt ce afectează direct securitatea energetică a Moldovei. Situaţia din sectorul energetic moldovenesc reprezintă un factor grav, deoarece este deseori utilizat în diverse scenarii politice sau militare. Politica tarifară sau blocarea sistemelor de alimentare cu gaze naturale creează numeroase dependenţe periculoase pentru cursul modernizator al ţării, luând în consideraree situaţia economică şi financiară a ţării şi capacitatea redusă de plată pentru resursa energetică importată.

Până în prezent, problema preţului pentru gazul importat din Federaţia Rusă rămâne una sensibilă pentru Republica Moldova în urma revizuirii relaţiilor companiei ruse Gazprom cu fostele republici sovietice. Aceste schimbări cel mai dur au fost simţite de ţările cu orientare pro-occidentală. În acest sens, atragem atenţie la faptul că Gazprom-ul nu are semnate contracte de lungă durată care să stabilească preţul fix pentru resurse energetice cu multe state ex-sovietice [115].

Un alt factor, care are repercusiuni politice şi nu numai, sunt datoriile Republicii Moldova faţă de Federaţia Rusă pentru resursele de gaz natural importate. În prezent, S A „Moldovagaz" are o datorie de aproximativ 2,4 miliarde USD pentru gazul importat din Rusia. Din această sumă, cca 2 miliarde sunt datoriile Transnistriei. Datoria Tiraspolului revine întreprinderii „Tiraspoltransgaz" SRL, care administrează reţeaua de gaze din Transnistria, aceasta însă nu este parte la contractul de bază de cumpărare-vânzare a gazelor naturale încheiat între Gazprom şi Moldovagaz. În consecinţă, Gazprom-ul are dreptul legal de a cere de la noi achitarea tuturor datoriilor, atât a celor acumulate de Chişinău, cât şi a celor acumulate de Tiraspol. Ţinem să subliniem faptul că datoriile sunt principalul canal de exercitare a presiunilor economice şi/sau politice. Astfel, datoriile Tiraspolului acumulate pe parcursul ultimilor 18 ani devin datoriile Chişinăului, care nici nu controlează teritoriul respectiv.

Astfel, administraţia de la Tiraspol negociază condiţiile de transmitere către Gazprom a cotei sale în Moldovagaz. Tiraspolul vrea să obţină şi posibilitatea de a încheia contracte directe cu Gazprom privind livrarea de gaze în regiunea transnistreană. Totodată, este negociată şi o reeşalonare a plăţii datoriilotr pe care le are Tiraspolul faţă de Gazprom. Ne vine greu să credem că un astfel de aranjament i-ar conveni Moscovei, deoarece Federaţia Rusă nu are nevoie de o Transnistrie independentă. Federaţia Rusă are nevoie de o Moldovă manevrabilă prin intermediul Transnistriei. În această ordine de idei, se explică votul de respingere al Dumei de Stat privind independenţa „RMN" după declararea independenţei Kosovo sau după războiul din Georgia din vara anului 2008. În plus, ruşilor le convine ca această datorie aflată în creştere a Tiraspolului (cca 2 mlrd. USD) să fie atribuită Moldovei [17]. Până în anul 2008 autorităţile separatiste plăteau pentru gazul rusesc tarife de 4-5 ori mai mici decât în restul Moldovei. Însă, începând cu 2008, Gazprom-ul îşi reorientează politica energetică, impunând zonei transnistrene aceleaşi tarife pe care le practică şi în cazul Republicii Moldova. Deci, datoriile Tiraspolului vor creşte în „progresie geometrică", care, în prezent, devin automat datoriile Chişinăului. În aceste condiţii ne putem aştepta la aceea că Moscova va deţine toate pârghiile în sectorul energetic moldovenesc. Remarcăm faptul că tarifele mici din Transnistria făceau să crească datoriile acesteia pentru gazele livrate de Gazprom. Acum, când tarifele au crescut, datoriile şi dependenţa energetică a statului în ansamblu cresc. Datoriile (aproximativ de 2,4 miliarde USD), calificate drept ale Republicii Moldova, pot să se răsfrângă negativ asupra statului privind achitarea datoriilor pentru gazul importat [17].

În acest context, putem afirma că Moscova foloseşte Gazprom-ul drept un instrument de politică externă, încercând să valorifice lacunele cu care se confruntă Republica Moldova, în special vulnerabilităţile enorme în faţa riscurilor energetice. Astfel, Republica Moldova ar trebui să facă faţă dependenţei complete a ţării de importul de resurse energetice printr-o abordare

integrată, constând în diversificarea mixtului de energie şi diversificarea surselor şi rutelor de alimentare cu energie importată: conservarea energiei, construcţia propriilor rezervoare de gaz, asigurarea legăturii cu sistemul de gaze din România în direcţia Vest-Est etc. În plus, exemplul Țărilor Baltice, care depind în mare parte de un singur furnizor, este cât se poate de concludent pentru Chişinău. Or, este necesară o nouă abordare în strategia de asigurare a securităţii energetice, care ar determina creşterea capacităţii de plată pentru resursa energetică importată. În acest fel, relaţiile moldo-ruse pe segmentul energetic ar căpăta o nouă abordare, bazată doar pe obligaţiunile asumate [17].

Destabilizarea monetar-financiară a Republicii Moldova prin sistemul ei bancar, preluat și controlat de Federația Rusă, este, la fel, un procedeu extrem de eficient în calitate de strategie *hard power* de risipire a încrederii populației în vectorul european de dezvoltare. Misiunea coloanei a cincea în acest caz concret a făcut-o Guvernul Republicii Moldova în persoană, pe de o parte și Banca Națională, pe de altă parte. Degringolada leului, explozia prețurilor, adâncirea și extinderea sărăciei, cultivarea stărilor de disperare și neîncredere în ziua de mâine, stimularea exodului tinerilor și a forței calificate de muncă – toate sunt acțiuni coordonate ale unui război hibrid care se poartă împotriva Republicii Moldova [227].

Un alt instrument a *hard power*-ului Rusiei de realizare a intereselor geopolitice, prin intermediul armei economice, este impunerea embargourilor la diferite produse. Începand cu martie 2006, Rusia a introdus diverese sanctiuni impotriva exportatorilor din Republica Moldova, Georgia, Ucraina, Belarus. Dacă e să analizăm cauzele acestor sancțiuni, atunci fiecare din acestea are unul și același motiv- nesupunerea sau intenția de ieșire din sfera de influență a Federației Ruse [108]. Federația Rusă este unul dintre partenerii economici și politici ai Republicii Moldova. În ultimii 24 de ani relațiile moldo-ruse au avut o evoluție sinusoidală, marcată de incertitudine și incoerență. Nemulțumirea Moscovei a atins apogeul în perioada anilor 2005-2006. Produsele agricole și vinicole moldovenești au fost boicotate, iar negocierile politice în formatul ,,5+2'' au fost trecute pe linie moartă până în 2011. După refuzul de a semna „Memorandumul Kozak", relaţiile dintre Republica Moldova şi Federaţia Rusă au devenit tensionate, ambele ţări aducându-şi învinuiri reciproce la eşuarea semnării documentului. Mai mult, după 2004, în condiţiile susţinerii directe a regimului de la Tiraspol de către Rusia, cursul politicii externe a Moldovei se schimbă, orientându-se, cel puţin formal, către Uniunea Europeană. Punctul culminant al acestei perioade s-a consumat prin introducerea noului regim la frontiera moldo-ucraineană în martie 2006, măsură ce a fost interpretată la Tiraspol şi Moscova drept blocadă economică. Ca răspuns, Rusia a impus embargo la exportul de vinuri moldoveneşti, ceea ce a afectat grav economia moldovenească. Aceasta l-a făcut pe preşedintele Voronin să devină mai receptiv la propunerile ruseşti [510].

Şi în plan oficial, şi în plan mediatic, Rusia a luat atitudine, declarând acţiunea ca „blocadă economică", învinuind Moldova de crearea unei „catastrofe umanitare" în Transnistria, sistând importul de vinuri moldoveneşti, una din ramurile importante ale economiei moldoveneşti. În acest context, retorica Republicii Moldova faţă de Federaţia Rusă s-a schimbat. Ministrul de externe A. Stratan şi însuşi preşedintele V. Voronin au declarat că Transnistria este parte a țării ocupată de către Rusia. În această perioadă, la 22 iulie 2005, a fost adoptată unanim „Legea privind statutul de autonomie a raioanelor din stânga Nistrului (Transnistria)", de asemenea împreună cu Ucraina, s-a reuşit aducerea Misiunii de Monitorizare şi Asistenţă la Frontieră a UE (EUBAM) la hotarul moldo-ucrainean. Totuşi, neavând un suport extern şi având probleme economice datorită sancţiunilor ruseşti, au forţat conducerea de la Chişinău să fie mai receptivă la propunerile ruseşti. Astfel că în aşa-numitul pachet propus de Republica Moldova Rusiei se găsesc o serie de prevederi, precum oferirea unei autonomii largi Transnistriei, recunoaşterea proprietăţilor de acolo, statut special pentru limba rusă, neutralitatea permanentă, prezenţa militară rusă în Moldova reunificată. Până acum însă nici preşedinte A. Medvedev, nici președintele V. Putin nu au răspuns oficial la această propunere, însă din acţiunile conducerii de la Moscova duc la gândul că aceste propuneri nu sunt de ajuns, Rusia dorind mai multe prevederi, în special în privinţa neutralităţii, cerând semnarea unui document internaţional care să consfinţească acest lucru. În general, se pare că Rusia ar renunţa la statu- quo doar în cazul în care schimbarea lui ar face ca influenţa Rusiei să crească în întreaga Moldovă [83].

Interzicerea importului rusesc de vinuri moldovenești a început la sfârșitul lunii martie 2006 și a creat un conflict diplomatic major între Republica Moldova pe de o parte și Rusia, pe de altă parte. Ca și în cazul relațiilor ruso-georgiene, comerțul cu vin la acel moment constituia 80-90% din totalul exportului Republicii Moldova. Situația privind calitatea produselor vinicule moldovenești se repetă. Similat acțiunilor din 2006 întreprinse de către Federația Rusă cu referire la calitatea vinurilor georgiene se repetă și pentru produsele vinicule moldovenești, producătorii autohtoni fiind învinuiți de falsificarea acestora [283]. De asemenea, agenția rusă pentru protecția consumatorilor a susținut că vinul moldovenesc comercializat la Moscova nu corespunde cerințelor sanitare, acesta conținând pesticide. Cu toate acestea, autoritățile moldovenești au susținut că există dovezi furnizate de însiși ruși și din alte zeci de țări din întreaga lume care importă vinuri moldovenești, fără problemele raportate. Republica Moldova a susținut că interdicția este de fapt un șantaj economic. Interdicția privind importurile de vinuri a parvenit într-un moment de agravare a relațiilor diplomatice dintre state pe fondul schimbărilor precum și al divergenței de poziții între Rusia și Republica Moldova privind viitorul zonei transnistrene. Un an mai devreme, Duma rusă a cerut o interdicție asupra importurilor de vinuri

moldovenești, deoarece Republica Moldova a fost considerată că ar promova politici antiruseștiˑ [82].

În acest context, pot fi menționate și embargourile din toamna 2013 impuse Republicii Moldova la produsele vinicole și carne, cât și cel din 2014, la fructe. Făcând o analiză atentă a condițiilor în care sunt impuse aceste sancțiuni de către Rusia, este evident faptul că toate aceste acțiuni au caracter politic. Summitul Parteneriatului Estic de la Vilnius, 28-29 noiembrie 2013. În condițiile în care Republica Moldova primeşte un sprijin din partea Uniunii Europene, Moldova a devenit cel mai mare beneficiar al suportului financiar european pe cap de locuitor. Dacă e să examinăm care ar fi interesele geopolitice ale UE în Republica Moldova, atunci nu sunt convingătoare nici afirmaţiile precum că UE, în Moldova e ghidată de raţionamente geopolitice. Evident, în Europa de Est a apărut o competiţie între vectorul de integrare europeană şi cel de integrare euroasiatică. Conflictele precum cele din Ucraina sau Moldova afectează securitatea europeană, iar instabilitatea în Europa de Est poate genera alte ameninţări pentru ţările UE, cum ar fi crima organizată. În acest sens, integrarea europeană este, pentru UE, şi un mijloc de a depăşi instabilităţile cronice din Europa de Est. În cazul Republicii Moldova, integrarea europeană nu este operantă doar ca o modalitate de a asigura stabilitatea ţării prin apartenenţa la o uniune mai mare. Mai curând, aici integrarea europeană este un furnizor extern pentru reformele şi condiţiile interne de care Moldova are nevoie pentru a-şi îmbunătăţi dezvoltarea. Timp de o jumătate de secol de Europă unită, Uniunea Europeană a însuşit experienţa care spune că punerea în aplicare a valorilor fundamentale ale UE - drepturile omului, statul de drept, buna guvernare, democraţia şi economia de piaţă cu şanse egale - e cea mai bună garanţie pentru a asigura prosperitatea şi stabilitatea [241]. Astfel, Rusia a recurs la toate instrumentele disponibile pentru a obstrucţiona parcursul european asumat de către aceste state. Presiunile Rusiei au crescut odată cu dinamizarea relaţiilor acestor state cu Uniunea Europeană şi finalizarea negocierilor privind Acordul de Asociere, implicit Acordul privind Zona de Comerţ Liber Aprofundat şi Cuprinzător.

Analizând strategiile Federației Ruse de menținere în sfera sa de influență a Republicii Moldova, pe lângă strategia *hard power*, care include utilizarea mijloacelor militare și economice, actualmente Rusia apelează și la strategia lejeră, cea a *soft power*-ului. Fiind una din sursele principale de informare pentru majoritatea populaţiei din spaţiul CSI, presa rusă este utilizată ca unul din instrumentele cu ajutorul căruia Rusia îşi promovează politica sa în regiune. O dovadă în acest sens o constituie şi cazul Republicii Moldova unde pe parcursul ultimilor opt ani s-au putut observa mai multe schimbări de atitudine ale mass – mediei ruseşti, care aveau loc în acelaşi timp cu schimbarea discursului oficial rusesc faţă de Moldova. Pe lângă instrumentele propagandistice tradiţionale, prin intermediul buletinelor de ştiri, emisiunilor analitice şi talk-showurilor, sunt

utilizate şi instrumente indirecte cum ar fi filmele, concertele, sportul si alte emisiuni nepolitice, însă care sunt extrem de populare în afara hotarelor Federaţiei Ruse şi care de multe ori sunt mai eficiente decât cele cu caracter vădit politic [20]. Multitudinea de canale ruseşti, printre care – Pervîi Kanal, RTR, RTR Planeta, Rossia 1, Rossia 2, Rossia 24, Peatyi Kanal, Kanal 3, Sarafan, Kinoliux, Ren, Nostalgia, STS, SET, TNT Bravo, TV 1000, TV 1000 Action, TV 1000 Russkoe Kino, Detskoe kino, TV Tentr, Karusel, MIR, MUZ TV, Nashe Kino, Domașnii, Iliuzion +, Draiv, Ohotnik i rîbolov, Mnogo TV, Domașnie jivotnîe, RBK TV, 24 Tehno, Usadiba, NTV + Naşe novoe kino, NTV + Sport, NTV + Kino Klub, Russkii ekstrim, Avto plius, India, Boets, Mati i ditea, Kuhnea, Komedia, Detski Klub, Detski, Retro, Dom kino, Russkaia noci etc. denotă prezența *soft power*-ul Federației Ruse. Mai mult, Euronews, History, Animal Planet, National Geografic şi alte canale de cultură generală sunt în limba rusă. Asta în timp ce consumatorii de programe au acces doar la TVR mixt şi la Pro TV dintre televiziunile româneşti. Pentru a viziona un fotbal, dezbateri publice, dar în primul rând informaţii, reportaje despre încătuşarea şi condamnarea marilor corupţi la televiziunile române este imposibil. Asta se întâmplă la SUN TV, cel mai mare distribuitor de servicii din Chișinău. Dintre canalele ucraineşti, există un singur post TV, Inter [203].

Astfel, după cum ne arată rezultatele ultimelor sondaje de opinie publică, societatea din Republica Moldova este dependentă de televiziune, care este sursa de informare principală, devansând alte medii de informare precum presa scrisă, radioul sau internetul. Conform aceloraşi, sondaje, televiziunea este sursa de informare principală pentru circa 90 la sută din populaţie. În acest context, postul public de televiziune rusesc "Pervîi Kanal" este pentru circa 50 la sută cel mai credibil post TV, şi în general programele TV ruseşti sunt cele mai vizionate, întrecându-le net pe cele româneşti şi cele locale, moldoveneşti [181]. Această influență a presei ruseşti (în primul rând, al televiziunilor) a făcut ca, pe parcursul anilor, în harta mentală a moldovenilor, Rusia să devină unul dintre vecinii apropiaţi ai Moldovei, excluzând vecinul natural - Ucraina, deşi distanţa geografică până la hotarul rusesc este de mai mult de 500 de km. Tot datorită acestei influenţe, moldovenii cunosc mult mai bine situaţia din Rusia decât chiar în Republica Moldova, iar pentru mulţi dintre ei, programul informativ de ştiri „Vremea" de la Pervîi Canal, care apare la Chişinău la ora 20.00 (ora locală), reprezintă fereastra prin care înţeleg şi văd ce se întâmplă în lume, iar „Mesagerul" de la Postul Public de Televiziune, care apare la ora 21.00, reprezintă un fel de ştiri locale prin care se informează despre viaţa din republică. Rezultatul se poate vedea iarăşi în Barometru de Opinie Publică care spune că circa 60 la sută din populaţie vede Rusia ca partener strategic al Republicii Moldova şi tot Federaţia Rusă trebuie să fie partenerul care să ne ajute să ne integrăm în Uniunea Europeană. Un alt paradox se poate observa atunci când, la

credibilitatea liderilor politici din lume pentru populaţia din Moldova, primul loc este deţinut de Vladimir Putin care este urmat de către Dmitri Medvedev, şi numai apoi la mare distanţă de aceştia vine Vladimir Voronin, preşedintele Republicii Moldova (2001-2009), care de altfel, deţinea titlul de cel mai credibil politician din Moldova. Şefii de state şi de guverne din statele occidentale ocupă un loc infim în preferinţele moldovenilor. În partea stingă a Nistrului – în Transnistria, situaţia este şi mai interesantă, popularitatea şi influenţa mass-mediei ruseşti este chiar mai mare decât pe malul drept. Acest lucru se datorează în mare parte faptului că populaţia de acolo, în pofida componentei etnice (30% - de moldoveni), este rusofonă, dar şi datorită faptului că regimul de la Tiraspol a fost susţinut întotdeauna de către Rusia, inclusiv prin intermediul presei [181].

Rusia a lansat o ofensivă propagandistică nemaiîntâlnită din perioada Războiului Rece îndreptată împotriva Occidentului prin extinderea rolului ”televiziunii de ştiri” ruse, RT, şi prin lansarea unui serviciu de radio şi de website-uri de ştiri, Sputnik, care este emis nu doar în spaţiul CSI, dar şi în întreaga lume. Ţintele prioritare sunt spaţiul postsovietic şi, respectiv, statele foste membre ale Tratatului de la Varşovia [203].

Astăzi Republica Moldova este ținta mai multor forme hibride de atac din partea structurilor Federației Ruse. Cel mai important este atacul ce vizează teritoriul de sud, dat în 1994 minorității găgăuze, forțând legislația internațională să recunoască și să accepte dezvoltarea limbii și culturii găgăuze. Rusia a preluat inițiativa strategică și folosește autonomia ca parte a războiului hibrid în această regiune din sud-estul Europei [227]. Tentativele Federației Ruse din ultimii doi ani de a crea o coaliție pro-rusească în Moldova au fost multiple. Rusia spera că Moldova va avea rezultate modeste în procesul de integrare europeană. Toate acestea ar fi trebuit să readucă, în viziunea administrației Federației Ruse, comuniștii la putere.

Biserica Ortodoxă Rusă se consideră a fi unul dintre instrumentele eficiente de propagare a intereselor ruseşti în spațiile pe care Moscova le consideră zone de influentă. Republica Moldova face parte din acest grup de ţări, datorită faptului că majoritatea populaţiei este creştin-ortodoxă, iar însăşi instituţia Bisericii este una cu cel mai înalt grad de încredere din partea moldovenilor. Deşi oficial, în Republica Moldova, Biserica este separată de stat, ea joacă un rol important în viaţa cotidiană. De obicei, fețele bisericești sunt influente în sate, ceea ce face ca de părerea lor să se ţină cont. Folosirea Bisericii în scopuri politice a fost şi continuă să fie un lucru des utilizat de către politicienii de la Chişinău. Acest lucru a fost conştientizat de către Partidul Comuniştilor, care deşi au venit la conducere în 2001 pe o platformă în care nu se regăseau valori religioase, iar liderul PCRM Voronin în documentele prezentate la Comisia Electorală Centrală a menţionat că este ateu, în scurt timp PCRM a început a acorda o atenţie deosebită Bisericii. În acest context sub patronajul preşedintelui Voronin, pe parcursul mandatului său au fost restaurate mai multe

biserici şi mănăstiri, printre care şi nişte monumente cum ar fi Mănăstirea Căpriana, Mănăstirea Curchi, acţiuni prin care au atras simpatii din partea cetăţenilor, în special din partea celor de vârsta a treia, care constituie, de fapt, electoratul principal al acestui partid. Totodată, PCRM acordă o atenţie deosebită şi celebrării sărbătorilor religioase. Şi în cadrul disputei dintre Mitropolia Moldovei, subordonată Patriarhiei de la Moscova şi Mitropolia Basarabiei, subordonată Patriarhiei Române, este susţinută cea dintâi, mult timp nerecunoscând Mitropolia Basarabiei, chiar dacă legislaţia stipulează că pe teritoriul Republicii Moldova fiecare persoană are dreptul să îşi aleagă cultul religios care şi-l doreşte, fiind nevoită să o facă doar după ce Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a obligat Republica Moldova să legifereze statutul acesteea. Drept răspuns la această atenţie din partea statului, Mitropolia Moldovei, care este subordonată Patriarhiei de la Moscova, susţine şi ea PCRM-ul, fiind înregistrate cazuri în care, în timpul campaniilor electorale, preoţii au făcut agitaţie încurajând oamenii să voteze acest partid şi, cum menţionează experţi în domeniul alegerilor, acest lucru are un impact important; societatea moldovenească, mai ales cea rurală de cele mai multe ori cred în ceea ce spun liderii spirituali [283].

Astfel, Federația Rusă a demonstrat și continuă să demonstreze intersele de a menține în sfera sa de influență Republica Moldova. *Hard* și *soft power*-ul Federației Ruse, ca strategii ale războiului hibrid, se axează pe o îmbinare de mijloace ale Moscovei asupra Chișinăului, care includ atât utilizarea forței prin menținerea separatismului transnistrean în estul Republicii Moldova, prin utilizarea mijloacelor economice, cum ar fi șantajul energetic; embargourile impuse asupra produselor autohtone, în special asupra produselor vinicole și celor agrare, asupra fructelor și legumelor, cât și apărarea intereselor etnicilor ruși prin intermediul mijloacelor de comunicare, mai mult par a fi strategii geopolitice și geostrategicec, cu subcontext geopolitic la decizia Chișinăului de a se apropia de UE. De asemenea, amenințarea cu separatismul a fost utilizată având o dublă conotație- integrarea europeană va duce la pierderea zonei transnistrene de către Republica Moldova și va contribui la reanimarea separatismului găgăuz, prin desfășurarea referendumului antieuropean din 2014 organizat în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuză [40, p.1-5]. În contextul unei escaladari și chiar a unei posibile proliferări a conflictelor hibride precum cel din estul Ucrainei, dar nu numai, o reconsiderare a politicilor, strategiilor, programelor si capabilitatilor de mentinere a ordinii sociale si prevenire a infractiunilor este mai mult decat necesară, în special pentru Republica Moldova.

5. 3. Concluzii la capitolul 5

Deși Republica Moldova, din perspectivă geografică, este un teritoriu mic, ea prezintă un interes geostrategic și geopolitic pentru Federația Rusă. Astfel, analizând interesele geopolitice și geostrategice ale Federaţiei Ruse în Republica Moldova, putem constata că acestea sunt determinate de următoarele necesităţi ale Rusiei: 1) păstrarea poziţiilor strategice ale Rusiei în sud-estul Europei; 2) apărarea în Republica Moldova a intereselor populaţiei ruse şi ale reprezentanţilor altor naţionalităţi care consideră Rusia drept patria lor istorică; 3) păstrarea legăturii cu complexul militaro-industrial din Transnistria, unele dintre ele - întreprinderile acestui complex fiind unice în cadrul fostului complex militar-industrial sovietic; 4) reglementarea conflictului în interesul stabilităţii interne proprii şi al consolidării relaţiilor Rusiei cu ţările din vecinătatea imediată în care există o minoritate rusă; 5) stabilirea unor relaţii previzibile şi stabile cu România şi împiedicarea, totodată, a creşterii influenţei naţionaliste a României asupra Republicii Moldova.

Pe parcursul a 27 de ani de la destrămarea fostei Uniuni Sovietice, Federația Rusă, în calitatea sa de descendentă a acesteia, a demonstrat și continuă să demonstreze Republicii Moldova politica sa represivă. Astfel, în scopul menținerii în raza sa de influență a Republicii Moldova, Federația Rusă utilizează un set de strategii *hard power* care, includ utilizarea forței prin menținerea separatismului transnistrean în estul Republicii Moldova și utilizarea mijloacelor economice cum ar fi: șantajul energetic; embargourile impuse asupra produselor autohtone vinicole și celor agrare - fructe și legume. De asemenea, în scopul menținerii în raza sa de influiență Republica Moldova, Federația Rusă recurge și la utilizarea *soft power*-ului - apărarea intereselor etnicilor ruși prin intermediul mijloacelor de comunicare, care mai mult par a fi strategii geopolitice și geostrategice, cu subcontext geopolitic. În contextul utilizării *soft power*-ului rusesc mai poate fi inclusă și amenințarea din partea Federației Ruse cu separatismul, care, având o dublă conotație - integrarea europeană, va duce la pierderea zonei transnistrene de către Republica Moldova și va contribui la reanimarea separatismului găgăuz. Astfel, în contextul noilor transformări geopolitice ale spațiului est-european, Federația Rusă depune eforturi nu doar de a menține în zona sa de influență Republica Moldova, dar și de a diminua tendința proieuropeană a statului, neadmițând o nouă extindere a UE în Est.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice rezidă în elaborarea cadrului teoretico-conceptual al intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european în contextul formării noii arhitecturi geopolitice.

În baza cercetării intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, în contextul noii arhitecturi geopolitice, am realizat următoarele **concluzii**:

1.În condițiile apariției a mai multor centre de putere pe arena internațională, cauzată de dispariția URSS-ului, a proceselor integraționiste/dezintegraționiste din arealul postsovietic, în condițiile extinderii Uniunii Europene spre Est, implicării SUA în soluționarea conflictelor de pe arena internațională, a tendințelor Federației Ruse de a menține în sfera sa de influență statele ex-republici unionale, are loc apariția unei noi arhitecturi geopolitice. Deși este un fenomen recent, care încă nu a fost definitivat și conceptualizat în literatura de specialitate, arhitectura geopolitică este unul dintre puținele evenimente revoluționare, este una dintre categoriile organizatoare ale relațiilor internaționale contemporane. Astfel, prin termenul de ,,arhitectura geopolitica'' considerăm localizarea puterii (fie că este economică, politică, demografică...) și a dominației, a colaborării, a consensului, soluțiilor și conflictelor care sunt amplasate într-o porțiune determinată de teritoriu, care, la rândul său, poate fi o arenă, intersecție în care se întâlnesc strategiile, interesele, retorica diferitor actori (state, organizații internaționale, organizații regionale..). În această interpretare, apreciem ,,arhitectură geopolitică'' drept relaţii internaţionale trecute, prezente şi viitoare, din perspectiva influenţei actorilor geopolitici într-un anumit spațiu. (Unele concluzii vizavi de acest aspect au fost expuse în: Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european. Academia Militară a Forţelor Armate ,,Alexandru cel Bun'', Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare. Chișinău, 2016, 264 p. 15 c.a.).

2.Introducerea conceptului de interes geostrategic, dar și impactul pe care aceasta l-a avut și-l are asupra relațiilor internaționale, vor face posibilă evaluarea corectă a situației de pe mapamond, a tendințelor actorilor geopolitici, a rolului pe care aceștia îl pot deține la crearea unei noi arhitecturi geopolitice a unui anumit spațiu și vor duce la apariția în viitor a unor abordări mai complexe vizând acest fenomen - interesul geostrategic. Interesul geostrategic presupune realizarea de către actorii geopolitici a intereselor de ordin politic, economic, militar sau social direcționate într-un spațiu / areal prin intermediul anumitor strategii, contribuind astfel la crearea unei noi arhitecturi geopolitice a relațiilor internaționale. (Concluzii expuse în:

Abordări teoretico-conceptuale ale fenomenului ,,interes geostrategic''. Studia Universitatis Moldaviae . Seria ,,Științe sociale'', nr.3 (73), Chișinău, CEP USM, 2014, p.50-58.

3. La nivel interacțional, deși conceptele ,,interes'', ,,putere'' și ,,strategie'' sunt diferite ca sens, există un raport de complementaritate, noțiunile completându-se una pe alta. În contextul relațiilor internaționale contemporane, nici un interes nu poate fi realizat în afara şi fără implicarea statelor care dispun de un anumit potențial sau putere, sau dispun de scopuri într-un anumit spațiu pe care le realizează prin intermediul unei strategii. (Idee reliefată în: Unele considerațiuni privind interesul geostrategic. Integrare prin cercetare și inovare. Conferința științifică națională cu participare internațională din 10-11 noiembrie 2015, Rezumate ale comunicărilor. Științe sociale. USM, Chișinău, 2015, p. 203-206)

4. Pornind de la raționamentele că spațiul geopolitic are tendința de reconfigurare, caracterizată de specificul proceselor politice, de natura și manifestarea intereselor actorilor geopolici/ centrelor de putere, care și determină formarea unei noi arhitecturi geopolitice, actualmente, ,,noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'' este în proces de constituire, nefinalizat la moment. Deși literatura de specialitate nu ne oferă o definiție a ,,noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european'', am putea înainta o primă încercare de a defini acest fenomen. Astfel, ,,noua arhitectură geopolitică a spațiului est-european'' reprezintă arealul geopolitic aflat în proces de constituire la moment ca rezultat al partajării sferei de influență dintre UE, SUA și NATO pe de o parte, și Federația Rusă pe de altă parte. (Concluzie expusă în: The evolution of geopolitikal architecture of Eastern European space. Some considerations. În: Зовнішні справи, U. A. Foreign Affaires, nr. 11, 2016, Chiev, Ucraina, c. 28-32. http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/arkhiv/2016/no11-2016/zmist/).

5. În contextul noii ordini mondiale, caracterizate prin prezența a mai multor centre de putere, Federația Rusă, în calitate de descendentă a fostei URSS, încearcă să-și restabilească statutul deținut altădată, cel de supraputere, depunând eforturi de a reveni pe arena internațională, cerând SUA o atitudine de ,,egal la egal''. Revenirea Federației Ruse pe arena internațională începe odată cu anii 2000, prin impunerea prețurilor la gazul natural și la petrol conform standardelor internaționale. Deși un alt pas de manifestare și de revenire a Rusiei ca putere nu doar regională, dar și putere care se manifestă la nivel internațional a servit războiul ruso-georgian din august 2008, război care a fost mai mult o confruntare dintre SUA și Federația Rusă. Acțiunile din estul Ucrainei din 2013, soldate cu anexarea Crimeii în 2014, precum și implicarea directă, la cererea guvernului sirian, în conflictul din Siria, acestea constituind oficial revenirea Federației Ruse drept actor -putere mondială. (Concluzie reliefată în: Corelația ,,noua ordine mondială-arhitectura geopolitică''. Integrare prin cercetare și inovare. Conferința științifică

națională cu participare internațională. 10-11 noiembrie 2014, Rezumate ale comunicărilor. Științe sociale. USM, Chișinău, 2014, p. 169).

6. Interesele zonale ale SUA și UE în spațiul est-european prin susținerea fostelor republici unionale, prin acordarea suportului financiar consecvent destinat creșterii economice, a procesului de democratizare a societății, a designului instituțional și implementării unui cadru legal, coerent, sunt considerate de către Federația Rusă drept amenințare directă la adresa propriei securități, o intenție din partea SUA, NATO și UE dea diminua prezența Rusiei în spațiul est-european. (Concluziile își găsesc reflectarea în: US Interests in the post-Soviet Space. În: Revista Românească pentru Educație Multidimensională (Iași, România), ed. LUMEN, 2011, an.3, nr. 8, decembrie, p.31-39; Relațiile Federația Rusă - SUA în contextul noilor metamorfoze geopolitice. În: Revista Militara. Studii de Securitate si Aparare, Academia Militara a Fortelor Armate ,,Alexandru cel Bun'', Chișinău, nr.2, 2014, p.20-37).

7. Pierzând unele puncte strategice - ieșirea la spațiul acvatic în Marea Baltică și Marea Neagră, teritorii considerabile, populație, influență în statele foste membre ale Tratatului de la Varșovia, cât și ca rezultat al extinderii NATO spre Est, Federația Rusă depune eforturi în menținerea spațiului est-european în zona sa de influență. Chiar dacă statele foste republici unionale – Republica Moldova, Ucraina, Belarus, statele caucaziene - au obținut independența, acestea rămân în zona de interese a Federației Ruse. (Idee expusă în: Strategiile Federației Ruse de menținere a sferei de influență în spațiul est- european. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr. 3(LXII), Chișinău, CEP USM, 2015, p. 142-158).

8. Pentru a-și realiza interesele de menținere în sfera de influență Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Ucraina, inclusiv Republica Moldova, Federația Rusă recurge la utilizarea strategiilor *hard power* ca de exemplu menținerea situațiilor conflictogene în teritoriile separatiste, prezente în toate statele foste republici unionale din spațiul est-european și sud – caucazian (excepție Belarus). Situația conflictelor înghețate convine Rusiei, întrucât, pe lângă avantajele de gestionare a unor puncte fierbinți cu resurse subdimensionate pot permite o variată paletă a utilizării strategiei *hard power*. În acest context, Federația Rusă recurge la utilizarea strategiilor economice, cum ar fi impunerea embargourilor la produsele de proveniență fie ucraineană, belarusă, georgiană sau din Republica Moldova. De asemenea, drept instrument de constrângere *hard power* ale Federației Ruse este utilizarea dependenței Ucrainei și a Republicii Moldova de resursele energetice rusești, impunerea acestor state de a nu accepta un vector proeuropean sau proatlantic (în special, Ucraina și Georgia). (Politica hard-power a Federației Ruse în Republica Moldova. Teoria și practica administrării publice. Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, 22 mai, 2015. Chișinău 2015, Acadimia de Administrare Publică. p.176-180.).

9. În scopul menținerii influenței în spațiul est-european și sud-caucazian, Federația Rusă, pe lângă strategiile *hard power*, recurge și la utilizarea strategiei *soft power*, prin utilizarea la maximum a surselor de informare în masă, în special canalele TV, rețelele internet, prin promovarea unei imagini favorabile a Federației Ruse, dar și prin susținerea populației filoruse. (Expus în: Războiul hibrid. Unele considerațiuni. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Aparare, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun'', Chișinău, nr. 1, 2015, p. 23-34.)

10. La baza strategiei Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian (vecinătatea apropiată) se află voința Rusiei de a-și conserva sfera de influență proprie și de a-și exercita dreptul de a decide evoluția politicii externe a vecinilor săi - Ucraina, Belarus, Georgia, Armenia, Azerbaidjan și, respectiv, Republica Moldova. (Reflectat în: Politica de vecinătate a Federației Ruse. Câteva repere. Studia Securitatis, nr. 1, Sibiu, România, 2015, p.53-69.).

11. Perspectivele Federației Ruse se anunță a fi din ce în ce mai hotărâte pe arena internațională, în special în raport cu SUA, NATO și UE. Din analiza intereselor și strategiilor utilizate de către Federația Rusă în scopul menținerii influenței în vecinătatea apropiată, cel mai important aspect la adresa propriei securități este faptul de a bloca lărgirea blocului NATO, dar și o nouă extindere a UE spre Est. La o scară mai mare, acțiunile Rusiei contribuie la constituirea unei noi arhitecturi geopolitice a spațiului est-european. (Idee expusă în: Evoluția politicii externe și a interesului național al Federației Ruse în contextul noilor metamorfoze geopolitice. Studias Securitatis. nr. 3, Sibiu, România, 2014, p.64-78.).

În baza studiului efectuat și a concluziilor deduse, autorul formulează unele **recomandări** privind interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european în contextul noii arhitecturi geopolitice:

1. Fiind amplasate în vecinătatea imediată cu Federația Rusă, statele din spațiul est-european ar trebui să-și promoveze politica externă axată pe pragmatismul intereselor naționale. Aflată la intersecția intereselor marilor puteri - SUA, UE și NATO, pe de o parte, și Federației Ruse pe de altă parte, Republica Moldova, clasa politică moldovenească de la guvernare, în scopul evitării unor confruntări geopolitice care ar putea să se declanşeze, trebuie să se consolideze și să promoveze o politică echilibrată în relațiile cu Occidentul, dar și cu Rusia. În acest context, sarcina principală a clasei politice din Republica Moldova este de a depune eforturi susținute în scopul consolidării societății divizate în tabere fie filoruse, fie filooccidentale. Doar având o clasă politică și o societate consolidată, ar fi posibilă crearea unui mediu favorabil dezvoltării relațiilor de parteneriat și cooperare pragmatică atât cu statele occidentale, cât și cu Federația Rusă.

2. În condițiile în care Alianța Nord-Atlantică s-a extins spre Est, iar spațiul est-european rămâne a fi zonă de influență a Federației Ruse, în scopul evitării unei confruntări geopolitice dintre Occident și Rusia, recomandăm pentru Republica Moldova, în relația triadică Republica Moldova - Occident, Republica Moldova - Federația Rusă și Federația Rusă - Occident, păstrarea în continuare (deși nu este recunoscut internațional) a statutului de neutralitate, care să fie garantul unor relații axate pe pragmatism cu Federația Rusă.

3. Reieșind din amplasarea sa geopolitică, aflată la intersecția marilor puteri, pentru Republica Moldova, în scopul menținerii unor relații axate pe pragmatism cu Federația Rusă, recomandăm: atribuirea de sens real politicii de neutralitate. În condițiile în care Alianța Nord-Atlantică s-a extins până la hotarele țării, iar prezența contingentului militar rusesc din zona estică a Republicii Moldova atentează la integritatea teritorială, este necesar ca Republica Moldova să nu adere la blocuri militare, să-și consolideze statutul de neutralitate prin:

a) urgentarea și dinamizarea negocierilor Republicii Moldova cu Federaţţia Rusă privind retragerea contingentului militar din zona estică a tării, cu implicarea actorilor internaționali-SUA și UE, cât și prin implicarea statelor vecine – România și Ucraina, state direct cointeresate în soluționarea problemei transnistrene în scopul fortificării securității naționale și regionale;

b) în schimbul retragerii contingentului militar rusesc, Republica Moldova să dea garanții oficiale Federației Ruse de neaderare la Alianța Nord-Atlantică;

c) obținerea recunoașterii internaționale a statutului de neutralitate a Republicii Moldova

4. În condiţiile constituirii noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european, condiționată de procesele integraţioniste ce se desfăşoară în arealul european şi a celor integraționiste /dezintegraționiste din arealul CSI-st, Republica Moldova, în scopul promovării intereselor şi politicii sale externe, necesită o Concepţie clară a politicii externe, întemeiată din punct de vedere ştiinţific. Concepţia politicii externe a Republicii Moldova (direcţii principale de activitate) din 8 februarie 1995 Nr. 368-XVI, în contextul formării noii arhitecturi geopolitice şi a proceselor integraţioniste din arealul european şi cel al Comunităţii Statelor Independente, nu corespunde realităţilor. De aceia, ţinând cont de modificările din sistemul internaţional, ar fi cazul de adus concepția politicii externe în corespundere cu interesul naţional al statului, cu perspectiva proceselor eurointegraţioniste, iar momentele ce prezintă confuzie, să fie lichidate.

Noua direcție științifică în domeniu rezidă în aprofundarea investigaţiilor în domeniul teoriei relațiilor internaționale cu referire la cercetarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european în contextul noii arhitecturi geopolitice.

Având ca suport analiza instituțiilor și proceselor, structurii și contextului care în totalitatea lor au determinat remodelarea configurației arhitecturii geopolitice a spațiului est-european și a structurii sistemului internațional, caracterul inovator al rezultatelor constă în elaborarea

definițiilor de sinteză ale conceptelor „interes geostrategic” și „arhitectură geopolitică”, care în aspect aplicativ, contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră: identificarea intereselor geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european, prin utilizarea strategiilor hard și soft powr. De asemenea, o realizare în premieră în literatura științifică de specialitate a fost identificarea corelației „interes geostrategic-arhitectură geopolitică’’, cât și analiza evoluției noii arhitecturi geopolitice a spațiului est-european.

BIBLIOGRAFIE

în limba română, engleză, franceză, spaniolă și italiană

1. Acordul în vederea anexării peninsulei contravine dreptului internațional. Moldova Suverană, 20 martie, 2014, p.1.
2. Adrianopoli, S. Aspetti strategici del conflitto ucraino Periodico Mensile dell'IRIAD, Instituti di Ricerche Internazionale, SIS, Luglio, nr. 7, 2015, 44 p.
3. Adunarea Generală ONU: Principalele declarații ale lui Barack Obama şi Vladimir Putin. În: http://www.mediafax.ro/externe/adunarea-generala-onu-principalele-declaratii-ale-lui-barack-obama-si-vladimir-putin-14764963 (accesat: 20.04.2015).
4. Adunarea Generală a ONU denunţă anexarea Crimeei de către Rusia. În: http://independent.md/adunarea-generala-a-onu-denunta-anexarea-crimeei-de-catre-rusia/#.WSFzFzclHIU(accesat: 20.05.2017).
5. Afanas, N. Consecințele confruntării geostrategice Rusia-NATO pentru securitatea Republicii Moldova. În: http://realismpolitik.wordpress.com/2014/02/13/consecintele-confruntarii-geostrategice-nato-rusia-pentru-securitatea-republicii-moldova/ (accesat: 20.04.2015).
6. Aleksishvili, A. Challenges and Economic Policy Directions of Georgia The South Caucazus 2018. Facts, Trends, Future Scenarios'',Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, 370 p.
7. Anaconda 2016 - unul dintre cele mai mari exerciţii militare NATO. actualitati.ro/anaconda_2016_unul_dintre_cele_mai_mari_exercitii_militare_nato-90777#sthash.RAVsYOaz.dpuf. În: http://www.romania-actualitati.ro/anaconda_2016_unul_dintre_cele_mai_mari_exercitii_militare_nato-90777
8. Analiza CESI: Rusia pregătește războiul hibrid pe frontul Moldovei. Comandantul fortelor NATO vrea cadrul legal pentru protejarea aliaților non-membri. Ne apropie acest lucru de un război nuclear? http://www.evzmd.md/presa-externa/351-presa-internationala/16043-un-razboi-hibrid-in-imediata-vecinatate-despre-vulnerabilitatile-republicii-moldova.html (accesat: 20.04.2015).
9. Annex II. Classification major areas and regions. http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/96annexii.pdf(accesat: 20.02.2017).
10. Anton, S. Crimeea 2014-between strategic shock and strategic surprise. Proceding International scientific Conference Strategies XXI, 12-th edition. The complex and dynamic nature of the security environement. V. I, Nov. 25-26, Bucarest, 2014, p. 97-104.
11. Apelurile Parlamentului Republicii Moldova cu privire la criteriile de democratizare a zonei transnistrene şi cu privire la principiile şi condiţiile demilitarizării zonei transnistrene. În: Moldova Suverană, 14 iunie, 2005, p.1.
12. Apostol, S. Republica Moldova şi România: două entităţi politice româneşti sau state străine. În: Revista istorică. Tom. VI, Bucureşti, 1995, nr.56, p.471-476.
13. Aspecte ale conflictului transnistrean'', Chișinău: IPP, 2001, 140 p.
14. Armata rusă rămâne în Armenia până în anul 2044 . În: http://archiva.flux.md/articole/10207/(accesat: 20.04.2015).
15. Atanasiu, M. Rolul Ucrainei în politica expansionistă a Federației Ruse. Gândirea militară românească. Revista de teorie și știință militară editată de Statul Major General al Armatei Române, București, nr. iulie-august, 2014.
16. Atanasiu, M., Calopăreanu, M. Capacitatea combativă a forțelor militare ale Federației Ruse. Mit sau realitate. Revista de Științe Militare. Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România, nr. 2 (43), anul XVI, 2016, p.68-80.
17. Baltag, A. Arma energetică a Rusiei ca instrument de presiune şi de influenţă în spaţiul ex-sovietic (cazul Republicii Moldova şi al Ucrainei). Asociaţia pentru Politică Externă. În: http://www.ape.md/doc.php?l=ro&idc=156&id=1139 (accesat: 02.02.2015).
18. Barkhudaryan, L. Economic Development Chalenges of Armenia The South Caucazus 2018. Facts, Trends, Future Scenarios''. Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, 370 p.
19. Bănică, D-N. Summitul NATO 2014-implicații viitoare. Impact Strategic, Universitatea Națională de Apărare „ Carol I'' , Centrul Studii Strategice de Apărare şI Securitate, nr.4, 2014, p.36-44.

20. Bencheci, D. Tabla de șah politic transnistrean - factor de risc al ordinii naționale. Studia Securitatis. An. V, nr.1, Sibiu, România, 2001, pp. 110-117.
21. Bencheci, D. The donger of the transnistrian conflict toward the european security. Moldoscopie (probleme de analiza politica), nr.4 (LI), Chisinau: CEP USM, 2010, pp. 188-193.
22. Berbeca, V. Consecinţele extinderii UE asupra securităţii Europei de Est. Unificarea Europeană. Filosofia viitorului. Chişinău: Institutul de Studii Politice şi Relaţii Internaţionale, 2005, p. 46.
23. Biblioteca Naţională a Republicii Moldova. În: http://www.bnrm.md (accesat: 02.02.2015).
24. Biblioteca Academiei Române. În: http://www.biblacad.ro/catonline.html (accesat: 02.02.2015).
25. Bogozeanu, C. Crizele politico-militare din zona extinsă a Mării Negre: de la cronicizare la acutizare. Impact Strategic, Universitatea Națională de Apărare „ Carol I'' , Centrul Studii Strategice de Apărare și Securitate, nr.4, 2014, p.9-18.
26. Bouclier antimissile en Europe: Moscou prône l'équité. În: http://fr.ria.ru/world/20101121/187921117.html(accesat: 02.02.2015).
27. Borş, I. Relaţiile valutar-financiare ale Republicii Moldova. Chişinău: „Arc", 1999. p. 96.
28. Brucan, S. Dialectica politicii mondiale. Bucureşti: Nemira, 1997, p. 182.
29. Brzezinski, Zb. Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice. București: Univers Enciclopedic,1999, 240 p.
30. Brzezinski, Zb. Out of Control. În: https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/1993-06-01/out-control-global-turmoil-eve-21st-century15. 05. 2015) ; https://www.commentarymagazine.com/article/out-of-control-by-zbigniew-brzezinski/ (accesat: 15. 05. 2015).
31. Brzezinski, Zb. Game Plan. În: https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/1986-09-01/game-plan-geostrategic-framework-conduct-us-soviet-contest (accesat: 15. 05. 2015).
32. Burian, A. Unele consideraţii privind aspectul geopolitic al statalităţii moldoveneşti. Statul moldovenesc: continuitatea devenirii şi consolidării. Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale, consacrată aniversării a 90 de ani de la proclamarea RDM şi 15 ani de la recunoaşterea internaţională a Republicii Moldova, 19 noiembrie 2007, Chişinău: Institutul de Relaţii Internaţionale din Moldova, 2008, pp.11-16.
33. Burian, A. Geopolitica lumii contemporane, Chișinău: Tipografia Centrală, 2003, p. 456.
34. Buța, V. Hibriditatea conflictului din Ucraina. Revista de Științe Militare. Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România, nr. 2 (43), anul XVI, 2016, p. 55-67.
35. Carpinschi, G. M. Politica externă și diplomație. Iași: Sf. Mina, 2007, 129 p.
36. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. În: http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf (accesat: 15. 05. 2015).
37. Căldare, Gh. Protecția socială a lucrătorilor moldoveni în țările CSI: realități și perspective. Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr.3 (LXVI), Chișinău, CEP USM, 2014, p. 120-128.
38. Câmpianu, C. Avem scut antirachetă! Urmează reacţia Rusiei. În: http://www.romanialibera.ro/actualitate/eveniment/avem-scut-antiracheta--urmeaza-reactia-rusiei-264780 (accesat: 02.03.2015).
39. Cebotari, S., Saca, V., Coropcian, I. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraţioniste. Chişină: Institutul Militar al Forţelor Armate, 2008, 180 p.
40. Cebotari, S. Strategiile Federației Ruse de menținere a sferei de influență în spațiul est -european. În: Moldoscopie (probleme de analiza politica), nr. 3(LXII), Chișinău: CEP USM, 2015, p. 142-158.
41. Cebotari, S. Politica de vecinătate a Federației Ruse. Câteva repere. În: Studia Securitatis, nr.1, Sibiu, România, 2015, pp.53-69.
42. Cebotari, S. Evoluția politicii externe și a interesului național al Federației Ruse în contextul noilor metamorfoze geopolitice. În: Studia Securitatis. nr.3, Sibiu, România, 2014, pp.64-78.
43. Cebotari, S . Relațiile Uniunea Europeană-Federația Rusă în contextul noilor transformări geopolitice. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr.3 (LXII), Chișinău, CEP USM, 2013, p. 137-153.
44. Cebotari, S. Relațiile Federația Rusă –SUA în contextul noilor metamorfoze geopolitice. În: Revista Militara. Studii de Securitate și Apărare, Chișinău: Academia Militara a Forțelor Armate ,,Alexandru cel Bun'', nr.2, 2014, pp.20-37.
45. Cebotari, S. Dimensiunea strategiilor hard și soft power ale Federației Ruse de menținere în sfera de influență Republica Moldova. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr. 3(LXII), Chișinău: CEP USM, 2015, pp. 126-144.

46. Cebotari, S. Interesele geopolitice și geostrategice ale Federației Ruse în Republica Moldova. Political Science, International relations and Security studies. International Conference, 23-25 may, Sibiu, România, 2015.
47. Cebotari, S. Politica hard-pawer a Federației Ruse în Republica Moldova. Teoria și practica administrării publice. Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, 22 mai, 2015. Chișinău: Acadimia de Administrare Publică, 2015, pp. 177-180.
48. Cebotari, S. Internaționalizarea limbajului politic. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria ,,Științe socioumanistice'', V.II, Chișinău: CE USM, 2003.
49. Centrul de Documentare NATO în Republica Moldova. În: https://www.facebook.com/cidnato/?fref=nf (accesat: 02.03.2015).
50. Centrul Pro Marshall din Republica Moldova ,, Security architecture in the EU Eastern Neighborhood: challenges and realities''. Pro Marshall Center of the Republic of Moldova, Chișinău: Cuvântul ABC , 2011, 235 p.
51. Ciobu, E. Identitatea naţional-statală în activitatea instituţiilor publice ale Republicii Moldova: influenţe externe. Conferinţa ştiinţifică internaţională „Alipirea Basarabiei la Rusia în contextul relaţiilor multiseculare moldo-ruso-ucrainene", 1-2 aprilie 2012, Chişinău, 2012.
52. Chaudet, D., Parmentier F., Pelopidas, B. Imperiul în oglindă. Strategii de mare putere în Statele Unite și în Rusia. Chișinău: Cartier, 2008, 336 p.
53. Chelcea, L, Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative. Editura Economică. București, 2001. În: http://ru.scribd.com/doc/109464264/Septimiu-Chelcea-Metodologia-Cercetarii-Sociologice#scribd (accesat: 02.03.2015).
54. NATO: The Chicago Summit Declaration –Parlament. În: https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0ahUKEwjU167Kr9fOAhXIEywKHX52AcIQFgg8MAU&
55. Chirizliev, M. La Russie et l'Unionne europeene-istoiare, etat et perspectives du partenariat. În: http://www.ena.fr/index.php?/fr/recherche/memoires-masters/map/CIL-2005/kirizliev (accesat: 21. 07.2014).
56. Chifu, I. Gândire strategică. București: Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, 2013, 335p.
57. Chifu, I. ,,The East-West Black Sea-Caspian Sea Strategic Corridor. București : Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, 2014, 252 p.
58. Chifu, I., Nantoi, O., Getmanchuk, A. ,,Prospective on Ulraine crisis. A trilateral approache''. București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale ,, Ion I.C. Brătianu'', 2015, 488 p.
59. Cojocaru, Gh. Politica externă a Republicii Moldova. Chişinău: CIVITAS, 2001, 205 p.
60. COM (2004) 373 final, Bruxelles, 2004, 12 mai.
61. Concepția politicii externe a Republicii Mmoldova (direcții principale de activitate) din 8 februarie 1995, nr. 368-VI. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, martie, nr. 4,1995; În: http://mfa.md/Ro/policy Key Elements/politica Ext Conceptia.
62. Conflictul transnistrean după 20 de ani. Raport al unui grup de experți internaționali IDIS „Viitorul" Chișinău, 2011.
63. Constituția Republicii Moldova. Chișinău, Moldpres, 1997, 102 p.
64. Convenția de la Viena din 1969 privind dreptul statelor de a încheia tratate În: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/law_treaties.shtml (accesat: 15. 09. 2015).
65. Costea (Ghimiș), A. M. The EU and Russia: an impossible twoas one? Proceding International scientific Conference Strategies XXI, 12-th edition. The complex and dynamic nature of the security environement. V. I, Nov. 25-26, Bucarest, 2014, p. 123-129.
66. De Bonis, M. Urss? No grazie, Putin sogna l'Unione Euroasiatica. În: http://temi.repubblica.it/limes/urss-no-grazie-putin-sogna-lunione-euroasiatica/35550 (accesat: 15. 08. 2014).
67. Declarația Summitului din Țara Galilor adoptată de şefii de stat şi de guvern participanţi la reuniunea Consiliului Nord-Atlantic din Ţara Galilor. 4-5 septembrie 2014. În: http://www.mae.ro/node/28465 (accesat: 15. 09. 2015).
68. De la Cámara, M. La política exterior de Rusia. Documento de Trabajo 33/2010 , 22/10/2010, Real Instituto Elcano, Madrid – España. În: www.realinstitutoelcano.org (accesat: 15. 09. 2015).
69. Deutsch, K. W. Analiza relațiilor internaționale. Chișinău: Tehnica-Info, 2006, 219 p.

70. De Yturriaga Barberán, J. A. Relaciones entre Rusia y la OTAN: Cumbre de Lisboa. Documento Marco, 15, 2013. Instituto Espanol de Estudios Estrategicos, 21 p.
71. Deveselu şi scutul antirachetă, prioritate pentru Moscova. http://www.ziuaveche.ro/exclusiv-zv/dosare-ultrasecrete-exclusiv-zv/deveselu-si-scutul-antiracheta-prioritate-pentru-moscova-255894.htm (accesat: 02.03.2015).
72. De Waal, T. Broken Region: The Persistent Failure of Integration Projects in the South Caucasus, Europe-Asia Studies. Vol. 64, nr. 9, November 2012, p. 1710-1724.
73. Diccionario de la lengua espanola. Real Academia Espanola. Madrid, 1956.
74. Dicționar explicativ al limbii romane. În: http://dexonline.ro/definitie/arhitectura (accesat: 15. 09. 2015).
75. Discursul lui Vladimir Putin la Adunarea Generala a ONU. Presedintele rus îl vede pe Assad ca pe ,, solutia crizei din Siria". În: http://stirileprotv.ro/stiri/international/vladimir-putin-prezent-la-adunarea-generala-a-onu-de-la-new-york-dupa-10-ani-de-absenta). (accesat: 02.03.2015).
76. Dobrescu, P. Geopolitica. Bucureşti: Comunicare.ro., 2008, 422 p.
77. Dorca, C. L. The ucrainian euromaidan and its effects. Strategic Impact, Universitatea Națională de Apărare ,, Carol I'' , Centrul Studii Strategice de Apărare și Securitate, nr.1, 2015, p. 160-170.
78. Dungaciu, D. Romania - Rusia: epoca noua. În: http://www.moldovanova.md/ro/publications/show/539/(accesat: 15. 05. 2015).
79. El nuevo orden mundial. Principales conflictos a fines del XX y principios del XXI. În: https://prezi.com/.../unidad-15-el-nuevo-orden- (accesat: 15. 05. 2015).
80.Embargoul rusesc sau un șut în fund este întotdeauna un pas înainte. În: http://bloguvern.md/2013/09/12/embargoul-rusesc-sau-un-sut-in-fund-este-intotdeauna-un-pas-inainte/ (accesat: 02.02.2015).
81. Embargoul rusesc nu sperie producătorii de vin din Republica Moldova. În: http://www.timpul.md/articol/embargoul-rusesc-nu-sperie-producatorii-de-vin-din-republica-moldova-48235.html (accesat: 2.02.2015).
82. Embargoul rus asupra vinurilor din Republica Moldova şi Georgia (2006). În: http://www.culiuc.com/archives/2008/03/agriculture4.phtml (accesat: 22.12.2014).
83. EUBAM – cel mai eficient proiect al Uniunii Europene „Profit", conducătorul acesteia, generalul Ferenc BANFI Profit Nr.1_2_2015 (226), ianuarie-februarie 2015. În: http://www.profit.md/articles-ro/number-03-09-ro/547098/ (accesat: 02.02.2015).
84. Europa Războiul hibrid al lui Putin amenință Moldova, avertizează Pentagonul şi NATO. În: http://adevarul.ro/international/europa/razboiul-hibrid-putin-ameninta-moldova-avertizeaza-pentagonul-nato-1_54ef49d5448e03c0fd03da (accesat: 22.04.2015).
85. Eşanu, C., Şoldău, C. Rolul organismelor internaționale în gestionarea conflictelor din zona Mării Negre. În Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, seria „ Lucrări studenţeşti. Ştiinţe socioumanistice", Chişinău: CE EEP, 2011, p. 271-275.
86. Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Chișinău: Cartdidact. 2009, 192 p.
87. Exercitii NATO de amploare în țările baltice. Participă peste 10000 de soldați. http://www.aktual24.ro/exercitii-nato-de-amploare-tarile-baltice-participa-peste-10-000-de-soldati/
88. Extinderea din 2004: provocarea ridicată de o Uniune Europeană cu 25 de membri. În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=URISERV%3Ae50017(accesat: 02.02.2015).
89. Extinderea din 2004. Cauze şi urmări politice. În: http://doclecture.net/1-25639.html. (accesat: 02.02.2015).
90. Foreign Affairs: «Растущий российский оплот на Черном море». În: https://openrussia.org/post/view/12704/(accesat: 02.02.2015).
91. Foreign Policy Journal http://www.foreignpolicyjournal.com/
92. Forţele armate transnistrene, avangarda noului dispozitiv militar rus. În: http://www.interlic.md/2007-11-26/3163-3163.html (accesat: 02.02.2015).
93. Frăsineanu, D. Geopolitica. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti: Fundaţia România de Mâine, 2007, 332 p.
94. Friedman, G. Războiul ruso-georgian şi echilibrul puterii. În: http://inliniedreapta.net/razboiul-ruso-georgian-si-echilibrul-puterii/ (accesat: 08.02.2015).
95. Friedman, G. Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI. Bucureşti: Litera, 2009, 213 p.
96. Friedman, G. Flash points. The emerging crisis in Europe. USA : Copyright, 2015, p. 258 p.

97. Fruntașu, I. O istorie etnopolitică a Basarabiei 1812-2002. Chișinău: Cartier istoric, 2002, 624 p.
98. Frunzetti, T., Zodian, V. Lumea 2009. Enciclopedie politică și militară (studii strategice și de securitate). București: Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, p. 1104.
99. Frunzetti, T. Securitatea în regiunea Mării Negre. Revista de Științe Militare.Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România, nr. 2 (43), anul XVI, 2016, p. 5-11.
100. Géopolitique : Les règles du jeu ont changé . În: http://www.presseurop.eu/fr/content/article/369311-les-regles-du-jeu-ont-change (accesat: 08.02.2015).
101. Gerbasi, F. El nuevo multilateralismo regional, Venezuela y los conflictos geopolíticos en América Latina, Instituto Latinoamericano de Investigaciones Sosiales. Caracas, mayo, 2012, p. 2-4. În: www.ildis.org.ve accesat: 08.02.2015).
102. Giragosian, R. Dimension: Armenian Perspective. The South Caucazus 2018. Facts, Trends, Future Scenarios'', Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, 370 p.
103. Giragosian, R., Shiriyev, Z., Kakachia, K. Security Perceptions: The Views from Armenia, Azerbaijan & Georgia. The South Caucazus 2018. Facts, Trends, Future Scenarios'' . Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, Tbilisi 2013, 370 p.
104. Ghica, L., Zulean, M. Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese. Iași: Polirom, 2007, p.117-118.
105. Gochitashvili, T. Georgian Energgy Sector: Trends and Prospects for Development. The South Caucazus 2018. Facts, Trends, Future Scenarios''. Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, 370 p.
106. Gogolashvili, K. The South Caucazus: The Europian Future The South Caucazus 2018. Facts, Trends, Future Scenarios''. Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, 370 p.
107. Goldstein, J. S., Pevehouse, J.C. Rlații internaționale. Iași: Polirom, 2008, 779 p.
108. Goncearov, V. Embargo comercial extins al Rusiei asupra unor produse lactate din Belarus. În: http://www.europalibera.org/archive/news/20090610/445/445.html?id=1750739 (accesat: 02.02.2015).
109. Goncearov, V. Președintele belarus Lukașenko, îngenuncheat de Gazprom. În: http://karadeniz-press.ro/kara/belarus-sclava-gazprom/ (accesat: 02.02.2015).
110. Gonzales, F. J. Ruiz. El concepto de la politica exterior de Rusia: un studio comparativo. Instituto Espanol de Estudios Estrategicos. Documento Marco, 06, 2011, 22 p.
111. Gorceac, S., Dumitraş T., Rusandu, I. Conceptul „interes național" în geopolitică. În: Economica. Supliment. - Chişinău: Academia de Studii Economice, 1997, p.24.
112. Greco, E., Alcaro, R., Fabbri, V. Le relazioni della Russia con Europa e Stati Uniti sviluppi recenti e scenari futuri. nr. 76, Settembre, 2007, 35 p.
113. Grecu, M., Țăranu, A. Trupele ruse în Republica Moldova. Chișinău: Litera Internațional, 2004, 872 p.
114. Gribincea, M. Politica rusă a bazelor militare. Moldova şi Georgia. Chişinău: CIVITAS, 1999, p. 3.
115. Gullo, D., Tuñón, J. El gas ruso y la seguridad energetica europea. Interdependencia tras las crisis con Georgia y Ucrania. Revista Cidob d'Afers Internationales , nr. 88, p. 177-199.
116. Guvernul Republicii Moldova. În: http://www.gov.md (accesat: 02.02.2015).
117. Guvernul României. În: www.gov.ro (accesat: 02.02.2015).
118. Guvernul Federației Ruse . În: http://government.ru/. (accesat: 02.02.2015).
119. Guvernul SUA. În: http://www.theusgov.com/(accesat: 02.02.2015).
120. Jocurile Olimpice de Iarnă 2014 de la Soci, amenințate deschis cu atentate teroriste În: http://stiri.tvr.ro/jocurile-olimpice-de-iarna-2014-de-la-soci-amenintate-deschis-cu-atentate-teroriste_32413.html (accesat: 14.03.2015).
121. Juc, V., Spinei, T., Stan, V., Andrieş, V. Interesul național al Republicii Moldova. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr. XIII, Chișinău, 2000, p.71-86.
122. Juc, V. Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postRăzboi Rece. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridie și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2015, 200 p.
123. Juc, V., Ungureanu, V. Interesele geopolitice ale marilor puteri şi impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova. Institutul de Cercetări Juridie și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2016, 168 p.
124. Helsinki Final Act. În: http://www.osce.org/helsinki-final-act (accesat: 14.03.2015).
125. Hernández, J. M. Las relaciones de Rusia con la Unión Europea: desafíos y propuestas . Documento de Trabajo 39/2009. Fundacion Alternativas.Observatorio de politica exterior Español. 2009, 44 p.

126. Holsti, K. J. The Problem of Change in International Relations Theory. Institute of International Relations .The University of British Columbia. În: http://www.ligi.ubc.ca/sites/liu/files/Publications/webwp26.pdf (accesat: 02.02.2015).
127. Hovhannisyan, M. Armenia Before and After Vilnius. Caucazus Analytical Digest. 18 dicember, nr, 58, 2013 p. 2-5.
128.Hutschenreuter, H. El regreso de Rusia al orden interestatal. În: http://actualidad.rt.com/actualidad/view/107857-rusia-siria-putin-obama-nobel (accesat: 12. 08. 2014).
129. Hutschenreuter, A. De la Rusia de nunca a la de siempre: política exterior entre 1992 y 2012. Jurnal de Ciencias Sociales/Año 1,nr. 2. În: https://dspace.palermo.edu/ojs/index.php/jcs/article/view/253/77 (accesat 04. 07. 2014).
130. Ibos-Hervé, C. Les diplomates russes et la politique étrangère. L e s É t u d e s d u C E R I , nr. 32 octobre, 1997.
131. Ibrahimov, R. The Influience Level of External Factors on the Political Transformations in Azerbaijan since Independence. În: http://www.academia.edu/8046558/The_Influence_Level_of_External_Factors_on_the_Political_Transformations_in_Azerbaijan_since_Independen(accesat: 15. 05. 2015)
132. Ilie, S. Strategii şi metode de cercetare psihologică. http://www.actrus.ro/reviste/2_2004/r7.pdf (accesat: 02.02.2015).
133. Iliescu, M. Marea Neagră în contextul geostrategic actual. Revista de Științe Militare. Secția de Științe Militare a Academiei Oamenilor de Știință din România, nrr. 2 (43), anul XVI, 2016, p.133-140.
134. Interesele Rusiei pentru Moldova, mai mari decât posibilitatea României de a le ţine piept În: http://www.moldova.org/interesele-rusiei-pentru-moldova-mai-mari-decat-posibilitatea-rom (accesat: 02.02.2015).
135. Interviul lui Boris Elţin acordat televiziunii naţionale a Moldovei îndată după semnarea Tratatului dintre RSSM şi RSFSR. În: Moldova Suverană, 29 septembrie, 1990.
136. Işmaev, A. P./ Sharashenidze T. Interpreting the Tension in Georgian-Russian Relations. Caucazus Analitical Digest. nr.41. 17 september 2012, p. 2-4. În: http://www.laender-analysen.de/cad/pdf/CaucasusAnalyticalDigest41.pdf (accesat: 22.12.2014).
137. Kakachia, K. Georgian Politics in transition: Trends and Obstacles for Potential transformation. The South Caucasus 2018. Facts, trends, future scenarios. Tbilisi: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2013. În: http://www.kas.de/wf/doc/kas_35353-1522-1-30.pdf?130910140824.
138. Kakachia, K. & Cecire M. Georgian Foreign Policy. The quest for Sustanaible Security. Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, 219 p.
139. Karcz ,J. La visión de Vladimir Putin. În: http://revistabcm.com/home/2014/07/15/la-vision-de-vladimir-putin/ (accesat: 22.12.2014).
140. Kellermann, A. E. Uniunea Europeană. Un proces de integrare continuă. Cluj-Napoca: Publishing, 2010, 437 p.
141. Kissinger, H. On the Assembly of a New World Order. În: http://www.wsj.com/articles/henry-kissinger-on-the-assembly-of-a-new-world-order-1409328075 (accesat: 22.12.2014).
142. Kissinger, H. Diplomația. București: ALL, 2008, 780 p.
143. L'Assemblée adopte une résolution soulignant que « le référendum organisé en République autonome de Crimée et la ville de Sébastopol le 16 mars 2014 n'a aucune validité » În: http://www.un.org/press/fr/2014/AG11493.doc.htm(accesat: 22.12.2014).
144. La lutte pour la domination de l'Ukraine. În: http://lepcf.fr/La-lutte-pour-la-domination-de-l
145. La Russie a-t-elle mis fin au "Nouvel Ordre mondial" **?/** În: http://www.egaliteetreconciliation.fr/La-Russie-a-t-elle-mis-fin-au-Nouvel-Ordre-mondial-24970.html (accesat 19.06 14).
146. Las implicaciones de la geopolitica energetic de rusia en la zona dek Caucaso: impacto de posicionamiento estrategico de Estados Unidos 2000-2006. 115 p.
147. Las potencias emergentes hoy: hacia un nuevo orden mundial**.** Cuadernos de estrategia. Ministerio de Defensa. Instituto Español de Estudios Estrategicos. Centro de Estudios y Documentacion Internacionales de Barcelona, marzo, 2011,318 p. În: http://www.publicacionesoficiales.boe.es (accesat: 22.12.2014).
148. La Syrie sonnera la fin du Nouvel Ordre Mondial**.** În: http://stopmensonges.com/la-syrie-sonnera-la-fin-du-nouvel-ordre-mondial/ (accesat: 19.06.2015).

149. La stratégie russe dans l'espace post-soviétique: entre soft et hard power. Le cas de l'Ukraine În: http://www.justicepaix.be/?article591) (accesat: 22.12.2014).
150. Lavric, A. Factorul politicii ruseşti în evoluţia Republicii Moldova. În: Alipirea Basarabiei la Rusia în contextul relaţiilor multiseculare moldo-ruso-ucrainene, Conferinţa ştiinţifică internaţională (Chişinău, 1-5 aprilie 2012), Chişinău, 2012. p. 181-186.
151. Lavric, A. Orientarea geopolitică a Republicii Moldova şi importanţa factorului extern. În: Geopolitica, Anul X nr. 44-45 (1/2012). Bucureşti: 2012. p. 208-214.
152. Leancă, Iu. „Evoluţia relaţiilor externe". În: Tranziţia. Retrospective şi perspective. Chişinău: Adept, 2002. p. 361-389.
153. Le Robert. Dictionaire d'aujourd'hui. Monreal.Canada, 1992.
154. Logiques et ressources élémentaires du «soft power» http://www.inaglobal.fr/idees/note-de-lecture/joseph-s-nye-jr/soft-power/culture-et-soft-power (accesat: 22.12.2014).
155. Lungu, M. Dicţionar român –latin, latin-român.Constanţa, ediţia Steaua Nordului, 2003.
156. Mackinder, A. ,,The Geographical Pivot of History'' The geographical Journal vol. 23, nr. 4, Apr. 1904, p. 421-434 (accesat: 15. 05. 2015).
157. Mackinder, A. Eurasia, the "World Island": Geopolitics, and Policymaking in the 21st Century. În: http://www.globalresearch.ca/eurasia-the-world-island-geopolitics-and-policymaking-in-the-21st-century/2095 (accesat: 15. 05. 2015).
158. Mafodda, G. Alla Russia serve un'alternativa a gas e petrolio. În: http://temi.repubblica.it/limes/alla-russia-serve-unalternativa-a-gas-e-petrolio/38817 (accesat: 12. 08. 2014).
159. Maior, Gh. C., Konoplyov S. Cunoaştere strategică în zona extinsă a Mării Negre. Bucureşti: RAO, 2011, 251 p.
160. Malova, I. L'atteggiamento della Russia rispetto all'allargamento dell'Unione Europea (Università di Hannover), Ottobre 2003. În http://www.puntoeuropa.it/pe/ricerche/RussiaUE.pdf(accesat: 12. 08. 2014).
161. Manvelyan, A. Energy Securitty in Armenia: Chalenges and Opportunities. The South Caucazus 2018. Facts, Trends, Future Scenarios'', Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, 2013, 370 p.
162. Martens, S. La chute du Mur de Berlin et la nouvelle géopolitique européenne. http://www.cceae.umontreal.ca/IMG/pdf/Martens-163.La_chute_du_Mur_de_Berlin_et_la_nouvelle_geopolitique_europeenne.pdf (accesat: 12. 08. 2014).
164. Matei, H., Negguţ, S., Nicolae, I. Enciclopedia Statelor lumii. Bucureşti: Meronia, 2016, 447 p.
165. Măţieş, S. Tensiune la cote înalte în relaţiile ruso-americane. În: http://www.evz.ro/detalii/stiri/tensiune-la-cote-inalte-in-relatiile-ruso-americane-1051504.html (accesat: 12. 08. 2014).
166. Metodele cercetării ştiinţifice a fenomenului juridic (metodologia juridică). http://www.stiucum.com/drept/drept-general/Metodele-cercetării-stiintific22565.php
167. Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova. În: http://www.mfa.gov.md/ (accesat: 12. 08. 2014).
168. Ministerul Afacerilor Externe al Federaţiei Ruse. În: http://www.mid.ru/ru/home(accesat: 12. 08. 2014).
169. Ministerio de Defensa. Instituto Español de Estudios Estrategicos. Centro de Estudios y 145. Documentacion Internacionales de Barcelona, marzo, 2011, p. 10-11. În: http://www.publicacionesoficiales.boe.es (accesat: 19.06.2015).
170. Misiunea Uniunii Europene de Asistenţă la Frontieră – EUBAM. În: http://www.timpul.md/articol/misiunea-uniunii-europene-de-asistenta-la-frontiera---eubam-7775.html (accesat: 02.02.2015).
171. Miroiu, A., Ungureanu, R. Manual de Relaţii Internaţionale. Iaşi: POLIROM, 2006, 350 p.
172. Modelsky, G.A. Theory of Foreing Policy. London: 1962. p. 8-10.
173. Mogonea, F. R., Mogonea, F., Popescu, A. M., Ştefan, M.A. Ghid metodologic de elaborare a lucrării metodico-ştiinţifice pentru elaborarea lucrării metodico-ştiinţifice pentru obţinerea gradului didactic I. Craiova: Universitatea din Craiova, 2013. 37 p.
174. Moldova pe calea democraţiei şi stabilităţii din spaţiul postsovietic în lumea valorilor democratice, p.226-227, Prohniţchi E. Vectorul european al Republicii Moldova la confluenţa intereselor externe ale României, Ucrainei şi Rusiei. În: ipp.md/biblioteca.php?/=ro&ppage=2&idc=25-37k-suplimentalRezult
175. Monaghan, A. La Russie, l'Otan et l'UE : un triangle pour la sécurité européenne ou une nouvelle « Entente » ? Mai 2006. Programme de recherche Russie/NEI Ifri, 2006. În: www.ifri.org (accesat: 12. 08. 2014).

176. Moraru, V. La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relations entre l'OTAN et la Russie. În: http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/Moraru.pdf (accesat: 12. 08. 2014).
177. Moraru, V., Tacu, M. Activitatea mediatică: oportunitatea abordării strategice. Moldoscopie , nr. 4 (LIX), Chişinău: USM, USPEE, AMSP, nr.4, 2012, p. 88-99.
178. Morgenthau, H. Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007. 735 p.
179. Morgenthau, H. Politics among Nations. The Strungle for Power and Peace. New-York: 1955, p. 3-12.
180. Moscou qualifie la résolution de l'ONU sur la Crimée de "contre-productive". În: http://www.lepoint.fr/monde/moscou-qualifie-la-resolution-de-l-onu-sur-la-crimee-de-contre-productive-28-03-2014-1806592_24.php(accesat: 22. 05. 2017).
181. NATO: Rusia pregătește o campanie mediatică puternică în Moldova. În: http://independent.md/comandant-nato-trupele-rusesti-din-transnistria-impiedica-moldova-sa-se-orienteze-spre-vest/#.VO8ZfI7_HIU (accesat: 22.04.2015).
182. NATO pregătește ANACONDA, un amplu exercițiu militar! Vor participa 22 de țări, inclusiv România. În: http://www.realitatea.net/nato-pregate-te-anaconda-un-amplu-exerci-iu-militar-vor-participa-22-de-ari-inclusiv-romania_1894706.html (accesat: 22.04.2015).
183. Nazaria, S. Autoreferatul tezei de doctor habilitat în științe politice „Federația Rusă în contextul proceselor politice internaționale contemporane''. Chișinău: Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept, Academia de Științe a Moldovei, 2004, 28 p.
184. Neacșu, M-C. Conflictele geoeconomice vs. conflicte geostrategice. Studiu de caz: Rusia-Occident. Impact strategic. nr. 1/58. București: Universitatea Națională de Apărare „ Carol I''. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2016, p. 13-22.
185. Noul Dicționar universal al limbii române. București: Litera Internațional, 2006.
186. Note de recherche stratégique 8 Analyse de la crise ukrainienne. Regards universitaires (vol. 2). Dossier rassemblé par Frédéric Charillon. Institut de Recherche Strategique de L'Ecole Militaire. Ministere de la Defense. 20 p.
187. Nye, J. Relations Internationales. The Future of Power. Éditeur: Public Affairs. În: http://www.nonfiction.fr/article-7095-soft_power_hard_power_et_smart_power__le_pouvoir_selon_joseph_nye.htm (accesat: 22.12.2014).
188. Nye, J., Kagan, R. Le Smart power américain au XXIè siècle – I. În: http://lebulletindamerique.com/2011/03/14/joseph-nye-et-robert-kagan-le-smart-power-americain-au-xxie-siecle-i/ (accesat: 22.12.2014).
189. Oaspeții Jocurilor Olimpice Soci 2014 sunt speriați cu fantoma KGB. În: http://romanian.ruvr.ru/2013_10_08/Oaspetii-Jocurilor-Olimpice-Soci-2014-sunt-speriati-cu-fantoma-KGB-5213/(accesat: 22.12.2014).
190. Oliker, O., Crane, K., Schwartz, L. H., Yusupov, C. Russian Foreign Policy. Sources and Implications. United States Air Force . RAND Corporation, 2009, 248 p.
191. Olimpíadas de Inverno de Sochi são os jogos mais caros da história. http://www.jogoslimpos.org.br/destaques/olimpiadas-de-inverno-de-sochi-sao-os-jogos-mais-caros-da-historia/(accesat: 22.12.2014).
192. ONU condamnă oficial anexarea Crimeei de către Rusia. În: http://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/document-onu-rusia-a-ocupat-crimeea-613424(accesat: 22.05.2017).
193. O săptămână de foc – Summitul G7, ceremoniile din Normandia; învestirea președintelui Ucrainei și confruntările militare cu forțe secesioniste prorusești În:. Moldova Suverană, 10 iunie, 2014, p.3.
194. Panța, R. Politica externă a Rusiei postsovietice între hard power și soft power. În: Științe politice, relații internaționale, studii de securitate, a VII-a Conferință internațională, 24-26 mai, Sibiu, România, 2013, pp. 321-332.
195. Petroni, F. Tra Usa e Russia è ancora guerra fredda sullo scudo. În: http://temi.repubblica.it/limes/tra-usa-e-russia-guerra-fredda-scudo-antimissile/37043(accesat: 12. 08. 2014).
196. Pîntea, I. Identitatea pericolelor existente și probabile pentru interesele naționale de bază ale Moldovei. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2001, p.33.

197. Plan dur de menţinere a Moldovei în sfera de influenţă a Rusiei. În: http://www.dw.de/plan-dur-de-men%C5%A3inere-a-moldovei-%C3%AEn-sfera-de-influen%C5%A3%C4%83-a-rusiei/a-15840473 (accesat: 22.04.2015).
198. POLIS. În: http://old.politstudies.ru/ (accesat: 23. 09. 2015).
199. Politica externă a Republicii Moldova 2009-2011 : în sinteze şi dezbateri red. Chişinău: : MS Logo SRL, 2011, 320 p.
200. Popescu, I. C.Observații privind actualitatea războiului hybrid. Studiu de caz: Ucraina. Impact Strategic, Universitatea Națională de Apărare „ Carol I'' , Centrul Studii Strategice de Apărare şI Securitate, nr. 4, 2014, p.124- 137.
201. Popescu, A. I. C. Russia's strategy in sub-saharan security in the wake of the Ukrainian crisis**.** Proceding International scientific Conference Strategies XXI, 12-th edition. The complex and dynamic nature of the security environement. V. I, Nov. 25-26, Bucarest, 2014. p. 106-112.
202. Posner, E. Lo siento EE.UU., pero el nuevo orden mundial está muerto. În: http://actualidad.rt.com/actualidad/view/127480-eeuu-nuevo-orden-mundial-morir (accesat 19.06 15).
203. Propaganda, arma Rusiei în războiul hibrid împotriva Occidentului şi a României. În: http://www.timpul.md/articol/propaganda-arma-rusiei-in-razboiul-hibrid-impotriva-occidentului-i-a-romaniei-70059.html (accesat: 22.04.2015).
204. Putin y el "soft power". În: http://ar.bastiondigital.com/notas/putin-y-el-%E2%80%9Csoft-power%E2%80%9D (accesat: 22.12.2014).
205. Quelles réformes pour l'architecture internationale ? În: http://www.cartografareilpresente.org/article526.html (accesat: 22.12.2014).
206. Quand la Russie montre sa puissance… douce. În: http://fortune.fdesouche.com/296173-quand-la-russie-montre-sa-puissance-douce (accesat: 22.12.2014).
207. Race, C. The Soviet Union and the Czechoslovak Army 1948-1983.Princeton University Press, 1984. 304 p. În: https://www.amazon.com/Soviet-Union-Czechoslovak-Army-1948-1983/dp/069161203X#reader_069161203X (accesat: 22.12.2014).
208. Racheru, I., Secrieru, S., Grămadă, A. Caucazul de Sud după 20 de ani. Regimuri politice, securitate şi energie. Bucureşti, 2012, 254 p.
209. Rada Supremă a Ucrainei a dispus închiderea punctelor de trecere a frontierei cu regiunea transnistreană. În: http://www.publika.md/ultima-ora-rada-suprema-a-ucrainei-a-dispus-inchiderea-punctelor-de-trecere-a-frontierei-cu-regiunea-transnistreana_1973961.html (accesat: 28.02.2015).
210. Rădulescu M. Imaginea Rusiei pentru Români- un „puzzle '' încă nerezolvat. http://romanian.ruvr.ru/2012_07_31/83465037/ (accesat: 12. 06. 2015).
211. Răilean V., Borş, V., Studianov, C. Integrarea Economică Europeană. /Proiectul „Implementarea Acordului de Parteneriat şi Cooperare RM – UE".Chişinău: Institutul Internaţional de Managment, 2001. p. 20.
212. Războiul hibrid al lui Putin amenință Moldova, avertizeaza Pentagonul şi NATO. În: http://portal.tfm.ro/razboiul-hibrid-al-lui-putin-ameninta-moldova-avertizeaza-pentagonul-si-nato/ (accesat: 22.04.2015).
213. Reacția Rusiei la acuzațiile NATO că se folosește de conflictul transnistrean pentru a controla Moldova. În: http://independent.md/reactia-rusiei-la-acuzatiile-nato-ca-se-foloseste-de-conflictul-transnistrean-pentru-controla-moldova/#.VPG2-Y7_HIU (accesat: 28.02.2015).
214. Republica Moldova între Est și Vest. Studii și analize de politică externă. Chișinău: Cartdidact. 2012, 79 p.
215. Résolution de l'ONU sur la Crimée : pour l'Ukraine ou la Russie, telle est la question ? În: https://www.lecourrierderussie.com/international/2016/11/ukraine-onu-crimee-resolution/ (accesat: 22.05.2017).
216. Revista de Sociologie, Ştiinţe Politice a Academiei de Ştiinţe a Moldovei. În: http://iiesp.asm.md
217. Revista Militară. În: http://www.academy.army.md/informatii-publice/revista-militara/(accesat: 28.02.2015).
218. R. Moldova şi Federaţia Rusă: Parteneriat strategic versus Parteneriat realist, previzibil şi viabil. În: http://www.timpul.md/articol/r-moldova-i-federatia-rusa-parteneriat-strategic-versus-parteneriat-realist-previzibil-si-viabil-32858.html (accesat: 28.02.2015).
219. Roman, A., Nazaria, S. Молдавское государство в системе современных международных отношений. Проблемы управления, nr.1, (26), 2008, pp. 52-57. . În: ww.google.md/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=22&ved=0CCAQFjABOBQ&url=http%3

A%2F%2Fpu.by%2Fiss%2Fn26%2FA.%2520ROMAN%252026.pdf&ei=RxheVaTMA-f7gaV0YDADg&usg=AFQjCNHSCQytYSg2grQg8azEbRLY2i7O5A&bvm=bv.93990622,bs.1,d.bGQ (accesat 21.05.2015).
220. Rosenau, I. The Scientific Study of Foreing Policy. New-York: 1971. p. 243-244.
221. Rusia mobilizează armata pentru securitatea Jocurilor Olimpice de la Soci 2014. În: http://www.romanialibera.ro/actualitate/sport/rusia-mobilizeaza-armata-pentru-securitatea-jocurilor-olimpice-de-la-soci-2014-314015.html (accesat: 22.03.2014).
222. Rusia şi grupul de noi state independente occidentale (Ucraina, Moldova, Belarus); Caucazul de Sud (Armenia, Azerbaidjan şi Georgia) şi statele din sudul Mediteranei /Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Maroc, Autoritatea Palestinei, Serbia şi Tunisia).
223. Saca, V. Evoluţia conceptului de interes naţional în condiţiile globalizării. ”Interacţiuni în contextul globalizării’’. Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale din 20-21 noiembrie 2004. Iaşi: PAN EUROPE, 2005, p. 120.
224. Saca, V. Interese politice şi relaţii politice. Dimensiuni tranzitorii. Chişinău: CE USM, 2001. p. 69,74.
225. Sacovici, V. Instituirea noii ordini mondiale. (Становление нового мирововo порядка). Revista moldovenească de drept și relații internaționale. nr.1, 2008, p. 118-123.
226. Sacovici. V. „Parteneriatul estic”: tendințe și perspective de dezvoltare. Relații Internaționale. Plus. Revista științifico-practică. nr.2 (10).2016, pp. 29-42.
227. Saharneanu, V. Războiul hibrid al Rusiei, de unde vine și cum a ajuns în Republica Moldova. În: http://valeriusaharneanu.com/?p=1050 (accesat: 22.04.2015).
228.Sandina, I. Strategii şi metode de cercetare psihologică. În: http://www.armyacademy.ro/reviste/2_2004/r7.pdf (accesat: 22.04.2015).
229. Sartori, P. La Transnistria chiave del Caucazo? LIMES. Rivista italiana di Geopolitica. nr.6. Roma: L’Espresso, 2006.
230. Savu, A., Tănase ,T. Schimbări în strategiile de securitate ale unor state ale UE datorită aplicării unor noi documente strategice de către Federația Rusă. Strategii de apărare și securitate la frontiera răsăriteană a NATO și UE. Lucrări prezentate în cadrul Sesiunii internaţionale de comunicări ştiinţifice organizate de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate , 23-24 noiembrie 2006. Universitatea Națională de Apărare „ Carol I”, București, 2006. În: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/nov2006-vol1.pdf (accesat: 22.04.2015).
231. Savu, A., Tănase,T. Schimbări în strategiile de securitate ale unor state ale UE datorită aplicării unor noi documente strategice de către Federația Rusă. Strategii de apărare și securitate la frontiera răsăriteană a NATO și UE. Lucrări prezentate în cadrul Sesiunii internaţionale de comunicări ştiinţifice organizate de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 23-24 noiembrie 2006. Universitatea Națională de Apărare ,,Carol I”, București, 2006. În: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/nov2006-vol1.pdf(accesat: 22.04.2015).
232. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, ,,Tipografia Centrală’’, 2016, 180 p.
233. Security architecture in the Eastern Neighorhood: challenges and realities. Arhitectura securității în vecinătatea estică a UE: provocări și realități. Centrului Pro Marshal din Republica Moldova. Friedrich Ebert Stiftung. Chișinău: Cuvântul ABC 2011, 235 p.
234.Serebrian, O. Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie. În: http://www.transnistria.md/ro/articles/0/542/ (accesat: 22.04.2015).
235. Serebrian, O. Politosfera. Chișinău: Cartier, 2001, 272. p.
236. Serebrian, O. Politică și geopolitică. Chișinău: Cartier, 2004, 160 p.
237. Serebrian, O. Geopolitica spațiului pontic. Chișinău: Cartier, 2006, 2008 p.
238. Serebrian, O. Dicționar de geopolitică. Iași: Polirom, 2006.
239. Serebrian ,O. Rusia la răspântie. Geoistorie, geocultură, geopolitică. Chișinău: Cartier, 2014, 251 p.
240. Sharashenidze, T. Interpreting the Tension in Georgian-Russian Relations. Caucazus Analitical Digest. nr.41,17 september, 2012, p. 2-4.
241. Sieg, M. Care sunt interesele Uniunii Europene în Moldova? În: http://www.ipn.md/ro/integrare-europeana/63899 (accesat: 03.02.2015).
242. Simion, T. P. Noua (dez)ordine geopolitică mondială. Târgoviște: Valahia. University Press, 2011, 367 p.

243. Sharashenidze, T. Interpreting the Tension in Georgian-Russian Relations. Caucazus Analitical Digest. nr.41. 17 september, 2012, p.2-4.
244. Sharashenidze, T. Georgia and the Vilnius Summit—Before and After, Caucazus Analytical Digest. 18 dicember, 2013, nr. 58, p. 5-7.
245. Soft power, hard power et smart power: le pouvoir selon Joseph Nye. În: http://www.slate.fr/story/88487/soft-power-hard-power-smart-power-pouvoir-joseph-nye (accesat 22.12.2014).
246. Solomon, C., Gumeniuc, A. Conflictul transnistrean şi procesul de negocieri în formatul ,, 5+2''. Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr. 3 (LXII), Chişinău: CEP USM, 2008, p. 174-185.
247. Soltan, R. În: Der Spiegel: Putin și-a concentrat atenția pe Republica Moldova. http://deschide.md/ro/news/externe/11391/Der-Spiegel-Putin-%C8%99i-a-concentrat-aten%C8%9Bia-pe-Republica-Moldova.htm (accesat: 28.02.2015).
248. Stan, Liviu G. Comandantul NATO în Europa: Republica Moldova, în plină ofensivă propagandistică a Rusiei. În: http://infoprut.ro/36865-comandantul-nato-europa-rep-moldova-plina-ofensiva-propagandistica-rusiei.html (accesat: 22.04.2015).
249. Stoica, A. The geopolitical and geostrategical environement in the area of interest, in the current international context. Strategic Impact, Universitatea Națională de Apărare ,, Carol I'' , Centrul Studii Strategice de Apărare şI Securitate, nr.1, 2015, p.51-62.
250. Strauțiu, E., Tabără, V. A comparative analysis of the development on the two banks of the Dniestr. Implemented policies, desirable policies. Sibiu: Techno Media 2015, p. 245.
251. Strauțiu, E. Forțele militare în regiunea transnistreană. Evaluări cantitative şi calitative. În: Studia Securitatis. Anul 8, No. 2, Sibiu, România, 2014, p. 142-150.
252. Statul lui Timofti sau Ghetoul spălărilor de creier. În: http://independent.md/statul-lui-timofti-sau-ghetoul-spalarilor-de-creier/#.VO9R4I7_HIU (accesat: 22.04.2015).
253. Stefan, S. La difficile partita della lingua russa in Ucraina. În: http://temi.repubblica.it/limes/la-partita-lingue-in-ucraina-russo/36280 (accesat: 12. 08. 2014).
254. Steiner, G. Startegic Planning: What every manager must know. În: http://ia700400.us.archive.org//load_djvu_applet.php?file=30/items/StrategicPlanning/StrategicPlanning.djvu, p.4-6, (accesat: 19.11.2013).
255. Stratfor: Rusia are interese în a menține R. Moldova, iar România nu poate rivaliza cu ea. În: http://www.gindul.md/archives/21650aniei-de-a-le-tine-piept-228321-rom (accesat: 28.02.2015).
256. Studia Universitatis Moldaviae. În: http://usm.md/?p=11999&lang=ru (accesat: 28.02.2015).
257. Summitul NATO de la Lisabona, noul concept strategic şi noile evoluții în politica de securitate NATO. Jurnal academic, decembrie, 2010, ediția 13.
258. Summitul NATO de la Chicago: repere pentru Republica Moldova. Jurnal academic. În: https://jurnalacademic.wordpress.com/2012/06/15/summit-ul-nato-de-la-chicago-repere-pentru-republica-moldova/ (accesat: 28.02.2015).
250. Sur le Soft (et Hard) Power: les deux faces de la médaille. În: http://terrealalune.blogspot.com/2011/07/sur-le-soft-et-hard-power-les-deux.html (accesat 22.12.2014).
260. Sytul ONU. În: http://www.un.org/en/index.html (accesat: 28.02.2015).
261. Sytul NATO. În: http://www.nato.int/ (accesat: 28.02.2015).
262. Şandor, S. D. Metode şi tehnici de cercetare în ştiințele sociale. În: http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf (accesat: 28.02.2015).
263. Tăbîrță, I., Berbeca, V. Proiectul CSI: anatomia unui eşec. Politici Publice, Institutul pentru Dezvoltare şi Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul". nr.7, 2009.
264. Tămaş S. Dicționar politic. Instituțiile democrației şi cultura civică. București: Casa de Editură şi Presă, 1996, 415 p.
265. Tămas, S. Geopolitica, o abordare prospectivă. București: Noua Alternativă, 1995, p. 201.
266. Tezaurul romanesc discutat cu inteles. În: http://www.clujtoday.ro/2011/04/13/relatiile-ruso-romane-o-mostenire-otravita.html (accesat: 23. 05. 2015).
267. Thompson, J. L. Strategy in Action. London, New York: Chapman & Hall, 1995.
268. Tinguy, A. Russie: le syndrome de la puissance. În: http://ceriscope.sciences-po.fr/puissance/content/part4/russie-le-syndrome-de-la-puissance?page=3 (accesat 22.12.2014).
269. Tosi, C. L'Abkhazia è il Kosovo del Caucaso. În: http://temi.repubblica.it/limes/labkhazia-e-il-kosovo-del-caucaso/36206 (accesat: 23. 05. 2015).

270. Transnistrie. Pridnestrovskaïa Moldavskaïa Respublica. În: http://www.axl.cefan.ulaval.ca/EtatsNsouverains/Transnistrie.htm (accesat: 28.02.2015).
271. Tratatul a intrat în vigoare la 15 martie 1991. În: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80_%D0%BE%D0%B1_%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC_%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8_%D0%B2_%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B8_%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8 (accesat: 28.02.2015).
272. Tratat de prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Federaţia Rusă. În: http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1020435604807 (accesat: 28.02.2015).
273. Tratatul de aderare a României la Uniunea Europeană. În: http://www.mdlpl.ro/_documente/negocieri/prezentare_tratat_aderare.pdf (accesat: 28.02.2015).
274. Țăranu, M. Geopolitica. Concepte și teorii social-politice. Iași: Instiutul European, 2011.
275. Țâcu, V. Dniestr region in the geostrategy of Russian Federation . Studia Securitatis, Sibiu, nr. 3, 2014, pp. 55-64.
276. Țapoc, V. Teoria şi metodologia ştiinţei contemporane-concepte şi interpretări. Chiţinău: CEP USM, 2005, 212 p.
277. Ucraina sapă 450 km de tranşee, pentru a securiza frontiera cu Transnistria. În: http://www.ziare.com/international/ucraina/ucraina-sapa-450-de-km-de-transee-pentru-a-securiza-frontiera-cu-transnistria-1313249 (accesat: 28.02.2015).
278. Ucraina a inchis granita cu Transnistria. În: http://point.md/ro/noutati/obschestvo/ucraina-a-inchis-granita-cu-transnistria (accesat: 28.02.2015).
279. Ungureanu, V. Arhitectura geopolitică a sistemului internațional de securitate postrăzboi rece. Rvista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei. Institutul Integrare Europeană și Științe Politice, nr. 2 (162), 2013, p. 105-117.
280. Valiyev, A. Azerbaijan after the Vilnius Summit: What Next? Caucazus Analytical Digest. 18 dicember 2013, nr, 58, p. 8 -10.
281. Vladimir Putin: Scutul antirachetă din România și Polonia, amenințări americane pentru Rusia. În: http://www.revista22.ro/vladimir-putin-scutul-antiracheta-din-romania-si-polonia-amenintari-americane-pentru-rusia-51566.html (accesat: 28.02.2015).
282. Vladimir Putin: SUA creează amenințări la adresa Rusiei prin amplasarea scutului antirachetă în România și în Polonia. În: http://www.hotnews.ro/stiri-international-18866059-vladimir-putin-sua-creeaza-amenintari-adresa-rusiei-prin-amplasarea-scutului-antirac (accesat: 28.02.2015).
283. Vrabie, R. Relațiile Republicii Moldova cu Federația Rusă. Friedrich Ebert Stiftung. Asociația pentru Politica Externă din Republica Moldova. În: http://www.ape.md/2009/10/radu-vrabie-relaaiile-republicii-moldova-cu-federaaia-rusa-friedrich-ebert-stiftung-12-10-2009/
284. Webster's New Encyclopedic Dictionary. Germany: Koneman, 1994.
285. Weisensee ,J. Measuring European Foreign Policy Impact: The EU and the Georgia Crisis of 2008, 2010. În: www.coleurope.eu/ire. (accesat: 28.02.2015).
286. Wight, M. Politica de putere. Chişinău: ARC, 1988, p.326.

în limba rusă

287. Аванесян, А. А. Абхазия и Южная Осетия в сфере геостратегических интересов России. În: http://cyberleninka.ru/article/n/abhaziya-i-yuzhnaya-osetiya-v-sfere-geostrategicheskih-interesov-rossii (accesat: 15. 05. 2015).
288. Алиев, И. Каспийская нефть Азербайджана. Москва: Известия, 2003, 712 с.
289. Алексеев, Л. В Германии завершился саммит "большой семерки". În: http://www.1tv.ru/news/world/285408 (accesat: 15. 05. 2015).
290. Андронова, И. В. Внешнеэкономические аспекты национальных интересов России на постсоветском пространстве. Москва: Квадрига, 2010, 383 с.

291. Андреева, Т. Эволюция британского подхода к кризису в Украине и отношениям с Россией. În: Мировая Экономика и Международные Отношения. № 9, 2015.
292. Арбатов, Н. Общее пространство безопастности между Россией и ЕС: императивы и препятствия. Российский Журнал о Международной Безопасности, №3 (86), 2008, p. 63-65. În: www. http://www.imemo.ru/index.php?page_id=645&id=2293 (accesat: 21. 07.2014)
293. Арин, О. Двадцать первый век: мир без России (второе издание). Москва: Алгоритм-Книга, Эксмо, 2002, 480. с. În: http://olegarin.com/olegarin/XXI__Mir_bez_Rossii_%28vtoroe_izdanie%29.html (accesat: 21. 07.2014)
294. Багрова, Л. А., Боков, В. А., Багров, Н. В. География Крыма. Киев: Лыбидь, 2001, 300 с
295. Барабанов, О. Н. Тенденции регионализации в Европе и интересы России. În: http://exsolver.narod.ru/Artical/Govertheory/regioniz.html (accesat: 21. 07.2014).
396. Барановский В. Г. Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европе, Балтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
297. Безопастность Олимпийских игр Сочи-2014. În: http://sochi2013.com/zimnie-olimpijskie-igry-sochi-2014/organizaciya-igr-v-sochi/bezopasnost-olimpijskix-igr-sochi-2014/ (accesat: 21. 07.2014).
298. Белашов, И. И. Геополитический интерес: понятие и структура. În: http://superinf.ru/view_helpstud.php?id=2794(accesat: 21. 07.2014).
299. Бельдей, В. А., Боровиков, С. Е., Переслягин, С. Б., Рахимова, К. К., Собянин А. Д. Азиатский козырь России. În: Система транспортных евразиических коридоров –новый взгляд на приоритеты транспортной политики России. Москва: Пушякино, Центр стратегической конъюнктуры, 2015, 574 с.
300. Бельдей, В. А. Россия и транспортный коридор из Европы в Среднюю Азию: двойные стандарты и новый Ганзейский путь на Балтике. În: Система транспортных евразиических коридоров –новый взгляд на приоритеты транспортной политики России. Москва: Пушякино, Центр стратегической конъюнктуры, 2015, 574 с.
301. Бжезинский, Зб. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. Москва: Алгоритм, 2010, с. 264
302. Бжезинский, Зб. Украинский шанс для России. Москва: Алгоритм, 2015, с. 240.
303. Бирюков, С., Коваленко, А. Восточная Европа: евроскептицизм и правоконсервативный тренд. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, № 8, 2012, с. 49-58.
304. Богатуров, А. Три поколения внешнеполитических доктрин России
În: http://www.intertrends.ru/thirteen/005.htm (accesat 01.07.2014).
305. Богатурова, Ф. Д. Современная мировая политика. Москва: АСПЕКТ ПРЕСС, 2010, 592 p.
306. Большая двадцатка. În: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B0%D1%8F_%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D1%86%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B0(accesat 01.07.2014).
307. Братерский, М. В. Невоенные рычаги внешней политики России: региональные и глобальные механизмы.М. :Высшая школа экономики, 2012, 284 с.
308. Братерский, А. В Турции проходит саммит G20. În: http://www.gazeta.ru/politics/2015/11/15_a_7894037.shtml# (accesat 01.07.2014).
309. Быков, О. Н. Национальные интересы и внешняя политика. Москва: ИМЭМО РАН, 2010, с. 284.
310. Валиев, А. Ни друг, ни враг: представления азербайджанцев о России Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европрибалтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с .
311. Варданян, Е. Взаимодействие России и Украины в процессе урегулирования в Донбассе: параллели для приднистровского конфликта. Dialoguri de pace în Moldova: integrare social, politici şi strategii de acomodare din perspectiva academică. Chişinău: CEP USM, 2015, p. 133-138.
312. Варшавский саммит НАТО и российская угроза. În: http://www.bbc.com/russian/features-36746525(accesat 01.07.2014).
313. Ващиковский, В. На саммите НАТО заявили о растущем желании принять Украину в Альянс. În: https://lenta.ru/news/2016/07/09/ukraineinnato/ (accesat 01.07.2014).
314. Венская конвенция о праве договоров между государствами и международными организациями или между международными организациями (вместе с процедурой и примирения в соответствии со статьей) (заключена в городе Вене 21.03. 86). În: http://www.lawrussia.ru/texts/legal_673/doc673a825x878.htm. (accesat 01.07.2014).

315. Владимир Путин на Генеральной Ассамблее ООН: Терпеть дальше складывающееся в мире положение невозможно! În: http://www.kp.ru/daily/26438.5/3309643/).(accesat 01.07.2014).
316. Владимиров, А. И. Тезисы и стратегии России. М.: Юкэа, 2004, 712 с.
317. В НАТО заявили, что не давали России никаких гарантий о нерасширении на восток. În : http://www.unian.net/world/907556-v-nato-zayavili-chto-ne-davali-rossii-nikakih-garantiy-o-nerasshirenii-na-vostok.html (accesat 01.07.2014).
318. Военная доктрина Российской Федерации 2000. În : http://www.ng.ru/politics/2000-04-22/5_doktrina.html(accesat 01.07.2014).
319. Военно-техническое сотрудничество между Россией и Арменией. Досье. În : http://tass.ru/info/803760 (accesat 20.09 15).
320. Вовк, В., Харитонова, Н. Внешнеполитические приоритеты стран Центральной Азии. În : http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1159163640 (accesat: 20.05.2015)
321. В Санкт-Петербурге официально открылся саммит Большой Двадцатки. În : *http://www.1tv.ru/news/world/241197 (*accesat 01.07.2014).
322. 18 марта 2014 Президент РФ Владимир Путин подписал декларацию о принятии в состав России республики Крым и города Севастополь. În: http://center-aspekt.ru/news/news_post/18-marta-2014-prezident-rf-vladimir-putin-podpisal-deklaraci (accesat 01.07.2014).
323. В условиях, когда Российская Федерация создаёт Республике Молдова экономические проблемы, Европейский союз открывает свои границы для молдавской продукции. În : http://point.md/ru/novosti/politika/kogda-rossiya-sozdayot-moldove-problemi-es-otkrivaet-svoi-granici (accesat 01.07.2014).
324. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. În : http://www.newsru.com/world/12feb2007/putin.html) (accesat 19.06 14).
325. Гаджиев, К. С. Геополитика. Учебник. Москва: ЮРАЙТ, 2011, 479 с.
326. Гаджиев, К. С. Кавказский узел в геополитических приоритетах России. Москва: Логос , 2010, 532 с.
327. Гаджиев, К. С. «Большая игра» на Кавказе. Вчера, сегодня, завтра. În : Международные отношения, 2010, 344 с.
328. Гацко, М., Маруев, А. Геополитические интересы России: векторный принцип обеспечения. Красная звезда, 13 февраля, 2008. În : http://old.redstar.ru/2008/02/13_02/4_05.html
329. Глава российского МИД Сергей Лавров в ходе пресс-конференции в среду пояснил, что ведомство разработало новую редакцию, а не новую концепцию внешней политики России. În : .http://vz.ru/news/2013/1/23/617113.html (accesat 01.07. 2014).
330. Годин, И. Россети России выгоден союз с Республикой Беларусь? În : Мировая Экономика и Международные Отношения, № 11, 2005.
331. Госдума ратифицировала договор о принятии Крыма в состав России. În: http://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/03/20/gosduma (accesat 01.07. 2014).
332. Горбачев, М. Понять Перестройку. Почему это важно…сейчас? , ООО «Альпина Бизнес Букс», 2006 ,107 с .
333. Граница между Европой и Азией. În : http://trans-continental.ru/granica-evropa-azija/. (accesat 01.07. 2014).
334. Гринберг, Р. О новой концепции внешней политики Российской Федерации. Международная Жизнь, ноябрь 2012, с. 72-89.
335. Гриняев, С. Н. Мир 2013: события, факты, комментарии. Центр стратегических оценок и прогнозов. Москва: АНО ЦСО и П, 2014, с. 330 .
336. Громыко, А. Россия между Европой и Азией. În: Международная жизниь. октябрь 2012, pp.84-89.
337. G7 проведет в Брюсселе саммит без участия России. În: http://lenta.ru/news/2014/03/24/g7/
338. Декларация о независимости Автономной Республики Крым и г. Севастополь. În: http://www.qrim.ru/about/docs/Independence_Declaration(accesat: 28.08.2014).
339. Делягин, М. Возмездие на пороге. Реворлюция в России, когда, как, зачем? În: http://www.litmir.info/br/?b=130930 (accesat: 28.08.2014).
340. Дилигенский, Г. Хочет ли Россия дружить с Заподом. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, № 4, 2004, с. 29-39.

341. Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов. În: http://kremlin.ru/events/president/news/20605(accesat: 28.08.2014).
342. Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Российской Федерацией и Украиной. În: http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1997god.htm (accesat: 28.08.2014).
343. Дынкин, А. А. , Барановский, В. Г. Россия и мир: 2015. Экономика и внешняя политика. Ежегодный прогноз. Москва: МИМЭМО РАН, 2014, 166 с. În: http://www.imemo.ru/index.php?page_id=645&id=2746 (accesat: 28.08.2014).
344. Ергашов, И. Экономическое развитие Узбекистана в посткризисный период. În: Международная жизнь, апрель, 2014.
345. Етингер, И. Государственные, национальные и классовые интересы во внешней политике и международных отношениях. În: Международная Экономика и Международные Отношения, nr. 2, 1995.
346. Ефимов, Н. Н. Политико-военые аспекты национальной безопастности России. Москва: Дом Книги, 2006, 240 с.
347. Загладин, Н. Новый мировой беспорядок и внешняя политика России. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, № 1, 2000, с. 14-26.
348."Задира" Путин превратил саммит "восьмерки" в "G7 плюс 1". În: http://www.inopressa.ru/article/18jun2013/inotheme/g8_Syria.html (accesat: 10. 07. 2016).
349. Иакушев, В. Новое лицо Грузии (Грузия как политический и экономический партнер Украины, аналитико – прогностическое исследование. Киев, 2004, 346 с.
350. Иванов, И. Новая Россиская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. Москва: ОЛМА- ПРЕСС-2001, 382 с.
351. Иванов, П., Халоша, Б. Россия –НАТО: Европейская безопасность на рубеже столетий. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, 2001, № 4, с. 3-13.
352. Иларионов, С. И. Россия и Америка на глобальной шахматной доске. Москва: ООО РИНЦ-Профэко, 2003, 223 с.
353. Ильин, Е. Украина между Россией и Европой. Проблема исторического выбора. În: Международная жизнь. nr. 3, 2014, с.39.
354. Караваев, А. Российская база в Армении: прагматизм или долгосрочная стратегия присутствия? În: http://ia-centr.ru/expert/8821/ (accesat: 16.10. 2015).
355. Киссинджер, Г. Понять Путина. Политика здравого смысла. Москва: Алгоритм 2014 г, 208 с.
356. Кобринская, И. Введение. Проблема восприятия и самовосприятия в отношениях России со странами Центрально-Восточной Европы, Балтии, СНГ и Запада Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европе, Балтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с .
357. Кобринская, И. Восприятие России восточноевропейскими государствами СНГ: Украиной, Белоруссией, Молдовой. Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европребалтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
358. Когда и на каких условиях Россия получала кредиты от МВФ http://ria.ru/spravka/20140224/996722123.html (accesat: 16.10. 2015).
359. Конституция Российской Федерации. http://constitution.kremlin.ru/
360. Конституция Украины. (Ведомости Верховной Рады Украины (ВВР Украины), 1996. În: http://rada.gov.ua/uploads/documents/27396.pdf (accesat: 16.10. 2015).
361. Контева, О. Е . Итория внешней политики России XX В., Барнаул, 2011, 137 с.
362. Концепция внешней политики Российской Федерации 98. În: http://www.alppp.ru/law/mezhdunarodnye-otnoshenija--mezhdunarodnoe-pravo/1/koncepcija-vneshnej-politiki-rossijskoj-federacii.html (accesat 01.07.2014).
363. Концепция внешней политики Российской Федерации от 12 февраля 2013 г. conceptia-12 -- http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf) (accesat 01.07.2014).
364.Концепция внешней политики Российской Федерации. În: http://www.scrf.gov.ru/documents/2/25.html (accesat 01.07.2014).
365. Концепция внешней политики Российской Федерации от 7 мая 2012 г. № 605. În: http://www.ng.ru/dipkurer/2013-03-04/9_concept.html (accesat 01.07.2014).
366. Концепция внешней политики Российской Федерации 15 июля 2008 года. În: http://kremlin.ru/acts/news/785(accesat 01.07.2014).
367. Концепция внешней политики Российской Федерации от 10 января 2000 г. №24. În: http://archive.mid.ru//Bl.nsf/arh/19DCF61BEFED61134325699C003B5FA3 (accesat 01.07.2014).

368. Концепция внешней политики Российской Федерации 1998 года. În: http://www.alppp.ru/law/mezhdunarodnye-otnoshenija--mezhdunarodnoe-pravo/1/koncepcija-vneshnej-politiki-rossijskoj-federacii.html (accesat 01.07.2014).
369. Концепция внешней политики Российской Федерации 1996 года. În: http://www.russia.edu.ru/information/legal/law/up/909/2051/ (accesat 01.07.2014).
370. Концепция внешней политики Российской Федерации 2008 года. În: http://kremlin.ru/acts/news/785 (accesat 01.07.2014).
371. Концепция внешней политики Российской Федерации 2010 года. În: http://old.nasledie.ru/politvne/18_3/article.php?art=9 (accesat 01.07.2014).
372. Концепция внешней политики Российской Федерации 2015 года. În: http://www.kremlin.ru/acts/news/785 (accesat 01.07.2014).
373. Концепция внешней политики Российской Федерации 2016 года. În: http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248 (accesat 03.01.2017).
374. Концепция государственной национальной политики Российской Федерации от 15.06.1996 N 909. În: http://www.russia.edu.ru/information/legal/law/up/909/2051/ (accesat 01.07.2014).
375. Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации до 2020 г. (проект основных положений концепции). În: http://www.intelros.ru/subject/ross_rasput/2026-koncepcija-dolgosrochnogo-socialno.html
376. Концепция национальной безопасности Российской Федерации 2000 г. În: http://nvo.ng.ru/concepts/2000-01-14/6_concept.html . (accesat 01.07.2014).
377. Коровин, В. Удар по России. Геополитика и предчувствие воины. Питер, 2015, 304 с.
378. Королюк, С. Украинский ВПК-на свалку? În: www.oligarh.net. (accesat 01.07.2014).
379. Косачев, К. И. Россия, НАТО и новая архитектура безопасности. http://www.globalaffairs.ru/number/Tcennosti-radi-obedineniya-14855(accesat 11.08.2016).
380. Косов, Ю. В., Торопыгин, А.В. Содружество независимых государств. Институты, интеграционные процессы, конфликты. Москва: Аспект Пресс, 2009, 224.с.
381. Коэн, С. Ф. Провал крестового похода. США и трагедия посткоммунистической России.: Москва: Аиро-хх, 2011, с. 310.
382. Коэн, С. Ф. «Вопрос вопросов». Почему не стало Советского Союза Москва: Аиро, с. 216.
383. Кравченко, И. Н. Принципы российской внешней политики Россия и Центрально – Восточная Европа: Взаимоотношения в XXI веке. Москва, 2012 http://www.google.md/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.zmne.hu%2Ftanszekek%2FMarshall%2Fpublikaciok%2FKVPsokr18.pdf&ei=qgVeVZSjLYnU7AbA9oCIDQ&usg=AFQjCNGrUuPM39f4xg5mMev0MwC-nYqLfg (accesat: 20.05.2015).
384. Крылов, А. Б. Южный Кавказ в политике России. În: Зеркало, № 8, 2013, с. 25 – 28.
385. Крылов, А. Б. Национальные интересы и национальная стратегия России на Южном Кавказе. Новые тенденции во внешней политике России в Центральной Азии и на Кавказе . Москва, ИМЭМО РАН, 2008, 182 с.
386. Крым, ПРО в Европе и Турция: главные заявления Путина в Афинах. În: http://ria.ru/world/20160528/1440166059.html (accesat: 20.05.2015).
387. Куликово, Н. В., Орлика, И. И., Фейт, Н. В. Россия и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в XXI веке. Москва: ИЭ РАН, 2012, 350 с.
388. Кулеба, Д. Новая старая архитектура европейской безопасности. În: http://geopolitics.ru/common/publics/123.htm (accesat: 20.05.2015).
389. Куне, Ф. НАТО и Южный Кавказ. Кавказский институт мира, демократии и развития. Тбилиси, 2003, с. 342.
390. Ланцов, С. А., Ачкасов, В. А. Мировая политика и международные отношения. Москва: ПИТЕР, 2009.448 с.
391. Лебедева, М. М. Мировая политика. Москва: Аспект Пресс, 2007. 365 с.
392. Лебедева, М. М. Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия. Москва, Московский общественный научный фонд, 2000, 156 с.
393. Лебедева, М. Политическая архитектура мира через 100. În: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1712#top (accesat: 20.05.2015).
394. Ли, В. Теорий международного прогнозирования- Москва , Научная книга, 2002, р. În: http://www.globalaffairs.ru/book/n_1596 (accesat: 20.05.2015).

395 Лукашенко раскритиковал торговые отношения России и Белоруссии. În: http://www.tvc.ru/news/show/id/56052. (accesat: 20.05.2015).
396. Лукин, А. Внешняя политика России: необходим курс на сосредоточение. În: Международная жизнь. Сентябрь 2012, с. 62-73.
397. Лукин. А. Постбиполярный мир: мирное сосуществование или хаос? În: Мировая Экономика и Международные Отношения, №1, 2016, с. 17-29.
398. Махдиян, М. Х. История межгосударственных отношений Ирана и России (XIX- начало XXI века). Москва: ИВ РАН, 2014, 228 с.
399. Малышева, Д. Россия - 2020 глазами соседей в Центральной Азии и на Южном Кавказе. Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европе, Балтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
400. Межгосударственный Статистический Комитет Содружества Независимых Государств (Статкомитет СНГ). Классификатор стран мира (КСМСНГ). Москва, 2015. În: http://www.cisstat.com/class/razdel/kcm_cisstat.pdf(accesat: 20.05.2015).
401. Международная Экономика и Международные Отношения. În: http://www.imemo.ru/jour/meimo (accesat: 20.05.2015).
402. Межуев, Б. Понятие «национальный интерес» в российской общественно-политической мысли. În: ПОЛИС , №.1, 1997.
403. Мельвиля, А. Ю. Пространство и время в мировой политике и международных отношениях : материалы 4-го Конвента РАМИ, Москва : МГИМО, 2007, том 10, 20 с.
404. Меттан, Г. Запад - Россия: тысячелетняя война. Москва: Паулсен, 2016, 464 с.
405. Минобороны РФ будет обеспечивать безопосность зимних Олимпийских игр в Сочи. În: http://www.versia.am/minoborony-rf-budet-obespechivat-bezopasnost-zimnix-olimpijskix-igr-v-sochi/ (accesat: 20.05.2015).
406. Мирошниченко, Д. «Присоединение России к ВТО и Таможенному союзу: влияние на конкуренцию в банковском секторе», Russie.Nei.Visions, № 66, октябрь, 2012.
407. Митрохин, С. Национальный интерес как теоретическая проблема. În: ПОЛИС, №1, 1997.
408. Михайленко, А. Россия и СНГ: как жить дальше? În: Международная Экономика и Международные Отношения, №.10, 1997.
409. Моисеев, А. О некоторых международно-правовых позициях по украинскому вопросу. În: Международная Жизнь. №. 5, 2014 с. 54-55.
410. Морская доктрина Российской Федерации на период до 2020 года от 27 июля 2001 г. În: http://www.scrf.gov.ru/documents/34.html (accesat: 20.05.2015).
411. Мошес, А. Россия и Европейский Союз: Новый баланс уверенности в себе. Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европребалтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
412. Мюнхенская речь Путина. În: http://www.ng.ru/politics/2007-12-28/1_munhen.html. (accesat: 20.05.2015).
413. Назария, С. История международных отношений и внешней политики великих держав в новейшее время. Кишинев: Гос. ин-т междунар. отношений Молдовы ; Ин-т истории, гос.и права АН Молдовы ; Ценр стратег. анализа и прогноза Респ. Молдова, 2007, 687 с.
414. Назария, С., Бенюк, В. и др. Россия в системе международных отношений на рубеже XX-XXI веков. Кишинев: Nestor-Historia, 2002, 596 p.
415. Новая военная доктрина РФ в списке угроз глобальный терроризм оказался на десятом месте, а на первом –НАТО. În: http://www.newsru.com/russia/30dec2014/doktr.html (accesat: 01.03.2015).
416. Новоселов, С. В. Конфликтогенный потенциал Каспийского региона-угроза безопастности России. Каспийский регион, политика, экономика , культура. În: Научный журнал, №1 (6), 2005, с.8-18
417. Оганесян, А. Речь Обамы: между «миром и воиной». În: Международная жизнь. №. 10, 2014.
418. Одиноченко, В. Современная Беларусь между Востоком и Западом: политический аспект проблемы . În: http://www.geopolitika.lt/?artc=7212 (accesat: 01.03.2015).
419. Олимпиада-2014: обратный счет. În: http://www.rg.ru/sujet/2655/(accesat: 16.03.2014).
420. Орлов, А. Кризис на Украине стратегическая ошибка Запада или закономерность. În: Международная жизнь. №. 6, 2014.
421. Орлов, А. Новая парадигма международных отношений. În: Международная жизнь. №. 10, 2014.

422. Орлов, В. Крымский кризис и вопрос гарантий безопастности Украине. În: Международная жизнь. № 3, 2014.
423. Особенности современных интеграционных процессов на постсоветском пространстве. Крым- новая реальность. În: Международная жизнь. № 1, 2015, с.167
424. Пайпс, Р. Два пути России. Москва: Алгоритм, 2015, 224 с.
425. Парахонский, Б. Черноморско-каспийский регион в европейском контексте: новые ориентиры безопастности и сотрудничества. Центральная Азия и Кавказ. Журнал социально-политических исследований, № 2 (26),2003, с.167-175.
426. Пархоменко, Р. Мясной шпагат. http://www.strana.ru/print/311497.html
427. Патрушев, Николай. Из-за новых угроз Россия меняет стратегию национальной безопасности до 2020 года. În: http://russian.rt.com/article/89838 (accesat: 01.03.2015).
428. Пашков, И. Деятельность Евросоюза на Южном Кавквзе. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, № 5, 2009.
429. Пашковский, П. И. Эволюция доктринальных основ интеграционной политики России на постсоветском пространстве. : În: http://science.crimea.edu/zapiski/2011/philos_kulturol/fil_24_1/24_pash.pdf (accesat: 01.03.2015).
430. Пеллиццари, И. Война за право помощи. Международная жизнь. №. 3, 2014, с. 64.
431. После аннексии Крыма статус Черного Моря изменился – НАТО. În: http://ru.krymr.com/a/26911877.html (accesat: 01.03.2015).
432. Постоновление ВС РФ от 22.05.92 N 2815-1 О вступлении Российской Федерации в Международный Валютный Фонд, Международный Банк Реконструкции и Развития и Международную Ассоциацию Развития от 22 мая 1992 г. N 2815-1. În: http://www.lawrussia.ru/texts/legal_178/doc17a690x642.htm (accesat: 01.03.2015).
433. Поздняков, С. Внешнеполитическая деятельность и международные отношения. Москва: Наука, 1986, с. 45-49.
434. Противостояние в Черном Море - чего добилась Россия после аннексии Крыма. În: http://news.wikilex.com.ua/2016/07/06/protivostoyanie-v-chernom-more-chego-dobilas-rossiya-posle-anneksii-kryma-2/ (accesat: 01.03.2015).
435. Путин выступит на Генеральной Ассамблее ООН. În: http://svpressa.ru/politic/news/128244/ (accesat: 01.03.2015).
436. Пушкарев, Г. В. Политическое пространство: проблемы теоретической концептуализации. În: ПОЛИС. Политические Исследования. № 2, 2012.
437. Работяжев, Н. Украина между Россией и Западом: опыт геополитического анализа. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, № 9, 2008.
438. Радиков, И. В. Архитектура безопасности в системе международных отношении: эволюция и перспективы обновления. În: Журнал Политэкс. Политическая экспертиза. http://www.politex.info/content/view/771/30/ (accesat: 01.03.2015).
439. Рар, А. Путин и Запад. От любви до ненависти. Москва, изд-тво Алгоритм, 2014 г., с. 224
440. Распад СССР и советской военной машины. În: http://www.militaryparitet.com/vp/90/ (accesat: 01.03.2015).
441. Резолюция Европарламента по Крыму. Полный текст. În: http://www.blackseanews.net/read/111972 (accesat: 01.03.2015).
442. Россия в Средней Азии и на Кавказе: «центр силы» постсоветского пространства (исследование 2001 года) / Под общ. ред. А. Д. Собянина. — Пушкино: Центр стратегической конъюнктуры, 2013, 104 с.
443. Россия повышает стандарты качества импортируемых продуктов питания http://www.km.ru/biznes-i-finansy/2006/12/18/glavnye-biznes-temy/rossiya-povyshaet-standarty-kachestva-importiruemykh
444. Русецкий, А., Дорохина, О. Псевдоконфликты и квазимиротворчество на Кавказе. Тбилиси. 2009, 278 с.
445. РФ на саммите G20: неожиданные предложения Украине, ожидаемые – Западу http://ria.ru/world/20151116/1322315330.html (accesat: 01.03.2015).
446. Рябов, А. Перспективы отношения к России в странах Центральной и Восточной Европы (ЦВЕ). Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европребалтии и СНГ, Москва , ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
447. Саймс, Д. Путин и Запад. Не учите Россию жить. Москва, изд-тво Алгоритм , 2015 г, 240 с.

448. Саммит G20 сказал нет "валютным войнам" и наметил посткризисный курс. În: http://ria.ru/economy/20101112/295558477.html#ixzz3xuLQ8diM (accesat: 01.03.2015).
449. Саммит НАТО принял решение усилить восточный фланг. În: http://ria.ru/world/20160708/1461827811.html (accesat: 01.03.2015).
450. Саммит НАТО принял решение усилить восточный фланг. http://ria.ru/world/20160708/1461827811.html
451. 70-я сессия Генеральной Ассамблеи ООН. În: http://kremlin.ru/events/president/news/50385) (accesat: 01.03.2015).
452.Семичкина, Г. Ю. Политическая энциклопедия. Том II. Москва: «Мысль», 2000, с. 156.
453. Сетов, Р. А. ,,Современный миропорядок и государстенные интересы России. Москва: Три квадрата, 2010, 368 с.
454. Сибиряков, С. А. Политико-управленческая элита и общественное сознание украинского общества в условиях смены внешнеполитического курса страны. Москва: Пушкино: Центр стратегической конъюнктуры, 2014. 60 с.
455. Смит, Д. Большая игра. Москва: АСТ, 2015, 320 с.
456. Смыслов, Д.В. История отношений России с международными финансовыми организациями. În: http://www.ru-90.ru/node/1215 (accesat: 01.03.2015).
457. Смульский, Я. А. Операция «Скрепка» и националистическое движение Украины как «пятая колонна» западных спецслуж. Москва: Пушкино, Центр стратегической конъюнктуры, 2014, 144 с.
458. Собянин, А. Д. Россия в Средней Азии и на Кавказе: «центр силы» постсоветского пространства (исследование 2001 года). Москва: Пушкино: Центр стратегической конъюнктуры, 2013, 104 с.
459. Собянин, А. Д. Задачи независимой Абхазии — безопасность России и хорошие дороги. С.145-160. СТЕК: Система транспортных евразийских коридоров. Москва: Пушкино, Центр стратегической конъюнктуры, 2015, 574 с.
460. Современная внешняя политика РФ 1991-2006 гг.: этапы становления. În: http://lektsii.net/3-53071.html (accesat: 01.03.2015).
461. Соглашение между Украиной и Российской Федерацией по вопросам пребывания Черноморского флота Российской Федерации на территории Украины. În: http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/2010sogl.htm(accesat: 01.03.2015).
462. Сорокин, К.Э. Геополитика современности и геостратегия России. Москва: РОССПЭН, 2009. 170 с.
463. Стеркул, Н. Сратегическое партнерство Республики Молдова и Россиской Федерации: основные возмозности укрепления политического диалога. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), nr. 2 (LXI). Chișinău: CEP USM, 2013, pp. 189-195
464. Стерник, А. Центральная Азия и Россия: сила взаимного притяжения. În: Международная жизнь, июль, 2012 .
465. Страны Центрально-Восточной Европы в санкционной войне Запада против России: политические позиции и экономические последствия: Москва: Институт экономики РАН, 2015. 49 с. În: http://www.imepi-eurasia.ru/baner/Knyazev_paper_2015.pdf (accesat: 01.03.2015).
466. Стратегический курс России с государствами – участниками Содружества Независимых Государств În: http://archive.mid.ru//ns-osndoc.nsf/0e9272befa34209743256c630042d1aa/4e3d23b880479224c325707a00310fad (accesat: 01.03.2015).
467. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года от 12 мая 2009 г. № 537. În: http://www.scrf.gov.ru/news/437.html (accesat: 01.03.2015).
468. США решили диктовать правила в Черном море. În: http://www.vz.ru/politics/2015/9/3/764780.html (accesat: 01.12 .2015).
469. Тимофеев, И. Н., Эволюция внешнеполитической идентичности России: конец постсоветского периода? Пространство и время в мировой политике и международ-
ных отношениях : материалы 4 Конвента РАМИ.
470. Торкунов, А. В. Современные международные отношения и мировая политика. Москва: Просвещение, 2004, с. 668.
471. Тренин, Д. Пост империум. Евразийская история. Московский центр Карнеги. РОССПЭН, Москва, 2012 , 326р. În: http://www.carnegie.ru/publications (accesat: 18.07. 2014).

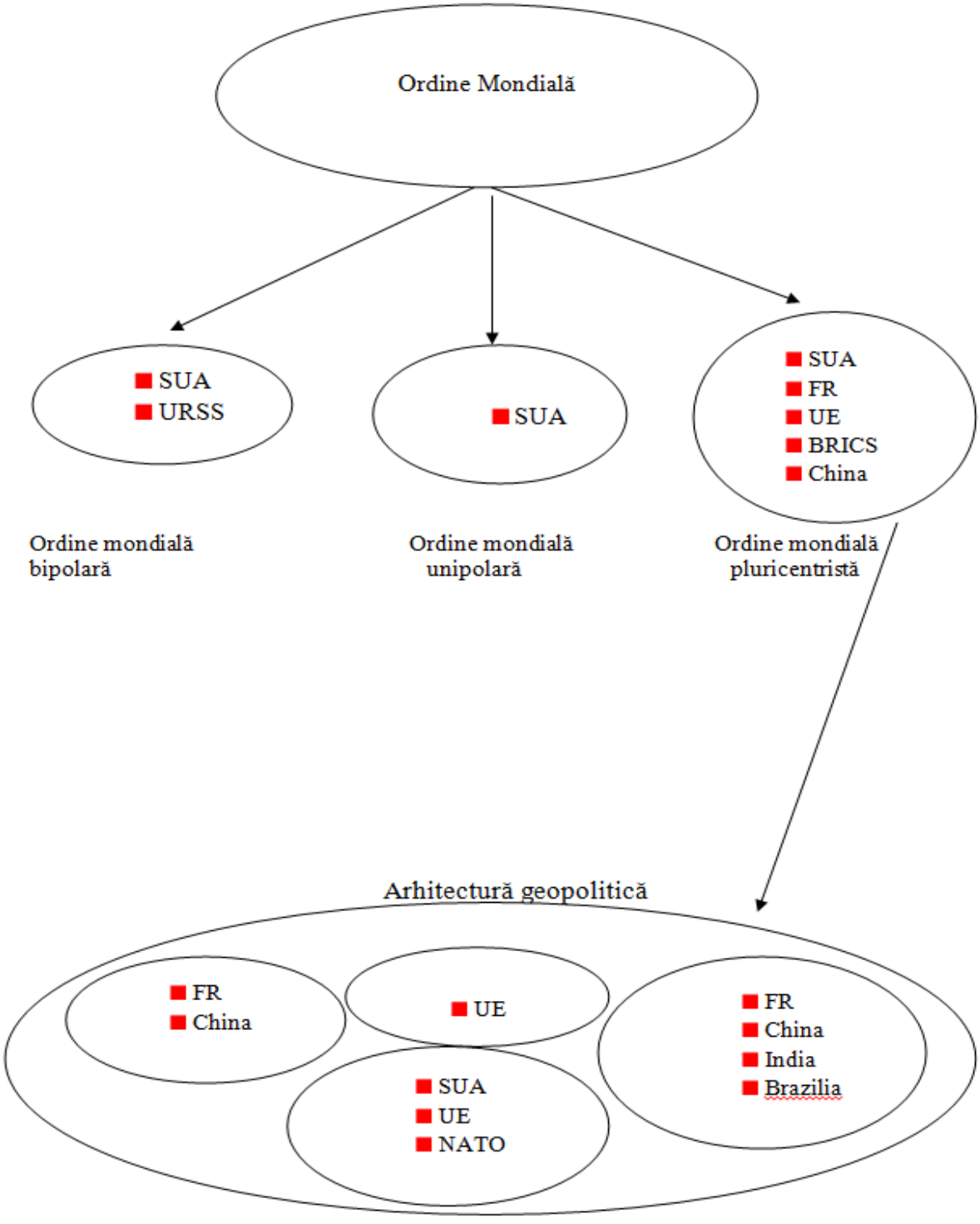
472. Третьяков, В. Внешнеполитическая концепция Россиской Федерации: талантливая пьеса для талантливых актеров. ноябрь 2012, с. 90-101.
473. Третьяков, В. Т. Наука быть Россией : наши национальные интересы и пути их реализации. Москва: Русскій міръ, 2007, 768 с.
474. Тэбырцэ, И., Чуря, К. Внешняя политика Республики Молдова в 2013 году-начало необратимости европейской интеграции. Бюллетень внешней политики Молдовы. Институт развития и социальных инициатив „Viitorul'', № 74, январь, 2014, с 1-5.
475. Указ Президента РФ от 17 марта 2014 г. № 147 „О признании Республики Крым''. În: http://www.garant.ru/hotlaw/federal/531533/ (accesat: 01.02 .2016).
476. Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года № 683 „О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации'' . În: https://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html (accesat: 10. 07. 2016).
477. Уткин, А. И. Новый мировой порядок. Москва: Эскимо-Алгоритм, 2006. 534 р.
478. Уткин, С. В. Россия и Европейский союз в меняющейся архитектуре безопасности: перспективы взаимодействия. Москва: ИМЭМО РАН, 2010, 107с.
479. Участники саммита НАТО договорились о размещении батальонов у границ России. În: https://lenta.ru/news/2016/07/08/natosum/(accesat: 10. 07. 2016).
480. Федеральный закон от 28.12.2010 № 390-ФЗ (ред. от 05.10.2015) "О безопасности". În: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_108546/(accesat: 10. 07. 2016).
481. Федеральный закон от 28 июня 2014 г. № 172-ФЗ "О стратегическом планировании в Российской Федерации" (с изменениями и дополнениями). În: http://base.garant.ru/70684666/ (accesat: 10. 07. 2016).
482. Федулова, Н. „Заморженые'' конфликты в СНГ и позиция России. În: Мировая Экономика и Международные Отношения, 2008, № 1, с. 57-67.
483. Фин, Д. «Россия и ВТО, брак по любви или по расчёту?», Russie.Nei.Visions, №64, февраль 2011.
484. Фрумкин, Б. Россия-2020 глазами соседей в Центральной Европе и Балтии Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европе, Балтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
485. Фусенко, Д. Мировая геополитика и отечественная архитектура: вызов –ответ. În: http://archvestnik.ru/node/3122 (accesat: 10. 07. 2016).
486. Харань, О., Бурковский, П. Российская экспансия: вызов безопасности и возможности для формирующегося авторитарного режима в Украине Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европе, Балтии и СНГ. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
487. Хил, К. Конец нового мирового порядка. În: htpp://www. Globalaffairs.ru/global-processes/Kak-skonstruirovat-Novyi-mirovoi-poryadok-16911 (accesat: 10. 07. 2016).
488. Чалый, В. Сотрудничество Украины и России в экономической сфере: почему не сбылись прогнозы В. Черномырдина? Экономические известия, 19 января, 2007. În: http://rus.newsru.ua/arch/press/19oct2007/full.html (accesat: 10. 07. 2016).
489. Чернов, М. И. Осетия: рождение большой мечты. Российский институт стратегических исследований. Москва: Центр стратегической конъюнктуры, 2013, 136 с.
490. Чернов, М. И. Россия выйдет на границы Армении. Выработан новый формат российского продвижения в Закавказье. РФ заинтересована в развитии ТрансКАМа, соединяющего Северный Кавказ с Арменией и Ираном, с.166-174. СТЕК: Система транспортных евразийских коридоров. Сост. А.В. Воробьев. Москва: Пушкино, Центр стратегической конъюнктуры, 2015, 574 с.
491. Чернов, М. И. Транспортный коридор Россия–Иран как опорный проект системы транскавказских транспортно-инфраструктурных проектов и логистических центров. С.189-196. СТЕК: Система транспортных евразийских коридоров. Сост. А.В. Воробьев. Москва: Пушкино, Центр стратегической конъюнктуры, 2015, 574 с.
492. Чернов, М. И. Новые транспортные коридоры на Кавказе. Россия–Иран . с. 196 СТЕК: Система транспортных евразийских коридоров. Сост. А.В. Воробьев. Москва: Пушкино: Центр стратегической конъюнктуры, 2015, 574 с.
493. Цыганков, А. Внешняя политика России от Горбачева до Путина. Формирование национального интереса. Москва: Научная книга. 2008, 272 с.
494. Цыганков, П. А. Теория международных отношений, Москва: Ozon.ru, 2005, 592 с.

495. Цыганков, П. А. Международные отношения: социологические подходы. Москва: Гардарика, 1998, 352 с.
496. Шамир, И. Асимметричный ответ Путина. Москва: Алгоритм, 2014 г., 224 с.
497. Шарвен, Р. Украинский вопрос: этап в процессе разрушения основ права западными державами. În: Международная жизнь. №. 4, 2014.
498. Шмелев, Б. Россия глазами балканских стран и народов. Россия-2020 глазами соседей в центрально-восточной Европе, Балтии и СНГ, Москва: ИМЭМО РАН, 2011, 171 с.
499. Шубин, Г. В. Конфликтология грядущих войн (издание второе, исправленное и дополненное). Москва: Издатель Воробьев А. В., 2015. 108 с.
500. Шумский, Н. Интеграция в содружестве независимых государств: проблемы и перспективы. În: Международная Экономика и Международные Отношения, №. 11, 1999. с.72 – 73.
501. Эволюция внешнеполитической идентичности России: конец постсоветского периода? Пространство и время в мировой политике и международных отношениях : материалы 4 Конвента РАМИ. В 10 т. https://publications.hse.ru/books/80283609(accesat: 10. 07. 2016).
502. Эксперт: Расширение НАТО на восток возникло из-за ошибки Горбачева. În: http://www.regnum.ru/news/polit/1010280.html (accesat: 10. 07. 2016).
503. Юргенс, И. Ю., Дынкин А. А., Барановский, В. Г. Архитектура евроатлантической безопастности. Моква, Экон-Информ, 2009, 124 с.
504. Юрченко, С. Геостратегические императивы во внешнеполитической традиции США (от первых поселений до второй мировой войны) . Севостополь: Флот Украины, 2001, с.76.
505. http://euroblog.wordpress.com/2006/05/02/embargoul-rus-impotriva-georgiei-moldovei-si-ucrainei/ (accesat 22.12.14).
506. http://www.romanialibera.ro/actualitate/eveniment/la-ce-i-foloseste-romaniei-scut-antiracheta-langa-caracal-224216 (accesat: 28.02.2015).
507. http://www.border.gov.md/index.php/ro/cooperare?id=35 (accesat: 28.02.2015).
508. http://www.e-democracy.md/monitoring/economy/comments/200712162/ (accesat: 28.02.2015).
509. http://www.publika.md/situatia-se-tensioneaza-in-tara-deoarece-moldova-se-afla-la-intersectia-de-interese-geopolitice-ale-occidentului (accesat: 28.02.2015).
510. http://www.referatmd.com/relatii-internationale/relatiile-republicii-moldova-cu-federatia-rusa(accesat: 22.04.2015).
511. http://www.gorby.ru/presscenter/news/show_25388/(accesat 19.06 14)
512. http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/eura.htm
513.http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml
514. http://lci.tf1.fr/monde/institutions/2010-10/ca-chauffe-entre-le-couple-merkel-sarkozy-et-l-ue-6115921.html.
515. http://www.ramnic.ro/articole/metoda-comparativa-n-cercetarea-juridica-45444/2012-05-15
516. http://best.fan-5.ru/best-18376.php.
517. http://www.fpri.org/articles/2014/03/russian-invasion-ukraine
518. https://vk.com/topic-16470106_26539352
519. http://www.evzmd.md/presa-externa/351-presa-internationala/16043-un-razboi-hibrid-in-imediata-vecinatate-despre-vulnerabilitatile-republicii-moldova.html (accesat: 20.04.2015).

ANEXE

ANEXA NR.1

Corelația "Ordine mondială- arhitectura geopolitică"

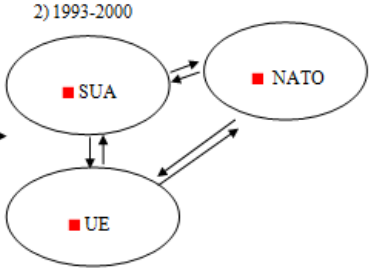
Sursa: În baza cercetărilor efectuate de către auto

ANEXA Nr.2 EVOLUȚIA ARHITECTURII GEOPOLITICE (PERIOADA 1990-PREZENT)

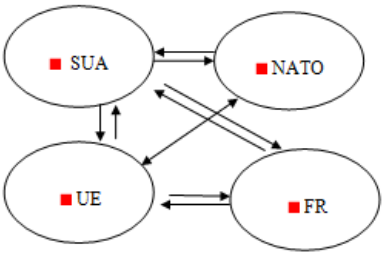
1) 1990-1993

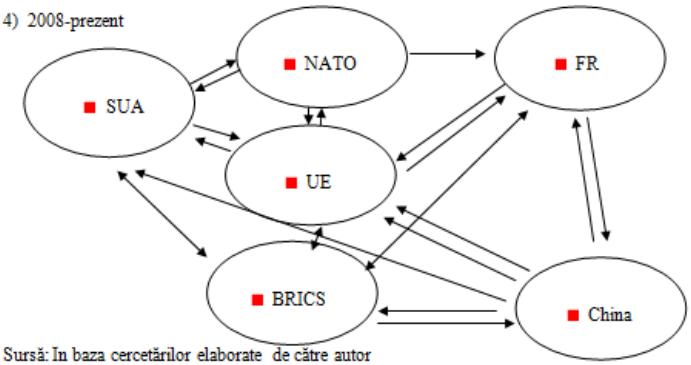
2) 1993-2000

3) 2000-2008

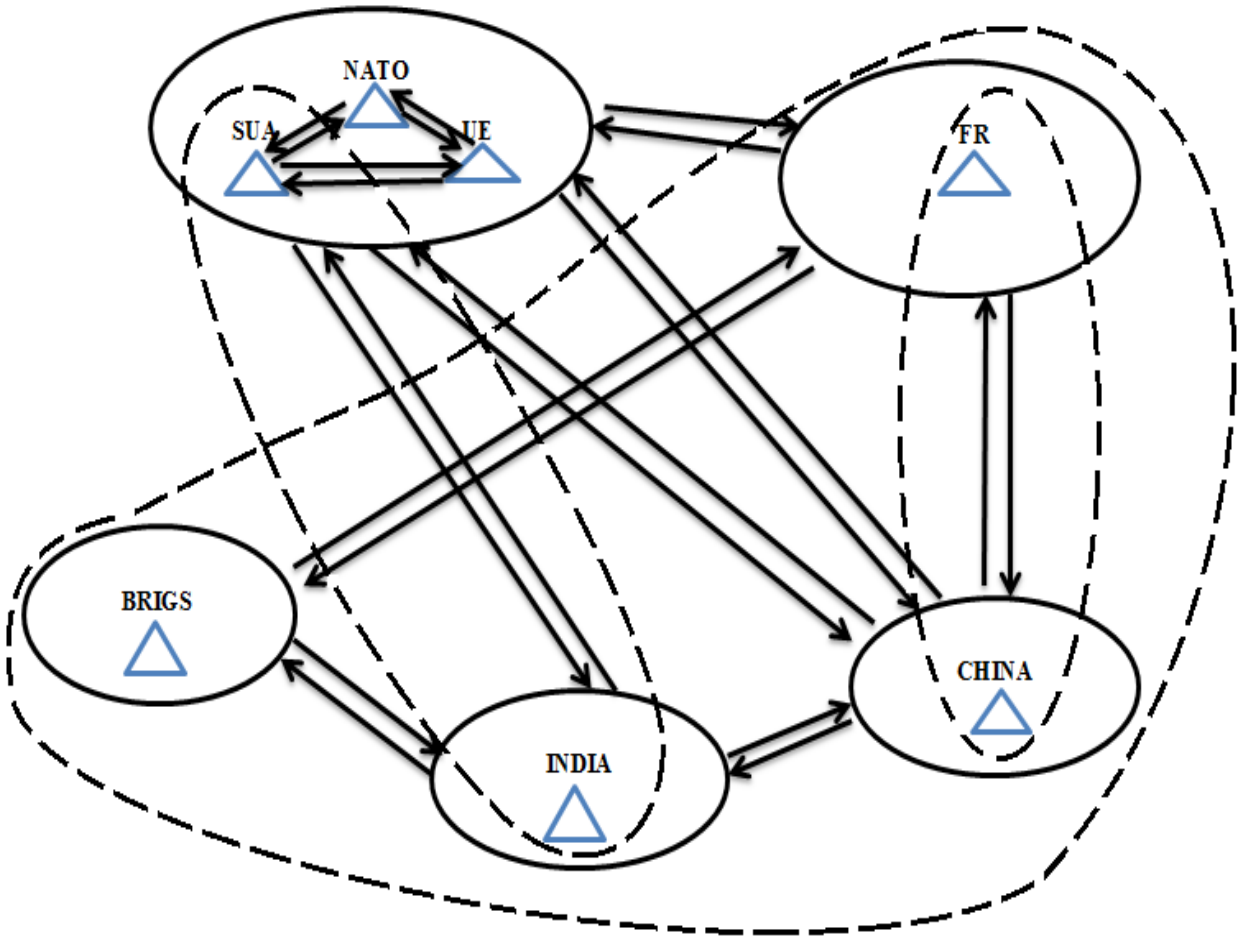

4) 2008-prezent

Sursă: În baza cercetărilor elaborate de către autor

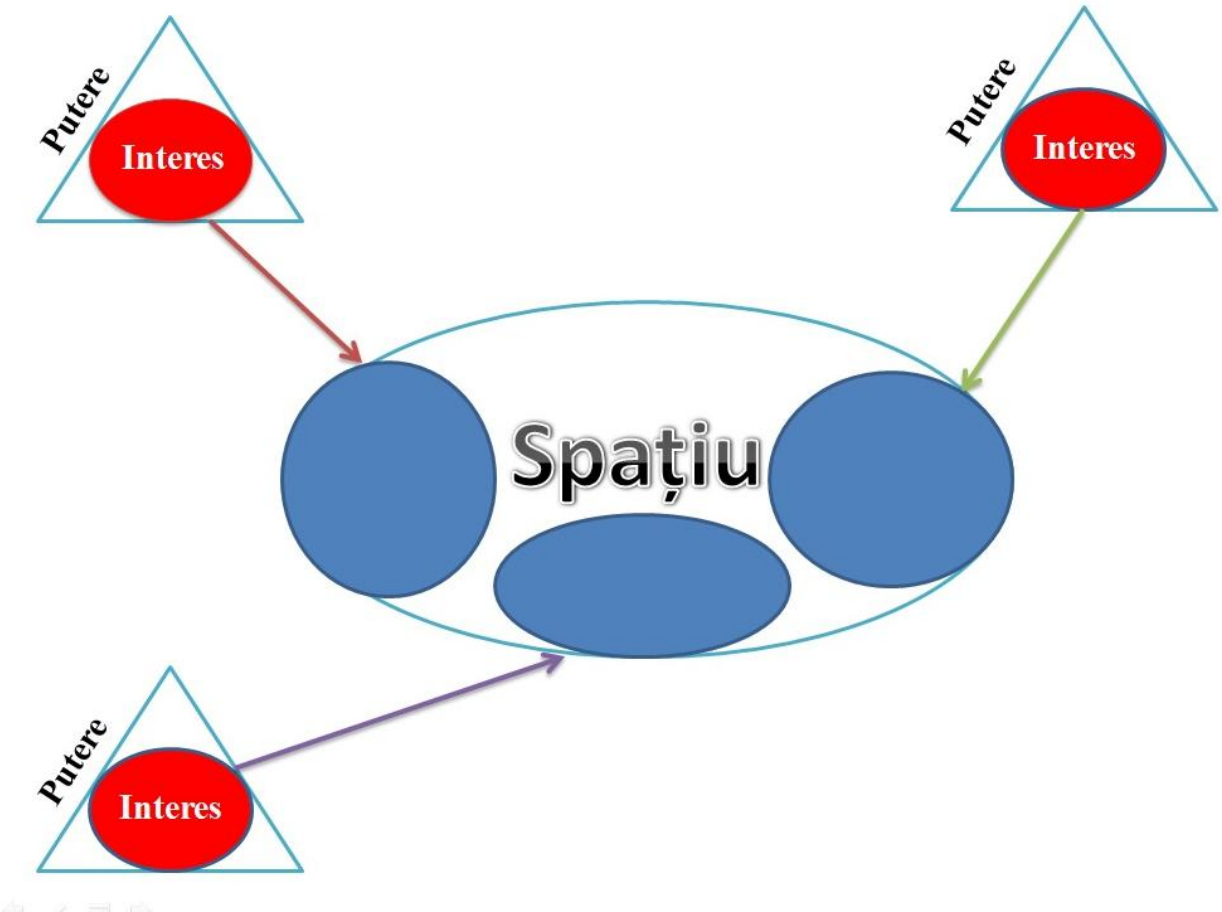
Arhitectura geopolitică

Sursă: În baza cercetărilor efectuate de autor

ANEXA 3

Corelația „ interes geostrategic -arhitectură geopolitică”

Sursă: În baza cercetărilor efectuate de autor

ANEXA 4

Evoluția interesului național/ geostrategic și a politicii externe a Federației Ruse (1990-2016)

Nr/ord.	**Etapa**	**Președinte**	**Ministrul MAE al FR**	**Caracteristicile etapei**
1.	**1990-1993**	B. Elțin	A. Cozîrev	Federației Ruse îi revine rolul de a se manifesta drept o nouă democrație; la sfârșirul anilor 1980 au loc primele încercări de a elabora o concepție a politicii externe, acestea fiind caracterizate prin prezența excesului de ideologie; prezența schimbărilor și transformărilor în spațiul postsovietic; administrația Federației Ruse evită să indice direcțiile, vectorii interesului național în sfera politicii externe; Federației Rusă încearcă să-și identifice interesele proprii cu interesele comunității democrațiilor occidentale; Rusia depune eforturi de a restructura și democratiza spațiul unional; Federația Rusă susține toate acțiunile Occidentului pe arena internațională: destrămarea Iugoslaviei (1991-1992) și formarea noilor state pe teritoriul fostei federații (la început Slovenia și Croația, apoi Bosnia și Macedonia); prezența politicii descentralizării și recunoașterea ,,dreptul fiecărei națiuni la autodetermiare'', atât în interiorul fostei URSS, cât și în exteriorul acesteia.
2.	1996-2000	B. Elțin	E. Primakov	politica externă a Federației Ruse se orientează spre un nou curs; se încearcă să se readucă Rusiei statutul de putere deținut anterior; intenția de a integra fostele republici unionale într-un spațiu comun este dictată de logica geopolitică, dar nu de cea economică; economia Rusiei se afla intr-o situație de regres, care nu atrăgea investitorii din Occident; oficial poate fi considerată ca sfârșitul cursului prooccidental al Federației Ruse;

				fenomenul separatismului şi instabilităţii (în special această instabilitate este prezentă în una dintre cele mai sudice regiuni - Cecenia); interesul Rusiei se concentrează asupra a două elemente: 1) ideea de a readuce Rusia pe arena internaţională şi de a reţine ambiţiile unipolare ale SUA în coaliţie cu alte state în contextul lumii multipolare, şi 2) integrarea statelor în spaţiul postsovietic, sub controlul Moscovei; politică externă moderată, consolidând astfel poziţia Federaţiei Ruse pe arena internaţională, cooperând cu Occidentul acolo unde este posibil şi evitând conflictele, unde ar putea să apară; în relaţiile cu Occidentul, starategia Federaţiei Ruse iclude două aspecte: 1) susţinerea ONU ca instituţie de bază, care impune regulile de conduită internaţională statelor, şi 2) dezvoltarea relaţiilor strânse cu statele influente din afara sferei occidentale, cum ar fi China şi India; reeşind din prezenţa zonelor conflictogene pe teritoriul statelor ex-republici unionale, cât şi sub pretextul apărării intereselor etnicilor ruşi, aflaţi în afara teritoriului Rusiei, Moscova considera necesar de a păstra prezenţa militară în aceste spaţii; 14 septembrie 1995, preşedintele B. Elţin semnează Ordinul nr. 940 privind ,,cursul strategic al Federaţiei Ruse şi statelor CSI ,,Pentru prima dată de la destrămarea URSS-ului, Federaţia Rusă declară oficial prioritare relaţiile cu statele CSI în scopul realizării intereselor naţionale ale Federaţiei Ruse, cât şi cu scopul de a crea o uniue economică şi politică a statelor integrate, capabilă să ocupe un loc pe arena internaţională.
3.	**2000-2012**	V. Putin	S. Lavrov	interesul geostrategic şi politica externă a Federaţiei Ruse iau un curs axat pe pragmatism, care este o continuare a politicii anterioare, principala valoare ale statului fiind patriotismul ; se axează nu doar pe ideile occidentaliştilor, dar şi ale stataliştilor, intenţionând să creeze din Rusia o mare putere; relaţiile Federaţiei Ruse cu statele Asiei, China, India, Mongolia, Coreea de Nord şi Brunei considerând necesar pentru Federaţia Rusă de a obţine succes şi în sfera economică, nu doar în cea militară; un accent sporit al statului rus se va exprima prin creşterea interacţiunii în formate multilaterale, precum G-8 (7+1), G-20, RIC (Rusia, India, China),

				BRIC (Brazilia, Rusia, India, China), dar şi prin folosirea unor alte institute nonformale, internaţionale; conform Concepţiei politicii externe a Federaţiei Ruse, aprobată de către preşedintele V. Putin la 28 iunie 2000, priorităţi ale intereselor şi ale politicii externe, conform capitolului IV *„Reghionalinîe prioritetî’’,* revin relaţiilor cu statele membre ale CSI, în baza relaţiilor de vecinătate şi a parteneriatului strategic cu fiecare stat aparte şi reieşind din interesele Federaţiei Ruse; De asemenea, Federaţia Rusă se pronunţă pentru integrarea spaţiului postsovietic, în primul rând, prin Uniunea Vamală, Tratatul Securităţii Colective, Uniunea Rusia – Belarus; Prioritare vor fi eforturile comune în soluţionarea conflictelor în statele membre ale CSI, lupta împotriva ameninţărilor la adresa securităţii, cum ar fi terorismul internaţional; De o importanţă majoră rămân a fi relaţiile cu UE, ca principal partener economic. Federaţia Rusă va dezvolta relaţii de prietenie şi cooperare cu state ale Europei Occidentale cum ar fi: Germania, Franţa, Italia, Marea Britanie, dar şi cu Ţările Baltice şi cele ale Europei Centrale şi de Sud-Est; politica NATO nu intră în sfera de interese a securităţii Federaţiei Ruse, deseori devenind contradictorie; Importante pentru Rusia sunt relaţiile cu statele Asiei şi Orientului, cât şi relaţiile cu China, India, Japonia, Iran.
4.	**2012-2014**	V. Putin	S.Lavrov	în conformitate cu Concepţia politicii externe a Federaţiei Ruse, aprobată de către preşedintele V. Putin la 12 februarie 2013**,** Federaţia Rusă consideră drept interese prioritare dezvoltarea relaţiilor bi- şi multilaterale cu statele membre ale CSI; se pronunţă pentru o viitoare aprofundare a acestora la nivel regional, care au nu doar un trecut istoric comun, dar şi un potenţial comun de integrare în diferite sfere cu Federaţia Rusă. Rusia deţine relaţii de prietenie cu fiecare stat membru al CSI, în baza egalităţii, interesului reciproc; tinde spre intensificarea proceselor integraţioniste în spaţiul postsovietic, iar cu statele disponibile spre aceste procese, Rusia va dezvolta relaţii strategice de parteneriat şi colaborare va depune eforturi pentru consolidarea cooperării şi integrării în spaţiul Uniunii

				Economice Euroasiatice , va coopera activ cu statele CSI în sfera umanitară, păstrând tradiţiile şi patrimoniul naţional, va coopera în sfera asigurării securităţii reciproce, acţionând de comun acord împotriva ameninţărilor la adresa securităţii, în primul rând a terorismului internaţional, a extremismului, a comerţului ilegal cu substanţe narcotice, va combate criminalitatea internaţională, migraţia ilegală; Federaţia Rusă, conform Concepţiei, nu va admite destabilizarea siuaţiei în Caucaz; În calitate de garant al asigurării securiităţii în spaţiul postsovietic este Organizaţia Tratatului privind securitatea colectivă (OTSC), cât şi transformarea acesteia într-o organizaţie universală; Rusia va depune eforturi şi va lucra asupra realizării potenţialului CSI, întăririi acestei organizaţii la nivel regional, într-un forum al dialogului politic multilateral, şi un mecanism de cooperare în sfera economică, umanitară, lupta împotriva ameninţărilor tradiţionale şi celor noi. Rusia, pe lângă toate activităţile de cooperare cu statele CSI, va depune eforturi în soluţionarea conflictelor din spaţiul postsovietic; va căuta mijloace de rezolvare a conflictului transnistrean, în baza respectării suveranităţii şi integrităţii teritoriale a Republicii Moldova, acordând un statut special zonei transnistrene; va contribui la soluţionarea conflictului din Carabahul de Munte. Drept prioritate în politica Rusiei este stabilirea şi dezvoltarea relaţiilor cu Georgia, în acele sfere în care partea georgiană este disponibilă să coopereze; Reieşind din realităţile politicii internaţionale, Federaţia Rusă va deţine relaţii de parteneriat cu SUA şi UE; politica externă rusă în direcţia euroatlantică este orientată spre formarea unui spaţiu unic al păcii, securităţii şi stabilităţii, axat pe principiile egalităţii şi încrederii reciproce. Rusia are însă o atitudine negativă faţă de extinderea NATO spre Est; Stoparea restartării relaţiilor ruso-amricane.
5.	2014-2016	V. Putin	S. Lavrov	manifestarea unei politici şi a acţiunilor agresive ale Rusiei pe arena internaţională, în special în spaţiul CSI; Ocuparea Crimeei în 2014 de către Federaţia Rusă şi

				a acțiunile de susținere a forțelor separatiste din regiunile Lugansk și Donețk ale Ucrainei; impunerea embargourilor la produsele vinicole și fructele provenite din Ucraina, Republica Moldova, cât și prin reacția la sancțiunile internaționale; răcirea relațiilor Federației Ruse cu Occidentul, răcire cauzată de disputele contradictorii privind extinderea NATO în Est. Criza ruso-ucraineană din 2014 a contribuit la izolarea Federației Ruse, inclusiv la răcirea relațiilor cu SUA și statele europene

Sursă: În baza cercetărilor efectuate de autor și a datelor MAE al Federației Ruse.

ANEXA 5

Spațiuiul est-european în contextul constituirii „noii arhitecturi geopolitice''

Perioada	**Evenimente**
1989-1996	- dispariția URSS - prăbușirea blocului comunist din Est. Acest eveniment constituie punctul de plecare al procesului de reunificare a continentului european. - În perioada 1987-1996, treisprezece țări au depus cerere de integrare în UE: Cipru, Estonia, Ungaria, Polonia, Republica Cehă, Slovenia, Bulgaria, Letonia, Lituania, Malta, România, Slovacia şi Turcia - retragerii forţelor convenționale ale URSS din statele Europei de est
1996- 2007	- Extinderea NATO şi a UE spre Est. - accederea în martie 1999 a primului val de state la NATO (Polonia, Republica Cehă și Ungaria). - cel de-al doilea val de extindere NATO din aprilie 2004 (Lituania, Letonia, Estonia, Slovenia, Slovacia, România şi Bulgaria). - Încheierea unor acorduri de securitate între SUA şi statele Europei de Est (sistemul antirachetă în Polonia şi Cehoslovacia, bazele militare în România şi Bulgaria)
2014-2016	- Rusia a căpătat controlul strategic asupra întregii regiuni a Mării Negre, controlul nelimitat asupra bazei flotei maritime, a obţinut toate porturile şi bazele militare din Crimeea. - Odată cu ocuparea peninsulei Crimeea practic s-au distrus în totalitate Forţele Navale ale Ucrainei, - Criza ruso-ucraineană a dat Belarusiei un nou rol geopolitic în regiune - Criza ruso-ucraineană are impact și asupra relațiilor statelor balcanice cu Federația Rusă. A contribuit la stimularea procesului privind construcția proiectului SAE (Stația Atomo Energetică) în Ungaria. - NATO își sporește prezența în Europa

Sursă: În baza cercetărilor elaborate de autor.

ANEXA 6

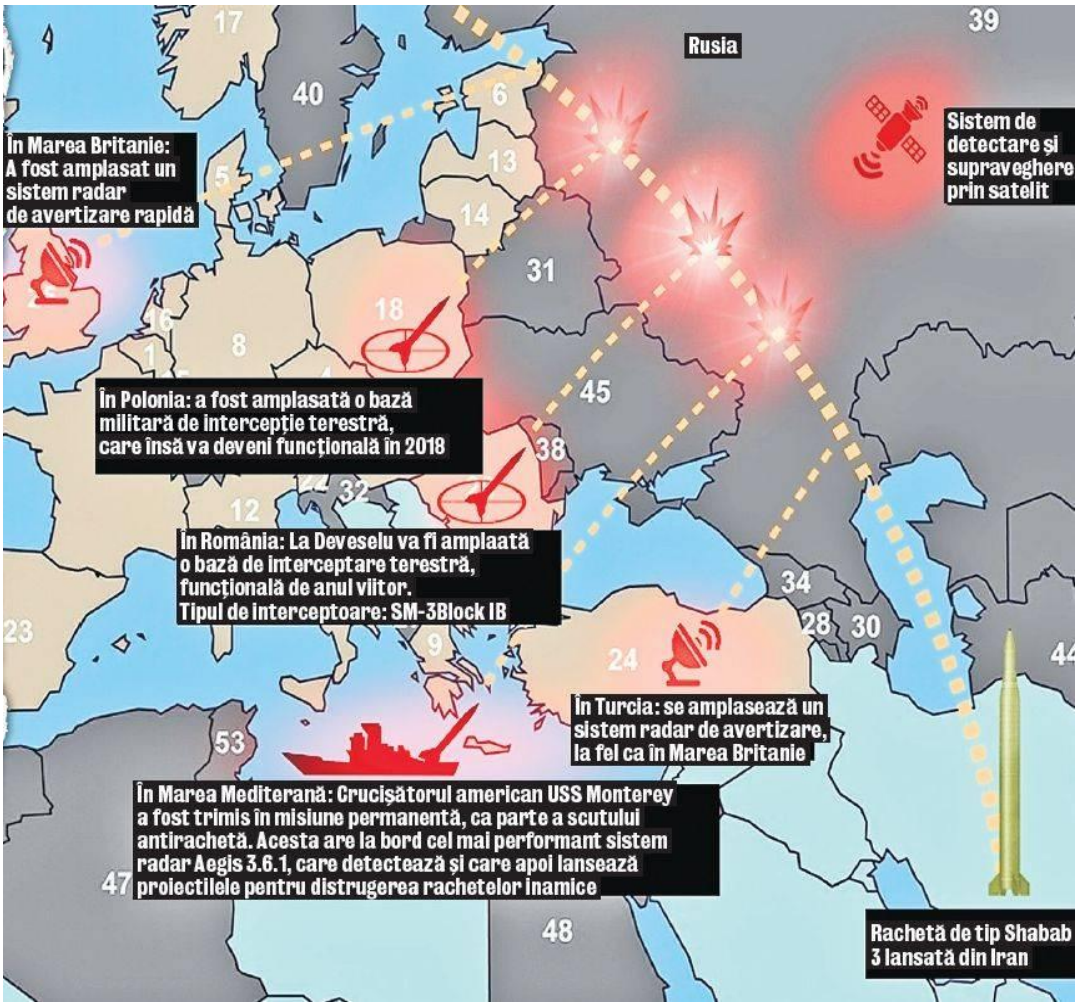
Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european și sud-caucazian

Nr. de ordine	**Tipul interesului**	**Statul în care se realizează**
1.	*zonă tampon*	Belarus, Ucraina, Republica Moldova, Spațiul Caucazian-Georgia, Armenia, Azerbaidjan
2.	*interes politico-militar*	Belarus, Ucraina, Republica Moldova, Spațiul Caucazian- Armenia
3.	*interes energetic*	Belarus, Ucraina, Republica Moldova, România, Ungaria. Spațiul Caucazian-Georgia, Armenia, Azerbaidjan
4.	*coridor de acces spre Iran și Siria*	Georgia, Armenia, Azerbaidgean
5.	*zonă de control a unor importante conflicte înghețate*	Ucraina, Republica Moldova, Spațiul Caucazian-Georgia, Armenia, Azerbaidjan
6.	*interes economico-comercial*	Belarus, Ucraina, Republica Moldova, România, Ungaria Spațiul Caucazian-Georgia, Armenia, Azerbaidjan.

Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor.

ANEXA 7

Amplasarea Scutului Antirachetă in Europa de Est

Sursa:
https://www.google.md/search?q=harta+scut+antiracheta+in+europa&biw=1334&bih=626&tbm=isch&imgil=4BHrNFEH8iupCM%253A%253BntTcgF2O9pToTM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.hotnews.ro%25252Fstiri-esential-10115463-infografic-scutul-antiracheta-cum-functioneaza-unde-amplasat-care-sunt-costurile.htm&source=iu&pf=m&fir=4BHrNFEH8iupCM%253A%252CntTcgF2O9pToTM%252C_&dpr=1&usg=__3OflzxQBDakyUWvC_vSgMaDDl9Q%3D&ved=0CFAQyjdqFQoTCOfVgMr83cgCFYROFAodWFYN4w&ei=-PksVuf5HoSdUdistZgO#imgrc=7MFN_rDAKnM6jM%3A&usg=__3OflzxQBDakyUWvC_vSgMaDDl9Q%3D

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor habilitat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.
Numele de familie, prenumele: Cebotari Svetlana

Semnătura:

Data: 25. 08. 2017

CV-ul AUTORULUI

CEBOTARI Svetlana.
11.11.1973, s. Mîndîc, r. Drochia
Cetățenia: Republica Moldova

Studii- superioare
USM 1991-1996, Facultatea Limbi și Literaturi Străine, limba și literatura spaniolă, limba italiană; filolog, specialist în limba și literatura spaniolă, limba italiană, translator;
USM 1997-2001, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Științe Politice, specialist în politologie și instruire juridică;
Masterat, USM 2001-2002, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Științe Politice, specialist în politologie;
Doctorat, USM 2002-2006, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, poitologie, doctor în științe politice.

Domeniile de interes științific: geopolitică, politica externă a Republicii Moldova, politica externă a Federației Ruse, cooperare regională, securitate internațională.

Activitatea profesională: Liceul ,,Miguel de Cervantes'' profesor de limbă spaniolă și italiană, 1995-1997;
Universitatea Pedagogică ,, Ion Creangă'', lector, 1996-1997;
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Limbi Străine Aplicate, lector, 2000-2007;
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale, lector, 2007-2008;
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale, lector superior, 2008-2010;
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale, secretar științific, 2010-prezent;
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale, conferențiar universitar, 2010-prezent.

Participări la proiecte științifice naționale: 3 participări la proiectele realizate de Departamentul Relații Internaționale, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, 2 proiecte realizate de AȘM.
Participări la foruri științifice (naționale și internaționale): peste 40, cu rapoarte și comunicări. La tema tezei - participarea la peste 20 de foruri științifice.
Lucrări științifice: în total 140, inclusiv la tema tezei de doctorat 2 monografii, 76 de articole, 22 articole publicate în reviste din străinătate.
Apartenența la societăți științifice naționale: secretar științific al Seminarului științific de profil 2010-2016, vice-președinte al Seminarului științific de profil- 2016-prezent, membru a Seminarului Științific de Profil – 2016-prezent
Activități în cadrul colegiilor de redacție ale revistelor științifice: din străinătate - revista ,, Postmodern Openigs'' și ,, Romanian Journal for Multidimensional Education'' Iasi (România); naționale-Revista Militară.
Cunoașterea limbilor străine: franceza avansat; italiana avansat; spaniola avansat; rusa avansat; engleza slab.
Date de contact: str-la. Protoiereu M. Berezovschi 14; tel. 068977695 ;
e-mail: svetlana.cebotari@mail.ru.